





De libris

Gasparis Van Lauretem

J. V. e.

1811

James M. Smith

1811

D. SEVERI
NI BOETHII VIRI ILLUSTRIS,
de consolatione philosophiæ libri quin-
que, luculentissimis Iohannis Murmellij
(partim etiam Rodolphi Agricolæ)
commentarijs illustrati.

Recognovit omnia Iohannes Cæsarius.



Coloniæ, ex officina Eucharij Cerui
corni, Anno uirginei partus
M, D, XXXV,

Iohannes Murmellius Ruræmundē
fis Rodolpho Langio Monasteriēsis ec
clesiæ canonico S. P. D.



Andem meas in Boethij Seuerini
de Philosophiæ consolatione cum
primis fructuosum opus enarra
tiones, Rodolphe Langi, uir omni
um (quos noui) humanissime, diser
tissime, pientissime, studiosorum
usui in lucem emitto, tuoq; clarissimo nomini dico: nō
quod ei meis nugis aliquid splendoris accedere posse
confidam, sed ut autoritatis tuæ prestantissime tute
la, quasi Aiacis clypeo munitæ, sub hominū uultus pro
deant tutiores, nec uituperonum linguas cote liuoris
(ut eleganter ait quidam) naturaliter acuminatas, &
aspidum morsu nocentiores reformident. Dignus est
profecto Boethius, ut ingenue uerū fatear, qui me lon
ge meliorem aliquando commētatorem sortiatur. Ve
rum tantum abest, ut in hac commentariorum editio
ne tanto scriptori satisfactum putem, ut uel hoc modo
doctiores ad iuuanda studiosorum studia maximope
re cupiam excitari. Porro de hætenus editis in eun
dē enarrationibus nihil attinet dicere: quæ si placerēt
hominibus eruditis, sane quam libens (ut qui triuiali
bus olim quotidie prælectionibus, & scholæ moderans
de curis supra modum distringar) hoc lucubrandi la

bore, & hominum iudicia subeundi periculo superse-
dissem. Cæterum candido lectori operam meam proba-
tum iri confido, nõ ob hoc solum, quòd obscuris lucem
intulerim, uerum etiam quia græcis, quæ desideraban-
tur, loco suo repositis (quæ Iohānes Cæsarius utriusq;
linguæ doctissimus, & philosophiæ medicinæq; profes-
sor egregius ex Italia, Iohānes Aedicollus bonarum
artium magister, dubium literatior an humanior, Da-
uentria superiori ad me anno dederunt) mendas com-
plusculas, tum è prosa oratione, tum è uersibus sus-
tulerim. Qua quidem in re tua quondam non parum
me iuuit industria, multijugaq; eruditio: sup cuius am-
plissimis laudibus (id quod Salusti⁹ de Carthagine ait)
silere melius puto, q̄ parum dicere, quoniam alio pro-
perare tempus monet. Præmisi autẽ quædam nostris,
quæ diligēs lector haud quaquam aspernabitur spero.
Vale, meq; (ut facis) ama, Alcmariæ tertio nonas Apri-
lis, Anno à Christi saluatoris ortu. M. D. XIII.

Iohannes Cæsarius Iuliacensis in qua-
dam ad Murmellium epistola:

Quod scribis te commentaria parare in quin-
que Boethij libros de consolatione philosophiæ, ni-
hil janc iucundius audire potui: quòd id certe diu iam
optaueram, ut uidelicet ab aliquo docto homine & in
bonis literis rite instituto (qualẽ te & iudico, & certo
scio) talia ederentur commentaria, quæ digna esse pos-
sent tanto autore, ac tantæ etiam rei conuenire.

Nicolaus Crescius Florentinus, monachus Cisterciensis, Antonio Lanfredino Florentino ciui illustri salutem.

Multa quidem sunt Antoni Lanfredine, & in philosophia & in theologia, cum obscure dicta, tum ad cognoscendum difficilia. Ille tamen in primis celebres de fato, de beata uita, de diuina prænotione, atq; prouidentia quæstiones, ancipiti intellectu legentium plerosque in deteriorem sensum transuersos agunt. Quæ quanquam sunt à nonnullis ita accuratè disputata, atque copiose illustrata, ut nullus uideatur relictus dubitandi locus, ijs tamen de rebus accuratius, grauius, lucidius nemo quàm Seuerinus Boethius disseruit, uir (me quidem iudice) omnium suæ ætatis doctissimus. Qui cum in multiplici disciplinarum genere non pauca scripserit, uoluit etiã tum in hoc libro, quæ de philosophiæ consolatione, tum in ijs quos de Trinitate & de duabus naturis Christi inscripsit, bono periculo experiri quãtũ in sacris literis profecisset. Sed erat hic liber adeo seculorũ incuria iam deprauatus, ut nullus sui auctoris nitor, nullusq; prope cultus agnosceretur. Qui cum superioribus annis restitutionem sui posceret, multo pluribus uulneribus affectus est. Namq; mutilus, inuersus, & à se plurimũ mutatus prodijt ab impressoribus in manus hominũ, cum commentarijs qui falso diuo Thomæ Aquinati asscribũtur. Rogatus itaq; ut hũc ipsum Boethij librum emendarem,

ac pristinae integritati quoad possem restituerē, id eo
libentius feci, quod materia de qua agebatur, ea pro-
fecto est, quae religiosum uirum maxime deceat. Vfus
est aut in hoc opere Boethius eo dicendi genere, quod
non minus ornatum quam graue & philosophiae ma-
xime accommodatum uideatur. Et praeterea uarium
eoque iucundum, quod nunc soluta oratione grauissime
disputat, nunc metro elegatius ludit. Id igitur opus no-
stra cura ac diligentia, quaecumque est, emendatum, ti-
bi Lansfredine uir ornatissime nuncupamus, non ea ra-
tione, ut existimem eius lectionem posse multum tuae eru-
ditioni adijcere, sed ut tuo patrocinio in enchiridij ty-
pum astrictum, honestius ac tutius in uulgus exiret: ut
inde facile iudicari possit, quantum inter priorem il-
lum & hunc nostrum librum intersit. Quod si tu pro-
baueris, satis a me omnibus factum esse iudicabo. Vale.

Iacobi Bononiensis praelectio in Boe- thium Seuerinum.

Constitueram uiri clarissimi hoc anno praefatio-
ne abstinere, ne semper in eodem uestigio here-
rem. Assiduitas enim, ut ait Cicero, fastidium parit &
satietaem. Verum ut consilium mutarem, partim uos
nimis officiosi & amantes nostri perfecistis (me namque
quotannis uestro ornatissimo conspectu honestissimaque
praesentia condecoratis) partim illustris & magnifici
senatus nostratis magnificentia ac liberalitas, qui me
proxime impensiori salario censendum putauit, nec non

collegam uiro eruditissimo humanissimoq; me adiun-
gens, honestiori titulo exornauit. Tantorum igitur me-
ritorum memor (quoniam ingrato homine nihil peius
terra creat, ut ait Menander) recordatus etiam Amy-
clas tacendo perijsse, quodq; nemo silens placuit, ut in-
quit Ausonius, cogor impellorq; aliquid noui in pre-
sentia uobis recitare, quod ipsa saltem uarietate au-
res uestras permulceat & oblectet. Quid frontem cō-
traxistis? quod me recitaturū sum pollicitus? Non me-
um est exemplū, si recito. Sed hoc ueteres alioquin eris-
ditissimi factitarunt. Nouū autē id appello, quod ante
me nullus sic contexuit. Habebunt itaq; docti, quæ fa-
cile agnoscant: indocti, quæ condiscant & admiren-
tur. Hodie igitur uerba sum facturus de erroribus pe-
nē innumeris, quibus pleriq; omnes fallimur. nec solū
imperiiti & profani, quod minus ægre ferendum esset.
sed (quod dolorem meum exhulcerat) eruditi, et ut ita
dicam, musarum sacerdotes. Cæterum cum morbos
et hulcera refricuero, medicinam auditor expecta. Fa-
uete ergo omnes, & adeste æquo animo. Nā, ut ait Hi-
eronymus, beatus est qui loquitur in aures audientis.
Omnis mortaliū cura & intētio ad unum q̄ietis sta-
tum, diuerso tamen calle nititur peruenire. Hic itaque
se totum fortune committit, eā dicēs res humanas pro
arbitrio flectere & uersare. Eandem obseruat & ue-
neratur, tanquam numen salutare, maximum, omni-
potensq;. Illectusq; primulum blanditijs & lenocinijs
huius pellacis & uersipellis deæ, cum tandem resflantē

uidet & aduersam, queritur, suspirat, gemitq; lubricam, inconstantem, cæcam & uagam appellans, nulliq; conuicio parcens. Stultus inquam, ne dicam insanus, qui uult ut nil intra sit oleã, nil extra in nuce duri. Quoniam enim mentis proposito uitam & spem illi credere est ausus, quæ ab antiquis et ueteribus nostris ob mobilitatem sedere in pila fingebatur, & quam rotula insistentem, quod loco stare nequiret, sapienter dixit & lepide Ausonius. Fortune ergo si te regendum dedisti, domina moribus oportet obtēperes. Alius cōgerendis opibus, cumulandisq; diuitijs inhiat, totusq; incubat, ratus per has solidam felicitatem, & omnia mortalibus commoda & compendia importari, iuxta illud:

Nam si aliquis casus lecto te affixit, habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget ut te
Suscitet, ac reddat natis charisq; propinquis.

Frequenterq; illud habet in ore,

Scilicet uxorem cum dote, fidemq; & amicos,

Et genus & formam regina pecunia donat,

Ac bene nummatum decorat Suadela Venusq;.

Hic etiam putat cælū deosq; auro uenales, motus hoc
Tertulliani uersiculo:

Non licet deos nosse gratis.

hocq; Petronij disticho,

Magna loquor, quiduis nummis presentibus opta,

Et ueniet, clausum possidet arca Iouem.

Sed contra reputando, nihil improbius, nihil perniciosius

osius, nihilq; quod magis humanū genus uexet & inquietet, quam opes & pecuniam inuenies. Verum hęc primum si struere cupies, eripies habēti. Vnde improbas crescere diuitias dixit Flaccus. Hieronymusq; , diues, ait, aut iniquus, aut iniqui hāeres. Noxia igitur est & inutilis pecunia, quando inhonesta: uetusq; uerbū est, Male parta male dilabuntur. Perniciose sunt & opes, quarum opera homines euigorantur & emollescunt, morbi gliscunt & ægritudines, pudor, leges, iura, turres, arces, propugnacula, & oppida munitissima expugnantur. Pecuniæ enim (ut ait Cicero) omnes uias norūt. Diogenes ille Cynicus uiam uirtutis adeo angustam, difficilem & arduam esse aiebat, ut eā uix nudi superare possent ac transmittere, nedum pondere aliquo impediti & auro suffarcinati. Lucretius etiam scriptum reliquit, defunctos uita, nudos & inopes inferna subire. Ex quo Ausonius facete congressum Diogenis & Cræsi apud inferos hoc carmine lusit:

Effigiem rex Cræse tuam ditissime regum,

Vidit apud manes Diogenes Cynicus.

Constitit, utq; procul, solito maiore cachinno

Concussus, dixit: quid tibi diuitiæ

Nunc profunt regum rex ò ditissime, cum sis

Sicut ego, solus me quoq; pauperior?

Nam quæcunq; habui, mecum fero, cum nihil ipse

Ex tantis tecum Cræse feras opibus.

Alius per gradus magistratuum discurrere contendit, sicq; ad honores obrepit, ut postea fascibus con-

Spicuus, illustris ac reuerendus appareat. Habet enim
(ut ait Cicero) iustam uenerationem quicquid excel-
lit, & hunc hiantem trigeminus plausus tollit & in-
flat. sicq; populari aura erectus, calum se scalpere pu-
tat, quem gloria subsequitur dulcis magistratum &
laborum comes, alimentumq; cuiusq; animi generosi.
Trahimur enim omnes laudis studio, & optimus quis-
que maxime gloria saginatur. Pulchrū est digito mon-
strari, & dici hic est. Verum quoniam huiusmodi di-
gnitates sitæ sunt in arbitrio profanæ multitudinis, id
circo minus exoptandæ uidentur. Ut enim præcipit An-
neus Seneca,

Vitate quæcunq; uulgo placent.

Quam uero improbum sit, & præposterum populi ex-
amen & iudicium, ut alia prætermittamus, nonne uni-
co Catonis & Vatiniij exemplo licebit agnoscere? Ca-
to enim ille uiuax imago uirtutum, præturæ candida-
tus, repulsam passus est. Vatinius uero homo leuis &
nequā illam est affecutus, stupēte eodem popello, q̄ hoc
fecerat, & admirāte. Hunc uero splendorem liuor ple-
runq; comitatur. Nam ut inquit Aemilius Probus, est
hoc commune uitium in magnis liberisq; ciuitatibus,
ut inuidia gloriæ sit comes. & libēter his homines de-
trahant, quos uideant altius emergere. Gloria uero q̄
fallax, quam turpis & inanis sit, ostendit Euripides
in Andromache, in hanc sententiam exclamans: O glo-
ria gloria, nihil aliud es quam aurū inflatio magna.
Huius uero gloriæ & splendoris cupidi plerique cum

hoc in puluere uiriliter desudassent, pro munere tandem exilium, carcerem, aut mortem subiere. Alius stēmate & nobilitate gloriatur, tumescitq; cum fumosas maiorum suorum imagines in atrio conspiciatur, quarum simile nihil habet ipse præter colorem, ut cū Cicerone loquar. Has ergo frequenter suspicit & admiratur, præ tenditq;, perinde ac proauorum tituli et elogia cum forte degenerem sordidumq; tegere possint & honestare. Cōtrā uero euenit, ut plerunq; per hæc monumenta hominis improbitas ac uilitas magis magisq; elucescat. Non possunt omnes esse patritij, ut inquit Cicero. Ille uero omni commendatione dignus est, qui sua uirtute posteris præluxit. Nam si nobilitas est quædam laus ueniens ex meritis parentum, me hercule aliena est. Miserum uerò est, ut ait ille, aliorum incumbere fame. Vnde grauitè dixit Boethius:

Quid genus & proauos strepitis?

Si primordia nostra

Autoremq; deum spectes,

Nullus degener extat,

Ni uitij peiora fouens

Proprium deserat ortum.

Alius in summa potentia summū bonū collocat. Hicq; aut regnare cupit, aut regibus adhærere. regnum ex deo esse, hoc Homericò admonitus: Neq; tu Polide uelis contendere cum rege, cui ab ipso Ioue, qualis nunquam alteri, collata est dignitas. Hic igitur ut excellat & imperet, nil intentatum, nilq; inausum linquens,

per fas nefas ad uotum improbus properat, illud Euripidis usurpans: Si uiolandum ius est, gratia imperij uiolandum. cæteris rebus pietatem colas. Reges enim proximi sunt dijs immortalibus, ut ait Cæsar. Cicero quoq; regium nomen sanctum appellat. At uos terreni homines, nõne consideratis quibus præsidere uideamini? Num si inter mures uideretis aliquẽ ius sibi ac potestatem uendicantem,

Spectatum admissi risum teneatis amici?

Si uero corpus hominis p̄sitetur, quid eo imbecillius, quid fragilius, cum sæpenumero & hora & momento temporis dissoluatur & intereat? Quam uero sollicitus & miserabilis sit status tyrannorum & principum, rex ille patefecit, qui diadema priusquam capiti suo apponeret, considerans, ait: O nobile magis quam felicem pannum, quem si quis introspiciat, quam multis periculis & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacetem tollere uellet. Et Dionysius ille Siciliæ tyrānus, qui metus & pericula regum principumq; expressit ense illo leui filo suspensio, plurimorumq; per ora uulgato. Scatet uero exemplis innumeris uetustas, plena est nostri temporis ætas, qui reges & principes felicitatem calamitate mutauerint. Infelicissimũ aut̄ genus infortunij est fuisse felicẽ, ex quo dixit Horatius:

Fuge magna, licet sub paupere tecto

Reges & regum uita præuertere amicos.

Quid de regum & principũ familiaribus loquar? Nõne Tiberius Scianum illi semper proximam & intimam

unco trahi & excarnificari imperauit? Nonne & Do-
mitius Nero Senecam præceptorem ad mortem com-
pulsit? Papinianū etiam diu inter aulicos potentem, An-
tonius militum gladijs obiecit? propter quod elegan-
ter dixit idem Flaccus:

Dulcis inexpertis cultura potentis amici,

Expertus metuit.

Alius claritatē optimū iudicās, gloriosum nomen pro-
pagare festinat, in primisq; re militari clarescere ge-
stit, Ciceronis memor ita scribentis: Militaris uirtus
præstat rebus omnibus. Hæc nomen populo Romano,
hæc huic urbi æternam gloriā peperit. Hæc orbē ter-
rarū parere huic imperio coegit, oīaq; urbana sunt in
præsidio & tutela bellicæ uirtutis. Hic ergo inglori-
os & sine nomine brutis annumerādos putat, cū præ-
sertim uel pace uel bello clarum fieri liceat, ut ait ille.
Sed complures etiā sui temporis clarissimi, ignotis ta-
men mortibus perierūt, nullos sortiti rerū suarū scri-
ptores. Quid quòd scripta & monumenta tempore ta-
bescunt & intereunt? Vnde illud est:

Miremur perijsse homines, monumenta fatiscunt.

Mors etiam saxi nominibusq; uenit.

Huc adde, quòd si toti moriūtur homines, quod tamē
à nostris institutis & legibus lōge abhorret, nulla est
claritas & gloria, cū is omnino non extet. Si uero be-
ne mens sibi cōscia recti terreno carcere reclusa, celiū
libera petit, nōne omne negocium terrenum spernet?
& cælo fruēs, gaudebit sese his exēptā? Vnde illud est:

Nec uixit male, qui moriens natusq; sefellit.
Et ille Vergilianus ait,

Pulcherrima primum.

Dij moresq; dabunt uestri.

Alius gaudio letitiaq; bonum metitur. Hic felicissimū putat uoluptate diffluere, ad quam nos propēsos natura impellit, imò præcipites agit. Quod autem secundum naturā est, ut ait Aristoteles, id suauē contingit. sequunturq; omnia animalia eam uoluptatem quæ secundum naturam est. Hic ergo asserit deos propterea esse sempiternos, quòd securi uoluptate iugiter & cōtinēter p̄fruātur. Libēs ergo illud Persianū usurpat:

Carpamus dulcia. nostrum est

Quod uiuis. cinis & manes & fabula fiet.

Cæterum si hoīes uoluptates abeūtes considerarēt, solāq; facti pœnitentiā superesse, eas magis declinarēt atque effugarent, quàm nauis blandas sirenes & asperas symplegades. Quis enim non libens spernat & abiiciat uilissimæ fragilissimæq; rei corporis seruitium? Solitus erat dicere Antisthenes Socraticus: Insanire potius, quàm oblectarer. Dicebat etiā Diogenes: Si nō ebrij essetis, Socrati pareretis: & aut per omnes ætates cōtinētiæ studeretis, aut suspēdio uitā finiretis. Cato quoq; in oratione quadam ita homines à uoluptate deterret: Si qua per uoluptatem nequiter feceritis, uoluptas cito abibit, nequiter factū illud apud uos semper manebit. Alius formā & dignitatē corporis præstantissimum putans: Hæc, inquit, dos est quæ cōciliat

homines, quæq; deos allicit & inuitat, imprudens atq;
inmemor, quid Hippolyto, quid Bellorophonti, qd Hy
acintho, quid Hylæ & alijs id genus acciderit, quibus
species dispendiosa fuit & noxia? Huc adde quòd for
ma nitor rapidus est & uelox, uernaliumq; florũ mu
tabilitate fugacior. Vnde Salustius formæ gloriã flu
xam & fragilem dixit. & Calphurnius:

Donum forma breue est, nec se tibi cõmodat annis.
Quamobrem Spurina ille Hetruscus non mediocrem
laudem est apud posteros assecutus, quòd cum specie
sua illustri complurium matronarum oculos sollicita
ret, faciem propriam multis inhonestis uulneribus ac
fœdis cicatricibus deformauit, ut uerã animi pulchri
tudinem retineret. Verum si (ut inquit Aristoteles) lyn
ceis oculis homines uterentur, sic ut eorum uisus ob
stantia transmitteret, & penetraret, nonne introspe
cti Alcibiadis corpus superficie pulcherrimum, turpis
simum uideretur? Pulchrũ enim aliquid uideri non sua
natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas.
Alius in uirtute ueram animi quietem, tranquillita
temq; mentis reponēs grandi passu, omniq; impetu ad
eam defertur, arbitratus ei omnia inesse, quẽ penes sit
uirtus, memor huius hymni: Virtus optima uenatio ui
te es mortalibus omnibus. Talẽ tu iacis in pectora no
bilem fructum, perpetuo tempore qui manet. Auro tu
melior. Nocturnis hic igitur chartis pallefcere cupit.
Zenonis exemplo stimulatus, qui cum Apollinem con
suluisset, quo pacto optime uiuere posset, respõsum ac

depit, si mortuis colore concors esset, hoc est, si ad legendos antiquorum libros magno studio sese contulisset. Ceterum cum uariae sint artes & disciplinae, est quae grammaticam sectetur, quae cum in duas partes diuidatur, ut inquit Fabius, in bene loquendi scientiam & poetarum enarrationes, posthabitis his & omisis, quae ad solidam frugem pertinent, leuia & ludicra morosus & delicatus scire gestit. exempli causa, Quoties an quotiens sit dicendum, coniux an coniunx, & an amicei numero multitudinis per e & i sit scribendum, ut censebat Nigidius: & an ueis & omneis in plurali e assumant, ut asserit Terentianus aliaque id genus, quae in Plauto subtilis lector offendet. Quippe quae haud equidem in magno ponam discrimine, ut cum Liuius loquar. Alij enim in literis et syllabis sint occupati. tu sententias quae, ut ait Hieronymus. Est qui dialecticam petat, sophismata quaedam et gryphos captionesque labyrintho et meandro similes tantum percurrens. semperque in ueri et falsi quaestione occupatus. quod dum facit, tanto fit a ueri cognitione remotior, quanto Simonides ille a dei scientia repellebatur. qui cum ab Hierone tyranno cogere tur rimari et quaerere, qualis deus esset, primum diem, dehinc biduum, postea tempus duplicari postulabat. Quod cum tyrannus miraretur, philosophus illud respondit: Quanto enim diutius considero, tanto res uidetur obscurior. Est qui ad rhetoricam deflectat, eam reginam rerum omnium appellans, quae rupicos homines et agrestes et dispersatos in unum

congregauit, et ad ciuilibus obsequij pellexit disciplinā,
et quæ fora, gymnasia, porticus, theatra, tam Athenis
quàm Romæ pro arbitrio domuit flexitq̃. Hic tamen
seipso usus pessimo (ut dicitur) præceptore, nulla ob-
seruans rhetorices catholica ac præcepta, orator uult
appellari. Cumq̃ ante omnia apertis ac lucidis nomi-
nibus sit utendū, hic maiore in literis iactantia, et *σοφισ-
τεία*, id est, elatione, quàm opera, uerbis iam pridē de-
sitis, obsolevis, et penitus reconditis abutitur, cacoze
larius dici cupiens et antiquarius, ostētator magis do-
ctrinæ, quàm uerus possessor, in quem conuenit illa de
oratore faceta definitio: Orator est uir malus dicendū
imperitus. Orator enim perfectus adhuc desideratur.
Alius (ut ad mathemata, id est, ad altiores disciplinas
uela dirigam) ad astrologiam contendit, illum iudicās
ad unguem beatum, supraq̃ uota felicem, qui astrorū
siderumq̃ meatus, celi itinera, occasus et ortus signo-
rum deliquia solis ac lunæ calleat. Hicq̃ Hercule &
Atlāte emeritis, iāq̃ fatigatis, supposito uertice celi
fulcire cupit. Sic enim petitur cælum, ut ait Ouidius,
Anaxagoram forte demiratus, qui lapidē casurū è so-
le prædixit. Verum quoniā innumere sunt stellæ, quæ
nondum in cognitionem mortalium deuenierunt, idcir-
co astrologus plerunq̃ fallitur, et ab arte deseritur.
Diogenes ob hoc cum quendam de solis natura ac po-
testate differentem, et omnibus persuadentem uidisset,
quando, inquit, de cælo descendisti? Cæterum si reli-
quos humane uitæ errores in cæteris disciplinis enar-

rare uellem, tertius fortasse Cato, et octauus Sophos,
nonusq; magister morum diceret et subsannaret, mi-
hiq; satietatem, uobis autem fastidium ac nauseã con-
flarem. Ex quo reseram pedem, & ad medicinã (quã
me daturum promisi) paucis me conuertam. Ante oĩa
eminentissimi auditores necesse est hoc prætere, ni-
hil apud deum fieri sine ratione, ut ait Hieronymus.
Deus autẽ qui summa ratio est, hoĩem hac sine plasma
uit, ut magistra ac duce ratione, uitam in terris age-
ret cæ. estem. Hanc uero si omitteret, in præceps col-
laberetur. unde sapienter dixit Persius:

Ni tibi concessit ratio. digitum exerc. peccas.

Diuus quoque Hieronymus dixit corporis nostri sen-
sus esse quasi equos currentes sine rectore, animam ue-
ro & rationem in aurigæ modum retinere frena cur-
rentiũ. Quisquis igitur duce ratione ambulauerit, in-
primis fortunam (quæ apud prudentes nullum numen
habet) calcabit, & fatũ subiciet pedibus, diuitias &
opes aspernabitur, contemnetq; tanquam intemperã-
tiæ & nequitie materiam, omniumq; scelerum semina-
rium. dolium ac perã Diogenis concupiscet, ad naturã
uiuẽs, quæ paucis & minimis contenta est. Idem ambi-
tiosa nomina, & inutiles magistratus, tanquam blan-
dos insidiatores reformidabit, cõsciẽtia benefacti mu-
nitus: hisq; bonis gaudẽs, quæ in ipso sunt, externa de-
spiciens, et non asis faciens, uirtute sola cõtentus. Ut
enim Horatius,

Virtus repulse nescia sordide.

Intaminatis fulget honoribus.
Nec ponit aut sumit secures
Arbitrio popularis auræ.

Et Claudianus:

Ipsa quidem uirtus precium sibi, solaq; late
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Exigitur, plausuq; petit clarescere uulgi,
Nil opus externæ cupiens, nil indiga laudis.

Gloriam rem inanem, et bullæ repente tumescenti cō-
parandam, nec non nobilitatem tanquam rem alienam
ridebit. Genus suum cælesti, nec non originem sidereā
hominis contemplatus, dicet illud Anaxagoræ: illa pā-
tria mea est, cælū intuens. Potentiam principumq; fa-
miliaritates refugiet, iuxta illud Lucani:

Exeat aula,

Qui uult esse pius. uirtus et summa potestas
Non coeunt.

A uoluptate defleat, tanquā ab hoste blando, quæ sua
uibis illecebris clanculum omnē succum exorbet. Vo-
luptas enim ueluti hirudo est, quæ non est missura cu-
tem, nisi plena cruoris. Formam contemnet, quæ mor-
bis et ætate deflorescit, quæq; horæ momento interci-
dere potest et euanescere. Quoniamq; uera uirtus est
uitium fugere, ob hoc idem grāmaticæ, dialecticæ, rhe-
toricæ, astrologiæ et alijs mathematicis hoc animo in-
cūbet et inuigilabit, ut per hos leuiores gradus sit ad
philosophiam aditus, philosophiam inquam omnium uir-
tutum magistrā. Quippe quæ hominē impellit et co-

git rimari secreta naturæ, eumq; ad mores cælestes cõ
ponens et conformans, deum ex homine facit. Cumq;
philosophia sit quædam meditatio mortis, per hanc, in
quit Diogenes, solū aīa à corpore disparatur. Cū enim
uidet, audit, olfacit, gustat, adest corpus. Dicebat idē
Diogenes: Cum mente nō meditamur, molestus uitæ fi
nis est expectandus. anima nanq; delicijs amissis mæro
re afficitur. Verum ubi optimam meditati erimus me
ditationem, et uita suauis est, et mors minime molesta.
Sed ut semel et opere aliquo req; ipsa uerba sanciamus
(odi enim hominem ignaua opera, philosophica sentē
tia) constitui auditores clarissimi diebus festis philo
sophiam Boethij publice profiteri, ut aliquamdo opus
penē diuinum & cæleste relicto situ & squalore, niti
dum & emaculatum prodeat in lucem, festis inquā di
ebus. Nam (ut ait Macrobius) si per sacra solennia ri
uos deducere nulla religio prohibet, si salubri fluuio
mersare oues fas & iura sinunt, cur nō religionis ho
nor putetur dicare sacris diebus sacrum studium lite
rarū? Hoc ergo Boethij opus quisquis perlegerit, aut
(quod melius est) audierit (plenius enim alit uiua uox,
ut dicitur) iucūde & feliciter cū ratione docebitur ui
uere, calcato expunctoq; omni mentis affectu, mortiq;
præludens, eam postea uere uenientem non solum non
formidabit, sed lætus (uti Socrates) occurret, eamq;
corde intrepido & hilari fronte suscipiet. Dixi.

In Boethij Seuerini de philosophiæ

cōsolatione opus ,Iohannis Murmel
Iij Ruræmundensis prælibatio.

ENarraturo mihi quinq; Boethij de philosophiæ
cōsolatione libros,quædam prælibanda sunt,q
bus studiosorū animi ad ea quæ tractanda sunt,non in
congrue præparentur. Sunt autem hæc:Boethij uita,
titulus operis,styli qualitas, scribentis intentio, nume
rus librorum,quæ sit operis utilitas, & ad quã id phi
losophiæ partem referatur.

Seuerini Boethij uita.

VIta Boethij hæc est:Seuerinus Boethius Roma
nus,ex nobilissima Torquatorum familia pro
genitus,generis claritudinem honestissimis à pueritia
studijs,uirtutumq; ac doctrinarum nobilitate supera
uit. Cum enim nõ minus græce quàm latine sciret,uni
uersamq; philosophiam cum arte oratoria & poeti
ca coniunxisset,se nõ sibi soli, sed humanæ societati na
tum arbitratus,rei ciuilis administrationem suscepit,
perq; honores amplissimos consul euasit , iustitiæ re
bus in omnibus cultor maximus, assertorq; singularis.
Vnde & proborū beneuolētiam adeptus est,et impro
borum aduersus se odia concitauit. Vxor ei fuit nobi
lissimi generis fœmina.insignis tū modestiæ tum pud
icitia,Rustiana Symmachi senatoris & cōsularis uiri
filia,ex qua liberos suscepit.habuitq; duos filios pater
ni auitiq; ingenij specimen præferētes. quos pater ipse
aliquando cōsulatu honoratos domo prouehi sub frē-

quentia patrum & plebis alacritate uidit. Constat au-
tem certis autoribus, Boethium diui Benedicti amicū
fuisse, & in monte Casino cum Tertullio Placidi mo-
nachi patre Romano senatore, illius mensæ accubuis-
se. Cum uero iam complures annos tum diuitijs tū ho-
noribus florisset, & incredibilem uirtutum eius splē-
dorem, improborum hominū malitia ferre diutius nō
posset, iniquis pessimorum delatorum criminibus cir-
cumuentus, à Theodorico Gothorum rege, Ticinū in
exilium pulsus est, ubi ne inertis ocio mœrorisq; tædio
cōtabesceret, hoc diuinum philosophicæ cōsolationis
opus composuit, & ad postremum in crudecente ty-
ranni uecordia, cum Symmacho socero suo interem-
ptus est, anno ab ortu Christi quingētesimo uicesimo-
quarto uel ob suspiciōē affectatæ libertatis, uel quōd
in Arrianos inuectus esset, quorum labe Theodoricus
rex erat inquinatus. Qui in crudelitatis suæ ultionem
apoplexi, uel (ut uult Agnellus) uentris profluuiio in-
terijt, nonagesimo octauo die postquam eius iussu Io-
hannes pontifex & Romani consules ac senatores ali-
quot Rauennæ, famis cruciatu in carcere mortem obi-
erant, atq; anno duodequadragesimo, postquam Ita-
liæ dominio potitus erat. Quanquā Procopius in bel-
li Italici aduersus Gothos principio refert, Theodori-
co post occisos Boethium & Symmachum cœnanti, cū
esset caput piscis oblatum, horrendā in illo uisam Sym-
machi faciem, quæ labro inferiori mordicus apprehē-
senso, sibi toruis oculis minaretur, eōq; cōsternatum

Pauore regem, incidisse in egritudinem in qua leuitatem suam confessus fuit, quod scilicet pontificem sanctum uirum & cum eo alios illustres romanos, & tunc prestantissimos uiros Symmachum ac Boethium ad perditorum hominum suggestionem occidit. & paulo post eam confessionem ilico expirauit. Simile certiusque testimonium subite mortis inflatæ regi Theodorico ad penam iniquitatis affert sanctus ecclesie doctor Gregorius in dialogo, ubi scribit solitarium magnæ uirtutis uirum apud Liparem insulam in eremo habitantem, quæ die defunctus est Rauennæ Theodoricus, Gotho cuidam nobili tunc dixisse, uisam à se Theodorici regis animam quæ ab Iohanne Romano pontifice & Symmacho, quos per id temporis occiderat, in ollam Vulcani mergenda portaretur. Eius autem filia fuit Amalasiuntha, teste Casiodoro grauissimo autore, inter primarias rarissimasque foeminas annumeranda, græcis & latinis literis egregie imbuta, multarum linguarum perita, quæ ille dicit uidere uenerandum, audire loquentem, fuisse miraculum. Hæc Theodorico patre suo mortuo, Boethij & Symmachi filijs bona paterna in fiscum delata restituit. Aliquot autem annis post cum Totilas Gothorum rex urbem Romam cepisset, accusata fuit à Gothis Rusticiana Boethij quondam uxor, quod statuas Theodorici regis confringi delerique curasset ob uindictam Boethij mariti ac Symmachi patris, quos Theodoricus interfici fecerat. Quod obieciatur mulieri de statutis, uerum fuisse putabatur. sed excusabat eam iustus do

lor, quod magnos illos viros iniuste necatos fuisse constabat. Qua ratione Totilas eam absoluit, & ab impetu Gothorum tutam seruauit.

Boethij opera quæ nunc extant,
hæc sunt.

IN Porphyrij isagogen enarrationes duæ, prima et secunda.

In Aristotelis prædicamenta cõmentariorũ libri duo.

In eiusdem librum de interpretatione prima editio, & secunda in sex libros distributa.

Liber de diuisionibus.

Liber de diffinitionibus.

Introductio ad categoricos syllogismos.

In Ciceronis topica commentariorum libri sex.

De differentijs topicis libri quatuor.

De syllogismo categorico libri duo.

De syllogismo hypothetico libri duo.

De trinitate libri duo.

De hebdomadibus liber unus.

De unitate & uno liber unus.

De duabus naturis & una persona Christi liber unus.

De arithmetica libri duo.

De musica libri quinque.

De geometria libri duo ex Euclide translati.

De consolatione philosophiæ hoc opus diuinum.

scripsit & alia tum carmine, tum soluta oratiõẽ, quæ nunc desiderantur. Porro liber ille, qui uulgo Boethij de disciplina scholarium inscribitur, non est eius, sed bar

bari nescio cuius, quod cum alia pleraq; coarguunt, tum stylus facile indicat, à Boethij tum eruditiōe tum elegantia sane quàm alienus. Non ignoro tamē Pium Baptistam Bononiensem aliter sentire, sed eum facile aliàs refellemus. Transtulit itē Boethius noster in latinā linguā cōplures Aristotelis libros, & nōnullos Platonis dialogos, pollicitus etiam utriusq; horum philosophorum concordia se scripturum: quod an præstiterit, compertum non habemus. At hac tempestate nulla Boethij interpretatio extat, ut bene testatur Leonardus Aretinus in quarto epistolarum libro, præterquam Porphyrij & prædicamentorū, & ^{περί ἰσχυρίων} librorum, quos si accurate leges, uidebis summum illū uirū sine ullis ineptijs libros illos transtulisse. Textus est nitidus & planus, & græco respondens. Ab eodem Leonardo in quinto epistolarum uolumine Boethius uir doctissimus merito dicitur, de cuius præstantia & aliorum honorifica quædam testimonia his apponere libitum est.

Baptista Mantuanus.

Baptista Mantuanus in apologetico Boethiū appellat grauiſſimum sanctiſſimumq; uirum & omnium ſcientiarum peritiſſimum, ac præſtantiſſimum ueritatis inquisitorem & inuentorem.

Angelus Politianus.

Angelus Politianus in miscellaneis: Nam quis, inquit, Boethio uel in dialecticis acutior, uel sub

tilior in mathematicis, uel in philosophia locupletior,
uel in theologia sublimior? Quem tãti iuniores etiam
philosophi, longe (arbitror) omnium perspicacissimi se-
cerunt, ut Aquinatem Thomam diuum hominem, ma-
gnumq; illum Thomæ præceptorẽ (deus bone quos ui-
ros?) habere meruerit enarratores. & ab ipsius sentẽ-
tia ne sit ulla quidem pene prouocatio.

Platina.

Platina in Hormisdæ pontificis maximi uita, lite-
rarũ monumentis hæc prodidit: Boethiũ & Sym-
machũ Theodoricus ob suspicionem affectatæ liberta-
tis exilio primò, mox carcere afficit. In hac calamita-
te constitutus Boethius, multa scripsit quæ adhuc le-
guntur. Transtulit & pleraq; ex Aristotelis, eademq;
commentatus est. In mathematicis doctissimus est ha-
bitus, quod eius musice & arithmetice ostendunt. Po-
stremo uero cum Symmacho senatore Theodorici ius-
su necatur. Sunt autem qui scribant Boethium tãtam
calamitatem subiisse, quod in Arrianos inueheretur,
ad quos Theodoricus declinauerat. Superior senten-
tia mihi uerior uidetur.

Raphael Volaterranus in anthropologia.

Boethius, Zenone imperante, ob affectatæ liber-
tatis suspicionem à Theodorico rege exilio da-
mnatur. deinde custodiæ traditº, plura cõscripsit. Tã-
dem simul cum Symmacho senatore socero suo, alijsq;
præstantibus uiris, interficitur. Eius deinde statuas

Amalafuntha restituit, & heredibus patrimonium incolumē reddidit. Vir omnium unus, qui & doctissimus, & sine genio fuerit in scribendo.

Matthæus Palmerius Florentinus in chronicis.

Boethius senatorius uir ob suspicionem affectatæ libertatis à Theodorico exilio damnatus, moxq; in carcerem trusus, plura conscribit.

Idem paulo post.

Boethius iam pridem exilio reuocatus, & prætorio præfectus, Theodorici iussu simul cum Symmacho senatore & cum alijs præstatibus uiris interficitur.

Marcus Antonius Sabellicus Enneadis octauæ libro secundo.

Boethij scripta longius durant, uarièq; uersatū est illud ingenium per omnes philosophiæ partes tam copiose & eleganter, ut nescias utrū ultimus fuerit eorum, qui romane locuti sunt, an primus, qui inclinatam eloquentiam in integrum restituere sit adortus. Scripsit in diuinis quædam, sed in mathematicis multo plura. Extant in dialecticis commentarij, extat & carmen. Cæterum quum utrunq; sit ab altero diuersum, iure dubitari possit, utrum fuerit illi natura magis proprium. In cunctis tam castus & elegans, ut cum quolibet maiorum certet.

Apud Casiodorum in libris uariarum rerum ali-

quot erudite, & cum primis, honorificæ Theodorici Gothorum regis ad Boethium epistole leguntur, quarum unam hoc potissimum loco ascribendam putavi.

Boethio uiro illustri patritio
Theodicus rex salutem.

Spernenda nō sunt, quæ à vicinis regibus præsumptionis gratia postulantur, dum plerunq; res parua plus prævalent præstare, quàm magnæ possunt obtinere diuitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamēta suauitatis imponūt. Sit ergo pro republica, & cum ludere uidemur. Nā ideo uoluptuosa quærimus, ut per ipsa seria compleamus. Burgundionum itaq; dominus à nobis magnopere postulauit, ut horologium, quod aquis sub modulo fluentibus temperatur. & quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus, quatenus impetratis delectationibus præfructuendo, quod nobis quotidianū, illis uideatur esse miraculum. Merito siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorū relationibus obstupescunt. Hoc te multa eruditione saginatum ita nosse didicimus, ut artes quas exercent uulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaueris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti, sic palliatorum choris miscuisti togam, ut græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim qua profunditate cū suis partibus speculatiua cogitetur, qua ratione acti-

ua cū sua diuisione discatur, deducēs ad Romuleos se-
natores, quicquid Cecropidæ mundo fecerant singu-
lare. Translationibus enim tuis Pythagoras musicus,
Ptolemæus astronom⁹ leguntur Itali. Nicomachus ari-
thmeticus, geometric⁹ Euclides audiūtur Ausonij. Pla-
to theologus, Aristoteles logicus, quirinali uoce disce-
ptant. Mechanicū etiā Archimedē latialē Siculis red-
didisti, & quascunq; uel disciplinas uel artes fœcūda
græcia p̄ singulos uiros edidit, te uno autore, patrio
sermone Roma suscepit. Quos tāta uerborū luculētia
reddidisti claros, tanta lingue proprietate cōspicuos,
ut potuissent & illi opus tuū præferre, si utranq; ple-
nius didicissent. Tu artē prædictā ex disciplinis nobi-
libus natam per quadrisarias matheſis ianuas introi-
ſti. Tu illā in naturæ penetralibus confidentē autorū
libris inuitantibus, cordis lumine cognouiſti. Cui ar-
dua noſſe uſus, miracula monſtrare propositū eſt. Mo-
litur oſtēdere, quod obſtupescāt hoīes se inueniſſe, mi-
roq; modo naturis cōuerſis facti detrahit fidē, cū oſtē-
tet & oculis uisionē. Facit aquas ex imo surgētes præ-
cipites cadere, ignē pōderibus currere, organa extra-
neis uocibus inſonare, & peregrinis flatibus calamos
cōplet, ut inanima poſſint arte cātare. Videmus per eā
defenſiōes iā nutantiū ciuitatū subito tali firmitate cō-
ſurgere, ut machinamētorum auxilijs superior redda-
tur, q̄ desperatus uiribus inuenitur. Madētes fabricæ
in aqua marina ſiccantur. Dura cū fuerint, ingenioſa
diſpoſitione ſoluuntur. Metalla mugiunt. Diomedes in

ere grauius buccinatur, aeneus anguis insibilat, aues
simulate fritinniūt, & quæ uocē propriam nesciūt ha-
bere, dulcedinē probantur emittere cantilenæ. Parua
de illa referimus, cui cælū imitari fas est. Hæc fecit se-
cundum solē in Archimedis sphaera decurrere. Hæc al-
terū zodiacū circulū humano cōsilio fabricauit. Hæc
lunā defectu suo reparabilē artis illuminatione mon-
strauit, paruaq; machinā grauidā mundo, cælū gesta-
bile, cōpendium rerū, speculū naturæ ad speciem æthe-
ris indeprehēsibili mobilitate uoluit. Sic astra, quo-
rū licet cursum sciamus, fallētibus tamē oculis prodi-
re nō cernimus. Stās qdā in illis transitus est, & quæ
uelociter currere uera rōne cognoscis, se mouere nō
respicis. Quale ē hoc homini, etiā facere, quod uel in-
tellexisse potest esse mirabile? Quare cū uos ornet ta-
lium rerum prædicāda notitia, horologia nobis publi-
cis expēsis sine uestro dispēdio destinate. Primum sit,
ubi stylus diei īdex per umbrā exiguā horas cōsueuit
ostēdere, radius itaq; immobilis & paruus peragens,
quod mirāda solis magnitudo discurret, & fugā solis
equiparat, quod motū semper ignorat. Inuiderēt tali-
bus si astra sentiret, & meatū suū fortasse deflesterēt,
ne tali ludibrio subiacerēt. Vbi est illud horarū de lu-
mine ueniētūū singulare miraculū, si has & umbra de
mōstrat? Vbi prædicabilis indefecta rotatio, si hæc &
metalla peragunt, quæ situ perpetuo cōtinentur? O ar-
tis inestimabilis uirtus, quæ dum se dicit ludere, nati-
ræ præualet secreta uulgare. Secundū sit, ubi præter

Solis radios hora dignoscitur, noctes in partes diuidēs.
 quod ut nihil deberet astris, rōnē cæli ad aquarū poti⁹
 fluētā cōuertit: quorū motib⁹ ostēdit, quod cælo uoluitur,
 & audaci præsūptiōe cōcepta ars clemētis cōfert,
 quod originis cōditio denegauit. Vniuersa discipline,
 cūctus prudētū labor, naturæ potentiā, ut tantū possint
 nosse, perquirūt. Mechanema solum est, quod illa
 ex cōtrarijs appetit imitari, & (si fas est dicere) in quibusdā
 etiā nititur uelle superare. Hæc enim fecisse dignoscitur
 Dædalū uolare, hæc ferreū cupidinē in Dianæ tēplo sine aliqua
 illigatione pēdere. Hæc hodie facit muta cātare, insensata
 uiuere, immobilia moueri. Mechanicus (si fas ē dicere) pene
 socius est naturæ, oculta reserans, manifesta cōuertens,
 miraculis ludens, ita pulchre similans, ut quod cōpositū nō
 ambigitur, ueritas æstimetur. Et quia te studiosius legisse
 cognouimus, prædicta nobis horologia ocys transmittere
 maturabis, ut te notū in illa mūdi parte facias, quo aliter
 peruenire nō poteras. Agnoscāt per te extere gētes,
 tales nos habere nobiles, quales legūtur autores. Quoties
 nō sunt credituri, quæ uiderint? Quoties hæc ueritatem
 lusoria somnia putabūt? Et quando fuerint ab stupore
 conuersi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos
 scient sapientes talia cogitasse. Vale.

Operis titulus.

Titulus operis hic in plerisque exemplaribus habetur:
 Anicij Manlij Seuerini Boethij uiri clarissimi & illustris
 cōsulum ordine de consolatione phi-

loſophiæ libri quinque; Anicius Manlius Torquatus & Seuerinus, noīa sunt ex familia genereq; Boethij deſumpta. Quandoquidē Aniciorū genus nobiliſimū fuiſſe Romæ, & diuus Hieronymus in epiſtola ad Deme- triadē teſtificatur his uerbis: Scilicet nunc mihi Pro- borū & Olibriorū clara repetenda ſunt noīa, & illu- ſtris Anicij ſanguinis genus, in quo aut nullus aut ra- rus erit, q̄ nō meruerit cōſulatum. Et Prudētius poe- ta in libro aduerſus Symmachum ſecundo hunc in mo- dum cecinit:

Fertur enim ante alios generoſus Anicius urbis
Illustraſſe caput: ſic ſe Roma inclyta iactat.

Videtur mihi hæc Aniciorū familia ex Manlia gente duxiſſe originē, cuius autor fuit Mālius Capitolinus. Torquati autē cognomen ex Titi Manlij uirtute acceſ- ſit, qui Sulpitio dictatore tribunus militū gallū prouo- catorē occidit, torquē ei detractū ceruici ſuæ indidit. Ab eodē propagatū eſt ī poſteros Seuerini cognomē- tū. Fuit enim tam ſeuerus, ut bello latino conſul filium ſuū quod contra patris imperiū pugnaſſet, licet hoſtis uictorē, ſecuri percuffe- rit. Vnde Vergilius:

Seuumq; ſecuri

Aspice Torquatū.

Porro peculiare & prope genuinā huius gentis fuiſſe ſeueritatē, oſtēdit Cicero in l. de finib⁹ lib. Proinde ri- diculū eſt quod indocti aiūt Boethiū eo dictū Seuerinū, quod Theodorico regi ſe oppoſuerit. Multo autē ma- gis illud, quod Boethiū tradunt à ueſcenda boū carne

fuisse agnominatū, cū eruditiores à noīe prisce cuiusdā philosophi quod est Boethus, censeant Boethium fuisse appellatū. Quod si ita est per th aspiratum hoc nomē scribendū est. Interpretatur autē *Βουθός* fautor, adiutor, auxiliator. Ceterū quod hoc opus de cōsolatione philosophiæ inscribitur, sciendū est formas sepe fingi ab illustribus autoribus, & personarum fieri descriptionē. quare græcis *προσωπογραφία* dicitur. Quemadmodū Prodicus sophista uirtutē ac uoluptatem apud Herculem inter se decertantes facit, ut autor est Xenophon. Et mortem ac uitam, teste Fabio, contendentes in satyra tradit Ennius.

Styli qualitas.

IAmut styli qualitas innotescat, Boethius in his libris, tū uersibus utitur, tum oratione soluta, ut iucūda uicissitudine lectoris tēdiū leuetur. Fecerūt hoc ante Boethiū cum alijs, tum præclare Petronius Arbitr, & Martianus Capella. Belle autē prius utitur carmine q̄ prosa: quod (autore Strabone) primū ante oīa apparatus ipsa poetica processit in mediū, & approbata cōplacuit. Deinde metrū soluerunt Cadmus, Pherecydes, & Hecatæ. Huc accedit, quod Boethius animo nimīū perturbatus, elegis fortunæ mutationem deplorans, & animi sui patefaciens ægritudinē, per opportunum philosophiæ in soluta oratione ad cōsolationē inducendæ locum parat. Sciendum orationis duas esse species, metricā & solutā. Metrorum quidē uarijs generibus in hoc opere usus est, quæ loco suo reddētur.

Soluta autem oratio prosa dicitur, quòd sit recta, & nō certo numero reflexa. Nā prosam ueteres rectū dixerunt. Fabius: Facilius uersus ediscimus, quàm prosam orationem. Sunt qui prosam dictā uelint, eo quòd sit profusa, uel quòd spatiofius prodeat & excurrat, nullo sibi termino præfinito. Stylus est mediocris, & philosophicus magis quàm oratorius, nō fucatus quidem aut phaleratus, sed qui ueritatis inquisitori nequaquàm improbetur.

Scribentis intentio.

STylo huius operis indicato, nūc auctoris intentionem (& ut græci dicunt) σκοπον uideamus. Quē admodum M. T. Cicero per bellicos tumultus à senatu forensibusq; negocijs semotus, totum se ad philosophiæ studia, librorumq; (quibus iuuaret posteros) scriptionem contulit: ita & Boethius exul ac in carcerem coniectus, cum bene consulendo & agendo prodesse hoībus nequiret, ut & ipse res aduersas æquiori animo ferret, & detecta fortunæ inconstantia, summoq; bono patefacto posteritati consuleret, philosophia consolatrice aduocata, diuinum hoc opus in dialogi morem composuit.

Librorum numerus.

EST autem id in quinque uolumina ad Ciceronis, & libros quinque de finibus bonorum & malorum, totidem tusculanarum disputationum, non admodum dissimili argumento cōposuit, ni fallor, imitationē dis-

tributum. Quorū primo Boethius philosophiæ lamentationis & ægritudinis suæ causas exponit. In secundo philosophia Boethio leuiora quædam fomēta prudenter applicat, eumq; molliter cōsolatur, docens fortunæ bona non esse in bonis nostris numeranda. Tertius liber acriora cōtinet remedia, falsæq; felicitatis specie reiecta, ueram beatitudinem ostendit. Quarti disputatio hæc est, omnes malos infelices & impotentes esse, bonos uero contra felices, uotorūq; omnium suorum cōpotes. Quinto deniq; differit acutissime de casu, liberoq; hominis arbitrio ac prouidentia diuina.

Quæ sit operis utilitas.

Porro quæ sit horum uoluminum utilitas, ex his quæ iam dicta sunt, facile perspicui posse nemini dubium est, cum ea non possint non esse longe utilissima, ex quibus discamus uera bona discernere à falsis, & contemptis fallacissimæ fortunæ donis, ad solidam perpetuamq; beatitudinem bene honesteq; uiuendo peruenire.

Ad quam philosophiæ partem hoc opus referatur.

Reliquum est, ut ad quam philosophiæ partem hoc opus pertineat, dicamus. Philosophia trifariam à plerisque diuiditur, in moralem, naturalem, rationalem. Prima componit animum, secunda rerum naturam scrutatur, tertia proprietates uerborum exigit & strueturam. Diducitur & philosophia in cōtemplatiuam & actiuam, quarum hæc quidem in uirtutum actioni-

bus uersatur, illa uero in contēplatione ueritatis. Hoc itaq; (ni fallor) opus potissimum ad actiuam moralēq; philosophiam refertur. Nam in eo maxime uersatur, ut animum hominis perturbationibus repurgatū, uirtutibusq; excultum ad summi boni contēplationem perducatur. In postremo autem libro sublimius exurgit disputatio, & metaphysicē theologiāq; quodammo do attingit. Sed hæc hæctenus, nūc aspirate spiritu sancto primi carminis enarrationem auspicemur.

Dictionum præcipuarum in his commentarijs uel expositarū uel allegatarum, index.			
	A	<i>Aetna</i>	160.
		<i>Aeternitas</i>	397.
		<i>Aeternum</i>	398.
		<i>Aeuum</i>	40.
		<i>Affectus</i>	91.
		<i>Affinis</i>	72.
		<i>Agamemnon</i>	356.
A	<i>Academia</i>	14.	
	<i>Academici</i>	eodē.	
	<i>Achelous</i>	358.	
	<i>Achemenes</i>	364.	
	<i>Achemenius</i>	eodē.	
	<i>Actor</i>	80.	
	<i>Adytum</i>	110.	
	<i>Aedes</i>	56.	
	<i>Aestus</i>	40.	
	<i>Aestuarium</i>	eodē.	
	<i>Aestas</i>	ibidem.	
	<i>Aes alienum</i>	55.	
		<i>Age</i>	149.
		<i>Agilis</i>	81.
		<i>Ago</i>	76.
		<i>Alcibiades</i>	245.
		<i>Aleman</i>	16.
		<i>Alcmanium carmen</i>	eodē.
		<i>Algeo</i>	80.
		<i>Ambio</i>	248.
		<i>Ambitio</i>	52.
		<i>Ambitus</i>	eodē.
		<i>Ambigere</i>	101.

Amicitiae tres species	201.	Atrides	356.
Amor triplex	189.	Attineo	62.
Anaxagoras	34.	Augustum	264.
Anaxarchus	164.	Aulicus	52.
Ancora	136.	Aura	179.
Animus cælū pagrat	305.	Auri inuentio	160.
Anteus	359.	Auster	131.
Antonius Caracalla	223.	Autor	51.
Aper erymantheus	359.	Autoritas	15. 51.
Apex	95.	Autumnus	95.
Apostropesis	14.	B acca	211.
Apostema	48.	B accula	eadem.
Apto	95.	Bacchus	95.
Aquilo	26. 131.	Balneum	40.
Arbiter	101.	Barbarus	51.
Arbitror	eadē.	Beatus	316.
Arctophylax	334.	Beatitudo	199.
Arcturus	81. 334.	Beatitas	199.
Arctus	26.	Bibliotheca	49.
Arguo	59.	Biblion	49.
Argumentum	eadem.	Biblos	55.
Aristoteles	243.	Bonus	316.
Ars magica	72.	Bonorū tria genera	201.
Asylum	274.	Bootes	354.
Asperum	49.	Eoreas	26. 81.
Astrum	50.	Braca	63.
Ater	71.	Bruma	81.
Atqui	23.	Brutus	182.

Buſiris	166.	Cerberus	296.358.
		Ceres	193.
C		359. Caesar	62.
Acus	32.	Ceſſo	60.
Caliſthenes	10.	Ceſſator	eodem.
Caligo	63.	Circe	320.
Caligula	51.	Circus	127.
Calumniā	eodē.	Clāſſicum	159.
Campania	eodem.	Cœtus	72.
Campanus	40.	Commiſtio	71.
Caminus	94.	Componere	39.
Cancer	5.	Cōis animi conceptio	271.
Canis	90.	Concilium	102.
Cādere & composita	35.	Conciliare	eodem.
Canis	247.	Condere	78.101.
Caprea	142.	Coniectores	eodē.
Cardo	320.	Conſcius	51.
Carmen	363.	Conſcientia	eodem.
Casus	182.	Conſolor	209.
Cato	215.	Conſul	52.
Catullus	175.	Conſularis	eodem.
Caucasus	258.	Conſules	163.
Cauſæ quatuor	205.	Conſulatus	60.
Cauca	78.188.	Contus	155.
Cælum	41.82.	Conuenire	72.
Ceiſus	358.	Copiæ cornu	121.
Centauri	56.	Corradiantia Platonica	
Cenſura	eodem.	382.	
Cenſor			

Corollarium	271.	Diomedes	358.
Corus		26. Dionysius tyrannus	221.
Corpus & corpor	384.	Dogma	61.
Credo	94.	Dolor	104.
Croesus	118.	Duplicia remedia	103.
Cumulus	74.	E	
Cura	17.	E Bur	89.
Curare	101.	E Echinus	248.
Curules	127.	Ecce	3.
Curulis	215.	Efficio	66.
D		Elea	14.
D Annuum	90.	Eleatica studia	codem.
Dapes	205.	Elementa quatuor	188.
Dare uerba	128.	Elephas	241.
Decoratus	216.	Emineo	48.
Decretum	61.	Epicyclus	20.
Decretum Socraticū	65.	Epicurus	33. 201.
Deducere	31.	Epicurei	codē.
Deferre	55.	Erymætheus aper	359.
Deterior	66.	Error quorundā de Sym-	
De causa uendendi uariæ		machi epistolis	135.
philosophorum sentē-		Error Ciceronis	173.
tie.	381. 382.	Erratum Perotti	333.
Deus oīm spectator	397.	Esca	205.
Dialogus	8.	Esse	280.
Dictare	5.	Et	69.
Diducere	31.	Euander	359.
Dignitas	215.	Euphrates.	365.

Euripus	115.	Felix q̄ liberis caret	236.
Excetra	344.	Fomenta	149.
Exemplum	50.	Fomes	eodē.
Exemplar	eodem.	Fore	50.
Exhausti	303.	Forma fluxa	243.
Exitium	67.	Formidolosus	176.
Exors	101.	Fors	40.
Expectare	48.	Fortuna	eodem.
Expedio	60.	Fortunæ simulacrū	117.
Extorris	88.	Fraus	56.
Exul	eodem.	Frequens	89.
F abricius	182.	Frugi	102.
Facies	40.	Frutices	193.
Facio	66.	Fucus	110.
Facinus	68.	Fulmen	41.
Familia	66.	Fumarium	eodem.
Familiaris	eodem.	Fumosus	10.
Fas	61.	Furie	296.
Fatum	40.344.	Furunculus	48.
Febris	246.	Fuscus	71.
Febricula	eodem.		
Femorale	63.	G Audium	104.
Filix	193.	G Geometræ	271.
Flamma	76.	Germanicus	63.
Flebilis	3.	Gigantes	290.
Fluuij auriferi	211.	Guberno	82.
Felicitas	199.	Gulonum uoluptas	235.
Felicitas duplex	316.		

H

C 4

H Abena	81.204.	In anaros	122.
H Habitus	49.	Incesso	110.
H auſter	131.	Indecor	218.
H ebe	10.66.	Indecoris	eodem.
H ercules & eius labores		Indus	274.
259.		Inextricabilis	290.
H ermus	274.	Initium	67.
H esperus	21.80.189.	Inquam	65.
H esperia	21.	Inquit	eodem.
H eu	5.	Inſcitia	142.
H iccine	49.	Inſons	75.
H ydra	344.	Inſtituo	75.
H iſco	126.	Inſtitutus	eodem.
H ora	81.	Intellectionum tria gene-	
H orreo	95.	ra	385.
H omines dicuntur cõuer-		Ita	66.
ti in bruta	315.	Iter	96.
H ulcus	48.	Iphigenia	356.
		Iucunditas	272.
I actare	67.	Iugulo	68.
I anitor	296.	Iugulus	eodem.
I apyx	26.	Iupiter	19.
I dee	258.	Iuſtus	82.
I d etatis	136.	Ius	61.82.
I mbecllis	51.	Ixion	296.
I mperioſus	15.		
I mpedio	60.	L abyrinthus	290.
I mpotens	41.	L Lacuna	235.

Lar	49.	Medium optimum	144.
Laus philosophiæ	31.	Melicrator	158.
Lego	95.	Mercurius	19.
Leges annales	127.	Metus	104.
Leo Nemæus	358.	Mila	68.
Lethargus	23.	Miles	61.
Lex	76.	Ministerium	55.
Libido	226.	Minimum	173.
Libraria	53.	Minime	codem.
Licere	62.	Misereſco	330.
Licet	227.	Molior	66.
Lympho	36.	Monſtrum	66.
Lymphaticus	37.	Morbus	102.
Lyncæus	245.	Mortuis oculi olim clau-	
Litera literæ	62.	debantur	76.
Lubricum	82.	Motus orbium cæleſtium	20.
Lucanus	346.	Mulcedo	192.
Lucifer	80.	Mulier	8.
Lumina	12.	Mulſum	158.
Luna	18.19.76.	Mundus	188.

M

M Agistratus	51.
M Magisterium	cod.
Maieſtatis reus	60.
Mala heſperidum	358.
Manus philoſophiæ	10.
Mars	19.
Medius locus	127.

N

N Atura	204.
N Natura paucis co-	
tenta	150.
Neceſſitatis duo genera	
	398.
Nefas	61.
Nego	94.

Nemus	95.	P almites	99.
Nequam	102.	Papæ	101.
Neritus	319.	Papinianus	223.
Neronis facinora	168. 218.	Paranomasia	176.
Nex	68.	Parmenides	290.
Niger	71.	Parthi	364.
Nihil ab omni parte bea- tum	138.	Paruum	90.
Nil	83.	Pati	101.
Nixus	78.	Patres	67.
Nobilitatis tria genera	231.	Patria	88.
Nonius Struma	215.	Paucum	90.
O		Paulisper	12.
O fficina	136. 256.	Paulus Acilius	119.
Officium	75.	Pax	91.
Opera	96.	Penetral	72.
Opus	48.	Peragere reum	31.
Orbis	eodem.	Perditi	75.
Ordo	20.	Perpetuus	398.
Orphe ⁹ et eius fabula	60.	Perses	119.
Ortus & occasus astrorū	293.	Persi	119.
uarius	60.	Perspicax	9.
Ostentum	293.	Perspicuum	254.
Ostrum	80.	Peto	67.
P		Phalereus	32.
	66.	Philosophia	27.
	218.	Philosophiæ laus	31.
		Phœbus	27.
		Phœbe	eodem.

Phrenitis	23.	Prodo	88.
Piare	356.	Profero	67.
Pythagoras	72.	Pronus	389.
Placidus	88.	Propensius	68.
Planetæ	18.	Proscriptio	codem.
Plato	31.	Prosperum	49.
Platonis sententia & epi- stola	55.	Prouincia	51.
Poetarũ genera duo	15.	Ptolemæus	174.
Polyphemus	557.	Publicus	50.
Polluo	72.	Pudor	25.
Polus	26.	Pulchritudo	201.
Pontus	40.	Punctum	174.
Porisma	271.	Puto	216.
Portentum	66.	Q uantus	121.
Præceps	17.96.	Quatuor anni par- tes	21.
Præfectus prætorij	52.	Quatuor animi perturba- tiones	104.
Præfectus annonæ	217.	Quercus	95.
Præfectus urbis	217.	Questus	88.
Præfectura	217.	Quidenim	241.
Præfens	67.	Quisquis	59.
Præscire	397.	Quo	271
Prætor	60.		
Prætorium	51.	R	
Prætura	60.	Adius	50.
Priuatus	128.	Reconcilior	102.
Prodigium	66.	Reduces	265.
Prodigus	122.	Regere seipsum	

Regulus	166.	Senator	52.
Rerū pub. tres status	89.	Senatus	60.
Reses	204.	Seneca	36. 123.
Reus	60.	Sententia	90.
Reus maie statis	eodem.	Sentio	47.
Reum agere	31.	Septentrio	169.
Reum peragere	eodem.	Sequester	202.
Rhipsaſſis	41.	Sequestro	eodem.
Rigo	1.	Serenus	39. 41.
Robur	95.	Seres	158.
Rubrum mare	211.	Ser	eodem.
Rumor	75.	Series	61.
Rumusculus	179.	Sermunculus	179.
	S	Ser uitium	55.
S acrilegium	71.	Seuerus	56.
S alum	36. 83.	Sæuio	49.
Sanctus	82.	Sidus	50.
Sarcina	153.	Symmachus	135.
Saturnus	19. 303.	Siquidem	66. 68.
Scena	12.	Sirenes	14.
Scire nostrū reminisci est		Sirius	81.
376.		Socer	72.
Scopus	282.	Socrates & eius disputa-	
Securus	37. 67.	tio	32. 33.
Sedes	49	Sol	18. 19.
Seges	81.	Solium	78.
Sella	49.	Sons	75.
Semem	81.	Sonticus	eodem.

Soranus	36.	T Agus	274.
Spes	104.	Tantalus	297.
Specimen	136.	Tantisper	12.
Spero	62.	Taurus	241.
Stadium	315.	Tempus	95.257.
Statio	81.	Tenarus	295.
Status	101.	Tergeminus	eodē.
Stellæ	18.	Ternarius omnium rerū	
Stylus	61.	mensura	351.
Stilla	72.	Terra firmam enti punctū	
Stillicidium	eodem.	175.	
Stymphalides	358.	Thracius	24.
Stoa	34.	Thraicius	eodem.
Stoici	35.	Threicius	eodem.
Strictim	90.	Thule	227.
Struma	216.	Tigris	241.320.364.
Strumosus	eodem.	Timeus	254.
Studeo	50.	Tyrannus	41.
Studia hominum multipli		Tiresias	373.
cia	197.	Tyrrheni	247.
Stufa	40.	Tyrius	159.
Stupor	23.	Tityus	297.
Subligar	63.	Tmesis	40.
Sufficientia	202.	Tragœdia	119.
Sulcus	94.	Triones	169.
Summa	59.	Trochus	76.
		Tum	173.
		Turbo	76.

Turris	41.	Vtor	62.
		Vulgus	90.
V Alentia	8.	Vulnus	48.
Veſtigal	51.	Vultus	40.
Veſtigalis	codē.	Z	
Venenum	159.	Z Eno	34.164.
Ventilare	284.	Z Zephyrus	81.
Ventus	20.		
Ventofus	185.	Adagiorum in ijs	
Venus	19.	commentarijs poſito-	
Verona	67.	rum index.	
Ver	95.	Ancora domus	136.
Veſeuus.	41.43.	Aſinus ad lyram	52.
Veſulus	41.	Cælum digito attingere	
Veſuuius	43.	139.	
Veſuuius	codem.	Cognoſce teipſum	154.
Via	96.	Cumulus bonorum	75.
Vibratus	27.	Cumulus meritorum	cod.
Vigor	24.26.28.	Cumulus malorum	codē.
Vilis	83.	Deum ſequere	73.
Vir	354.	Echino aſſeri or	248.
Virtus	354.	Extremam manum impo-	
Vis	48.	nere	173.
Vnitas	280.	Fortuna Euripus	113.
Voluptatem ſequitur	pœ-	Herculei labores	358.
nitentia	238.	Homo bulla	129.
Votum	91.	Homo fictilis	163.
Vſquequaq;	209.	In celo eſſe	139.

In arena edificas	146.	Quævis terra patria est	
Loetale mulsum	14.	93.	
Mala senium accelerant	4.]	Simia simia est, etiamsi au	
		rea gestet insignia	216.
Melle litus gladius	14.	Timidæ diuitiæ	156.
Mellitum uenenum	codē.	Tiresia cæcior	375.
Momētum inter solium et		Vestitus uirum reddit	151.
aliena genua.	78.	Vnus dominus sit, unus	
Mos siue lex & regio		rex	92.
175.		Voluptati soror est tristi-	
Proximum celo esse	139.	ties	2356

146. Oculi et spiritus
147. In homine
148. In homine
149. In homine
150. In homine
151. In homine
152. In homine
153. In homine
154. In homine
155. In homine
156. In homine
157. In homine
158. In homine
159. In homine
160. In homine
161. In homine
162. In homine
163. In homine
164. In homine
165. In homine
166. In homine
167. In homine
168. In homine
169. In homine
170. In homine
171. In homine
172. In homine
173. In homine
174. In homine
175. In homine
176. In homine
177. In homine
178. In homine
179. In homine
180. In homine
181. In homine
182. In homine
183. In homine
184. In homine
185. In homine
186. In homine
187. In homine
188. In homine
189. In homine
190. In homine
191. In homine
192. In homine
193. In homine
194. In homine
195. In homine
196. In homine
197. In homine
198. In homine
199. In homine
200. In homine

MANICII MANLII

TORQUATI SEVERINI BOE

thij, exconsulis, patritij, ordinarij, uiri
illustriſ, de conſolatione phi
loſophiæ Liber .I.

Metrum primum libri .I.



Armina qui quondam studio
florete peregi,
Flebilis heu mœſtos cogor
inire modos.

Ecce mihi laceræ dictant ſcribēda camœnæ,
Et ueris elegi fletibus ora rigant.

Has ſaltem nullus potuit peruincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerētur iter.

Gloria felicis olim uiridisq; iuuentæ

Solantur mœſti nunc mea fata ſenis.

Venit em̄ properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem iuſſit ineſſe ſuam.

Intempeſtiui funduntur uertice cani,

Et tremit effœto corpore laxa cutis.

Mors hoīm felix, quæ ſe nec dulcibus annis
Inſerit, & mœſtis ſæpe uocata uenit.

Heu heu q̄ ſurda miſeros auertitur aure,

Et flentes oculos claudere ſæua negat.

Dum leuib⁹ maleſida bonis fortuna faueret,

vide poſſit
ne Solatur
apti⁹ legi,
t ametti vul
go Solatur
legatur.

2 Boethij de consolatione phi

Pene caput tristis merferat hora meum.
Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum,
Protrahit ingratas impia uita moras.
Quid me felicem toties iactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

IOHANNIS MVRMELII

Rur. emundensis, in Boethium
commentarius.

EXpositurus hoc primo volumine Boethius lamen
stabiliter egritudinis sue causis, opportune in ele
giacos versus erupit, quibus fletus potissimum luctusque ex
primuntur. unde et nomen eis inditum. *ἔλεγος* namque lu
ctus interpretatur. Unde mos inoleuit, ut epitaphia et
nomen fere id genus versibus componantur. Aetustissi
mus sane nihil aliud nisi lamentationes suas elegis effude
runt. procedente dein tempore, versu eo res alie quoque
scribi coepta sunt. Unde Horatius:

Versibus impariter iunctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Et Terentianus:

Hos elegos dixere, solet quae clausula talis
Tristibus (ut tradunt) aptior esse modis.

De eorum autem inuentione Horatius haec ait:

Quis tamen exiguos elegos emisit autor,
Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Terentianus quoque

Pentametrum dubitant, quis primus finxerit auctor;
Quidam non dubitant dicere Callinum.

Pentameter hexametro ita adnectitur, ut vix separata
inuenias. Apud unum equidem, quod meminerim, Mar
tianum Capellam libro nono carmen ex meris pentame
tris legi. Boethius autem noster in huius operis tertio
pentametrum senario iambico subiecit. Hec de carminis
Genere: iam quid eo sibi velit narrem. Delectus ex am

Iosophiæ Liber .I.

plissima opum dignitatibus conditione Boethius, animo
 numum perturbato fortunę mutationē lamētābundus,
 et grauissimum inde conceptum dolorem exponit, egre
 ferens vitam rebus prospere succedentibus pene amif-
 sam: nunc aduersis, cum mors præoptetur, in miseriarū
 dolorumq; incrementa prolōgari. Carmina] lyricas
 odas, et lętitie versus. Non em̄ simpliciter p̄ quolibet
 accipiēda sed pro lyricis hilaris aīo cōpositis, quē ad-
 modū Horatius quatuor libros carminū scripsit. Flo-
 rente] vigēte per fortunatū ocium, et mentis tranquil-
 litatem. Peregi] cōposui, perfecti. Flebilis] dolēs, **Flebilisq;**
 luctuosus. Ouidius in quinto Tristium:

Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,

Materiæ scripto conueniente suæ,

Integer & lætus læta & iuuenilia lusi:

Illa tamen nunc me composuisse piget.

Est et Flebilis, dignus qui fleatur. Horatius in odis:

Multis ille bonis flebilis occidit,

Nulli flebilior quā tibi Vergili.

Mœstos modos] tristes et elegiacos versus. Inire] Ecce.
 inchoare. Ecce] Ubicumq; ponitur ecce, necessario se-
 quitur aliquid quod vel metum afferat, vel admiratio-
 nem. Propriumq; Ciceronis hoc est in rebus improvi-
 sis, quod accurate Vergilius et legit et transtulit. Au-
 tor Asconius. Bene igitur et nunc eo aduerbio vritur
 Boethius, repentinam mirabilemque tum fortunę, tum
 studiorum mutationem significans. Lacere] pertur-
 bate, luctuose, et quasi ob animi dolorem laceratis vesti-
 bus. Nam poetę musas tanquam fœminas sibi assien-
 tes inducunt. Dictant] suggerunt, et ut excipiam scri-
 bant dicunt. Ouidiana Sappho: Dicta.

At mihi Pegafides blandissima carmina dictant.

Dictare est id dicere, quod alius excipiēs notet. Hiero.
 Non enim eodem lepore dictamus, quo scribimus. signi-
 ficat et suggerere. Fabius: Nobis autem et tutissimum
 est autores plures sequi, et ita videt ratio dictare. Ca-
 mœne] muse. Veris] nō simulatis sed ex animi dolore
 proueniētib;. Rigāt] madefaciūt. Seneca in Octauia:

Rigat & mœstis fletibus ora. Vergilius in sexto:

4 Boethij de consolatione phi-

Sic memorans, largo fletu si mul ora rigabat. Idem in 9.

Et vultum lachrymis atq; ora rigabat.

Mas] camoenas. **Saltem]** quasi dicat, **Tametsi cete-**
ra me deseruerint, mihi tamen nullo terrore a me abitra
hi potuerunt. Sic Ouidius in .4. Tristium:

Me quoq; Musa leuat Ponti loca iussa petentem,

Sola comes nostræ perstitit illa fugæ;

Sola nec insidias inter, nec militis ensem,

Nec mare, nec ventos, barbariamq; timet.

Subditq; non multo post,

Iure deas igitur veneror mala nostra leuantes,

Solicitas comites ex Helicone fugæ,

Et partim pelago, partim vestigia terræ,

Vel rate dignatas, vel pedè nostra sequi.

Gloria] repetat nominatiuus pluralis camoenæ, vt sit
appositio, Camoenæ gloria felicitis & viridis iuuetæ olim,
Solantur nunc mea fata moesti senis] hoc est, mihi que
mihi olim non mediocri & ornamento & decori fuerunt,
pariter tum iuuenta, tum letis fortune successibus floren-
ti, nunc rebus aduersis perturbato, afflicto, & ante legi-
timum tempus dolore consenescenti, consolationem affe-
runt. **M. Tullius** in oratione pro Archia: Nam ceteræ,
inquit, res neq; tēporū sunt, neq; etatū omniū, neq; loco-
rum. Hęc studia adolescentiam agunt, senectutem oble-
ctant, secundas res ornāt, aduersis pfugium ac solatiū
prebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctāt
nobiscū, peregrinant, rusticāt. **Mea fata moesti senis]**
Laurentio Vallensi, qui vnus omnium de latina lingua
multo meritis est optime, hęc Boethij locutio vix tole-
rabilis videt, eo qd participiū desit: quod tamen meo iu-
dicio haud difficulter subaudit, puta facti, vt sit sensus,
Muse solant nunc mea fata, qui ob fortune iniquitatem
factus sum moestus sener. **Et hoc est quod subiicit,** **In**
opina] id est, inopinata senectus, & que clanculum mi-
hi opinione citius obrepfit. **Venit properata]** hoc est,
propere & festinanter inducta. **Malis]** hoc est, ob ma-
la & fortune aduersitates. Est enim septimi casus. Apud
Erasmum singulare nostri seculi decus, prouerbiū est,
Prouerbiū. Mala senium accelerant, desumptum ex illo Homericō:

Iosophiæ Liber .I. 5

Quippe repente homines curisq; malisq; senescunt.

Ovidius in primo de Ponto:

Me quoq; debilitat series immensa laborum,
Ante meum tempus cogor & esse senex.

Ætatem suam] senectutem. Ut enim iuuetæ lætitiæ, sic doloris ætas est senectus. Intempestivi] ante iustum tempus nati. Vertice] per verticem, in capite. Cani] capilli cani. Valerius Maxi. lib. 2. Pubertas canis suum honorem reddebat. Effæto] vimbus exhausto, et ob animi dolorem debilitato. Mors hominû felix] Ut animi perturbati homo, totus ex fortuna pēdet, citra cui⁹ successum mortē magis q̄ vitā optat. Mors hominum felix] subaudi est. Felices, inquit, sunt homines, quibus cum fortuna permanet & vita, illaq; recedente pariter finitur, Antisthenes ille Cynicus rogat⁹, quidnam apud homines esset beatius: felicem, inquit, mori. Dulcibus] fortunatis. Inserit] immittit, ingerit. Mœstis] ab hominibus mœstis, id est, tristib⁹. Maximianus non omnino contemnendus poeta:

O quàm dura premit miseros conditio vitæ.

Nec mors humano subiacet imperio.

Dulce mori miseris, at mors optata recedit.

At cum tristis erit, præcipitata venit.

Obiter his in versibus notanda secunda dictionis conditio, syllaba, quæ licenter producta est. Miror autem scios quosdam Gallo poetæ Vergilij amico elegias, quæ Maximiniani sunt, ob leuiculam suspicionem tribuere. Verum de hoc alias latius. Heu heu q̄ surda] Heu⁹ Heu dolētis est interiectio, sicut probatissimi grammatici docent. Eheu latina dictio non est: quod sola partium orationis interiectio nunquam componit, sed geminatione facta dicendū, heu heu. Tibullus:

Heu heu, diuitibus video gaudere puellas. Idem,

Fertus est, heu heu, quisquis in vrbe manet,

Iuuenitur & heheu, teste Perotto. Potest & versus sic recte legi: Heu q̄ surda. Seruius in secundo eneidis commentario: Heu modo est vna syllaba, sed interdum propter metrum due fiunt, vt est.

Heu quàm pingui macer est mihi taurus in aruo.

6 Boethij de consolatione phi-

Auertitur] spernit, auersatur mors a miseris inuocata.

Mortuis
olim oculi
staredebant.

Et fletus ocul.] Ordina sic, Et seua mors negat hoc est, non pmittit, miseros subaudi, claudere fientes oculos. Aut hunc in modum, Seua mors negat fientes, hoc est, homines ob huius vite calamitatem lachrymantes, claudere oculos, id est, mori. Alludit autem ad veterum morem, quo propinquiores mortuorum oculos claudere solebant. In libro Thobie capite ultimo hec scripta sunt: Post obitum matris sue Thobias abcessit ex Ninive cum vxore sua, et filiis, et filiorum filius, et reuersus est ad soceros suos, inuenitq; eos incolumes in senectute bona, et cura eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum, et omnem hereditate domus Raguelis ipse percepit. Valerius Maximus de muliere Astana: filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit. Silius Italicus in nono:

Atq; in fine laborum

Hac condas oculos dextra precor,

Quidius in tertio de Tristibus:

Nec mandata dabo, nec cura clamore supremo

Labentes oculos condet amica manus.

Leuibus] mutabilibus, furis, caducis. Malefida] infida, inconstans. Faueret] deest mihi. Nam leuibus bonis] septimus casus est. Pene caput tristis] id est, pene mortuus eram. Nubila] obscura et aduersa. Sic Quidius:

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Ingratas] iniucundas: subaudiendum mihi. Impia vita] crudelis in me miserum mori cupientem. Publius Minographus:

O vita misero longa, felicibus breuis.

Seneca in Hercule Oetho:

Par ille superis, cui pariter dies

Et fortuna fuit, mortis habet vices,

Lente cum trahitur vita gementibus.

Idem in eodem:

Felices sequeris mors, miseros fugis.

Quid me felicem] His versibus ostendit non esse felicem appellandum eum, cuius conditionem fortuna mu-

tare potest. Vera namq; felicitas finem non habet.
 Quid] propter quid, ad quid, cur. Conuertit aut cum
 quadã animi indignatione sermonẽ ad amicos. Factis]
 insolenter & cũ quadã supba ostentatione pdicatis.
 Qui cecidit] Verissima hæc est sententiã, & ex eo quod cõ-
 trarium est, facile sic ostenditur: Qui stabili gradu est,
 is cadere non potest.

¶ Prosa prima.

HAec dum mecum tacitus ipse reputa-
 rem, querimoniamq; lachrymabilem
 styli officio designarem, astitisse mihi supra
 uerticem uisa est mulier reuerendi admo-
 dum uultus, oculis ardentibus, & ultra com-
 munem hominum ualẽtiã perspicacibus,
 colore uiuido, atq; inexhaustu uigoris, quã-
 uis ita æui plena foret, ut nullo modo nostræ
 crederetur ætatis, statura discretionis ambi-
 guæ. Nam nunc quidem ad communem sese
 hominum mensuram cohibebat, nunc uero
 pulsare cælum summi uerticis cacumine ui-
 debatur. Quæ cum caput altius extulisset,
 ipsum etiam cælum penetrabat, respicienti-
 umq; sese hominũ frustrabatur intuitus. Ve-
 stes erant tenuissimis filis, subtili artificio, in-
 dissolubiliq; materia perfectæ, quas (uti post
 eadem prodente cognoui) suis manibus ipsa
 texuerat. Quarum speciem, ueluti fumosæ
 imagines solet, caligo quædam neglectæ ue-
 tustatis obduxerat. Harum in extremo ma-

8 Boethij de consolatione phi-

gine π, in supremo uero θ legebatur intextū. Atq; inter utraq; literas, in scalarum modū, gradus quidam insigniti uidebantur: quibus ab inferiore ad superius elementū esset ascensus. Eandem tamen uestem uiolentorum quorundam sciderant manus, & particulas quas quisq; potuit, abstulerāt. Et dextra qdē eius libellos, sceptrum uero sinistra gerebat.

Hac prosa tāquam prooemio totius operis argumētum aperit, sane q̄ pulchra descriptione philosophiam inducēs sibi apparuisse, tāetsi ob animi perturbationes minus notam, erectisq; lenioribus musis, egrum eius animum suis grauioribusq; curandum ac sanādum suscepisse. Sciendum autem est, hoc opus dialogo compositū inter philosophiam, per quam recta ratio accipitur, et Boethium hominem fortune aduersitatibus afflictum, varijsq; perturbationibus obnoxium. Dialogus est (ut Laertio placet) ex interrogatione et responsione compositus de ea re, que uel philosophiā, uel reipublicę partes attingat, cum decenti et congrua expressione personarum que assumuntur, accurataq; compositione uerborum. Hęc] elegis iam descripta. Tacitus] tacens. Reputarem] meditarer. Lachrymabilem] ad lachrymandum aptam. Officio styli] scriptione, literarum exaratione. Designarem] describerē. Supra uerticem] supra capur. Mulier] apte philosophia mulier inducitur, quum sit generis foemini, et formę nomen: quemadmodum uirtus et uoluptas a Prodicō sophista mulieres finguntur non uiri. Mulier tam uirgo q̄ nupta dicitur, autore Seruio in. 9. eneidos commentario, cui hęc sunt uerba: Usus obtinuit, ut inuuptas, uirgines: nuptas, mulieres uocemus. Nam apud maiores indifcrete uirgo dicebatur et mulier. Utrumq; enim sexum tātum significabat. Reuerendi] uenerabilis. Quicquid enim sapientia p̄ditum est, in primis est reuerentia et honore dignum. Ardentibus] ignea uis p̄ditis, et penetrabilibus. Valentiam] facultatem. Valentia est

Dialogus.

Mulier.

Valentia.

potestas, robur, vires. Titinnius: Sapiētia gubernator
 nauem torquet, non valentia. [Perspicacibus] acutis.
 Perspicax, qui visus acumine res perspicere, perfecteq;
 inspicere potest. Philosophiē ignei sunt oculi, et su-
 pra communem mortalium valentiam perspicaces: quia
 sapientiē studium intellectus oculis intima quęq; pene-
 trat, et res vulgo prorsus ignotas latentium causarum
 inuestigatione perscrutatur. Colore viuido] natura-
 li, et sanitatem roburq; preferēti, philosophia enim cū
 sit optime constituta, viuidinimirū coloris esse dicitur,
 et egregiē pulchritudinis. Inexhausti] infiniti, nūq; de-
 ficiētis. Aeu] etas]. Plena] abūdās. Nostrę etatis]
 seculi nostri: quibus (inquit) philosophia ita esset annosa, vt
 multo ante nostram etatem floruisse crederetur, erat ta-
 men vigoris inexhausti, minimeq; cōsumpti. Sapiētia
 enim nunquam senescit, nunquam vim suam amittit. Et
 quo plura eius studio consequutus fueris, eo plura su-
 peresse cognoscenda deprehendes. Præcis profecto se-
 culis apud Hebręos, Aegyptios, Gręcos, Latinos, ali-
 asq; gentes philosophi extiterunt. alijsq; successerunt
 alij, neque vim philosophiē potuerunt vnquam exhauri-
 re, nec ad finem discendi puenire. Hieronymus ad Ne-
 potianum: Amplexetur me modo sapientiā. et Abisag no-
 stra, quę nunquā senescit, in meo requiescat sinu. Impol-
 luta est, virginitatisq; ppetuę, et quę in similitudinē Ma-
 rię cum quotidie generet, semperq; parturiat, incorru-
 pta est. Statura discretionis am]. Mulier (inquit) quę
 mihi apparuit, erat statura discretionis ambigüę, hoc
 est, eam staturam preferēbat, quam nemo facile certa
 discretionē cognosceret. Cuius rei hanc subiicit cau-
 sam: Nam nunc quidem ad communem sese hominum
 mensuram cohibebat, id est, aliquando non excedebat
 communē hominum staturam. Hoc autem dicitur ob
 eas philosophiē partes, in quibus de iis rebus agitur,
 quarum capax est humanum ingenium, et quas intel-
 lectus hominum certis rationibus assequi potest. Cui-
 usmodi sunt tres philosophiē rationalis partes, gram-
 matica, dialectica, rhetorica, et mathematicę discipline
 præter astronomiam, item physica maiori ex parte, et to-
 ta moralis philosophia. Nunc vero pulsare cęlum, s.
 v. c. v.] hoc dictū videtur ob astronomiam, et eam physi-
 ces partem, in qua de cęlo et mundo agitur. Que cuius

caput a. ext.] His verbis significat primā philosophiā, cuius speculatio versatur circa res diuinas & causas altissimas, quarum non facile capax est mortalium intellectus, dicente philosopho: Nam vt vespertilionum oculi sese habēt ad lucē diei, sic & nostrę animę ad ea sese habet, quę manifestissima omnium sunt natura. Respicentium] visum retrosum flectentium. Vestes erant t. f.] Per vestes accipe diuinarum humanarūq; rerum tractatus, disputationesq; ac p̄cepta philosophorū. Per tenuissima fila, voces simplices & argumentationū elementa. Per subtile artificium, solertem differendi artem, quę dialectice nuncupatur. Per indissolubile in materiam, intellige verarum propositionum, assumptionum, conclusionūq; congruitatem, quibus philosophicę disputationes coherent. Hęc enim materia indissolubilis est. Nam si dissolueris, & disputationis in vtranque partem factę particulam arripueris, falsum fortasse pro vero credideris affirmauerisq;. Quod cum alijs permultis accidit, tum in primis Aristippo: qui quum audisset Socratis super corporis voluptate disputationē, relictis veris, apprehendit falsa: hoc est, ea argumenta, quę voluptatem corporis esse summum bonum ostendere videbantur. Uti post e. p. c.] Parenthesis est. Uti.] quemadmodū. Post] postea. Eadē] philosophia. Prodepte] indicāte. Hoc videbitur in huius libri prosa tertia. Suis manibus] cogitationibus & elocutionibus philosophicis. Manus philosophię sunt rerū diuinarū & humanarū meditationes, ac elocutiones, quib; philosophię vestris contexti, hoc est, disputatio, falsa reprobās, & approbans vera, cōponitur. Quarum] vestium Specie] formam. Veluti f. i. f.] parenthesis est. Fumosas] fumo obductas. Seneca: Non facit nobilem, atrium plenum fumosis imaginibus. Solet] subaudi caligo neglectę vetustatis obducere, Caligo] obscuritas. Obduxerat] obtexerat. His verbis significat philosophię studiū diu neglectum iacuisse in tenebris. Harum] vestium. In extremo margine] in una extremitate. π] p hoc ac cipit πρακτική, id est, actiua philosophia. In supremo] subaudi margine. θ] per hoc significat θεωρητική, id est, cōtēplatiua. Sunt enim due philosophię partes, contēplatiua & actiua: quod homo ad duas potissimum res na

Manus
philoso
phię.

Fumofus.

secundo libro primę philosophię: Nam finis quidem cõ
templatiuę veritas est, actiuę aut opus. Inter vtrasq;
litteras] π & θ . Insignit] notati. Quibus] gradibus.
Ab inferiore] elemẽto π . Adsuperius elementũ] θ . Ex
Platonica disciplina hoc sumptum est vt centũ alia Boe
thij. Platonici enim docent tribus gradibus animũ ho
minis peruenire ad diuinum intellectum virtutibus pri
mo ciuilibus, secundo purgatorijs, tertio animam pur
gati. Eandem tamen vestem] disputationem philoso
phicam integra veritate coherentem. Violentorum
quorundam] Epicureorum & Stoicorum, qui (vt in ter
tia huius libri prosa dicitur) post Socratis mortem phi
losophiẽ vim intulerunt, & cum totam comprehendere nõ
potuissent dilacerata eius veste, particulas quas quisq;
potuit, abstulerunt, Lactãtius in libro de diuino premio,
ca. vii. docet, quare philosophi nequiverint comprehẽ
derunt. Libellos] per hos contemplationem signifi
cat, quos recte in dextra collocat, quod philosophia cõ
templatiua longe præstantior est actiua, vt docet Aristo
teles in secundo libro primę philosophiẽ. Sceptrum]
per hoc accipe reipublicę administrationem, & politicã
gubernationem.

Quæ ubi poeticas musas uidit, nostro assistẽ
tes toro, fletibusq; meis uerba dictantes, com
mota paulisper, ac toruis inflammata lumini
bus: Quis, inquit, has scenicas meretriculas
ad hunc ægrum permisit accedere, quæ dolo
res etus non modo nullis fouerent remedijs,
uerum dulcibus insuper alerent uenenis? Hæ
sunt enim, quæ infructuosis affectuum spinis,
huberem fructibus rationis segetem necant,
hominũq; mentes assuefaciunt morbo, non li
berant. At si quem profanum (uti uulgo solitum)
nobis blanditiæ uestræ detraherent, mi-

nus moleste ferēdum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. Hunc uero Eleaticis atq; Academicis studijs enutritum, sed abite potius Sirenes usq; in exitium dulces, meisq; eum musis curādum sanandumq; relinquire. His ille chorus increpitus, deiecit humi mœstior uultum, confessusq; rubore ue recundiam, limen tristis excessit. At ego, cuius acies lachrymis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam esset hæc mulier tam imperiosæ autoritatis, obstupui: uisusq; in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, expectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte consedit: meumq; intuens uultum luctu grauem, atq; in humum mœrore deiectū, his uersibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est:

Ubi] postq;. Dictantes] suggerētes. Paulisper] paruo tempore. Non enim decuit philosophiam diu ira commoueri, dicēte Horatio:

Ira furor breuis est, animum rege.

Paulisper. Paulisper] parūper, tantisper, quantisper, & aliquantisper compositæ figuræ sunt, ut ait Priscianus, & tēporis mensuram significant. Exponuntur autē sic: Paulisper, p paululū tēporis. Tantisper, p tantū tēporis. Pōponius in Notata: Possū exorare te, ut decedas a me paulisp modo, quantisper sat est? Toruis] terribilibus. Lumina. Oculis. Ouidius:

Iam morior, chara lumina corde manu.

Scena. Has scenicas meretriculas] musas poeticas, in scenis & theatris lucri gratia p̄stare solitas. Scena ex usu ma

gis quæ ratione diphthongū habet, græce namque σκηνή ten-
torium fraus tabernaculum interpretatur. Accipitur p
ea parte theatri, quæ ab vno eius cornu ad alterū duce-
bat in hemicycli formā. In qua binis pluribusve conti-
gnationibus cōstrata, fabulas poeticas histriones reci-
tabant. Hinc fit scenicus a um. Unde nunc musas philo-
sophiæ scenicas meretriculas ignominiose vocat. Dedit
autē hic locus plerisque min⁹ erudit⁹ insectādi poetas an-
sam, nō animaduertentibus duo esse eorū genera, quorū
alterum quidē iure philosophia explodit ⁊ eliminat, al-
terum vero libens amplectitur suūq; agnoscit. Est enim
illud leue, græculū, meris nugis refertū, ⁊ tantū ad aurīū
spectans voluptatē. Quod genus vulgares sunt versifica-
tores, animi perturbationibus succūbentes, amatoria im-
pudicæq; carmina meditantēs: quorum vt vīta, sic ⁊ ver-
sus a philosophia sunt alieni, ⁊ (vt recte siliacus ait) ino-
pes rerum nūq; canorē. De huiusmodi poetica dixit
Cato in carmine de moribus: Poeticę artis honos non
erat, si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia appli-
cabat, grassator vocabatur. Et diuus Hieronymus de si-
lio prodigo ad Damasum scribens: Dæmonum, inquit, ci-
bus est carmina poetarum, secularis sapiētia, rhetorico-
rum pompa verborū. Hęc sua omnes suauitate delectāt,
⁊ dum aures versibus dulci modulatione currētibus ca-
piūt, animā quoq; penetrāt, ⁊ pectoris interna deuincūt.
Verū vbi cū summo studio fuerint ac labore plecta, nihil
aliud nisi inanē sonū ⁊ sermonū strepitum suis lectorib⁹
tribuunt. Nulla ibi saturitas veritatis, nulla refectio iu-
stitię reperitur. Studiosi earū in fame veri, et virtutum pe-
nuria perseuerāt. Hactenus Hieronymus. Hoc vero po-
etarum genus graue, philosophicum, et sanctum, ex in-
timis philosophię secretarijs bene viuendī p̄cepta de-
promit, homines a vitijs acriter deterrēs, et ad virtutes
diligēter incitans: quod honore dignum est maximo, vt
sacrum et philosophię penitus amicum, quæ in hoc opere
Euripidem et Lucanum familiares suos appellat. Ba-
ptista Mātuanus in epistola quadā ad Iohannem Frā-
ciscum Picum: Poemata, inq̄t, obscœna et impudica sunt
iudicio meo inter vera poemata, quales inter probas ma-
tronas fornicarię meretrices. Ego enim poema verum,
et quod omne punctum ferre possit, esse non puto, nisi sit
graue, castum ac sanctum, quod Horatius innuit, dicēs;

Duo poeta
rū genera

14 Boethij de consolatione phi

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

Infructuosis spiritus] Trāslatio est ab re rustic. profanum] sacris nostris nō initiatū. Ut vulgo solitum] parenthesis est. In eo] in ea re, in detrahendo p̄fano. Elea. Elea tica studia, Nostrę operę] labores nostri. Hunc] Boethiū. Eleaticis studijs, dialecticis. Elea, vrb̄s Gręcię in Aeolica regione, vbi natus est Zeno dialectices inuētor. Hinc Eleatica studia dicuntur dialectica. Atticus Platonic⁹ in eo libro, quem aduersus eos scripsit, qui Aristotelicā habentes scientiam, Platonicam profiteri non audent, Zeno autem et omnes Eleatica disciplina logicę solūmodo studuerunt. Academicis] Platonicis. Academia Academicus locus fuit nemorosus, ab Athenis mille passibus distās, Platonis gymnasio nobilis. Hinc Academici dicti, eius sectam tenentes. Enutritum] educatum, saginatum, excultum. Hic autem subintellige, vestrę blāditię nobis detrahere conantur, aut simile quippiam. et est ἀποσιώνος figura, vehementer iratę philosophię conueniens, quam Cicero reticentiam, Celsus obticentiam, nonnulli interruptionem, alij p̄cisionem appellant. Sic apud Vergilium loquente irato deo,

Quos ego, sed moros p̄æstat componere fluctus.

deest puniam, vel simile verbū Sed abite] grauiter increpans musas eicit animi p̄turbationibus seruentes. Sirenes] Gręce scribitur σείρη. Falluntur igitur qui p̄scribunt. Nec a σείρω, id est, traho, sed vel a σείω, vel (quod magis probant) ἀπό τῆς σείρω̄s deriuatur. De Sirenibus fabula notissima est, quas poetę tradūt suauitate cantus pellexisse nauigantes in perniciē. Ouidius:

Monstra maris Sirenes erant, quę voce canora

Qualibet admittās detinere rates,

Martialis eleganter Sirenas vocat hylarem nauigantium p̄enam, ⁊ crudele gaudium. Dmo Clitarchi pater affirmat in India Sirenas esse volucres, mulceriq; earum cantu, quos stratos somno lacerant. Poetę fabulantur tres Sirenes fuisse, quarum vna voce, tibjs altera, tertia lyra concineret. Secundum veritatem autē meretrices fuisse credunt, quę transeuntes, quoniā ad egestatem deducebant, fictęq; sunt illis inferre naufragia. Usque in exitū dulces] Simile hoc est illis p̄uerbis, Lætale mulsim, Velle litus gladi⁹, ⁊ mellitū venenū;

Adagia quædam,

Philosophiæ Liber .I. 15

que dicuntur de eo, quod ita iucundum est, vt idem sit perniciosum. *Deis musis*] philosophicis, grauius, & sanctis carminib⁹. *Vide diligēs lector*, vt philosophia & suas musas habeat. *Taceat igit scioli theologiste*, q̄ cum sint a musis alienissimi, earū studiosos temerario ausu vocant hereticos. *Ille chorus*] musarū impudicarum, et prauos affectus excitantium. *Deiecit vultum*] sic *Da* ro in tertio *Aeneidos*:

Deiecit vultum, & demissa voce locuta est.

Humi] terrā versus. *Mœstior*] valde mœstus, aut mœstior q̄ antea, fuit em̄ & ab initio mœstus. vnde illud,

Laceræ dictant scribenda camœnæ.

Tam imperiosē] Imperiosus dicitur nimis seuerè imperans, crudus, & quasi ostentator imperii. *Autoritas*] ^{Imperio-} ^{sus.} *Autoritas est ex mentis bonis & corporis quedam conflatā dignitas, que efficit tum sua presentia, tum etiā oratione, vt ceteri ipsi reuerentiam præstent, & sequant̄ exemplum. In extrema lectuli mei parte*] *Medicorum* morem expressit *egrotō assidentium.*

¶ Metrum secundum libri .I.

Heu quàm præcipiti mersa profundo
 Mens hebet, & propria luce relicta,
 Tendit in externas ire tenebras,
 Terrenis quoties flatibus acta,
 Crescit in immensum noxia cura,
 Hic quondam cælo liber aperto,
 Suetus in æthereos ire meatus,
 Cernebat rosei lumina solis,
 Visebat gelidæ sidera lunæ,
 Et quæcunq; uagos stella recursus
 Exercet, uarios flexa per orbes,
 Comprensam numeris uictor habebat,

Quinetiam causas, unde sonora
 Flamina sollicitent æquora ponti,
 Quis uoluat stabilem spiritus orbem,
 Vel cur Hesperias sidus in undas
 Casurum, rutilo surgat ab ortu,
 Quis ueris placidas temperet horas,
 Ut terram roseis floribus ornet,
 Quis dedit ut pleno fertilis anno
 Autumnus, grauidis influat uuis,
 Rimari solitus, atq; latentis
 Naturæ uarias reddere causas:
 Nunc iacet effæto lumine mentis,
 Et pressus grauibus colla catenis,
 Decliuemq; gerens pondere uultum,
 Cogitur heu stolidam cernere terram.

Alcman

Carmen hoc dicitur Alcmanium, dactylicū, tetrame-
 trum, hypercatalectum. Alcmanium, ab Alcmane in-
 uentore, ἀλκμανία poeta lyricus, Laconicus siue Wesse-
 nius, inuētoꝝ amatorij carminis, scripsit lingua Dorica.
 De hoc Papinius in syluis.

Obitus, & tetricis Alcman cantatus Amyclis.

Ridiculus igitur est eorum error, a quibus Alcman tri-
 bus syllabis profertur. Dactylicum, a pede principali:
 tetrametrum, a numero pedum: hypercatalectum dici-
 tur, quod syllaba post duos priores pedes in medio su-
 perest. Constat cæsura semiquinaria heroica, & dactylo
 ac spondeo. Simile est illi quod Terentianus adfert ex
 versu Vergilij conciso:

At regina graui faucia cura.

Eiusmodi est & apud hymnographum

○ quam glorifica luce coruscas.

Indigne fert philosophia mortalium animis tantam ex
 perturbatione, veri ignorantem accidere, vt contem-
 plationis reru celestium luce relicta, et honestissimarum
 artium meditatione posthabita, toto in res terrenas fe-
 rantur appetitu. *heu quam p.m. p.] Ordina hunc in*
modu. heu q] id est, quantum. mcs mersa] hoc est, ob-
ruta. precipiti p fundo] profunditate pturbationu, vn-
de non sit facile emergere. Aut sic, mersa] immersa. pre-
cipiti profundo] i. in preceps profundum. Quam, in-
quam hebet] obtusa est, et vere sapientie oblita. Et
propria luce] id est, rationis usu, et gemina sibi veritatis
speculatione relicta. tendit] id est, cotendit et nitit. ire]
ferri, in externas tenebras] in res terrenas, ac corpo-
reas illecebras spiritu sua contagione obtenebrantes.

Quoties,] quotiescunque. Cura,] cupiditas rerum
 externarum. noxia] intelligentie nocens, eamq retar-
 dans. Acta] excitata. flatibus terrenis] fortui-
 tis casibus, et diuitiarum illecebris. Crescit] auget.
 In immensum] ultra modum. Sciendum est hominem
 interiozem, hoc est, spiritum suapte natura per dei gra-
 tiam ferri in rerum celestium contemplationem: verum
 ex terreni corporis coragione, et temporalium reru appe-
 titu, varijs perturbationibus affici, et ab officio suo re-
 tardari. Spiritus quidem promptus est, caro autem
 infirma. Wanda igitur in primis homini est opera, Matth. 26
 vt depulsis prauarum affectionum nubibus, spirituale
 lumen effulgeat, et appetitus iugiter recte rationi sub-
 iungatur. Hoc autem est quod nunc philosophia in Boe-
 thij consolatione instituit. Preceps compositum est, ex Preceps.
 pre et caput. Proprie enim preceps dicitur, qui ita cadit,
 aut deorsum mittitur, vt caput precedat. Hinc et locus
 altus dicitur preceps, quod inde quis facile precipitari
 potest: et rursus id quod profundum est, preceps dicitur,
 quod in id potest quid precipitari. Vergilius in.ii.

Pars in precipites fossas vrgente ruina, Voluitur,
 Et sic dictum accipe, precipiti p fundo. Item preceps,
 festinus, inconsultus, temerarius. Sed de hoc nunc satis.
 Cura terrenis flatibus acta] Sane q eleganti metapho-
 ra dictu hoc est. Cum enim cura quasi ignis sit, cor vres,
 recte terrenis flatibus agi incitarius dicitur. Na vt ille dicit, Cura

Nutritur vento, sed aqua restinguitur ignis.

81 Boethij de consolatione phi-

Lenis alit flammam, grandior aura negat.

Hic quondam celo la.] Peculiariter sup immutata Boethij mente grauiter indignat, et cuiusmodi status excellentia deiectus sit, docet. Hic] Boethius. liber quodam cum nodum passionibus animi feriret. fuit] solitus. Fre] ferricontemplatione in ethereos meatus, hoc est, in motus corporum celestium, id est celo aperto et intellectui patefacto, cernebat lumina rosei, id est, rubicundi aut pulchri et lucidi solis. Maro in vi.

Ni roseus fessos iam gurgite phcebus Ibero

Tingat equos, no stemq; die sabente reducat.

Uisebat] intuebatur. Sidera.] lumina. Selide] que frigida humidisq; noctibus preest. Sol dicitur est, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, vel quia quum est exortus, obscuratis omnibus, solus appareret. Luna a lucendo nominata est. Eadem est enim Lucina. Cicero autor in secundo de natura deorum. Et victor] id est, voti compos, habebat omnem eam stellam numeris comprehensam, quecumq; hoc est, que flexa, mota per varios orbis, quos astrologi ponunt, exercet vagos recursum, id est erraticum motus. Preter eas stellas que octauo celo infixę dicuntur, quarum numerus incognitus est astronomis, septem alie sunt non in octauo celo, ut ille, sed singule in singulis septem celis inferioribus, ut in septimo sit Saturnus, in sexto Jupiter, in quinto Mars, in quarto Sol, in tertio Venus, in secundo Mercurius, in primo Luna. Et he stelle planetę dicuntur, id est, erratiles (Nam $\pi\lambda\alpha\nu\acute{o}\mu\alpha\kappa\iota$ grece erro significat. vnde $\pi\lambda\acute{\alpha}\nu\eta$ erro. et $\pi\lambda\acute{\alpha}\nu\eta\varsigma$ $\pi\lambda\acute{\alpha}\nu\eta\tau\iota\varsigma$, planetę, planeta, et $\pi\lambda\acute{\alpha}\nu\eta\tau\eta\varsigma$, vagus, erro) quia et cursu suo feruntur, et contra celi imperum contrario motu ad orientem ab occidente voluntur. Plinius historie mundi libro secundo, capite sexto, septem ea sidera tradit ab incessu vocari errantia, cum errēt nulla minus illis. Unde et Ciceronis extant versus:

Que, verbo & falsis Graiorum vocibus errant,

Re vera certo lapsu spatioq; feruntur.

Idem in secundo de natura deorum: Maxime vero admirabiles sunt motus earum quinque stellarum, que falso

Sol Luna,

De stellis.

Planetę.

videntur errantes. Nihil enim errat, quod in omni eter-
 nitate conſervat progreſſus & reſreſſus, reliquosq; mo-
 rus conſtantes & raros. Porro planetarum medius ſol **Sol.**
 fertur ampliffima magnitudine ac poteſtate, nec tempo-
 rum modo terra nunq; ſed ſiderum etiam ipſorum celiq;
 rector: hic lucem rebus miniſtrat, aufertq; tenebras,
 hic reliqua ſidera occultat, hic vices temporum, anniq;
 ſemper renaſcentem ex uſu nature temperat, hic celi tri-
 ſtitiam diſcutit, atq; etiam nubila humani animi ſerenat.
 hic ſuum lumē ceteris quoq; ſideribus ſceneratur. hui-
 uſ annuus curſus ſpatijs menſtruis Luna cōſequitur. **Luna.**
 cuius tenuiſſimum lumen facit proximus acceſſus ad ſo-
 lem, digreſſus aut longiſſimus quiſq; pleniffimum. Neq;
 ſolum eius ſpecies ac forma mutatur, tum creſcendo,
 tum defectibus in initia recurrendo, ſed etiam regio, q̄
 tum eſt aquilonaris, tum australis. Saturni ſtella, que **Saturnus**
 phenon a Grecis nominatur, a terra abeſt plurimum, &
 triginta fere annis curſum ſuum conficit. Infra autem
 hanc propius a terra Jouis ſtella fertur, que phaethon **Jupiter.**
 dicitur, eaq; eundem duodecim ſignorum orbem annis
 xij. conficit. Hinc autem proximam inferiorem orbem te-
 net pyrois, que ſtella Martis appellat, eaq; quatuor et **Mars.**
 viginti menſibus ſex (vt opinatur Cicero) diebus minus
 eundem luſtrat orbem, quam que ſuperiores. Infra hāc
 autem ſole interpoſito ſtella Veneris eſt, que phoſpho- **Venus.**
 ros græce, lucifer latine dicitur, quum antegreditur ſo-
 lem: quum ſubſequitur autem, heſperos: latine, veſper.
 Ea anno curſum conficit, & latitudinem luſtrans ſignife-
 ri orbis & longitudinem neq; vnq; a ſole duorum ſigno-
 rum interuallo longius diſcedit, tum antecedens, tum
 ſubſequens. Hinc Mercurij ſtella lunę proxima. Ea **Mercurius**
 bon appellatur a grecis, que anno fere vertente ſigni-
 ferum luſtrat orbem, neque a ſole longius vnq; vnus
 ſigni interuallo diſcedit, tū anteuertens, tū ſubſequēs.
 De his ſeptē planetis elegāter Lucan⁹ in. 9. Phariſalię:

Sideribus, quæ ſola fugam moderantur olympi,
 Occurruntq; polo, diuerſa potentia prima
 Mundi lege data eſt, ſol tempora diuidit anni,
 Mutat nocte diem, radijsq; potentibus aſtra
 Ire uetat, curſusq; uagos ſtatione moratur.
 Luna ſuis uicibus teſhya terrenaq; miſcer.

Frigida Saturno glacies, & zona niualis
 Cessit, habet uentos, incertaq; fulmina Mauors:
 Sub Ioue temperies & nunquam turbidus aer,
 At foecunda Venus cunctarum semina rerum
 Possidet, immensæ Cylenius arbiter vndæ est.

Per varios orbes] varios circos accipe. Saturnus enim, Jupiter, Mars, & Venus ternos orbes habent cum epicyclo. p. q̄s ex astronomorū doctrina varie mouent: Mercurius aut orbes quinq; & epicyclū. Est aut epicycl⁹ circulus parans, p. cuius circūferentiā deferit corpus planetæ. Orbis vero nomē est ambiguum, teste Macrobio. Modo enim circulum significat. Cicero: Erat autē his splendidissimo candore inter flammās elucēs circulus, quem vos (vt a S. raiis accepistis) orbem lacteum nuncupatis. Modo spheram. Idem: Nouem tibi orbibus, vel potius globis cōnera sunt om̄ia. Accipitur & nonnunq; orbis pro regressu & conuersione ab eodem loco in eundem post emensum ambitum. Idem: Quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ mentibus, circulos suos orbesq; conficiunt celeritate mirabili. Vergilius:

Redit agricolis labor actus in orbem.

Nonnunq; pro mensa figuræ orbicularis. Iuuenalis:

Latos nūi iustinet orbes Grande ebur.

Quin etiā causas] Ordo est: Quinetiam solitus rimari causas, atq; reddere varias causas naturę latentis. vñ de] hoc est, quibus de causis. Sonora flamina] id est, sonori ventorū flatus. Solicitent] inquietent, exagitant, cōmoueant. Nequora,] equales & planas ante vētorum flatus superficies. Ponti,] maris. Ventus, aer est commotus & agitated, sicut stabello breui potest approbati. Nec aliud ventus intelligit, q̄ fluctus aeris, qui (vt Clemens ait) ex quibusdam montibus excelsis velut compressus & coangustatus ordinatione dei cogitur, & exprimit in vētos ad exercitādos fluctus, estusq; temperandos. Pro diuersis autem partibus celi, nomina diuersa sortitur. Quis spiritus voluat,] id est, circuagat orbem] mundum, id est, celum. stabile] perpetuo tenore, et certissima optimi ordinis obseruatione constantem. Orbes celestes (vt opinantur nonnulli) a suis formis substantialibus mouentur. Verum, vt alii re-

Epicyclus

Orbis,

Ventus.
 Motus orbium cælestium.

etius sentire videntur, intelligentie, qui et spiritus dicuntur, cælis diuinitus assistentes, eos circumagunt. Platonici deum opinati sunt toti mundo permistum, omnibusque eius partibus insitum, tantam molem circumagere, quorum opinionem secutus poeta, cecinit:

Principio cælum, ac terras, camposque liquentes,
 Lucentemque globum lunæ, titaniaque astra
 Spiritus intus alit, totosque infusa per artus
 Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Et Manilius in primo astronomicon:

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
 Membraque nature diuersa condita forma
 Aeris, atque ignis, terræ pelagi que iacentis,
 Vis animæ diuina regit, sacroque meatu
 Conspirat deus, & tacita ratione gubernat,
 Et multa in cunctas dispensat foedera partes,
 Altera, ut alterius vires, faciatque feratque,
 Summaque per varias maneat cognata figuras.

Uel cur sidus surgat ab ortu rutilo, casurum in vndas hesperias.] Sensus, Boethius solitus scrutari, et reddere causas naturales, quare stelle orientantur in oriente, et in occidentem occidant, iuxtaque vulgi opinionem occiduo immergantur oceano. Huius autem rei causa est motus circularis primi cæli mobilis, omnes stellas tam erraticas quam fixas secum corripens ab ortu in occasum, et rursus ab occasu in ortum. In vndas hesperias.] in oceanum occidentalem. Ab hespero enim hesperus occidentalis dicitur, et Hesperia vltima Hispania in fine occidentis, cum Hesperia simpliciter accipiatur pro Italia. Quis temperet placidas horas veris,] id est, verni temporis. Ut] subintellige id. ornet roseis] purpureis. floribus terræ, Deus] profecto id efficit solus ministerio, qui dum ad superiora conscenderit, ver temperat: Ubi autem ad summum cæli venerit, æstiuos accendit calores. descendens rursus autumnno, temperiem reddit. Ubi vero ad inferiorem redit circulum, ex glaciali compage cæli frigorem nobis hyberni frigoris derelinquit. pleno.] varis frugibus abundanti. Grauidari.] vineo liquore distentis. Rumari,] inquirere, scrutari. Effoc

Hesperus]
 Hesperia.

Quatuor
 anni partes.

to] debilitato. virib⁹ destituito. Lumine,] intellectu.
 Pressus colla] habens collum depressum. Grauius
 catenis] rerum terrenarū cupiditatibus. Declinē]
 prouum, humi inclinatum. Pondere] terrestri sollicitu
 dine. Stolidam] stolidos facientem. Sic et satyrogra
 phus exclamat:

O curuæ in terras animæ, & cælestium inanes.

¶ Prosa secunda libri I.

Sed medicinæ (inquit) potius tempus est,
 quàm querelæ. Tum uero totis in me in-
 tenta luminibus: Tu ne es ille, ait, qui no-
 stro quondam lacte nutritus, nostris educa-
 tus alimētis, in uirilis animi robur euaseras?
 Atqui talia contuleramus arma, quæ nisi pri-
 or abiicisses, inuicta te firmitate tuerentur.
 Agnoscis ne me? Quid taces? Pudore an stu-
 pore siluisti? malletm pudore, sed te (ut uideo)
 stupor oppressit. Cumq; me non modo
 tacitum, sed elinguem prorsus mutumq; ui-
 didisset, admouit pectori meo leniter manum:
 Et nihil (inquit) periculi est, lethargum pa-
 titur, communem illufarum mentium mor-
 bum. sui paulisper oblitus est. Recordabitur
 facile, si quidem nos ante cognouerit. Quod
 ut possit paulisper, lumina eius mortalium
 rerum nube caligantia tergamus. Hæc di-
 xit, oculosq; fletibus undantes contracta in
 rugam ueste siccauit.

Hæc prosa Boethius refert, quidnam philosophia lamen-
tabili carmine finito, circa eum tentauerit, utq; primū
mollī sermone languentem fuerit allocuta, deinde con-
tracta in rugam veste, oculos eius lachrymis videntes
desiccavit. Luminibus] oculis Atqui] sed, dictio
est Boethio usitata. Talia contuleramus arma] Uale
rursus Marinius lib 10 tertio: Est et illa vehemens, et con-
stans animi militia, literis pollens, venerabilium doctri-
næ sacrorum antistes philosophia, quæ ubi pectore rece-
pta est hominum, inhonesto atq; muti affectu depulso,
totum in solidæ virtutis munimento confirmat, potenti-
usq; metu ac dolore facit. Antisthenes cynicus dixit, vir-
tutem arma esse, quæ tolli non possint Nisi pri. abie.]
Virtus enim et philosophia hominē nō deserit, nisi prior
ipse eam volūtario peccato abiciat. Pudore.] pudor
est timor iustæ reprehensionis. Stupor vero est quedam
sensuum alienatio. Lethargum.] Lethargus, græce
λεθαργος, est marcor et inexpugnabilis pene somni necessi-
tas, cum alienatione mentis, in quo a phrenitide, non lo-
co, sed materia distat. Phrenitim sanguis, aut bilis fla-
ua conciliat, lethargū pituita humidior et frigidior, qua
cerebrum diluitur. Accidit in eo morbo rerum omnium
obliuio.

Atqui.

Pudor,
Stupor,
Lethargus,
Phrenitis.

Metrum III. libri .I.

TVnc me discussa liq̄runt nocte tenebrę,
Luminibusq; prior redijt uigor,
Ut cum præcipiti glomerantur sidera coro,
Nimbosisq; polus stetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cælo ueniētibus astris,
Desuper in terram nox funditur.
Hanc si *Thraicio boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum referet diem,
Emicat, & subito uibratus lumine phœbus,
Mirantes oculos radijs ferit.

*Thraicio
arcio

Carmen est dicolon, distrophon, constans altero versu
b nij

24 Boethij de consolatione phi

heroico, altero almanio, dactylico tetrametro, acatale
cto: qui componitur quatuor dactylis, interdum tamen
preterq̄ in quarta regione, spondeum admittit. Hoc aut̄
Boethius ostēdit se mox deterfis ab ea suis oculis, phi-
losophiam nutricem suā libenter agnouisse. Quod quidē
rectissime dictum est. Nemo enim philosophiam ipsam,
id est sapientiam, qua intellectus veritatem contempla-
tur, nisi depulsa prius perturbationū caligine, et purga-
tis animi oculis potest intueri. Tunc] ubi philosophia
veste sua oculos meos deterfit. Discussa] dissecta, dissi-
para. Nocte] veri ignoratione, et prauarum affectio-
num caligine. Tenebrę] animi cecitas, et mentis obte-
nebratio. Luminibus] oculis animi. Redijt] red-
ditus est, ac restitutus. Vigor] vis et facultas veri co-
gnoscendi. Ut cum precipiti] Sane q̄ eleganti con-
gruasq̄ comparatione ostendit pristinam sibi intelligen-
di vim restitutam esse, quemadmodum obscurato nubi-
bus aere, si flet aquilo, et propellantur nubes aeris sere-
nitas, solisq̄ lumē cōtinuo reducit. Ut] velut. Cū]
quando. Precipiti] rapido. Glomerantur] inuolunt,
obducuntur, et quasi cōglobantur. Coro] vento occiduo
aduersus aquilonē flāti. Polus] celum. Stetit] sta-
re videtur, p̄teritum tempus pro presenti positū. Sol
latet] non apparet. Nondum c. v. ast] id est, ante legiti-
mum noctis tēpus. Desuper] superne. Nox] noctis
obscuritas. Hanc] noctem. Thraicio ex antro] qua
boreas Italis ex antris Thraciē videtur emitti. Thra-
cius autem thraicius, et threicius in eodem significatu
dicuntur. Lucanus:

Thracius.
Thraicius.
Threicius.

Quantus piniferæ boreas cum Thracius Ossę.

Boethius in huius operis tertio:

Vates Thraicius gemens.

Horatius in primo carminum:

Quod si Threicio blandius Orpheo,

Referet] aperiat, patefaciat. Diem] lucē. Emicat]
apparet. Subito] repētino. Vibratus] motus, agita-
tus, Ferit] percutit. Mirātes oculos] id est, oculos
hominum mirantium repentinam serenitatem. Breuior
sum circa hoc carmen enarrandum, quod visum sit non
ab re fore, si Augustini Dathi epistola quedam (qua idē
non minus erudite q̄ eleganter exponitur) hoc loco fue-

rit apposita, idq; illius titulo, cū (qua sum ingenuitate)
 aliena mihi nolim arrogare,

Nesi forte suas repetitum venerit olim
 Grex auium plumas, moueat coraicalisum
 Furtiuus nudata coloribus,

Est igitur illius hęc epistola,

Augustinus Dathus Bernardino Salutem.

QUAPIS Bernardine (vt ipse ais) eorū expositionem
 versuum, quos Seuerinus Boethius libro de phi
 losophiæ consolatione modulatus est, nō multo post ope
 ris initium, quum ait: Tunc me discussa liquerunt nocte
 tenebrę. Et reliquum deinceps poema. Laudo te atq;
 ingenium tuum, et quod Seuerini legendis gaudeas,
 te Bernardine vehementer probo. fuit enim e nostris,
 singulari vir doctrina, ac nullius disciplinę rudis, lati
 num eloquium non solum pcalluit, sed etiam plurimum
 illustrauit. Quod indicat cum alii libri eius complures,
 tum vel is maxime, qui de philosophiæ consolatione in
 scribit. Quo certe in loco summa ipsius philosophię vim
 et laudem patefacit, quando illa autore, ignorantie tene
 brę propelluntur, et veritatis splendor et claritas eluce
 scit. Nam cum homo perturbationum cęcatus caligine
 magnis implicetur erroribus, philosophia ipsa acceden
 te, quodammodo resipiscit, et ad humane nature reuer
 titur dignitatem. Duplex nāq; est verę sapientie gradus,
 ac primus quidem impedimenta tollit, secundus verita
 tis cognitionem inducit, qua nulla est homini suauior
 alimonia. Bene igitur qui antea in maximis ignoratio
 nis tenebris versaretur, philosophię (que sapientie stu
 dium proficitur) clarescente luce, illa dicit, que in pro
 posito poemate continentur:

Tunc me discussa liquerunt nocte tenebrę,

Luminibusq; prior redijt vigor,

Primus sapientie gradus est, impeditenti remotio: hinc
 dicitur. Tunc discussa nocte. i. obscuritate sublata, lique
 runt me tenebrę, quod est ignorantie cecitas, ac mentis
 caligo. Secundus gradus infertur sapientie, cum addit:

Luminibusq; prior redijt vigor.

26 Boethij de consolatione phi

Lumina
Vigor

Lumina sunt hoc loco, animi ac mentis acies. Vigor est veritatis cognitio, per quam viget animus, nec viget solum, sed etiam alitur, crescit, ac vehementissime roboratur. Siquidem nullus animo suavior cibus est, quam veritatis cognitio. Quod autem animi est, et id latens atque inuisibile, visibili et pulcherrima similitudine declaratur.

Ut cum præcipiti glomerantur sidera coro.

Corus.

Iapyx.

Nam glomerantur astra per nubium coactionem, præcipue coro occiduo spirante, vento, quæ caurum appellat Sellius solentque argeste nominare Greci, qui aduersus aquilonem perflat, atque idem (ut nonnulli tradunt) Iapyx dicitur. Nam venti alii agunt, alii propellunt nubes.

Nimbosisque polus stetit imbribus, Sol latet.

Polus.

Polus pars celi est, et pro celo usurpata solet, præsertim pro ea parte, quæ iuxta arcticum vel antarcticum polum vertitur. Cælum autem stare non dicitur, quod rapidissimo semper cietur motu: sed illum nequaquam sentiunt, nec percipiunt homines, nisi per astrozum cursum, quorum motus facile cernitur. Itaque latentibus sideribus et interpositis nubibus, ac defluentibus in terram imbribus, cælum stare videtur, sol latere, et ante etiam quam cælo astra veniant, eripi dies, quem efficit solis presentia, et nox desuper in terram fundi. Quale et illud apud Maronem est:

Eripiunt subito nubes cælumque diemque.

Sol significat rationis lucem, atque intelligentiæ claritatem. Corus nimbosus ventus aduersantis fortunæ imperium ac seuisima tela. Nubes aram noctem obducens, grauiorem animi perturbationem, atque egritudinem, quæ obductis tenebris quibusdam, mentis ipsius lumem ac rationem obscurat.

Hanc si thracia boreas emissus ab arcto. Verberet,

Boreas.
Aquilio.

Nam boreas (ita Greci appellant, quæ latini aquilonem dicunt) flans nubes soluit, et easdem verberando dispellit, atque ita clausum referat diem. Alii legunt antro thracio, quod in antris et cauis eius regionis speluncis venti creati, spirant exinde vehementiores, ac nubes pellunt. Alii ab arcto legunt potius. Arctus autem septentrionalis plaga est, ut illud in sexto Æneidos:

Gelidas enauit ad arctos.

Greci enim ἀρκτοῦ orientem, Ἀσίῃ occidentem, meri

Arctus

diem *μικροβρία*, septentrionem *ἄρκτον* vocant. Igitur reiectis ac depulsis ab aquilone nubibus,

Emicat, & subito vibratus lumine phœbus,

Mirantes oculos radijs ferit.

Phœbus, idem qui & sol. quemadmodum luna phœbe. Phœbus.
Sol autem fons luminis est. ut Cicero inquit, ac subito Phœbe.
emicat, non solum quum auroza præeunte cunctas complevit lumine terras. sed & cum abscessu nubium repete
diffunditur. & orbem vniuersum sua luce complet. Vibratus, crispatus dicitur. & tam vibratus, quæ feriens oculos dicitur, a telo translatione sumpta. & fulgenti gladio cuius vtrunq; proprium est, tum vibrari, tum etiam ferire. Itaq; non gladij solum, sed etiam oculorum acies dicta est. Nostra vero acies ab obiecti solis luce circumfundit. ut solem intuentes diutius, lumen oculorum amittant. & ab excellentiore luce penitus obruantur. Sed ut redeat ad rem propositam sermo tota aurozis in eo poemate circa duplicem sapientiæ gradum versat intentio, ut primum impedimenta facessant, quæ sunt animi perturbationes, & fortunæ feriētis iacula: deinde perspicua succedat veritatis cognitio, quam philosophia & sapientiæ studium inuehit: cum sit illa quidem rerum omnium & diuinarum & humanarum cognitio, lux veritatis, atq; idcirco dux vite, virtutum venatrix, vitiorum expultrix. Animus nunc celo comparat, quod nunc nubibus tenebescit, nunc serena tenepestate nitet. Et animus noster nunc perturbationibus confundit, & magnis implicatur erroribus, nunc sincera et perspicua veri cognitione claret. Quibus contrariis ex rebus contraria quoq; miseris & felicitatis oritur ratio. Quod si queris quid sit luminibus priorem redire vigorem, id non absurdum sit interpretari secundum Platonis sententiam, qui animum diuinum & eternum asserit, & rerum omnium cognitione perfectum, carcere vero corporis & carnis ergastulo confundi, atq; immemorem fieri, sed studio & exercitatione pristinam recuperare notitiam. Aut si id non probatur hominem intelligit Senecrinus antea in philosophiæ versatum studijs, et idcirco luce veritatis illustratum, sed per animi perturbationem atq; mœrorem oblitum prioris claritatis, rursus philosophiæ studia repetentem, pristinam quoq; veri cognitionem recipere. Utrum sit probabilius, tuo relinquo iudicio. At mea sententia vtrunq; non iniuria probari

Vibratus.

Philosophia.

28 Boethij de consolatione phi-

possit, et precipuam philosophantis utilitatem ostendit. Nos diuinum fatemur animum, et id nobis cum Plato ne conuenit. Sed diuinum, hoc est, a deo creatum intelligimus atque infusum corpori, semper uero fuisse negamus, futurum semper non inficiamur. Postremo, ut breuius quae dicta sunt omnia perstringamus, scito ergo quod diuidit hoc poema in duas partes. In prima declarat Boethius philosophiae accedentis effectum, in secunda eundem per similitudinem patefacit. Effectus aduenientis philosophiae duplex est, ignorantiae tenebras depellere, et lucem inducere ueritatis. De primo dicitur: Tunc philosophia interueniente, tenebrae scilicet ignorantiae liquerunt me, discussa nocte, obscuritate sublata. De secundo dicitur, Et prior uigor, id est, certa et ueritas, redit, recuperatus est luminibus, quod est mentis oculis. Deinde additur similitudo. Animus noster caelo comparatur. Caelum nunc tenebrae scit nubo, nunc sereno nitet. Et animus noster nunc perturbationibus et erroribus implicatur atque confunditur, nunc ueritatis cognitione nitescit. *Ut*] id est, uelut quum sidera conglobantur, precipiti, rapido, uento ab occidente flante, et polus, id est, caelum hac in parte stetit, stare uisus est, cum astorum cursus maxime ostendat caeli motum, ut latentibus astris stare caelum uideatur. *Nubosis imbribus*] id est, impetuosis uentibus pluuiis. *Sol latet*] absconditur, nondum caelo uenientibus astris, quod fieri solet post solis occasum. *Nox*] id est, noctis obscuritas desuper in terram funditur, emittitur, ante tempus nox terris incubat. *At*] sed e contrario si boreas emissus ab arcto, a septentrionali plaga, uel Thracio antro, quod ex cauis antris uenti proficiunt.erberet, scilicet caelum et nubes: et referet, aperiat, clausum, scilicet per nubium obscuritatem, diei claritatem. *Phoebus*] sol, emicat, splendescit, et vibratus, crispatus, subito, repentino, lumine, fulgore ferit, uerberat, mirantes, aspectantes oculos, radiis, sua luce claritatis. Sed haec delibauisse satis sit haecenus. Tu uale et studiis incumbere, et te huiusmodi exercitationibus uehementer oblecta.

¶ Prosa tertia.

HAud aliter tristitiae nebulis dissolutis,

hausi cælum, & ad cognoscendum medi-
 cantis faciem mentem recepi. Itaq; ubi in
 eam deduxi oculos, intuitumq; defixi, respí-
 cio nutricem meam, in cuius ab adolescentia
 laribus obuersatus fueram, philosophiam.
 Et quid (in cę) tu in has exilij nostri solitudines
 o omnium magistra uirtutū, superno cardine
 delapsa uenisti? An ut tu quoq; mecū rea
 falsis criminationibus agiteris? An (illa in-
 quit) te ò alumne desererem, nec sarcinā (quā
 mei nominis inuidia sustulisti) communicato
 tecū labore partirer? Atqui philosophiæ fas
 non erat, incomitatum relinquere iter inno-
 centis. meam scilicet criminationem uererer?
 & quasi nouum aliquid acciderit, perhorre-
 serem? Nunc enim primum censes apud im-
 probos mōres lacessitam periculis esse sapiē-
 tiam? Nonne apud ueteres quoq; ante nostri
 Platonis ætatem, magnum sæpe certamē cū
 stultitiæ temeritate certauimus? Eodemq; su-
 perstite, præceptor eius Socrates iniuste ui-
 ctoriam mortis me astante promeruit. Cuius
 hæreditatem cum deinceps Epicureum uul-
 gus ac Stoicum, cæteri q; pro sua quisq; parte
 raptum ire molirentur, meq; reclamantem,
 renitētemq; uelut in partem prædæ traherēt,
 uestem quam meis texueram manibus, disci

30 Boethij de consolatione phi-

derūt, abreptisq; ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credētes, abiere. In quibus quoniā quaedam nostri habitus uestigia uidebantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore peruertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis uenenum, nec Zenonis tormenta (quoniā sunt peregrina) nouisti: at Canios, at Senecas, at Soranos (quorum nec peruertita nec incelebris memoria est) scire potuisti. Quos nihil aliud in cladē detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studijs improborum dissimilimi uidebātur. Itaque nihil est quod admireris, si in hoc uite salo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime proficitum est, pessimis displicere. Quorum quidē tametsi numerosus exercitus, spernendus tamen est: quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere ac passim lymphante rapitur. Qui si quādo contra nos acie struens ualentior incubuerit, nostra quidē dux copias suas in arcem contrahit, illi uero circa diripiēdas inutiles sarcinulas occupāt. Ac nos desup irridemus uilissima re: queq; rapiētes securi totius furiosi tumultus, eoq; uallo muniti, quo grassanti stultitiæ aspirare fas nō sit.

Narrat nunc Boethius, quemadmodum pristino si-

hi vigore restituto, agnitam philosophiam sit allocutus, eaq; benevolentissime responderit, docueritq; olim ita comparatum esse, vt improbis odio sint virtutum ac sapientie studiosi. proinde magis gaudendum illi, q̄ dolendum esse, si ob morum dissimilitudinem pessimo cuiq; displiceat, et sapientie vallo munitus incassum profane multitudinis armis impetatur. Haud aliter] non alio modo, q̄ serenitate reducta solis aspectus redditur.

Hausi] inspexi. Medicantis] oculorum caligini remedium afferentis. Diduxi] aperui. Diducere enim diuidere est, aut aperire. Deducere vero, deorsum ducere. Caue ne hic deduxi legas, nisi intelligas Boethium in editiore lectuli parte cubantem, deduxisse hoc est, deorsum duxisse) oculos in philosophiam eiusdem lectuli extrema in parte cõsidentē. Ab adolescētia] ea nāq; etas inchoandis philosophie studijs est idonea. O] omnium magistra virtutum.] Cicero in quinto libro Tusulanarum questionum: D vite philosophia dux, o virtutis indagatrix, expultrixq; vitiorum, quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu vrbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem vite conuocasti, tu eos inter se primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum et vocum communione iunxisti. tu inuentrix legum, tu magistra morum et disciplina fuisti. Ad te cõfugimus, a te opem petimus. Tibi nos vt antea magna ex parte, sic nũc penit' totosq; tradimus. Hac tenus Cicero. Superno car.] de celo. An,] subaudi ideo in has exilij nostri solitudines venisti. Quos] etiã. Rea agiteris] accuseris. Reum agere est accusare. Peragere vero reum, condemnare. Illa] philosophia.

Diducos
Deduco.

Laus philosophiæ.

Alumne] Boethi, quem alui. Sarcinam] onus. Partirer] partitam susciperem, aut vltro potius eius partē subire. Quam mei nominis inuidia sustulisti] Eo enim improbi Boethium et exosi sunt, et criminati, quod philosophus esset, et iustitie cultor. Scilicet] q. d. minime. Censes] nunquid censes? hec enim per interrogationē sunt legenda. Lacessitam] prouocaram, impertitam. Nostri Platonis] philosophorum principis, et quem tu quoq; in isto opere potissimum imitaris. Plato Atheniensis philosophorum gentiliū prestantissimus, Socratis discipulus, Aristotelis preceptor, cuius vitam memorie prodidit Diogenes Laertius, deinde Guarinus Vero-

Reum agere.
Peragere reum.

Plato.

nenfis, & Marfilius Scicinus. Plato & ipse in maximis periculis, eo quod philosophus esset, versatus est. super q̄ 2D. Tullius in oratione pro C. Rabirio. Virum, inquit, vnum totius Græciæ facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij Sicilię tyranni, cui se ille commiserat, in maximis periculis insidijsq̄ esse versatū accepimus. Calisthenem doctum hominē, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum. Demetrium & ex republica Athenis, quam optime digesserat, & ex doctrina nobilē et clarum, qui Phalereus vocitatus est, in eodem loco, Aegypto regno, aspide ad corpus admota, vita esse priuatim. hactenus Cicero. Certamen certauimus] Elegans locutio, qualis illa Lucili,

Pugnam pugnauius magnam,

Eodem] Platone. Superstite] adhuc viuente. Socrates] hic Atheniensis philosophus clarissimus, filius Sophronisci marinaru & Phanarete obstetricis, moralem philosophiam abunde tractauit. hic cum aliquando Anytum Atheniensem virum locupletem & factiosum rideret ob eius ineptias, Aristophanes comicus doctus quidē, sed homo parum probatus, accepta grādi pecunia ab Anyto, contra Socratem comœdiā scripsit, cuius inscriptio est *νεφέλαι*, id est, nubes seu nebulę: qua quidem inter ceteras criminationes illud confinxit, ab eo nebulas coli, & Atheniensiu religiones obtrectari, & præter hoc iuuenū mētes sic imbui, vt parentib⁹ manus inferre pie et officiose possent. Quę res accusantib⁹ Anyto, Lycone, & Melito (vt Plato in apologia p̄ Socrate scribit) quū vniuersum populū in Socratē cōcittasset, furore quodā & ira, morte dānatus est, qui paterā cicutę publicitus datam intrepide hausit, tantumq̄ abfuit, vt vltionem quęreret, vt contenderit semp̄ illū miſerioresse esse qui faciat, q̄ qui afficitur iniuria. Populus autem Atheniensis mortem eius mox ita voluit, vt accusatores illius vel morte vel exilio plecteret, & ipsi Socrati statuam cream dedicaret. Græce scribit̄ *σώκρας*, hinc prima semp̄ est p̄ducēda. Quare obiter studiosum lectorem admonem⁹, vt emendet versiculū in libro nono stro epistolarū moralū, sic impressum epistola decima:

Mortuus est Socrates, mortuus estq̄ Plato.

Sic enim legendum scripsimus.

Calisthenes.

Phalereus

Socrates

Emendanda quędā in epistolis Moralib⁹ Murmel.

Mortuus Iſocrates, mortuus eſtq; Plato.

Imitati enim ſumus Caronem maiorem Ciceroniſ, ubi
 & Iſocratiſ & Platonis meminit, quorū uterq; longevus
 fuit In eadem epiſtola perperam legitur:

Valida ſoluit in orbe manu.

proſeuit. Item in ſecūda epiſtola, Quamvis parum, pro
 quamq; parum. Sed nunc nō erat hic locus: quare hec
 niſſa faciamus, ad inſtitutum reuertentes. Promeruit
 victoriā iniuſte mortis me aſtante. Nam philoſophi
 cis diſputationibus approbata animorum immortalita
 te, intrepide venenum bibit, mortemq; iniuſtam vicit, &
 innocentia ſua iniquam ſui condemnationem in accuſa
 tores retorſit iuſte condemnatos. Cuius hereditatem
 cum deinceps Epicureum vulgus ac Stoicum, ceteri
] Magna laus Socratiſ, q̄ verā philoſophiæ poſ
 ſeſſionem habuiſſe dicitur, vnde pleriq; diſcipulozū eius
 tantum ſibi particulas diripuerunt. Socrates em̄ pri
 mus omnium philoſophozum de vita & moribus diſputa
 uit, ſed mira quadam ironia, & ſingulis de rebus ita ve
 hementer in vtranq; partem, vt ſinguli pene eius diſci
 puli (vt ſunt diuerſi humanozum ingeniozū captus) nō
 quod ille ſentiret, ſed quod ſibi maxime conſentaneum vi
 deretur, ex huiuſmodi diſputationibus ſibi arriperent.
 Hinc exortę ſunt varię diuerſęq; philoſophozum ſecte.
 Diſputant quandoq; Socrates de corporis voluptate,
 ſed in vtranq; partem diſputant. Hi igitur, quozū inge
 nium in eam fuit propenſus, non quę ille aſſereret, ſed
 quę ſibi magis placerent, inde ſumentes, ſua uiam in ſen
 ſibus motū, id eſt, voluptatem, ſummum bonum eſſe di
 xerunt. Zeno autē Citticus, & qui ab eo ſunt exorti Sto
 ici, in ſola virtute felicitatem poſuerunt. Alij vero alia
 ſenſere, vt erudite Beroaldus explicat in eo quē de fel
 citate cōſcripſit, libello. Epicureū vulgus] Epicurus
 Athenienſis philoſophus, dialecticę contemptor, corpo
 ris voluptatem dixit eſſe ſummū bonum. Hinc Epicurei
 eius ſectatores. Bene autem dixit Epicureum vulgus,
 quia plurimi ſunt. Unde Lactantius in libro de falſa ſa
 piētia, capit. 17. Epicuri diſciplina multo celebrior ſemp
 fuit, q̄ ceterozum: non quia veri aliquid aſſerat, ſed quia
 multos ad populare nomen voluptatiſ inuitat. Nemo
 enim non in vitia pronus eſt. Stoicum] Stoici nomen
 ſortiti ſunt a porticu Athenienſi, in qua Zeno Citticus,

Socratiſ
 diſputatio

Epicurus,
 Epicurei.

Stoici.

54 Boethij de consolatione phi-

στωδ.
στωικός.

ab oppido Cypri Cittio dicit⁹, disputauit. στωδ. em̄ gre
ce, latine dicit porricus, forux, testudo. Hinc στωικός, o
paruo in magnum mutato, Stoicus. Pro sua parte] se
cundum vires suas. Quisquis] figurate subaudiēdum
moliretur. Raptum ire] incipere rapere. Mollentē]
tentarent, niterentur. Reclamantem] recusantem, re-
fragantē, contraq; eos clamātē. Vestem] philosophicā
disputationē solida veritate coherentē, de qua supra in
puta prosa. Disciderunt] hoc ideo, quod in multas se-
ctas philosophia diuisa est. Pāniculis] frustulis, parti-
culis. Nostri habit⁹] .i. vestis nostrę Vestigia] signa.
Imprudētia] stultitia quę philosophię semper aduer-
satur. Nonnullos eorum] puta Cyprenicos, Epicure-
os, et id genus reliq; Profanę] indoctę et philosophię
sacris non initiatę. Errore] falsa opinatiōne, quod vo-
luptas sit summū bonū, et quod diuina prouidētia mūd⁹
nō gubernet. Peruertit] deprauauit, et a veritate alie-
nauit. Quod si, n. a. f.] Exemplis continet semp philo-
sophos indoctę multitudini fuisse inuisos atq; exosos.
Anaxagorę] hic Clazomenius gñe, philosoph⁹ insignis
fuit. Qui Athenis impietatis accusatus, qđ solem candē
rem dixerit laminam, ac penitus ignitam, fuga iudicio se
subtraxit, vt quidam tradunt. Sunt tamen, qđ dicūt eum
in iudicium venisse, et misericordia iudicium fuisse relaxa-
tum. Lampfacum postea profectus, illic diem suum
obijt. vbi rogāribus eū principibus ciuitatis nunqđ fieri
mandaret, iussisse ferunt, vt pueri quotannis quo mense
defecisset ludere pmitterēt, seruariq; hactenus eācōsue-
tudinē Autor Laertius. Zenonis] Zenones octo fuisse
tradit Laerti⁹: horū duo illustres philosophi, alter de qđ
diximus Stoicę disciplinę autor Zeno Cittiens: Alter
vero, de quo nūc dicēdum) Eleates dialectices, inuētōr,
vt et supra diximus. Is cum Nearchum tyrannum siue
Diomedontē, vel (vt alij tradūt) Phalarim deicere ac
profigare voluisset, comprehensus est. Quo tempore
cum de conscis inquireretur, omnes illius amicos con-
iurationis esse conscios dixit. Deinde cum quippiam se
in aurem tyranni clam loqui velle significasset, eam mo-
dicus correptā non ante dimisit, qđ rapta aure popula-
tum caput reliquisset. Valerius Maximus: patientię
exempla duobus Zenonibus assignat, Laertius et alii,
vni Zenoni Eleatę. Cicero in secundo Tusculanarum

Anaxago
ra.

Zeno.

questionum: Zeno proponatur Eleates, qui perpeffus est omnia potius, q̄ confcios delende tyrannidis indicaret. Idem in tertio de natura deorum: Anarchum Democriteuma Cyprio tyranno excarnificatum accepimus Zenonem Eleg in tormentis necatum. Tertullianus in apologetico: Zeno Eleates consultus a Dionysio, quidnam philosophia prestaret, cum respondisset: cōtemptum mortis, impassibilib⁹ flagellis tyrāni obiectus, sententiam suam ad mortem vsq̄ seruauit. Apud Suidā sic est: Zeno Teleutagore filius, Eleates, affectator et equalis Pythagore Democritiq̄ (nā floruit olympiade lxxvii.) Zenophantis auditor fuit. Is cum tentasset a tyrannide Nearchi, vel (vt alii) Diomedontis Elean patriam liberare, cōprehensus, et indicare confcios iussus, linguam suam mordicus amputauit, atq̄ in tyranni faciem expuit. Demum coniectus in mortarium, crebris ictibus contusus, expirauit. Peregrina] externa. At] sed, vel saltem. Est autem hęc particula hoc loco ter legenda, pro qua indocti legunt aut. Sic enim repetita, plus ponderis adiicit orationi. Canios] Plurali numero propria nomina expressa, maiorem in oratione vim habent. Quippe non s̄ tantum significantur, quorū illa nomina sunt, sed etiam alii qui similes illorum fuere. Canius Gaditanus poeta fuit, facundię lenis et iucundę, de quo Martialis libro primo epigrammatum:

Canius.

Gaudent iocose Canio suo Gades.

Hūc tradūt q̄dā rephēsūm a Liuiio Patauino graui et nobili historiographo, q̄d multarū gauderet amoribus his verbis: Nostrā philosophiā participare nō poteris, dū a tot participaris. Nō enim eo tecore Latonā amat Cityus, quod multi vultures multum diuellūt. Cui Canius: Si quādo labor resurgo cautius: Si paululū opprimor, alacrius resumo aerem. Vices nocturni dies reddūt leniores. Sed tenebrarum perpetuitas, instar inferni est. Sic lilii pumēna verni solis delicata tēporibus variata te tum euri, tum noti, tum zephyri letitia effusioze lasciuunt, quibus vno spiritu fulminans Lybs incumbens, occasum facit. Sic Mars ruptis tendiculis in mensa coelesti rechibit cōiuiua superū, a qua vxorius Mulciber suo fune longe religatur. Sic leurus ligant multa fila, quā sola catena. Sic mihi sit, a philosophia tibi solatium. Hunc igitur in modum iocose ferunt Canium Liuiio

respondisse. Verum nunc quod ad rem institutam pertinet, referamus. Cuius eo quod ab improborum moribus dissentiret, a Cato Cesare Germanici filio, consensu contra se factę coniurationis dictus est. Cui sic respondit: Si ego scissem, tu nescisses. Nihil tamen secus ab illo crudeliter est necat⁹. De hoc eodē in prima prosa. At Senecas] D. Anneus Seneca Cordubēsis, Romā venit declamator egregi⁹, quibus opera eius ad posteros non peruenerint. Hic statim eques factus, honores meruit, habuitq; liberos, q̄s in Hispania suscepit ex Elbia uxore, L. Anneum Senecam, Junium Anneum Sallionem, et Anneum Deleam: Seneca philosophus simul et declamator, et poeta insignis euasit. Sub Nerone mortuus est, solutis ventis. De hoc plura dicentur infra. An autem hic idem fuerit, qui tragœdias quę extant, scripsit, nec ne, inter doctissimos nondum conuenit, tamen si quid super hoc Sidonius Apollinaris scriptum reliquit, non ignorem. At Soranos] Valerius Soranus poeta summopere famigeratus fuit. Qui primus de deo maximo vera commentatus est, atq; ob id creditur ab impiorū manibus in crucē sablat⁹. peruetusta] nimis antiqua. Incelebris] infrequēs, non celebris. In clade] in perniciem. In hoc vitę salo] id est, mari. Sane q̄ ele gans metaphora. Quid enim aliud hoc seculum q̄ mare procellosum? Diuus Ambrosius in epistola ad Constantium: Suscepisti munus sacerdotij, et in puppe ecclesie sedens, nauim aduersus fluctus gubernas. Tene clauum fidei, vt te graues huius seculi turbare nō possint, procelle. Mare quidem magnū et spatiosum, sed noli vereri: quia ipse sup maria fundauit eam, et super flumina preparauit eam. Itaq; non immerito inter tot mundi freta ecclesia domini tanq̄ supra apostolicam edificatam petram, immobilis manet, et inconcusso aduersum impetus sequentes sali perseverat fundamine. Alluitur vndis, non quatit. Salum v̄ mare, a sapore salis. Verg.

Seneca.

Soranos.

Salum.

Perq; vndas superante salo.

Quorum] pessimorum. Numerosus] frequens. Temere] incōsulte, sine cōsilio, absq; prudentia. Passim] mū huc, mō illuc, nullo certe sine pposito. Lymphate] furore vexatē. Lympho] furore vexo. Vale Sta. Flacc⁹:

Lympho.

Lymphauerat vrbem.

It lymphante deo.

Unde lymphati ſine lymphatici dicuntur furioſi, veſani, Lymphati⁹
 bacchabundi, qui vitium ex aqua contraxerūt, quod eſt Lymphati⁹
 huc atq; illuc diſcurrere. Qui] exercitus peſſimorum. cus.

Acie] ſordinem & inſtructionem militarem, ad iam
 dimicādum. Struens] inſtrūct. Noſtra dux] recta,
 ratio, eſ enim dux eſt philoſophorū. Copias ſuas] exer
 citum ſuum ex virtutibus ſcientiaſq; compoſitum. In
 arcem] in animi intellectum, quem Platonicus in cerebro
 tanq; in arce conſtruunt. pulchre autem perſtat in me
 taphora. Contrahit] colligit, congregat. Illi] peſſi
 mi philoſophorum hoſtes. Inutiles ſarcinulas] bona
 externa & corporis. At] ſed. Deſuper] ex arce contē
 plationis. Niliffima queq; rerum] corporis & fortunę
 bona, que præ bonis animi ſordidiſſima ſunt. Securi]
 nullam curam habētes, contēptores. Securus, tran- Securus
 quillus, qui ſine cura eſt, quaſi ſeorſum a cura. Interdū
 contemptor. Maro:

Securus amorum Germanæ,

Vallo] munimento virtutum. Quo] ad quod vallum.
 Graſſanti] gradiendo ſeuienti. Aspirare] iuxta acce
 dere, adire. Fas non ſit] id eſt, nō liceat. Valerius Ma
 ximus: Bone mentis uſurpatio, nullum triſtioris fortunę
 recipit incurſum.

Metrum III libri primi.

Quiſquis compoſito ſerenus æuo,
 Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
 Fortunamq; tuens utranq; rectus,
 Inuictum potuit tenere uultum:
 Non illum rabies, minæq; ponti
 Verſum funditus excitantis æſtum,
 Nec ruptis quoties uagus caminis
 Torquet fumificos Veſeuus ignes,
 Aut cellas ſoliti ferire turreſ
 Ardentis uia fulminis mouebit,

c iij

Quid tantum miseri feros tyrannos
 Mirantur sine uiribus furentes?
 Nec speres aliquid, nec extimescas,
 Exarmaueris impotentis iram.
 At quisquis trepidus pauet uel optat,
 Quod non sit stabilis suiq; iuris,
 Abiecit clypeum, locoq; motus
 Nectit, qua ualeat trahi, catena.

Cum vigesimū etatis annū agens, in frequēti eadēq;
 ornatissima Saxonum vrbe (cui Monasterio nomen est)
 bonas artes audaci (vt inquit Horatius) paupertatem
 pulsus, nō infeliciter profiteri cœpissē beneficio Johā
 nis Strouij. Monasteriensis viri sane q̄ literati, et omni-
 bus liberalibus appuine disciplinis eruditi, plurimozūq;
 doctoris laudatissimi, ac vel longiore vita, vel minus ui-
 ferabili mortis genere digni, puenerunt in manus meas
 aliquot paginę Rodolphi Agricole Frisij, viri tum do-
 ctissimi, tum eloquentissimi, in subsequētem primi huius
 libri partem (ultimo carmine excepto) enarrationes au-
 tographas continētes, quas ille quondam Groningę
 scripserat rogatu Lamberti Groningensis, medicine do-
 ctoris, singulari et doctrina p̄diti et experiētia, cum (vt
 ex eo fando familiariter accepi) in patria sua librorum de
 philosophię consolatione explanationem auspicatus, ad
 hoc carmen peruenisset. Quisquis cōposito serenus erit,
 Quo factum est, vt hūc eruditissimus Agricola sumple-
 rit initiū, reliqua tractaturus opportuniori tempore, si
 per alias occupationes, et immaturam mortem licuisset.
 Scripsit aliquanto plura in Boethium, q̄ ad me perue-
 nerunt, que receperat mihi Lambertus idem, cuius mo-
 do meminisse, se cōmodaturū, vt ea quoq; mihi studiosisq;
 excriderem: cōmodassetq; sane q̄ libens, nisi reuertina
 eius transmigratio quo minus id fieret, obstitisset. Cū
 autem hec que transcripta sunt, talia mihi videantur, vt
 studiosorum Boethij lectione sint dignissima, non pos-
 sum ea non hoc loco subicere, p̄posito illius nomine:
 ne quid glorię mihi credulus lector ex alieno tribuat la-
 bore, neq; cā didicisse margaritę diutius in mea dacty-

lotheca sine honore dilutescant. Ad dā autē quibusdam locis mea quali acūq; , eaq; paucis perstricta , ne fortasse prolixitas tedium pariat. nauseamq; lectori delicato.

[Quisquis cōposito] Metrū est hendecasyllabum. i. RODOL. vndecim syllabarum. Phaleucium dictum a Phaleuco AGRIC. autore eius, Pentametrum, constans spondeo, dactylo tribus trocheis. Sententia eius dependet ex eo, quod predixit sub persona philosophiē sapientē eo virtutū munimento tutū & defensum esse, quod nulla stultorum aut improborū hominū vis & iniuria possit perrūpere. Subdit ergo quisquis animū suū recte cōposuit, & casus rerum humanarū contempserit, illū nihil potest deinde pturbare animo aut mentē eius cōmouere. non pericula maris, nō terrarū motus aut incendia, nō aeris turbines aut perturbatiōes. nec etiā sentia aut violētia humana, sed omnia negligit, & pro nihilo ducit. Contra vero. q̄ nō est cōposito & firmo animo, sed timet aliquid vel optat, ille, quia non est sui iuris, sed ex metu alieni mali, vel spe alieni boni pendet, abiicit clypeū. i. munimentū virtutis suę, & depulsus a loco suo in quo stabat, & quē defendere debebat. nectit catenam, qua valeat trahi. i. viam præbet, qua possit sibi noceri. secundū sententiā enim Stoicorū, nemo ledit nisi a seipso. alij enim res nostras, hoc est, diuitias vel honores. vel famā, vel reliqua huius gñis, ledere possunt, nos vero, hoc est, mentē nostrā, q̄ est prestantissima pars nostri, ledere non possunt. Quisquis] .i. Quisquis quicunq;. huiusmodi etiā dictiones geminatę hoc ipsum significāt, quod cū hac particula cūq; cōiunctę. Ut Terentius in Eunū. tu quātus quātus es. i. quantuscūq; es. & in eadem comœdia. vbi vbi est. i. vbi cūq; est. Cōposito] Cōponere aliqñ ordinare, vel recte instituere fecit, vt hoc loco. & Vergilius in primo Æneidos:

Et tandem placida cōpositus pace quiescit.

Aliquando significat pacare. Vergilius in Bucō.

Non nostrum inter vos tantas componere lites.

Aliquando comparare. Idem in Bucol.

Sic paruis componere magna solebam.

Aliquando coniungere. Persius:

Cōpositum ius fasq; animi.

sic dicimus cōponere librū. & cōponere ignē. Serenus] Serenus

a serendo dictū est, quasi tēpus accommodatum sationi.

nā de tēpore pprie dicit serenus, sicut amoenū q̄d aptū

Aeuum
Fatum

amari, & egenum ab egendo, & plenum a plere inustato verbo dicitur. **Aeuum**] a greco *αιών* dicitur, quod latine seculum significat. id alii tempus quinquaginta, alii centum annorum esse volunt. **Capitur** hic per synecdochen pro vita, quam hic peragimus. **Fatum**] dictum est quia de^o id fatum est id est, dixit hoc est, iussit ut fieret. **Sub pedibus dedit**] legendum est, non egit, sicut plurimi libri habent. **Neq** enim aliter stabit versus, cuius tertium pedem trocheum esse oportet: qui si egit, & non dedit dicatur, iambus fiet. **Fuit autem dicendum** Boethio, sub pedes dedit, & non pedibus ex natura prepositionis subiuncte cum verbo quod motum ad locum significat.

Tmesis

Legendum ergo est figurate, ut sit una dictio sub & dedit, & per tmesin figuram que sectio latine intelligitur, interpositum sit pedibus, ut scilicet, sub pedibus dedit, id est, subdidit pedibus.

Fortuna
Fors

Fortuna] fortuna a fors dicitur, que a ferendo dicta est: quia res humanas ferat, hoc est agitet & regat. dicimus autem singulariter fortunam vel deam (ut vetustas putavit) vel casum, per quem res homini voluntur instabiles & incerte, pluraliter vero pro bonis fortune & precipue pro diuitiis dicimus fortunas.

Vultus

Vultus] Vultus a facie differt, quia facies est habitudo naturalis insita cuiq;. **Vultus** ex gaudio siue tristitia mutatur, sicut voluntas. **Nam** a volendi verbo vultus descendit. **Facies** a faciendo dicta est, quia res sic fit facta. dicimusq; non solum hominis, sed & pecudis & loci faciem, hoc est, formam vel figuram. **Vultus** solius est hominis.

Facies

Pontus

Pontus] apud poetas plerumq; pro mari accipitur per synecdochen, estq; pars maris quedam ultra Constantinopolim posita, quam hodie nau^{te} vocant mare leonis, a qua vicine gentes pontice vocantur. **gre^{cum}** nome est pontus, dictum quasi laboriosus, quia semper tempestatibus agitur. nam ponos grece laborem significat.

Aestus

Aestus a quo estas dicta est feruore significat. vnde & motus ille maris qui fit per fluxum & refluxum, estus ab autoribus latinis dicitur, quia mare estuare, & tanq; ebullire videtur. itaq; **Plinius** estuariu dixit locum, in que se estus maris effunderet. **Ego** etiam crediderim (qua hodie barbare stufam vocamus secundum sonum Germanice lingue) eius nomen ab estuario corruptu & deprauatu esse, ea **Plinius** caldaria vocauit.

Aestuariu

Stufa
Balneum
Caminus

Nam vbi lauamur, balneu proprie dicit. **Caminus**] a

νεφέλαι grece, quod est ardeo dicitur. eū latine **Mar-**
tialis fumarium vocauit: hoc loco p̄ metaphora accipit̄ **Fumarium**
 pro antro vel cauerna, p̄ qua Veseuus flāmas emittit. **Vesuuus**
 Veseuus mons est in Cāpania, nō lōge a Neapoli semp
 ardēs, q̄ nōnunq̄ tantis ardorib⁹ agitat̄ ⁊ estuat, vt oīa
 vicina terremotibus maximis cōcutiant̄, agritegant̄ ci
 neribus. est ⁊ alius immense altitudinis in alpibus, q̄ ve
 sulus, nō veseuus (vt nōnulli indocti dicūt) vocat̄. **Vesulus**
Celsus a cello inusitato verbo dicit̄. vnde p̄cello, excello,
 antecello dicunt̄. **Turris** quasi, terris, q̄a hostes ter
 reat, dicta est. **Fulmē** sicut fulgur a fulgēdo dictū est.
Tyrannos grece principē significat. Inde Vergilius
 dixit in septimo **Aeneidos**:

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Quia vero **Græci** semper cupierunt esse liberi ⁊ sine regi
 bus, idcirco tyranni nomen apud eos, ⁊ hinc apud oēs
 inter detestanda est habitū. **Exarmaueris** pro exar
 mabis, vt fere vult **Priscianus** accipi in huiusmodi locis
 cōiunctiuū pro indicatiuo, q̄q̄ tamē forte rectius in
 terpretabimur p̄ poteris exarmare, vel. est vt **exarmes**.
Impotens **Impotēs** dicit̄ plerūq̄ in malā partē, vt nō
 sit idem quod debilis vel imbecillis, sed q̄ nō potēs sui,
 vt sunt plerūq̄ homines in magna fortuna positi. Ita vi
 cit **Plinius** in epistolis: Scio q̄ sit amor impotens semp.
 sic etiā dicimus impatientē amoris, impatientē irē, non
 quia non patiat̄, sed quia nō cōmode patiat̄ur. **Abiecit**
cl. lo. q̄ mo. **Periphraſis** i. circūlocutio est desertoris,
 qui locū in acie sibi a duce assignatū relinquit. Non enim
 licebat instituto militiē veteris moueri loco, nisi ferē dī
 hostis causa, vel seruādi cinis, vel resumēdi teli. Quod
 dicit̄ autem, abiecit clypeum, allusit ad græcum nomen

desertoris, quod est **rhipsalpis**, id est, proiector clypei. **desertoris**
Metru quod **Agricola** ⁊ alij non pauci **Phalenciu** **IOAN.**
 vocāt, plerūq̄ per ē diphthōgon potius **phaleciu** dicit̄: **M V R.**
 nonnulli **phalecinū**, alij **phalenticū**, sed cauendum omni
 no, ne more indoctorum per n̄ falencium vocetur. **Sere** **Serenus**
nus nubibus perturbationum vacuus: quemadmodū
 contra in vltimo huius carmine nubila mēs dicitur pra
 uis affectionibus obducta. **Quidius**:

Carmina proueniunt animo deducta sereno.

Marſilius Ficinus in lib. Plotini de beatitudine, capite

12. Serenus autē semper est probus statusq; eius q̄tuo.
 affectioq; sufficiens. quā nullum omnino eorū. q̄ mala de-
 cuntur, si modo probus ille sit. pturbat. *Fatum* quid sit
 infra in .4. libro dicitur. Hic autem per fatum accipe, et
 fato ventētia. videt autē imitat' illud Vergil. in 2. *Scor.*

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas,
 Atq; metus omnes, & inexorabile fatum
 Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari.

Et illud Senecę tragici in Hercule Oetho.

Quisquis sub pedibus fata rapacia,
 Et puppem posuit luminis ultimi,
 Non captiua dabit brachia vinculis,
 Nec pompę veniet nobile ferculum,

*Item eiusdem versus elegantissimos, qui sunt in ea tra-
 gœdia, cui titulus Thyestes:*

Rex est, qui posuit metus,
 Et diri mala pectoris,
 Quem non ambitio impotens,
 Et nunq̄ stabilis fauor
 Vulgi præcipitis mouet,
 Non quicquid sodit occidens,
 Aut vnda Tagus aurea
 Claro deuehit alueo,
 Non quicquid Libycis terit
 Feruens area messibus.
 Quem non concutiet cadens
 Obliqui via fulminis,
 Non eurus rapiens mare,
 Aut sauo rapidus freto
 Ventosi tumor Adriæ,
 Quem non lancea militis,
 Non stricūs domuit chalybē,
 Qui tuto positus loco,
 Infra se videt omnia,
 Occurritq; suo libens
 Fato, nec quaeritur mors.

Egit] optime placet, qd Agricola sentit, dedit restituē-
dū, vt versus cōstet. Fortunā vtrāq; & prosperā & ad-
uersam, Tuens] intuens. Rectus] inflexus Cleobu-
lus: Dū secūda fortuna arridet, superbire noli: Aduersa
p̄strepēte, noli frāgi. Fortunę mutationes fortiter disce.
Periander: Inter secūdas res esto moderatus, inter ad-
uersas prudēs. Inuictū] cōstantē, fortunę mutationib⁹
nō succūbentē. Nō illū rabies & c. Sic Hora l. 3. lib. car.

Iustum & tenacem propositi virum,
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, neq; aucter
Dux inquieti turbidus Adrię,
Nec fulminantis magna Iouis manus,
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum serient ruinæ.

Excitantis] sic legēdum, vt rectissime sentit Rodolph⁹
Langius, non exagitantis, vt vulgo cōtra metri rationē
legitur in exēplaribus deprauatis. Vesueus] hic ppe Vesueus
Neapolim mons est in Campania, qui mutato priori no-
mine Summa dicitur. Is aliquando cōflagrauit, vt Pli-
nius in epl's refert. Suetonius & Eusebius, imperante
Tito tantū ex se incēdii emisit, vt vicinas regiones, & cū
hominibus vrbes exureret. Diuus Hieronym⁹ in qua-
dam epistola: Non etenim ignes, non vulcantā tellus,
& Vesueus & Olympus tantis ardoribus estuant, vt ni-
uiles medulle vino plene & vapib⁹ inflammate. Dicit Vesuuus
& Vesuuus. Hinc Vesuuinus, Papinius:

Non adeo Vesuuus apex, & flammea diti
Montis hyems trepidas exhaustit ciuib⁹ vrbes,

Celsas terras] Horatius:

Sepius ventis agitur ingens
Pinus, & celsæ grauiore casu
Decidunt turres, feriuntq; summos
Fulgura montes.

Feros tyrannos] sic legēdum est, non senos, vt Rodol-
phus Langius duodecim abhinc annos a me cōsultus,
se in exēplari qdā legisse rñdit. Abiecit clypeū] Antore

Philostrato libro secundo, Apollonius ad Damidē comitem suum sic locutus est: Quod si tuis rationibus persuasus huiusmodi pecunias acciperem, nonne me avarū, & philosophiæ contemptorē diceres, ac etiam deteriorē, quā milites, qui in pugna clypeum abiciunt? Abicienti enim clypeū dari rursus potest alius nihilo priore, deterior, (ut inquit Archilochus) Philosophia vero quo pacto recuperari potest ab eo, qui semel illā contempserit, aut abiecerit? Horatius in epistolis:

Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui

Semper in augenda festinat & obruitur re.

Est autem translatio a re militari. Nam militi cum primis ignominiosum erat, si aut locum in acie deseruisset, aut viventi sibi arma ab hoste foris erepta.

¶ Prosa quarta libri primi.

SENTIS ne (inquit) hæc atq; animo illa buntur tuo? Es ne ^{ὄνοσ' πρὸς λύραμ'} Quid fles, quid lachrymis manas? ^{ἑξαύδα, μὴ κεύθε νόσ'} Si operam medicantis expectas, oportet ut vulnus detegas tuum. Tum ego collecto in vires animo, An ne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminent fortunæ in nos sævientis asperitas? Nihil ne te ipsa facies loci mouet? Hæccine est bibliotheca, quam certissimam tibi sedem in nostris laribus ipse delegeras, in qua mecum sæpe residens, de humanarum diuinarumq; rerum scientia differabas? Talis habitus talisq; uultus erat, cum tecum naturæ secreta rimarer, cum mihi siderum uias radio describeres, cum mores nostros totiusq; uitæ rationem ad cælestis or

dīnis exemplar formares? Hæccine præmia
 referimus tibi obsequentes? Atqui tu hanc
 sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore
 respublicas, si eas uel studiosi sapientiæ rege-
 rent, uel earum rectores studere sapientiæ cō-
 tigisset. Tu eiusdem uiri ore hanc sapientibus
 capessundæ reipublicæ necessariam causam
 esse monuisti, ne improbis flagitiosisq; ciui-
 bus urbium relicta gubernacula, pestē bonis
 ac perniciem inferrent. Hanc igitur autorita-
 tem secutus, quod à te inter secreta ocia didi-
 ceram, transferre in actum publicæ admini-
 strationis optaui. Tu mihi, & qui te sapienti-
 um mētibus inseruit deus, estis conscij, nullū
 me ad magistratū nisi cōmune bonorū omni-
 um studiū detulisse. Inde cum improbis gra-
 ues inexorabilesq; discordiæ fuere, & (quod
 conscientiæ libertas habet) pro tuendo iure
 spreta potentiorum semper offensio. Quo-
 ties ego Conigastum in imbecillis cuiusq; for-
 tunas impetum facientē, obuius excepi? Quo-
 ties Triguillam regiæ præpositum domus,
 ab incepta & perpetrata iam prorsus iniuriā
 deieci? Quoties miseros quos infinitis calu-
 mnijs impunita barbarorū semper avaritiā
 uexabat, obiecta periculis autoritate prote-
 xi? Nunquā me à iure ad iniuriā quisquā de-

traxit. Prouincialium fortunās tum priuatis rapinis, tum publicis uectigalibus pessundari, non aliter q̄ qui patiebātur, indolui. Cum acerbæ famis tempore, grauis atq; inexplicabilis indicta coëmptio profligatura inopia Campaniam prouinciam uideretur, certamē aduersus præfectum prætorij, communis cōmodi ratione suscepi, rege cognoscente contendī. Et ne coëmptio exigeretur, euici. Paulinum consularem uirum, cuius opes palatini canes iam spe atq; ambitione deuorassent, ab ipsis hiantum faucibus retraxi. Ne Albinū consularē uirū præiudicatæ accusatiōis pœna corripere, odijs me Cypriani delatoris opposui. Satis neī me magnas uideor exacerbasse discordias? Sed esse apud cæteros tutior debui, q̄ mihi amore iustitiæ nihil apud aulicos, q̄ magis essem tutior, reseruauī.

RODOL
AGRICO

[Sentis ne inq̄t] Hoc loco Boethius, ut ordine quodam ad consolationem malorum suorum perueniat, exponit. & deplorat casum suum, ostenditq; q̄ iniustam hanc et grauem aduersitatem fortunę patiarur, ut q̄ iniquissime condemnatus sit: quod quidem sic factum esse omni ex parte colligitur, primū ex persona sua, deinde ex persona accusatorū, postea ex criminib⁹, quę falso aut iniuste obijciebant: tū ex p̄ona iudicū & senat⁹, præterea ex modo iudicij: tam etiā ex falso crimine aut magis aut deorū culture cōficto: tum demū uelut per modū epilogi, ostendit non modo grauius hæc de eo conficta esse, sed etiam ab imperitis credi & pro ueris haberi, & omnibus deinde bonis ex suo casu simile periculū imminere, partes omnes

suis locis dicent. Primo igitur philosophia ut euocet que-
 relam Boethij, et eliciat ex eo causam doloris, ex more dia-
 logorum interrogat eum an intelligat ea, que dixit ipsa su-
 perius, hortaturque ut plane dicat, quid doleat. Hinc Bo-
 ethius sumpto initio, dicit nihil opus esse sibi, quam ipsa
 facile possit ex aspectu loci, hoc est, carceris in quo erat,
 causam doloris sui prospicere: quod eo indignius accidat si-
 bi, quam ad rempublicam administrandam velut iussu philosophi-
 accesserit, et omnia pro equo et bono in ea conatus sit nec
 cuiusquam odium timeat, itaque Conigasto et Terguillio, et re-
 liquis barbaris semper obstitisse se, ne vbiusque plibidine sua
 imbecilliores opprimerent. Campaniam itidem dicit, ut defen-
 derit ab exitio, cum famis tempore prefectus preetorii omne
 frumentum coemere voluisset. Sic etiam ut defenderit Pauli-
 num et Albinum viros consulares ab iniuria accusato-
 rum, quibus rebus propter amorem iustitie odium impro-
 borum in se concitauerit.

Sentio.

De Ioue quid sentis?

Id est, iudicas. Iuuenalis.

Quid sentire putas omnes Caluine recentis Descelere?

Illabuntur] Ornate dixit duplex enim translatio, nam
 et verba illabi, et illabi animo utrunque per translationem
 dicitur, nam corporee rei proprium est labi. Ara. i. onos
 pros. lyran] grecum prouerbum est, quod apud eos
 vulgo dicitur eis, quorum rudes animi parum apti sunt
 ad ea, que dicuntur percipienda, significat autem, an es
 asinus ad lyram? Quid fies?] sic, quid tristis es, quid
 rides, dicit per eclipsim, id est, pretermissionem vel defe-
 ctum propositionis propter, ut sit, propter quod fies? Lachry-
 mis manas] Similiter Hieron. noster dixit, ad Titum Li-
 uium lacteo eloquentie flumine manante. Aliter Horatius
 in epistolis de vino dicit,

Quod cum spe diuite manet

In venas, animumque meum.

Sic et in eodem,

Licet illi plurima manet

Lachryma.

Aliter in eodem,

Fidis enim manare poetica mella Te solum.

Ita videntur posse dicere, mano lachrymis, manāt mihi lachrymę, et mano lachrymas. Exomologese ti se ly-
pi] id est, confitere, quid te cōtristet. Operam] Inter opus et operam quid intersit, cōmodissime videtur Terentius in Heautontimorizumeno explicare,

Opus.
Opera.

Si quod operę consumis in opere faciundo:
ut sit opera labor, opus vero fructus et finis operę, id est, laboris. Horatius in primo epistolarum.

Odium q; libellis

Sedulus importes opera vehemente minister.

Vergilius in primo Aeneidos:

Pendent opera interrupta.

Expectare

Expectas] Expectare qñq; desiderare significat. Cicero ad Curionem: Quam expectationem tui concitasti, eam sustinere ut possis. Quandoq; attendere. Ovidius in tertio metamorph.

Ultima semper

Expectanda dies homini.

Vulnus.

Vulnus] id est, quod vi fit, et recens est. Vergilius in duodecimo:

Nec sese Aeneę iactavit vulnere quisquam.

Hulcus quod vetustate computruit, ab itę vulnus vetustate in hulcus, quod recte Seneca in consolatione ad Marriam significavit. Nam vulnere quoq; santrae facilis est, dum a sanguine recentia sunt. Subdit: vbi corrupta in malum hulcus verterunt, difficilius curant.

Hulcus.

Furuncul⁹

Id enim quod nos vulgo hulcus dicimus, quod Gręci apostema vocant, latine furunculus vocatur. Plinius in epistolis videtur clavum dixisse. Erit, inq; ei natus clavus insanabilis: sicq; Sallice nunc etiā vocat. Uires] Vis in singulari et robur significat. Salustius in Catilina: Magna vi animi et corporis. significat et violētiam Martialis in. 6.

Vis.

Non de vi, neque cæde, nec veneno lis est mihi.

In plurali robur tantum significat. Cornelius Tacitus autem in genitio protulit in lib. de causis corruptę eloquentię, magnę vis, qua ratione videt per omnes casus singularis numeri posse declinari. Sumet] hic po

Emineo.

fuit pro apparet, quanq̄ eminare significat proprie supra alia extare, ab e r maneo. Vergilius in. 1. Æneid:

Gradiensq̄; deas supereminet omnes.

Sequentis] Sequire quandoq̄ significat crudelē esse. **Juuenalis:**

Sæuio.

In eorum atq̄; eorum solitus sæuire flagellis.

Quandoq̄ non pati rectorem. Linius in 11. si quando bellū sentrent. **Asperitas]** Asperum, quod absq̄ spe, sicut prosperum, quod pro spe id est, secundam spem euenit, dicitur vtrunq̄ a sperando. **Hæccine]** Veteres. vt ait Seruus in Donatum, hæcce, hæcce, hocce dicebant, inde mutato e in i, hæccine pro hic ne dicitur. **Bibliotheca,**] repositorium librorū. **biblion** em̄ græce librum significat, et theca reconditorium: quare libri vtrunq̄ testamenti non biblia biblię, dici deberent. quod nomen nec græcum nec latinum est, sed biblia orsi, ab eo quod **biblion** diximus. **Sedem]** proprie locū dicimus, in q̄ quis residet. **Salustius in Catilina.** Qui Ænea duce profugi sedibus incertis vagabantur. **Verg. in. 1. Æneid.**

Asperum
Prosperum
Hæccine,
Bibliotheca,

Biblion.
Sedes,
Sella.

Sedes vbi fata quietas Ostendunt.

Id vero instrumentum, cui insidemus, sella rectius dicitur. **Vergilius in. 4.**

Et sellam regni trabeamq̄; insignia nostri.

Laribus] Lar dicitur deus domesticus, qui et penates dicuntur: quia peni præsumt, vel quia penitus, hoc est, intra domum coluntur. **Verg. in. 4. Æneid.**

Et sparfos fraterna cæde penates

Plantus in Aulularia:

Ego sum lar familiaris ex hac familia.

Juuenalis:

Laribus cristam promittere galli Non audent.

Accipitur r per synecdochen hic pro domo. **Horatius in primo epistolarum:**

Gaudentem paruisq̄; sodalibus & lare certo.

Habitus] non proprie vestis, sicut vulgo dicitur, sed tota velut forma hominis, in quam se composuit. **Plinius in epistolis:** Compositus in habitum studentis. **Unde Terent. in Eunuchō dixit,** si qua paulo habitior, pugilē dicitur.

Habitus.

cūt. id est, paulo corpulentior Cic. in primo Tusculana
quod si tanta vis est ad habitum mentis in his, que gi-
gnuntur in corpore. *Rumarer*] id est tanq̄ per rinas
diligenter scrutarer. *Sidus*] nonnulli p̄ y gręcā scri-
bi volunt: ego latinum a sidendo dictū credo, quia firmi-
ter insidat cęlo. Differuntq̄ stella z sidus. Stella enim
quasi stilla dicta est: vnum singulare lumen cęleste. *Ver-
gilius* in primo *Georgicon*:

Frigida quo sese Saturni stella receperet.

At sidus quandoq̄ pro stella capitur. *Lucanus* in. i.

Venerisq; salubre Sidus hebet.

Quandoq̄ pro signo cęlesti, quod ex multis stellis con-
stat, vt sidus arietis, tauri, z ceterorum *Uerg.* in *Buco*.

Aethiopum versemus oues iub sidere cancri.

**Astrum.
Radius.**

Astrum autem gręcum est, quod sidus significat, sicut z
aster, quod stellā. *Radium*] puto pro eo quod circū
dicimus, poni a similitudine, a qua radios etiam dixim⁹
rotarum. *Uergilius* in *buco*.

Descripsit radio totum qui gentibus orbem.

**Exempar.
Exemplū.**

Cicero: Excitabo tibi senē a puluere z radio. *Exem-
plar*] ab eximo dictum est, quia ab eo aliquid eximat,
estq̄ exemplar res ad cuius similitudinem aliquid fit.
Exemplum vero hęc ipsa similitudo, que exprimitur.

Beatas fore zc] *Hęc* sententia *Platonis* ab omnibus
decantata in eo libro, q̄ *Alcibiades* prior inscribit, colli-
gitur. *Fore*, *confore*, *affore*, *future* semper sunt signifi-
cations. *Horatius* in primo *sermonum*:

Fore.

Neque se fore posthac
Tam facilem dicat.

**Publicus.
Studeo.**

Forem autem sicut essem, eiusdem significationis. *Publi-
cas*] id est, *populicas*, que *populi* sunt dicimus. *Stu-
dere*] *fauere* significat. quandoq̄ iungitur *datiuo*. *Hora-
tius* in primo *epistolarum*:

Ne studio nostri pecces.

Id est, *fauore*. q̄nq̄ *conari*. *Terent.* in *eunt*.

Dum studeo tibi *for* orem reddere.

Et iungit *accusatiuo*. quandoq̄ *discere* significat. *Cic.*
in .5. de *finibus bonorū z malorū*: vel illud ipsum qd *stu-
det*, *facere* possit *ornatius*, sicut *pmiscue actō z datiuo*

ungitur. **Autoritatē**] **Autoritas** proprie dicitur honestior aut dignior de hoīe aliq̄ opinio, p̄ quā facile q̄d suadere aut dissuadere p̄t: sicut auctoris dicitur, cuius imperio aliq̄d fit, cuius nominis multiplex origo apud diversos recenset. Alij ab augeo scribendū p̄c, q̄d noīis proprietati parū cōuenit. Alij ab auton greco deducūt, q̄d ipsum significat: sed et hoc longius questū videf. Alij aliunde. **Adhi** sine c scribendū videf, et sicut a faueo fautū, sic ab aueo autū. quod est extra vsū: et inde auctor descēdere videf, qm̄ is sit, q̄ rē factā aueat. hoc est. cupiat. **Magistratū**] **Magistratus** et **magisteriū** differūt. **Magistratus** potestas dicitur, **Magisteriū**, artificiū. **Cōsci** et **cōsciētia**, apud veteres plerūq̄ in malā partē dicitur. **Iuuen.**

Autoritas
Autor.

Quis nunc diligitur nisi conscius?

Magistrat
Magisteri-
um.
Consci
Consciē-
tia.

Horatius in primo epistolarum:

Nū conscire sibi, nulla pallefcere culpa,

Salustius in Jugurtha: Ne quis modestiam in consciētia deduceret. **Contra Virgilius** dixit **Conscia** virtus et **Quintil.** in matris infanua, O bone conscientie incauta simplicitas. **Imbecillia**] quasi sine baculo. i. sine adminiculo aut roboze. **Calumniū**] dicit **Puiscianus** a veteri verbo caluo, quod est decipio, calumniam dictā esse, quod modo significat falsam accusationē, modo verationē alicuius in litibus p̄ fraudem et frustrationem. **Barbarorum**] omne humanū genus a Grecis in barbaros et grecos diuidi solebat. post hoc Itali quoq̄ humanitate et eruditione a barbaris exempti. **Christiani** scriptores plerūq̄ nunc pro gentilibus accipiunt barbaros. **Uectigalibus**] **Uectigal** tributum dicitur, q̄d penditur de rebus, quę vehunt: consuetudo tenuit, vt p̄ omni tributo, deinde pro omni censu accipiat. Unde **uectigalis** ager, ex quo redditus capiūt. vocat. **Campaniā.**] a **Capua** vrbe fit. dicitur et **Cāpan**. **Uñ** et **Cāpania**, q̄cqd sub ditione **Capue** olim fuit. **provincia** dicitur pars aliqua terrarū, quę subiugata a Romanis, remōis vel principib⁹ vel magistratibus suis, sub magistratibus et legibus Romanis tenebat. Unde **Sueton.** in vita **Tiberij**, Cui⁹ et regnū in formā provincie redegit. dicta est provincia quasi porro. i. prius victa. **Prætorij**] **Prætorij** in castris dicitur locus, vbi tēdebat imperator. et inde in vrbibus, vbi prætor vel summus magistratus habitabat

Imbecillia
Calumniā

Barbarus,

Uectigal
Uectigalis

Campania
Campanus
Provincia

Prætorium

52 Boethij de consolatione phi-

- Præfectus prætorij** publice præfectus autem prætorij, qui loco imperatoris in prætorio versabatur, et militibus præerat. **Consularis** enim dicimus, qui fuit consul. Consules enim duo semper in singulos annos creabantur Romæ, qui præerant senatu. hoc est, cõcilio publico: cuius qui particeps erat, senator vocabatur. **Palatinos canes**] auidos ministros palatii vocat. **Ambitione**] hic posuit in propria significatione, quam etymologia nominis reddidit, non quomodo more communi latine loquentium capitur. **Ambitio** enim cupidus honoris est: quia qui perebant honores et magistratus ambibant et circuibant ciues orantes ut sibi fauerent: unde ambitus significat id, quod hodie vulgus **Simontam** vocat. Hic autem dixit, quoniam ambibant iudices et sententias emebant. **Aulicos**] proprie dicimus eos, qui in aulis principum viuunt, quos hodie **barbare curiales** vocant. *Uergil. in 2. Georg.*

Penetrant aulas & limina regum.

IOHAN.
MVR.

Nam curia a cura dicitur loc^o, ubi publicum cõcilium habetur. **[Es ne ðnos prõs lýραυ ε.]** Sic legere est in ex. Eplari qd Johannes Cæsarius homo doctissimus mihi commodauit: quod interpretatur, asinus es ad lyram. In eiusdem margine hæc habent adscripta. **η prõs lýραυ ðνος τάλις,** id est an ad lyram asinus es? In epistola vero ab Aedicollio ad me data, **An es ðνος lýραυς** subaudi **εκροετης,** id est, es asinus lyre auscultator. **Rodolphus Agricola** exarauit græca latinis literis, forsitan eo quod is, cuius vsui scriberet, græca nesciret. Sunt aut hæc: **ερα η ðνος prõs lýραυ,** id est, an es asinus ad lyram ε. Dicitur hoc adagium in eos, q̄ hebeti sunt ingenio, crassis auribus, nulliusq̄ iudicii, ita ut ea que dicuntur minus intelligant. **Diuus Hieronymus** ad **Marcellam**: **Asino** quippe **lyra** superflue canit. **Idem** aduersus **Vigilantium**: **Quantis** stulte faciam, magistro cunctorum magistrum querere, et ei modum imponere, qui loqui nescit, et tacere non potest. Verum est illud apud **Streptos** prouerbum, **ðνος lýραυς.** **Lucianus** de iis, qui mercede seruiunt: **Quid** commercii **asino** cum **lyra** ε. **εξούδα μη κείθε νόω.** In **Cæsari** bello hæc græca sunt, que sic interpretantur: **Floquere, ne occultes intellectui. Quam** dedit **Aedicollius** ad me epistolam, hæc habet: **εφηγέου μοι ερ μεν κείθω τείθου ειν πείθω.** que sic licet interpretari, **Expone** mihi, in **incer-**

Adagium

to quidem poni non suadeo. Rodolphus legit hec Græca: ἡ φορολογησάτι ἐὼ λυπῆ, id est, confitere quid te cō-
 tristet. Bibliotheca, græce βιβλιοθήκη, repositorium li-
 brorum. βιβλος enim interpretatur papyrus, iuncus co-
 dex, liber, bombyx. Nonnulli scribunt per υ, maxime
 Theodorus Gaza. Inuentur et βιβλος vrbis Phœnicie,
 que per υ semper scribitur. differentia cuius pieris βί-
 βλος pro codice per ι scribi affirmant, per mutationē di-
 chroni in dichronū, vt Isaccius in Lycophronis inter-
 pretatione testatur. Per diminutionē neutro genere dici-
 tur βιβλίον volumen, libellus. βίβλη autē latine dicitur
 theca, vagina, sepulchrum, loculus, repositoriū. M. Tul-
 lus in 13 epistolarū familiarū: Dionysius seruus meus
 qui meam bibliothecam multorum numerorū tractauit,
 cum multos libros surripuisset, nec se impune latrum
 putaret, aufugit. Latine libraria dicitur, quo etiam nomi-
 ne significatur locus, vbi libri venales reponuntur. Tu-
 llius Selliis libro noctium Atticarum quinto, capite 4.
 Apud sigillaria forte in libraria ego et L. Paulus poeta,
 vir memoria nostra doctissimus, confederamus. Ad cœ-
 lestis ordinis exēplar] Sicut enim cœlestia certissimo
 diriguntur ordine, perpetuo constāt tenore summaq; cō-
 seruantur concordia: ita et in homine corpus est animi im-
 perio subnugandum, et appetitus recta ratione moderan-
 dus, atq; in omnibus actionibus convenientia, ordo, tē-
 peramentum, concordiaq; diligēter obseruanda. Bea-
 tus fore respublicas.] Valerius maximus libro 7. Jam
 Platonis verbis astricta, sed sensum præuales sententia:
 qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædi-
 cavit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœ-
 pissent. Julius Capitolinus in vita M. Antoni philoso-
 phi Romani imperatoris: Sententia Platonis semper
 in ore illius fuit, florere ciuitates, si aut philosophi im-
 perarent, aut imperatores philosopharentur. Pruden-
 tus in Symmachum oratorem:

Bibliothe-
ca

Libraria

Platonis
sententia

Nimirum pulchre quidam doctissimus, esset

Publica res, inquit, tunc fortunata satis, si

Vel reges saperent, vel regnarent sapientes.

Tu eiusdē viri ore] Extat Platonis epistola ad Archi-
 tam Tarentinum, quam Marcellus Ficinus hunc in mo-
 dum interpretatus est: Plato Archite Tarentino bene

agere. Venerunt ad nos Archippi Philonidisq; famili-
ares, ferētes epistolam quam eis dederas, ac de rebus
tuis que oportuit nunciātes. publica quidem ciuitatis
negocia absq; difficultate peregerūt. Nec enim admo-
dum laboriosa erant. Te vero narrauerunt permoleste
ferre, quod a publicis ciuitatis occupationibus te libe-
rere non valeas. Quod igitur dulcissimum vitę genus sit
agere sua, presertim si quis talia elegerit faciēda qua-
lia tu, omnibus ferme est manifestum. Sed illud quoq;
te cōsiderare oportet, nullum nostrum sibi soli natū esse,
sed ortus nostri partem sibi patriam vindicare, partem
parentes, partem amicos multa insuper pro temporum
diuersitate nobis accidere, quibus vita nostra occupata
est. Vocāte igitur te patria ipsa ad rempublicam guber-
nandam, absurdum forsā esset non parere, presertim cū
simul accidat, vt aditus prauis hominib; relinquatur:
qui nulla ipsius quod optimum est, ratione proficiscun-
tur ad publica. De his ergo iam satis. Chocratis autem
curam habemus in presentia, habebimusq; in posterū, &
tui gratia, & patris eius Phi: ynionis, & propter ipsum
adolefcentem.

Quibus autem deferentibus perculsi sumus?
Quorum Basilius olim regio ministerio de-
pulsus, in delationem nostri nominis, alieni
aeris necessitate compulsus est. Opilionem ue-
ro atq; Gaudentium cum ob innumeras atq;
multiplices fraudes ire in exilium regia cen-
sura decreuisset, cumq; illi parere nolētes, sa-
crarum sese ædium defensione tuerentur, cō-
pertumq; id regi foret, edixit ut nisi intra præ-
scriptum diem à Rauenna urbe discederent,
notas insigniti frontibus pellerent. Quid huic
seueritati posse astrui uidetur? Atqui eodem
die deferentibus eisdem, nominis nostri dela-

no suscepta est. Quid igitur? Nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores iustos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentia, at accusantium uilitatis?

[Quibus autem deferentibus.] Colligit grauitatē RODL. casus ex indignitate accusatorū, e quibus Basilius cum AGRI. esset amotus e domo regis, propter inopiā coactus est eum accusare. Opilio & Saurētius, quum essent iussi ire in exilium propter scelera sua, & postea se presidio locorum sacrorum tuerentur, iterumque statuisset rex, nisi intra certum diem abirēt ab urbe Rauenna, stigmata inurerentur frontibus eorum: eodem tamē die, quo iusserat ista rex, quum profiterentur accusatores se Boethij, factus est reus ipse, & illi auditi sunt. quid ergo indignius potuit fieri, quā si nec Boethius meruit accusari, & illi indigni erant qui accusarent? Deferentibus.] Deferre Defero proprie significat apportare. Vergil. in .4. Aeneid.

Eadem impia fama furenti

Detulit armari classem.

deinde detortum consuetudine id uerbum in peiorem significationem, ut significet criminari quenquē, & occulte insimulare. Iuuenalis:

Stoicus occidit Baream delator amicum.

Perculsi] melius erit, perculsi ut legatur. sic Cornelius Tacitus: Perculso Seneca. promptum fuit Senium Ru Seruitium
sum imminuere: Ministerio.] Differunt seruitiū & mini Ministeriū
sterium. Seruitium enim sicut & seruitus, conditionem uirtutem significat, qua quis libertatem amittit. Tibullus:

Hic mihi seruitium video, dominamque paratam.

Iam mihi libertas illa paterna uale.

Ministerium uero omnem operam, quæ etiam uel merce de uel quauis conditione præbetur. Alienæ.] Aes Aes alienū
alienum apud ueteres debitum uocatur. Inde & Horatius in .2. epistolarum dixit:

Meo sum pauper in ære.

quasi diceret, Ipse parū æris, hoc est, pecuniæ habeo sed non habeo quæ alienum, hoc est, nulli sum debitor. Fraus

Fraus

des.] Aliquādo fraus dolum malū, id est, deceptionem significat. Vergil. in. 6.

Et fraus innexa clienti.

Censura

Aliquando delictum significat, vt hic Plinius in primo naturalis historie; Memini fraudifuit, quocunq; modo posset deos colere. Censura] proprie significat magistratum, quem gerit censor. erāt autem duo censores Romę, qui censendo populo, hoc est, numerandis ciuibus Romanis, z cuiusq; cęsui, hoc est duntius estimādis pęerant. pęerant z moribus, vnde z magistri morum dicebantur. Unde Iuuenalis:

Dat veniam coruis, vexat censura columbas

Aedes

Ubi tamen per synecdochen pro censoribus accipitur, hic itidem per synecdochen pro cognitione vel iudicio censoris dicit. Aedium.] Aedes singulari numero pro sacra eede ponitur: sic dicebant veteres, eadem Vestę eedę Concordię pro templis, plurali vero numero tantū profertur quando domum significat: tantumq; nobiliū domus eedes dicuntur. credo vtraq; dicta ita, quia tēpla z domus nobiliū edite. i. alte sunt. Rauenna vrbe] hoc est contra superstitionē grammaticorum nostrorum, qui docēt in appositione semper cōmunius pęcedere debere. hic enim vrbe quod cōmunius est, sequitur. Notas insigniti frontibus] Figura loquēdi Gręca est, quā tamē melius z significantius expressisset, si dixisset, notis insigniti frontibus. Nota enim quod velut instrumentū huius verbi insigniti fecat. pro: sus illi in ablatiuo iungi debuit. deinde insignitus frontem, sicut albus pedē, flavus comā, v. sitatius z intellectus fuisse. Seueritati.] Seuerum interpretatur, quasi sequens verum, cuius contrariū proprie est indulgentia: vnde z alibi sicut sanctos, ita seueros iudices in laude ponit. Horat.

Forum patralq; Libonis

Mandabo siccis, adimam cantare seueris.

Seuerus

Astrui, id est, adiungi ab ad z struo. Suscepta] accipit, commodius dictū fuisse. Nam delationes proprie suscipiunt, id est, subeūt aut sustinent accusationem. index accipere rectius dicitur. Artes] Artes quandoq; pro moribus accipiuntur, Iuuenalis:

Quando arribus (inquit, honestis

Nullus in vrbe locus.

Quandoq; pro doctrinis. vt Iuuenalis:

Artem sciens Theodori. Et Terentius:

Quod forte cecidit, id arte vt corrigas.

Quandoq; astum aut dolum. Ouidius in .r. de arte:

Tunc aperit mentes æuo rarissima nostro

Simplicitas, artes excutiente deo.

[Ita ne nihil fortunã puduit?] Ita ne nullius rei puduit fortunam? Nihil puduit, locutio est grecanica. Sic recte Pufciano, Terentius in Adelpis nouo more secundum grecos dixit:

Quem neq; pudet quicq̃.

Et iterum:

Hei mihi, non te hoc pudet?

[Si minus] si non, subaudi puduit fortunam. Innocentius, subintellige meq;. At accusantiũ uilitatis.] hęc est vera lectio, quę habetur in emendatis exemplaribus. subaudiendum est, puduisset eam. Uilitatis] improbitatis, & impuritatis. Accusantiũ, eorũ qui me accusarũt.

At cuius criminis arguimur? summam queris? Senatũm dicimur saluum esse uoluisse.

Modum desideras? Delatorẽ, ne documenta deferret, quibus senatũm læsa maiestatis reũ faceret, impedisse criminamur. Quid igitur õ

magistra censes? Inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At uolui, nec unq̃ uelle desistã.

Fatebimur? sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas uocabo?

Ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper

mentiens imprudentia, rerum merita non potest immutare. Nec mihi Socratico decreto

fas esse arbitror, uel oculuisset ueritatem, uel

IOHAN.
MVR.

concessisse mendacium. Verum hoc quoquo modo sit, tuo sapientumq; iudicio æstimandum relinquo. Cuius rei seriem atq; ueritatē, ne latere posteros queat, stylo etiam memoriæq; mandauī. Nam de compositis falsis literis, quibus libertatē arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperte patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum (quod in omnibus negocijs maximas uires habet) uti licuisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? atq; utinam posset ulla. Respondissem Canij uerbo: qui cum a Caio Cæsare Germanici filio, conscius cōtra se coniurationis factæ fuisse diceretur: Si ego, inquit, scissem, tu nescisses.

RODOL.
AGRI.

¶ At cuius criminis arguimur? hoc loco ostendit indignitatē damnationis ex eis, quæ illi ab accusatoribus obijciuntur usq; ad eum locum. Sed fas fuerit nefarios homines. Pōnit itaq; duo crimina: unum erat quod dicebatur impediuisse nunciū, ne ad regem perferret literas, quibus continebatur senatus sentire contra regem. ut sic propter hoc senatus fieret læsæ maiestatis regis reus. Alterum crimen erat, quod dicebatur literas scripsisse, quibus continebatur, conari eum, ut populum Romanum iterum in libertatem restitueret. his utrisq; ordine respōdet. Pūni fatetur, sed dicit recte se fecisse. Secundum negat. Dicit ergo sublenādo z contēnendo crimen, quod obijcitur sibi, quale, inquit, est crimē quod obijcitur mihi, si vis scire summā, hoc est, totum paucis uerbis comprehensum: hoc est crimen nostrum, quod dicimur nos cupiuisse, ut senatus non damnaretur. Si vis scire, quomodo istud fecerim? dicimur eum, qui ibat ad regem impediuisse, ne perferret documenta z probatio-

nes ad regem, quibus conabatur docere senatum Iessisse maiestatem regis. Interrogat igitur philosophiam quod illa inbeat, an debeat negare istud, ut maneat saluus, et in persona sua non faciat aliquod dedecus philosophiæ, sed dicit voluisse se istud facere, et semper velle. Contra tamen si fateatur istud, delator iam perficiet hoc quod cogitavit, et non poterit impediri ab accusatione. Subdit deinde, rectum esse quod voluit senatum saluum esse: quod senatus decretis suis (hoc est, statutis) tam male de eo mernerit, ut non deberet amplius merito salutem eius optare: tamen imprudentia senatus, que male de eo statuerat, non posse mutare merita rerum. hoc est, ut id quod rectum, fiet propter suam sententiam iniquum: deinde etiam ex consuetudine societatis putabat non licere sibi aliter dicere, quam res haberet. Verum tamen utrum ista recte an secus facta sint, ceteri docti et sapientes debent estimare: quia res scriptam reliquit orationem videlicet qua defensionem scripsit, Deinde, *Nam de compositis*] Respondet secundo crimini, dicens, nihil opus esse dicere de hoc, quod literæ falsæ erant compositæ, quibus dicebat ipse voluisse Romam in libertatem vindicare, quod facile potuisset ex verbis ipsis accusatorum, si potuissent illi contra eum audire. Deinde dicit istud se non fecisse, quia Roma iam sit tam oppressa, ut non possit vlla libertas amplius sperari: et si potuisset aliqua spes fuisse libertatis, se hoc tam occulte habiturum fuisse, ut id nequaquam debuerit ad notitiam regis peruenire, quemadmodum Canius, cuius supra fecit mentionem, qui et a Cato Caligula Cesare occisus est, respondit Cesari, cum diceret in quadam coniuratione contra Cesarem facta ipsum fuisse conscium, dicens: si ego sciuissem, tu nesciuisses. hoc est, tam prudenter rem gessissem, ut tu non potuisses percipere. post ibi, *Qua in re arguimur*] Arguere quandoque Arguo reprehendere est ut hic, et Vergil. in II.

Meus timoris Argue tu Drance,

Quandoque probare significat, ut Iuuenalis:

Molles quod in aure fenestre Arguerint, licet ipse negent. *Argumentum*
Unde et argumentum definiuit Cicero esse probabile inuentum ad faciendum fidem. Ouid. in. I. Metamorph.

Argumenta damus, qua simus origine nati.

Summam] summa dicitur collectio rei multiplicis aut nuda Summa merose in vno principium velut caput, quo reliqua omnia

60 Boethij de consolatione phi-

continentur. Corne. Tacitus: Flaccus summam rerū et permisit. sic et pecunię aut rationū summam dicimus, hoc est. numerum collectum. Juvenalis:

Maiozem tertius illo

Senatus.
Consulatus
Prætura.
Prætor.
Maiestatis
reus.

Summam, quam parulæ vix ceperat angulus arcę.
Senatum] dicimus conciliū publicum, quem indocti nostri consulatum vocāt. Consulatus est etiā honor consulis, sicut prætura honor, quem gerit prætor: quę vulgus sculterum vocat, dictus est senatus a senio, vt ait Salustius in Catilina. Delecti, quibus corpus annis infirmū, ingenium sapientia validū reipub. consulebā. Maiestatis reus, illum dicunt, qui accusatur aliquid, quod in principem reipub. aut principis vergat, tentasse: vel etiam quod in dedecus insigne, vnde dicitur læsa maiestas et reus læsę maiestatis, et inde omissione verbi læsę maiestatis reus dicitur, quoniam sic satis intelligitur. Reum a reo videtur esse dictum, quia reus .i. suspicamur illū quod obicit id fecisse, diciturque proprie qui in ius vocatus est. Ouidius in. 2. de arte:

Non tantum trepidos vt tueare reos,

Impedio.
Expedio.

Vocamus etiā quos reū eū, quod iam obligatus, vel debitor: vñ voti reus, et, quod assecutus est id. pro quod voti fecit, soluere cogit: et iuriconsulti duos reos promittendi vocant, quod promittendo se quisque obligauerunt. Impedisse] Impedire et expedire a pedibus ligandis et soluedis dicta sunt: deinde consuetudine soluere et ligare Horatius in primo carminum:

Nunc viridi crinem decet impedire myrto.

Cesso.

deinde impedire, retinere, vel resistere significat, vt hic. Cicero in primo Officiorum: De rebus in pñis vttere tuo iudicio, nihil est impedio. Cessabit] Cessare aliquis significat ociosum esse. Persius:

At si tu cesses. & ligas in cute solem.

sic Horatius. cessator Damus. id est ociosus, piger, cunctator Damus. Aliquādo significat desinere, aut finem facere vt hoc loco. Ouidius in primo de arte:

Sic ne perdidit, non cessat perdere lusor.

Cessator.
Ordo.

estus frequentatiuum a cedo, quia cessator labori cedit. Ordinis] Ordo est dispositio cetera rerum, qua collocatur quid primum sit, quid secundum, et quid deinceps.

Horatius:

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Erant autem in populo Romano tres ordines, plebis, et patrum, id est senatus, et equester, qui medius erat inter plebem et patres. Equestris ordinis sunt, quod hodie ab indoctis milites vocantur. Nam milites omnem illum significat, qui stipendium bello meretur, ergo dicit illius ordinis, id est, senatorij. Nefas] Ffas et nefas, sicut damnas et inficias indeclinabilia sunt. Dicimus autem inficias eo, id est, infictor vel nego, et iuriscōsulti dicunt Silius hæc res meus Teio centum dare damnas esto, id est, obligatus. Ffas quidem et nefas a fando dicuntur. Unde Vergilius in primo Æneidos pro utroque dixit:

At sperate deos memores fandi atque nefandi,

estque fas quod deo auctore vel naturali equitate facimus: sicut ins, quod hominum iussu fit. Merita] per translationem pro precio dicit. Socratico decreto] quia Socrates quum esset mos Athenis, ut reo cui permitteretur estimare poenam, quam se crederet meritum, idque accusato illi indices permitterent, dixit meritum se, ut publice sibi Athenienses victum darent. Noluit enim quum se sciret nihil poena dignum fecisse, estimare aut censere vlla poena se dignum, quamquam ita esset iram iudicū placatorem habiturus: quo tam libero responso illius comitantes, quasi, contemneret eos, ad mortem eum condemnauerunt. Decreto] id est, quod grece dogma dicitur, quod indocti pro doctrina accipiunt: quum apud grecos etiam quicquid populū statuit, dogma vocetur sicut apud nos decretum populi, decretum principis. Seriem] Series potest esse a serendo dicta, quasi ordo rerum a primo semine, id est, origine. Statius in primo Thebaidos.

Longa retro series,

Stylo] Agreco style, id est, columna venit, cui similis est, stylus, accipiturque pro scriptura. Unde Cicero in. i. de oratore dixit stylum optimū dicendi artificem. Prisciceratis tabulis scribere solebant. Ovidius in primo de arte:

Cera tuæ primum conscia mentis eat,

Memorie] id est, comemorationi posteritatis. Lite-

ria] Litera literę in singulari numero apud oratores pro singulari figura aut caractere quo scribimus accipitur, vt est a b vel c. Pro epistola solum in plurali dicitur, quare Cicero vnas semper aut binas aut ternas literas dicit. Poete tamē necessitate metri in singulari pro epistola accipiunt. Ouidius in epistolis:

Quam legis, à rapta Breyside liera venit.

Attineo. Attinet] proprie adhibere vel applicare significat. ab ad & teneo. Plautus in captiuis duobus:

Nunc cultros attrinet.

Vtor,

Quandoq; significat id quod opus est, vt hoc loco. Quintilianus in 12. institutionū: Quid attinet tam multis annis &c. Uti] Utor accusatio iungitur. Quintil. in primo institutionū. Utendum est eum sermonē, hocq; vetustius est, vt ablatiuo iungatur, vltatus est. Iunialis:

Modo sub iudice relictis Vteris in turba.

Licere,

Licuisse] Licere proprie dicitur id, quod iure non vetatur. Persius:

Quar mihi non liceat, iussit quodcunq; voluntas.

Accipitur etiam pro posse. Verg. in. 4. Aeneid.

Non licuit thalami expertem sine crimine vitam

Degere more fera.

Sperare.

sic & hic. Sperari] Sperare proprie significat, boni alii cuius futuri opintonē habere. vt hic. Verg. in. 4. Aeneid.

Spero equidem medijs (si quid pia numina possunt.)

Supplicia hancurum scopulis.

Quandoq; pro eo quod est, futurum qualecunq; expectare. Verg. in. 1. Aeneidos.

At sperate deos memores fandi atq; nefandi

Terentius in Heautontimo.

Vna spes est, esurituros nos fatis.

Cæsar,

Caio] Caius & Cneus, sicut curculio qd vermifigificat. per c scribuntur, sed per g leguntur. Cesare] hoc non est dignitatis nomē, sed familie quę Romę fuit, ex qua ortus fuit Julius Cæsar, qui primus libertatem Romanam oppressit: vnde omnes qui secuti sunt imperatores, hoc sibi nomen tamq; titulum legitime successio

his sumpserunt ad Neronem tñ vsq; aut cognatione aut adoptione imperatores huic familie annexi fuere: post Neronē reliqui solū vsurpatione illud sumpserunt. Germanici] Germanicus iste Drusi Neronis filius, hūc Caius genit, & Agrippinā Neronis matrē, præterea alios q̄s nihil attinet enumerare, hic Caius cognominatus est Caligula, a caliga militari dictus, quā vulgus ocreā vocat quia in castris fuit educatus. Nā qd nos caligam vulgo vocamus, id est qd veteres bracā dicebant: vñ braccatē Gallie nomē fuit. Braca enim qd a nobis vocat, id vetustas femorale, vel subligar vocabat. Inq̄t & inquā verba, ponū in oratiōe dūtaxat, qñ eos ipsos singulorū loquētes, q̄bus ea tribuimus. Non recte enim dices, ille inquit occupatus esse, nec posse venire: sed dicēdū est, ille inq̄t, occupatus sum, nec possum venire. Loquēdum est enim semper eisdem verbis, q̄bus ipsa persona (quam inducimur) esset locutura. Iuuenalis:

Germanicus,
Caligula,
Braca.
Femorale,
Subligar
Inquit, In-
quam,

Nil actum est, (inquit,) nisi Pœno milite portas

Frāginus, & media vexillū pono suburra. Et alio loco:

Quādo artibus (inquit) honestis Nullus in vrbe locus.

[At cuius criminis:] Ordo est. At quis summā eius criminis cuius arguimur. At volui, nec vnq̄s velle desistā] subaudi, senatū saluū esse. Socratico decreto] decreto Socraticis, cuius apud Platonē in Theæteto hæc ad hūc sunt verba: Mibi plane nefas esse videt, admittere falsum, ac verū refellere. Quoq̄ mō] quocūq; mō. Stylo etiam memorie mandau] Hunc Boethii libellū nunc extare non reor.

IOHAN.
MVR.

Qua in re non ita sensus nostros mœror hebetavit, ut impios scelerata contra uirtutem querar molitos: sed quæ sperauerit effecisse, uehementer admiror. Nam deteriora uelle, nostri fuerit fortasset defectus. Perficere autē posse contra innocentiam, quæ quisq; sceleratus cōceperit, inspectate deo, mōstri simile ē. Vñ haud iniuria tuorū qdā familiariū q̄siuit:

64 Boethij de consolatione phi-

Si quidem deus (inquit) est, unde mala? bona uero unde, si non est? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium totiusq; senatus sanguinem petunt, nos etiam (quos pro pugnare bonis senatusq; uiderant) perditum ire uoluisse. Sed num idē de patribus quoq; merebamur? Meministi (ut opinor) q̄ me dicturū quid, facturumue præsens semper ipsa dirigebas. Meministi (inq̄) Veronæ, cum rex audius exitij communis, maiestatis crimen in Albinum delatum, ad cunctum senatus ordinem transferre moliretur, uniuersi innocentiam senatus quanta mei periculi securitate defenderim. Scis me hæc & uera proferre, & in nulla unq̄ mei laude iactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientiaē secretum, quoties ostentando quis factum, recipit famæ precium. Sed innocentia nostram quis exceperit euentus, uides. pro ueræ uirtutis p̄mijs, falsi sceleris pœnas subimus. Et culus unq̄ facinoris manifesta confessio ita iudices habuit in seueritate concordēs, ut nō alios quos uel ipse ingenij error humani, uel fortunę cōditio cūctis mortalibus incerta, submitteret? Si inflammare sacras ædes uoluisse, si sacerdotes impio iugulari gladio, si bonis omnibus necē struxisse diceremur, præsentiē

tamē sentētia confessū, cōuictumue punisset. Nunc uero quingentis fere passuū millibus pcul moti, atq; indefēsī, ob studiū propensius in senatū, mortū pscriptiōiq; dānamur: O meritos, de simili crimine neminē posse cōuinci.

[Qua in re] Ostendit hic indignitatem fortunę suę ex iudiciis suis, q̄bus condemnatus: Quia uero duplīces sunt omniū rerū iudices deus et homines, de diuino iudicio prius conqueritur, deinde de humano, id est, senatū iudicio. Dicit itaq; licet dolor aduersitatis multum occupauerit et turbauerit mentē, nondū tñ ita expers rationis, ut indigne feram improbos accusatores conatos esse nefandum contra me: quia uelle peiora, est fere ex defectu et infirmitate humanę naturę, sed illud magis puto mirandū, posse malos perficere ea que uolunt contra bonos: cum deus sine cuius pmissu nihi potest fieri, id uideat. mōstri em̄ simile est] hoc est, incredibile est id eū debere uelle pmittere, sicut ōdam philosoph⁹ ait: Si est aliq̄s deus, quomodo pōt esse aliq̄d malū: si nō ē de⁹, nñ pueniūt bona? Post ibi, Sed fas fuerit] ostendit ex iudicio senatus indigne se ab eo condēnatū, idq; primū ex psona senatus, quē accusatū apud regē suo periculo seruauerat: deinde ex ordine iudiciū, quia absens nō audī, nec cognita causa condēnatus est. dicit ergo, placuerit licet deo, ut q̄ bonos omnes oderāt illi etiā me q̄ bonos et senatū defendebā, cuperēt perire, nō tñ merebamur ita de senatu, ut is hoc ipsum uellet: quia quū Verone Theodericus rex cuperet crimē quo Albinus accusatus erat, in senatū transfundere: scis tu philosophia, q̄ magno periculo meo defenderim senatū, pro q̄ bñficio tñ falsa sentētia a senatu condēnatus sum. Deinde, Et cuius vnq; facinoris? Colligit indignitatē iudiciū ex modo illius, dicēs: Nunq̄ in iudicādo ita in aptissimis sceleribus iudices consentiūt, ut nō aliq̄s moueatur ad misericordiā ex his, vel propterea qd oēs hoes promi sunt ad errādū et ad faciendū que nō debent fieri: vel etiā, quod fortuna cōmunis est, et nemo certus est, quid ipsi sibi possit obuenire. Ego etiā si q̄stūuis magna scelerata uoluissē facere, nō tñ nisi aut cōfessus, aut cōuictus

RODOL.
AGRICO

deuissim puniri. Nunc non audita defensione mea, qui sui quingentis nullibus passum remotus ab urbe, utpote Papię in carcere, dānat⁹ sum ad mortē. Exclamat ergo o meritos patres. hoc est, senatū, ut nemo possit de simili crimine conuinci. hoc vult dicere, senatus meritus est, ut nemo debeat eum defendere: quia propter hoc crimen quod volui eum defendere, cōiunctus sum, et ab eo damnatus. Sequitur. Cuius indignitatem reatus. Ita] hodie omnes fere indocti pro aduerbio affirmandi vtuntur, qđ prozsus corrupte sit, est enim similitudinis potius. Vergilius in vndecimo:

Haud ita me experti Bitias & Pandarus ingens.

Ita.
Hebeto.

Ita dixit, id est, taliter. Hebetavit] dixit metaphoricę, nam proprie de ferro aut alio quouis ad secundum apto dicitur. Contra virtutem] per synecdochen dicitur accidens pro subiecto, id est, cōtra bonos. Molitos] Moliri, id est, cū magna mole, id est, difficultate conari. Verg in. 4. Aeneid.

Molitor.

Nec super ipse sua molitur laude laborem?

Facio.
Efficio.

Effecisse] Facere et efficere manifestam habent differentiam. Nam facimus multa sepe sine effectu: sed efficere, est aliquid quod facis assequi. sic medicus sepe facit omnia ut sanet egrotum, sed tamen non sanat: sed si efficit, ut sit sanus, iam sine dubio sanat. Deteriora] Deterior, a detero verbo dicitur. Unde et Plautus in eandē significationem detritionem pro improbitate et detrimētum, noxam vel damnū vocamus. Monstri] Monstrū a monstrando: quia veteres putabant quoties monstra proueniebant, ex eis magnum aliquod malum, aut cladē imminentem monstrari, sicut et ostentum ab ostēdendo, quod aliquid eo futurum ostendatur. et Portētum, quia aliquid portēdat, id est, pronunciet. et Prodigium, a procul agendo dicitur quia solebant monstrofi partus, si quidem humani essent, deportari in deserta, in sylua aut cęterorum animalium, infodiebantur viui. Quidā tuorum f.] Carneadi claro in primis auctori nouę academę tribuitur hęc sententia. Familiarium] Familia a famulatu dicta est et familiaris seruus: obtinuit deinde cōsuetudo, ut cognationem significaret familia: vnde patres familias et matres et filios familias. Siquidem] hic legendū est distinctim, ut sint duę dictiones, quę em iur

Deterior.

Monstrum

Ostentum.

Portentū.
Prodigiū

Familia.
Familiaris

Siquidem.

guntur et vno accentu proferuntur, tunc accipitur pro certe. Plinius in primo naturalis historie: Siquidem colores mutant. Sanguine petant] Per antonomasiam dictum est .i. exitum cupiunt. Petunt] Peto significat quandoq; posco. vt Horatius in .2. epist.

Quod cupide petijt, mature plena reliquit.

Aliquando adeo. sic Valerius in .2. Rus petens redeunt in vrbem narrauerat. Aliqua do oro, sicq; iungitur accusatiuo cum ablatiuo interueniente prepositione. Quintilianus in matris infamia. Illud a te ciuitas nouissimis precibus peto. Dicimus etiam, peto illum ferro, peto la pidibus. i. iacio in eum, vel vni infero. Verg. in buco.

Malo me Galathea petit,

id est, iacit in me malū. Patribus] patres vocabantur senat⁹. Salustius. Hosq; vel etate vel curę similitudine vocabant patres. Præsens] dicitur, qui coram est dicitur et figurate præsens hoc, quod est efficax. Verg. in buco.

Nec tam præsentis alibi cognoscere diuos.

Quintilianus in veneno effuso, Et virus præsentaneum paro, quod subito, quod statim corrupat. Verona] Verona oppidum est Italię transpadanę, quod medium Arthesis fluminis perfluit in radicibus alpium Uindelicarum positum. Dicturum quid] pro aliquid. 2 legendū est, traducto in præcedentem dictionem accētū. sicut q; ve, ne, legimus. Exitij] Exitiū ab exeūdo, sicut initiū ab ineūdo dictū est figurate, sicut multa. p. clade vel pnie accipit. q̄a exitus, hoc est, pēptio sitcuis summa clades. Securitate] id est, neglectu vel contēptu. securus em sine cura dī. Proferre] .i. efferre hoc loco. Iuena.

Profer galla caput.

Aliqua do significat differre. Plautus in captiuis duob⁹.

Quando prolatis rebus rus homines eunt.

id est, dilatis negocijs vel litib⁹. significat etiam procul ferre. Vergilius in primo Aeneidos:

Super Garamantes & Indos Profert imperium.

Factasse] Factare hic accipit pro eo, qd est arroganter vel gloriando cōmemorare. Quintil. in matris infamia. Magna pars voluntatis est iactatio. Quandoq; significat verbis strepere, p metaphoram dictum. Verg. in .10.

68 Boethij de consolatione phi

Nunc sera querelis

Haud iusta assurgis, atque irrita iurgia iactas.

Proprie autem significat frequenter iacere. Qui. in. 2. de arte
lactatas excutiatque faces.

Facinus.

Ostentando] Ostentare sicut iactare dicitur, sed iactare magis verbis est, ostendere reb⁹. Facinoris] facinus a faciendo dictum est, et in peiorem partem nunc accipitur euincete consuetudine, apud veteres in vtrisque accipiebatur partem et bonam et malam. Salust. in Catilina: Qui preclari facinoris aut artis bonae famam querit.Iugulo,
Iugulus.

Iugulare proprie significat iugulum percindere. Est autem iugulus dictus pars illa, quae proxima collo ab ossibus quae pectus determinant: quoniam ea ossa similitudinem ingi, id est, summitatis montium, vel veri quod araturis bobus imponitur, habent. Necem] vulgus grammaticorum dicit huius nominatiuum non inueniri. Cicero tamen pro Milone dicit: Insidiatori vero et latroni quae potest iniusta esse neces. Sic et praeterea Phocas grammaticus dixit. Differunt sane nex et mors, quae admodum necare et mori, ut nex sit mors vi illata, mors qualiscunque hominis interitus. Cuiusmodi passuum mil.] Latini itinera sua millibus passuum numerant, sicut Graeci stadibus, Galli leucis, quibus autem milia passuum tantum spatium efficiunt, quantum apud Germanos quod illi milia vocant, quodque Aegyptij parasangas, Persae scythenas. Propensius] id est, diligentius, vel inclinatus, a propendendo, sicut in libra, qua parte plus appenditur, ea plus propendet, sic et nos propendere, et propensi dicimur in id, cuius maiori studio tenemur. Proscriptioni] Proscriptionis nomen a bellis civilibus venit, quoniam in civilibus dissensionibus, sicut fuerant Marii et Syllae, Caesaris et Pompeii et reliquorum, qui victores erant, nomina eorum qui diuersarum partium fuere, in tabulis descripta ponebant, datis praemiis, si quis eorum quos occidisset, et bonis publicatis, postea obtinuit consuetudo, ut relegati in exilium, proscripti dicerentur.

Nex.

Mila.

Propensus

Proscri-
ptio.IOHAN.
MYR.

[Contra virtutem] contra homines virtute praeditos. Tuorum quodam familiarium] phylorum quodam. Siquidem] si. Sanguinem] sanguinis effusionem. Propugnare bonis] defendere bonos. Quid] aliquid. In nulla v. m. l. iactasse] Tametsi vera sint, ea tamen nunquam se iactasse ait. M. Tul. in. i. offi. Deforme etiam est de seipso praedicare, falsa praesertim, et

cum irrisione audientium imitari militem gloriosum. Diuus
 Cyprianus ad Donatum: In propriis laudes odiosa iac-
 ratio est. Plinius ad Pompeium Saturninum: Etenim si ali-
 ene quae laudes parum equis auribus accipi solent, quae difficile
 est obtinere, ne molesta videantur oratio de se, aut de suis
 differetis? Minuit enim] Ordo est, quis. i. aliquis mi-
 nuit quodammodo secretum conscientiae probantis se. i. sibi
 per virtutem et benefacta placetis. Quoties ostentando factum,
 recipit praemium. i. praemium fame. Cicero in Tusculanis:
 Te autem, si in oculis sis multitudinis, tamen eius iudicio sta-
 re nolum, nec quod illa putet, idem te putare pulcherrimum.
 tuo tibi iudicio est utendum. tibi si recta probata place-
 bis, tunc non modo tu te viceris quod paulo ante precipie-
 bam sed omnes et omnia. Hoc igitur tibi proponere, ampli-
 tudinem animi, et quasi quandam exaggerationem quam altissimam
 animi, quam maxime eminentem, in contemnendis et despicien-
 dis doloribus vnam esse omnium rem pulcherrimam,
 etque pulchriorem, si vacet populo neque plausum captans,
 se tantum ipsa delectet. Quinetiam mihi quidem laudabilio-
 ra videntur omnia, quae sine venditione, et sine populo
 teste sunt, non quo fugiendum sit, omnia enim benefacta in
 luce se collocari volunt, sed tamen nullum theatrum
 virtuti conscientia maius est. Plinius ad Saturninum:
 Praeterea meminimus, quanto maiore animo honestatis
 fructus in conscientia quam in fama reponatur. Sequi enim
 gloria, non appeti debet. nec si casu aliquo non sequatur,
 idcirco quod gloriam meruit, minus pulchrum est. Hi vero
 qui benefacta sua verbis adornant, non ideo predicare
 quia fecerint, sed ut predicarent, fecisse credunt. Sic
 quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserit
 recensente, vane scit. Homines enim cum rem destruere
 non possunt, iactationem eius incessant. Ita si silenda fe-
 ceris, factum ipsum: si laudanda non sileas, ipse culparis.
 Macrobius in somnium Scipionis, Conscientia ipsa fa-
 ctorum egregiorum, amplissimum virtutis est praemium. Idem
 in idem. Virtutis fructum sapiens in conscientia ponit,
 minus perfectum in gloria. Diuus Ambrosius in quadam
 epistola: Abundat enim sibi locuples testis conscientia.

Pro vere. v. pr. f. sc.] Pulchrum antitheton est. Et cuius Et.
 vna] Et, particula interrogationi nunc apta. sic apud
 Vergilium in Bucolicis:

Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

De simili crimine] quod fuerit propensioris studij in se-
natum, eumq; saluum esse voluerit.

Cuius dignitatem reatus, ipsi etiam qui detu-
lere, uiderunt. Quā uti alicuius sceleris admi-
stione suscarent, ob ambitū dignitatis sacri-
legio me conscientia meam polluisse mentiti
sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum
mortaliū cupiditatē de nostri animi sede pel-
lebas. Et sub tuis oculis sacrilegio fas locum
esse non erat. Instillabas enim auribus cogita-
tionibusq; meis quotidie Pythagoricū illud,
ἐπεὶ θεῶν. Nec conueniebat uilissimorum me-
spirituum præsidia captare, quem tu in hanc
excellentiā cōponebas, ut consimilē deo fa-
ceres. Præterea penetral innocēs domus, ho-
nestissimorūq; cœtus amicorū, focer etiam san-
ctus, & æquo actu ipse reuerendus, ab omni
nos criminis huius suspicione defendūt. Sed
ō nefas. Illi uero de te tanti criminis capiunt
fidē. Atq; hoc ipso uidemur affines fuisse ma-
leficio, q̄ tuis instituti moribus, tuis imbuti
disciplinis sumus. Itaq; non est satis nihil mi-
hi profuisse tuam reuerentiā, nisi ultro tu mea
potius offensione lacereris.

RODOL. [Cuius indignitatem reatus] Ostendit nunc maiorem
AGRICO. indignitatem casus sui, quod cum perspicuum esset, nec
ista crimina talia esse, quę vel accusatores cum specie ali-
qua fidei possent obijcere, vel iudices yllo colore infringere

poſſent condemnare. dicit etiam crimen ex præcipua ſua
 laude cōtra ſe petitum eſſe. quia enim philoſophus erat.
 inſimulauerunt magum eum eſſe. quia plerunq; apud
 veteres philoſophi hac ſuſpicionē premebātur. Unde et
 Apuleius Madaurēſis magiæ accuſatus fuit, cuius de-
 ſenſionis adhuc extant libri. et Apollonius Tyaneus, et
 Demippus habitū ſunt magi, et videri etiam voluerunt,
 cū uterq; philoſophus eſſet. ergo dicit accuſatores obie-
 ciſſe ei propter cupiditatem, vt conſulatum et magiſtra-
 tus in vrbe conſequeretur, cum demonijs eum habuiſſe
 commercium: quod falſum eſſe oſtendit ex ſtudijs ſuis.
 quū fuerit enim deditus philoſophiæ, quæ iuſſit deo eum
 et non dijs ſeruire, veriſimile non eſſe, vt ſe peſſimis ſpiri-
 tibus iungeret, aut eorum miniſterio vteretur. Deinde
 idipſum coarguit ex modeltia domus ſuæ et probitate
 amicorum ſuorum, et affinitate Symmachi: cuius filiam
 vxorem ſibi habebat, qui non potuiſſent, ſi tam facinoro-
 ſe vite fuiſſet, ſecū cōuenire. Commiſtione] Comiſtio
 ſlitera, nō x dicendum eſt. ſi enim mixeo in indicatio ha-
 beret, poſſemus mixtum dicere. nunc a miſceo, quomo-
 do fiet mixtū? Fulcarent] Fulcus color eſt, qualis cor
 poribus ex ſole prouenit. Vergil. in buco

Fuſcus

Quid tum ſi fulcus Amyntas?

Ouidius in .2. de arte:

Fuſcentur corpora campo

Ater, color eſt carbonum et veſtium: vnde et atramentū Ater
 dicimus, et atratos eos qui luctus cauſa mutauerūt. Ni Nigra
 ger eſt obſcurus ille ex rubro vel lucido ad atrum ten-
 dens: vnde et nigra vina, et ſanguinem nigrum dicimus.
 Vergilius Nigrantem nūbium dixit in .1. Aeneid. Con
 funduntur tamen iſta ſepe ab autozibus. Sacrilegio] Sacrilegiū
 Sacrilegium dictum eſt a legendis. hoc eſt. furandis ſa-
 cris. Deinde et pro vi, quæ ſacris infertur, accipitur. Unde
 Seneca ad Serenum dixit: Nihil in rerum natura tam
 ſacrum eſt, quod ſacrilegum non inueniat. Deinde Boe-
 thius ad omnem ſacrorum profanationē traducere hoc
 nomen videtur, nam oēs incantationes, et ritus inuocan-
 doſū ſpirituū ſacra vocabant. Boethius cū ab hoc noſe
 abhorreret, maluit ſacrilegiū vocare: ea eſt, quā proprie
 magiā vocamus, q̄ eſt, qua homines mira, et oēm ordinē

Ars magi
caPolluo
Stilla
Stillicidiū
Pythago
ras

aut vim nature excedentia efficiunt. hoc est, quam indo-
cti nigromantiam vocant. nam græce necromantia, vel cō-
munius necyomantia dicitur: quæ solum diuinationem
faciebat ex animabus defunctorum per incantationes
inuocatis. Polluisse] Polluo a porro et luo, id est, pro-
fus luo dicitur, id est, maculo. Inscita] id est, indita ab
inforo. Instillabas] Stilla guttā significat. vnde et stil-
licidium locus, in quem guttæ pluuiæ de tectis decidūt.
Inde instillo Pythagoricum] Pythagoras ex Samo
insula oriundus fuit, versatus est in ea Italiæ parte, quæ
quodam magna Sæcia dicta fuit, circa Tarætum et Cro-
tonam: quicquid interrogaretur, an sophos, i. sapiens esset,
respondit non, sed philosophos, i. amator sapientiæ, et quæ
ante eum qui insigniori doctrina præditi essent, sapientes
vocarentur, postea philosophi coepti sunt vocari, et a Py-
thagora secta ea ducta est, quam philosophiam Italianā
vocauerunt. Theo alluthees] id est, deo et non diis.
Conuenire] Conueniebant.] Conuenire dicitur hic aptum esse vel
accommodatum: Aliquādo consentire significat. Hora
& vitæ disconuenit ordine toto.

Cōuenire

id est, discordat. Quid, in primo de arte.

Conueniat nobis, ne quam nos ante rogemus.

Unde dicimus cōuenit nobis de hac re, et conuenimus
de hac re. Etiam significat congregari, id est propriū est
eius significatum. Salustius: Postquam Catilina eos quos
conuocauerat, conuenisse videt. Dicitur etiam, conueni
illum apud forum, i. allocutus sum. Penetral] interior
pars domus dicitur a penetrando. Vergil. in 2. Aeneid.

Penetral

Apparent Priami & veterum penetralia regum.

Coetus
Socer

Affinis

commodèq; dixit Boethius penetral innocens domus,
quoniam solent recondi scelera, et ab hominum conspe-
ctu remoueri. Coetus] a coeundo, i. conueniendo di-
ctus est. Socer] est vxoris vel mariti pater, itidem vt
socrus mater, qui filiam tuam in matrimonium habet ge-
ner: quæ filium tuum, nurus vocatur. Affines] hoc di-
xit in propria significatione, i. coniuncti, nam consuetu-
dine accipitur affinis pro eo, qui non est cognatus nobis,
sed cognatis nostris matrimonio iunctus. Instituti]
id est, compositi vel assuefacti, vel formati. Quintil. in 1.
institū. Ante palatum eorum quæ mores instituumus. Ali

quando docere significat instituere. Iuuenalis:

Instituitq; rudes melior locusta propinquas.

Accipitur etiam pro eo quod est proponere vel velle. vt
Tice in 3. de orato. Institueti mihi Quinte frater, id est,
volenti vel paranti. Lacereris] figurate per translati-
onem dictum est. i. carparis, reprehendaris.

[Cuius dignitatē] Tametsi Rodolphus Agricola
iudicio vir alioquin acerrimo, legere videatur indignita-
tem, malim tamen legere (sicut et fere exemplaria habēt)
dignitatem. Fuit enim magna dignitas honestasq; eius
reatus, quo Boethius accusatus est studiū in senatū pro-
pensioris, verum eam falso magis crimine fuscate deni-
grareq; delatores conati sunt. Hanc lectionem preter
exemplarium si dē asstruunt ea, quę proxima prosa subiū-
ciuntur. De obiectorum quidem tibi vel honestate vel
falsitate cūctis nota memorasti, *ἵππου θεῶ*] sequere deū,
legitur autem hoc Σερεcum in exemplari quod mihi cō-
modauit Cesarius, et in epistola Iohannis Aedicollu ad
me data. Habet idē in 2. chiliade prouerbiorū Erasmi,
et apud Politianum in prelectione Homerica. Refertur
autem ad Pythagoram, qui Marsilio interprete, sic ait
in symbolis: Linguam in primis coerce, deum imitans.
Poiro Rodolph⁹ Agricola videtur hęc Σερεca ponere,
θεῶ ἅλλ' ὄν θεοῖς, id est, deo, et non dijs. subaudi seruias
seu seruiendum. Ut consimilem deo faceres] Seneca
in epistola ad Luciliū. 48. Hoc enim est, quod mihi phi-
losophia promittit, vt parē deo faciat. Ultro] insup.

Instituti]
Instituto

IOHAN.
MVR.

Prouerbiū

At uero hic etiam nostris malis cumulus ac-
cedit, q̄ existimatio plurimorum non rerum
merita, sed fortunæ spectat euētum: eaq; tan-
tum iudicat esse prouisa, quæ felicitas com-
mendauerit. Quo fit, ut existimatio bona pri-
ma omnium deserat infelices. Qui nunc po-
puli rumores, q̄ dissonæ multiplicesq; senten-
tiæ, piget reminisci. Hoc tantum dixerim, ul-
timam esse aduersæ fortunæ sarcinā, q̄ dum

74 Boethij de consolatione phi

miseris aliquod crimen affigit, quæ perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidē bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium supplicium tuli. Videre aut uideor nefarias sceleratorum officinas gaudio lætitiarumque fluitantes, perditissimum quoniam nouis delationum fraudibus imminentem, iacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos, flagitiosum quoniam ad audendum quidē facinus impunitate, ad efficiendum uero præmijs incitari, insontes autem non modo securitate, uerum ipsa etiam defensione priuatos. Itaque libet exclamare:

RODOL.
AGRI.

[At uero hoc etiam] Ostendit nunc asperitatem calamitatis suæ ex eo, quod sequitur cõmuniter in oēs bonos. Dicit itaque nõ solū indignū esse hæc omnia, quæ grauissima enumerauit, se pertulisse, sed hoc etiam adhuc restare malis suis, ut ista merito pati uideatur, et postquam omnia perdidit, etiam honestatem existimationis et famæ bonæ amittat. Uulgus enim imperitum ea solum credit, et prouidenter facta esse, quæ prospere et feliciter eueniunt. nunc ergo quia sibi res omnes aduersæ infeliciter cesserunt, credetur dignus his esse, et ista meruisse. Post ibi, Uideor aut uidere] dicit, quia nunc innocentia nostra ab improbis victa est et oppressa, futurum est, ut scelerati oēs quibus ego resistebam, gaudeant, et similes accusationes contra bonos parent, quum uideant impune omnia se facere posse: bonos uero non ansuros illis resistere, quum se uideant nõ solum periculis expositos, sed etiam defensione priuatos. Exclamat ergo, O stelliferi etc. Cumulus] id est, explemētum. proprie enim dicitur cumulus, aceruus rerum aut strues simul congestarum. Merita] id est, vim uel precium. Prouisa] dixit quasi prouidenter et recte facta. secundum philosophos enim, quicquid

Cumulus

recte fit, prudenter fit: contra etiam, quicquid prudenter fit, fit et recte. Rumores] Rumor a ruendo dictus, quasi fremitus populi similis sono, quem ruina rerum facit, idē fiat quod fama, sed fama Græcū est, fama tamē quæ a phemmi Græco (quod apud nos for significat) dicitur, certius aliquid et constantius loqui significat, rumor incertius quiddam habet. Affingitur] Alii affingitur legunt, quod translatum quidem est, sed tamen aptius. Perferunt] Iuuenalis:

lateq; sonantem Pertulit Ionium.

id est, perpeffa est. Aliquando apportare, ut apud Ciceronem: literas ad te perferendas dedi. Officinas] Officina ab officio dicta, est locus in quo opifices officia, hoc est, artes suas, exercent. Fluitantes] .i. sese agitantēs vel trepidantes vel gestientes, sic enim Cicero inconsultum gaudium, letitiam gestientem vocat, id est, crebro se mouentem et trepidantem, sicuti mos est letis. Perditissimum] Perditi dicuntur, qui non mediocriter aut tolerabiliter sunt mali, et de quibus nulla est amplius spes boni, quos Græci et Cicero nonnunquam vsus eo verbo, afofos vocat. Infontes] Insons a sons dicitur, quod etiam nunc vsus habet, veteres tamen sepius dixerunt, testimonium est Festi Pompeii, qui fonticum iustum vult significare, ponens verba Neuii, dicentis:

Sonticam esse oportet causam, quam obrem perdas mulierem:

quum rectius dixisset Festus, grauem aut noxiam. Dicitum fontem arbitror, de quo sonus fiat, id est, qui in fama et sono hominum versatur.

[Cumulus accedit] Cumulos malorum prouerbialiter dicitur de ingentibus malis et calamitatibus: ut cumulus seu aceruus bonorum, de opibus ingentibus. Sunt et illa Ciceroni familiaria, cumulare officiis, cumulatissime me satissacere, cumulus meritorum.

Metrum V. libri .I.

O Stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio,

Rapido cælum turbine uersas,
 Legemq; pati sidera cogis,
 Vt nunc pleno lucida cornu
 Totis fratris & obuia flammis,
 Condat stellas luna minores:
 Nunc obscuro pallida cornu,
 Phœbo propior, lumina perdat:
 Et qui primæ tempore noctis,
 Agit argentes Hesperus ortus,
 Solitas iterum mutet habenas,
 Phœbi pallens lucifer ortu.
 Tu frondifluæ frigore brumæ
 Stringis lucem breuiore mora.
 Tu, cum feruida uenerit æstas,
 Agiles noctis diuidis horas.
 Tua uis uarium temperat annum,
 Vt quas boreæ spiritus aufert,
 Reuehat mitis zephyrus frondes:
 Quæq; Arcturus semina uidit,
 Sirius altas urat segetes.
 Nihil antiqua lege solutum,
 Linquit propriæ stationis opus.
 Omnia certo fine gubernans,
 Hominum solos respuis actus,
 Merito rector cohibere modo.
 Nam cur tantas lubrica uersat
 Fortuna uices? premit insontes

Debita sceleri noxia pœna.
 At peruersi resident celso
 Mores folio, sanctaꝝ calcant
 Iniusta uice colla nocentes.
 Latet obscuris condita uirtus
 Clara tenebris, iustusꝝ tulit
 Crimen iniqui.

Nil periuria, nil nocet ipsis
 Fraus, mendaci compta colore.
 Sed cum libuit uiribus uti,
 Quos innumeri metuunt populi,
 Summos gaudet subdere reges.
 O iam miserâ respice terras,
 Quisquis rerum fœdera nectis.
 Operis tanti pars non uilis
 Homines, quatimur fortunæ salo.
 Rapidos rector comprime fluctus,
 Et quo cælum regis immensum,
 Firma stabiles fœdere terras.

[C]o stelliferi] Boethius hoc carmine deplorat condi- RODOL
 tionem humanę naturę, quum deus omnia, quę in rerum AGRIC.
 natura sunt, ad certam legem alligauerit, & omnia ita in-
 stituerit, ut errare aut peccare nequirēt: soli homini de-
 dit libertatem, ut posset bene & male facere, & ei permi-
 serit, ut hac libertate plerunq; abuteretur & mali preme-
 rent meliores. Genus metri est anapesticum & pinda-
 ricum. Anapesticum a pede dictū, quoniam ille sit ei pes
 legitimus: recipit tamen & spondeum & dactylum. Pin-
 daricū a Pindaro autore eius dicitur. Dicit ergo O deus,
 qui in cælo habitans, cōuertis illud veloci cursu, & facis
 ut stellę semper ordinem suum seruent, & luna plena op-

78 Boethij de consolatione phi-

posita soli, lumine suo abscondat reliquas stellas: nisi vicina rursus soli, perdat lumen suum. Sic facis etiam ut Hesperus iam post occidentem solem luceat, tam mutato nomine Lucifer dicatur, et orientem solem precedat: prout re a hyeme breues dies facis, estate breues noctes. Nec solum vis tua celum ordinem tenere cogit, sed terras etiam simili ratione regit, ut frondes autumnino decedentes, vere renascantur, et que seruntur hyeme, estate maturescant. At quum hec tam certo cursu dirigas, sola opera hominum nuncmittis errare. Unde enim nisi id ita esset, tanta vis fortune, ut ea nunc iniustas poenas innocentibus infligeret, contra vero malos extolleret: negligitur et contemnitur virtus, et accusatur, malis autem mala scelera non nocent: quin etiam quando placet fortune, potentissimi reges subduntur, et opprimuntur. ergo etiam o deus, rege etiam res hominum, que sunt pars mundi non contemnenda, et ordinem qui in celo est, etiam in terram mitte. Conditor.] Condere quandoque facere significat, ut hic, et Verg. in ducobus,

Pallas quas condidit vrbes, Ipsa colat.

Quandoque significat abscondere, sic infra dicitur,
Condant stellas luna minores.

proprie vero significat congerere aut colligere. Horat. in primo earminum:

Illum si proprio condidit horreo,
et idem in primo epistolarum:

Condo & compono, quae mox depromere possim.

Orbis,
Nixus.

Orbis] dicitur id quod undique rotundum est, quod etiam globum dicimus. Unde et mundum propter rotunditatem orbem vocamus, id est, quod sphaeram vocant. Nixus]

Solum.

id est, firmatus, vel insistent. Quintilia in Milite Mariano: Ut vitam genu nixus petat. Solio] Solum regis sella. Unde Seneca in de tranquillitate, significans stabilitatem fortune: Domestum, inquit, interest inter solum. i. regnum, et aliena genna. i. captiuitatem. veteres etiam vas quoddam solum vocabant in balneo, quod implebatur aqua, in quo lauantes sedebant, et se ablu-

Celum.

bant. Celum] alij quasi celatum. i. sculptum propter varias stellarum imagines arbitrabantur: unde et mundus ab ornatu dictus videtur: quemadmodum apud Graecos etiam cosmos. i. mundus ab ornatu dicitur. alij coelum ab eo quod graece dicitur coelon, i. caelum. Si primum bi

Turbo, scribendum erit per ae diphthongū. si secundum, per ce. nam quod vulgus dicit celum quasi casam helii. i. solis, ineptū est, sicut multa indoctorū. **Turbine]** id est, impetu vel raptu. a turbando dī. **Uñ Ver. in. i. Xen.** Turbo,

Et terras turbine perflant,

vocat etiā turbo, quod Græci trochon. nos inde assumpto nomine trochum vocam⁹. a trecho, qd est, curro, ob eandē causam, quia turbine. i. impetu currit. Turbonis autē nomen erat propriū cuiusdā gladiatoris. **Legē]** Lex⁹ dicta est a legendo, quia prelegebat ad populum. Deinde consul interrogabat. vellent, iuberentve id ita fieri, qd si populus affirmaret, lex fiebat: qd ipsum si tribunus plebis faceret, id quoq; decretū erat. plebiscitū dicebat: hic autē lex p translationem figurate pro certo ordine accipit. **Pleno cornu]** id est, impletis cornib⁹, quod in plenilunio fit, quū enim opposita est soli, tunc pars ei⁹ quę ad nos versa, tota a sole illuminatur. non enim ex se luna a sole illustrata, lumē habet, sed quod fieri videmus, vt vasa polita acceptū lumen refundant: sic luna a sole illustrata, lumē reddit, vnde quū rursus ad solē accedit, partes auersę a nobis accipiūt lumē, quod propter rotunditatē eius paulatim videtur extenuari in cornua.

Flammis] a flagro. i. ardeo dicta est flamma. **Fratris]** id est, solis, fabulę enim tradunt Latonam Jouis concubitu pregnatam, phœbum. i. solem a phœbeo. i. ardeo, et Dianam peperisse. **Luna]** a lucendo dicta videtur, quod inter sidera luceat: sicut solē, qd solus luceat, et omnia sidera lumine suo abscondat, dictum volunt. **Lumina perdat]** hoc ad nostrum conspectum videtur, quū nunq; sit magis illuminata luna, aut latius accipiat lumē, q̄quādo soli proxima est: qd enim ex mathematica ratione clarum est, minus luminosum corpus maiori luminoso adhibitū, quāto ad id propius accedit, tanto plures eius partes illuminantur. **Agit]** Agere in varias significationes dicitur. nam et negotiosum esse, aut facere aliquid significat. **Horatius in primo epistolarum:** Flamma,
Luna,
Sol.

Ago,

Quid mihi Celsus agit

quandocq; significat ducere aut propellere. **Ver. in hycō**

Et potum passas age. :

Horatius in. 2. epistolarum.

80 Boethij de consolatione phi

Nauem agere ignarus nauis timer.

Actor

Quandoq; in iudicio experiri significat. Unde dicuntur iniure civili actiones, et actor qui reum persequitur. dicitur etiam histrio agere. i. pronunciare. Unde Cicero actionem pro pronuntiatione accipit: et agere animam mori significat. sic Cicero pro Milone: Quem agentem animam reliquerat. et agere gratias dicimus, quod indocti regratiari dicunt. Algentes] Algere Secum est, sed apud eos dolere significat, apud nos vero frigare. Horat. in arte:

Multa tulit, fecitq; puer, sudauit & alsit.

Hesperus

Hesperus et lucifer] eadem stella est, Veneris appellata, diciturq; hesperus grece ab eo, quod illi hesperam,

Lucifer

nos conuersa aspiratione in v, vesperam vocamus: quoniam post occidentem luceat occidatq; lucifer ante mane, quum precedit orientem solem, et tanq; dux eius ferat lucem. Ortus] Quia varia nomina ortus et occasus astorum apud autores inueniuntur, locus videtur exposcere, vt paucis et q̄breuissime possumus, eam rem aperiamus. Ante omnia ergo sciamus oportet, duplices esse ortus et occasus astorum, quorum alij mundani vocantur, alij solares. Mundanus ortus est, quoties astrum voluto celo incipit efferi supra terram, vt conspici a nobis nisi sol obstet, possit: contra occasus est, quando astrum occultitur rursus ad occidentem sub terra, et aspectui nostro subtrahit, et hi ortus et occasus omnibus astris quotidie propter integram celi conuersionem contingunt. Solaris autem ortus et occasus quales sunt, sic habeto:

De ortu et
occasu
astorū no
tatu digna.

Sol quandocūq; aliquid astrum p̄pius quindecim partibus, vel (vt vulgo loquimur) gradibus alicuius signi coniunctum illi est, tunc magnitudine luminis sui occultit illud, ne possit videri, diciturq; astrum sub radiis esse, deinde postq; sol progressus est vltra quindecim, aut vt Plinio placet, vndecim gradus, tunc incipit emergere e radius astrum, et apparere mane ante orientem solem, isq; vocatur exortus matutinus, quando autem sol progressus est vsq; ad gradus centū octoginta ab astro, tunc op̄positus dicitur astro, post id vero progressus quindecim gradus, post occidentem solem incipit oriri astrum, isq; vocatur exortus vespertinus. Rursus appropinquans astro, quum incipit ad quindecim grad^o accedere, illud

vocatur occasus vespertinus, quoniam occidente sole id astrum proxime occidat. Postremo, quum incipit rursus sol quindécim gradus accedere ad oppositionem proximam, quia tunc oriente sole id astrum postremum videtur occidere, dicitur occasus matutinus. In Venere autem et Mercurio rectius quis ortus vespertinos et occasus matutinos, vocauerit emersiones et occultationes: quia semper prosequuntur ista duo solem, et illi adherent: sed quando mane incipiunt emergere ex radiis et apparere, dicuntur oriri ortu matutino: rursus, quando redeunt mane ad solem, et parant occultari, dicuntur occidere occasu matutino: similiter et vespere emergentia, oriri et redeuntia sub radios occidere dicuntur. et hoc est, quod hic dicit Boethius oriri venere vespere, id est, incipere apparere post occidentem solem, quam explicationem diligentius notato, quoniam crebra huius rei mentio apud literatos est, et raro satis exacte explicata. **Habenas]** Habenas ab habendo. i. retinendo dicuntur, quia equi illis cohibeantur, et teneantur. hic figurate pro ordine aut cursu ponitur. **Frondistus]** quia frondes ab arboribus fluant. **Bruma]** Bruma a breuitate dicta est, quoniam ea totius anni breuissima sit, sicut solstitium longissima dies, antor est Plinius. **Aestas]** ab aestu, id est, calore dicta est. **Agilis]** proprie negociosos dicimus, qui aliquid agunt. **Horatius in primo epi stolarum:**

Nunb agilis sis, & mersor ciuilibus vndis,

Hic pro celeri ponitur. **Horas]** Hora grecum est. **Boreas]** ventus est inter septentrionem et ortum solis aestiuum, qui latine aquilo dicitur. **Zephyrus]** quem latine fauonium dicimus, flat ab occasu equinoctiali. **Arcturus]** grece interpretatur visæ cauda, sidus est, quod Nouembri mense exortus matutinos facit, quando agricolæ serunt. **Semina et segetes]** differunt, quoniam semina sunt ea, quæ serendo in agros sparguntur, segetes eæ sunt, quæ ex seminibus in agro nascuntur. **persius,**

Seges altera in herba est.

Sirius] stella ea est, quam caniculam vocamus, quæ matutinos ortus in Julio facit, quum maturescunt segetes. **Stationis]** Statio locus in castris dicebatur cuiusq,

82 Boethij de consolatione phi

qui cuius tributus aut ad excubandum aut defendendū erat. Quintil. in milite Mariano: Et ab assignata statione miles abducitur. dicitur autem et locus, in quo quis homo vel res consistit. Vergilius in 2. Aeneid.

Nunc tantum finis, & statio malefida carnis.

Omnia certo sine et] Indocti, quorum omnia semper sunt plena. hoc loco Boethiū reprehēdere solent, quasi non satis recte et digne Christiano viro senserit. quū enī dicat Boethius. Hominū solos respiciis actus] interpretantur quasi velit dicere, deum res humanas extra curā suam posuisse neque regere opera hominum sua providentia: quum Boethius nō id dicat, sed solū deploret, quod omnia recto ordine regantur, et non errent, neque peccēt, soli homini data potestas est bene et male faciendi. idē nō est difficile videre ex eo, quod in fine huius carminis dicit, et quo celum regis et. cuius non est alius sensus, quā eius quod quotidie oramus. fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra. Gubernas] Gubernare a græco cyberno dicitur, quod idem significat. Respiciis] i. recusas, spernis, renuis. estque sordidior translatio. Lubricus] a luendo. i. lauando dictum, unde et delubra dicuntur. i. et pla. quoniam que luta. i. madefacta sunt, lubrica sint. Noxia] a nocendo dicitur. Poena] a punio, sicut a munio inoenia. Residēt] p̄ sedēt metri causa. Celso] a cello veteri verbo dicitur celsus unde et excello excelsus, sed percello percussus facit, dictusque celsus est, quia cellatur. i. alte concitetur, quemadmodum iaculum aut telum missum. Iustus] a iure dicitur, quia facit id, quod iure precipitur. Jus autem a iubendo dicitur, quia iussu maioris potestatis iussum sit. Sanctus autē a sanciendo, quoniam quod sanctum sit, id violare non liceat, eumque dupliciter dicimus. nam sanctum vocamus inuolatum a vitis. Iuuenalis:

Egregium sanctum que virum.

Aliquando dicimus, cui non licet vim fieri, sic sanctos legatos dicimus. et Vergil.

sanctum que senatum.

et Iuuenalis:

Præterea sanctum nihil est, aut inguine tutum;

Nil] a nihil per incopiam dictum. sicut mi a mihi, & Nū
 prendo a prehendo. **Comptu colore**] Hec translatio
 parum circumspecte a Boethio facta videtur, licet come
 re pro ornare apte transferatur: tamen vt colore com
 prum dicamus non conuenit, siuntq; translata hec pu
 gnantia, aut dissidentia inter se: fuisset enim coherens, si
 dixisset tincta colore. Utrunq; enim adhuc translatum
 fuisset, nunc comi colore, non magis conuenit, q̄ colorari
 pectine. Conatus est autē simile illius facere, quod Ter
 gillus dixit:

ferrumq; armare veneno,

Uerum hoc modestius est, nam serpentem veneno ar
 matum non inepte dicimus: sed comptum quem colore,
 parum prudenter dixeris. Sane Theophrastus non sine
 ratione præcepit translationem verecundam esse debe
 re. Sed cum libuit zc.] **Pleriq;** hos tres versus legūt,
 vt nocentes dicantur gaudere subdere summos reges,
 fitq; frigidus (vt videt) & absurdus sensus: rectius erit
 ergo vt legatur, fortuna gaudet subdere summos reges,
 quum libuit ei vti viribus, scribaturq; gaudet, non gau
 dent, duplicem enim potentiam fortune ostendit, primū
 docet quantum possit fraudibus, deinde hic quantum
 viribus demonstrat, que possit summos reges opprime
 re. **Vilis**] id est, contemnendus, facile parabilis: sic di
 cimus frumentum vile, quando modico venditur. **hora**

Vilis amicorum est amonia bonis, vbi quid deest.

Salo.] Salum mare dicitur, a sale dictum est. **Immien Saluta**
sum] a metior, quod mensum facit.

Carminis huius genus alij pindaricum dicunt, alij **IOH ANI**
Archilochium. Est autem anapesticum, dimetrum, aca- **MVR,**
talectum. Simile est illi:

Adytum Veneris fuge virgo sagax,
 & illi Senecę:

Iam rara micant sidera pronō
 Languida mundo nox victa, vago
 Contrahit ignes, luce renata,
 Cogit nitidum phosphoros agmen.

Totis fratris] Hic versus sic legendus est:

Totis fratris & obuia flammis,

84 Boethij de consolatione phi-

nam in eo trocheus locus non habet. Hesperus] De lucifero & vespere aliud poetę dicunt, aliud astrologi. Poetę asserunt, quo die lucifer ante orientem solem apparuit, eodem occidentem solem subsequi. Hoc astrologi quidam eodem die fieri posse negant. Fatentur aut luciferum modo precedere mane solem, modo subsequi occidentem, sed diuersis diebus. Et poetę fortassis eo potuisse decipi, quod mane luciferum vidissent, Mercurium vero post solem occidentem. Cinna in Smyrna:

Te matutinus flentem conspexit eous,

Et flentem paulo vidit post hesperus idem. Horatius:

Tu semper vrges flebilibus modis

Mysten ademptum, nec tibi vespero

Surgente, decidunt amores,

Nec rapidum fugiente solem.

Vergilius de rosis:

Quam modo nascentem rutilus conspexit eous,

Hanc rediens sero vespere vidit anam

Manlius in libro. i. Astronomico:

Nec matutinis fulgere t lucifer horis,

Hesperus immerso dederat qui lumen olympo.

Seneca in Hippolyto:

Qualis est primas referens tenebras

Nuncius noctis, modo lotus vadis

Hesperus, pulsus iterum tenebris

Lucifer idem.

Hominum solos respicit actus] Loquitur vt homo perturbati nimis animi, non quod ita sentiat, cum ab epicureorum opinione longissime absit, sed vt personę suę decorum seruet, & philosophię reprehensioni locum paret. Videtur autem mihi diligenter imitatus tragicum Senecam, cuius hi sunt versus in Hippolyto sane q̄ elegantes

O magna parens natura deum,

Tu q; igniferi rector olympi,

Qui sparsa cito sidera mundo,

Cursusq; vages rapis astrorum,

Celeri q; polos cardine versas:

Cur tibi tanta est cura perennes

Agitare vias ætheris alti,
 Vt nunc canæ frigora brumæ
 Nudent ſyluas,
 Nunc arbuſtis redeant vmbrae,
 Nunc æſtium colla leonis
 Cererem magno feruore coquant,
 Viresq; ſuas temperet annus:
 Sed cur idem qui tanta regis,
 Sub quo vaſti pondera mundi
 Librata ſuos ducunt orbes,
 Hominum nimium ſecurus ades,
 Non ſolicitus prodeſſe bonis,
 Nocuiſſe malis?

Emendatus
 Senecæ ver-
 ſus

Reſ humanas ordine nullo
 Fortuna regit, ſpargitq; manu
 Munera cæca peiora fouens.
 Vincit ſanctos dira libido,
 Fraus ſublimiæ regnat in aula.
 Tradere turpi faſces populus
 Gaudet, eoſdem colit atq; odit.
 Triftis virtus peruerſa tulit
 Præmia recti: caſtos ſequitur
 Mala paupertas, vitioq; potens

Regnat adulter,

Hactenus Seneca. Crimen iniqui] hic verſus mono-
 meter eſt, ſimilis illi Senecæ,

Regnat adulter,

Mendaci colore] id eſt, falſo prætextu ſen fixo. Caue ne
 legas mendaciū.

¶ Proſa quinta libri I.

HAec ubi continuato dolore delatraui,
 illa uultu placido, nihilq; meis queſti-
 bus mota: Cum te, inquit, moeſtum lachry-
 f ſj

mantemq; uidissem, ilico miserum exulemq;
 cognoui. Sed q̄ id longinquum esset exilium,
 nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu
 q̄ procul à patria non quidem pulsus es, sed
 aberrasti. At si te pulsam existimari maus, te
 potius ipse pepulisti. Nam id quidem de te
 nunq̄ cuiquā fas fuisset. Si enim cuius oriun-
 dus sis patriæ reminiscaris, nō (uti Athenien-
 sium quondam) multitudinis imperio regit̄,
 ἔλλαξίς βασιλεὺς ἔσιν, ἔς κοῖραν θ̄, qui frequentia ci-
 uium, non depulsione lætatur. Cuius agi fre-
 nis atq; obtemperare iustitię, summa libertas
 est. An ignoras illā tuę ciuitatis antiquissimā
 legem, qua sancitū est, ei ius exulare non esse,
 quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam
 qui uallo eius ac munimine continetur, nul-
 lus metus est, nē exul esse mereatur. At quis-
 quis inhabitare eā uelle deserit, pariter desi-
 nit etiam mereri. Itaq; nō tam me loci huius,
 quàm tua facies mouet. Nec bibliothecæ po-
 tius comptos ebore ac uitro parietes, quàm
 tuę mētis sedem requiro. In qua non libros,
 sed id quod libris preciū facit, librorū quon-
 dam meorū sententias collocaui. Et tu quidē
 de tuis in cōmune bonū meritis uera qdē, sed
 p̄ multitudine gestorū tibi, pauca dixisti. De
 obiectorū qdē tibi uel honestate uel falsitate,

cunctis nota memorasti. De sceleribus fraudibusq; delatorum recte tu quod strictim attingendum putasti, quod ea melius huberiusq; recognoscetis oia vulgi ore celebrent. Incepisti etiam uehementer iniusti factum senatus. De nostra etiam criminatione doluisti, læsæq; opinionis dāna fleuisti. Postremo aduersus fortunam dolor incanduit, comquestusq; non æqua meritis premia pensari, in extremo musæ sequentis, ut quæ cælum, terras quoq; pax regeret, uota posuisti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diuersumq; te dolor, ira, moeror distrahunt, uti nunc mentis es, nondum te ualidiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paulisper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris uim medicaminis recipiendam, tactu blandiore mollescant.

[Hæc ubi continuato] Hic philosophia postquam Boethius⁹ querelis suis enarratis ostendit qua parte adhibenda sibi esset consolatio, iam incipit ordiri consolationem, totumq; id quod hinc ad finem usque primi libri est, est proœmii consolationis. Et velut lege quadam proœmii primum conciliat sibi auditorem reprehendens errorem eius, quod se esse putat in exilio, et per hoc animum eius triste et dolentem confirmat: deinde paucis uerbis omnes querelas et causas doloris, quas paulo ante exposuit, repetit ibi, Et tu quod de tuis in corde bonum] hæc velut confessio et consensu acceptarum iniuriarum Boethium beneuolum etiam reddidit. Deinde ibi, Sed quam plurimis] docilem eum facit. ostendens ordinem rerum dicendarum, cui subdit carmen id quod sequitur, in eandem sententiam pertinens. Postremo quod præparat eum sequentibus argumentationibus et documentis consolationis, in quod

RODO;
AGRI.

nonnullis de rebus mentem Boethij, vt illis concessis, facilioz & firmioz fiat aditus philosophię ad consolandū eum: quod etiam ad partē docilitatis in procemio pertinet, partim etiā attentum facit. Sed sospitatis autor, quoniā ostendit posse sanari eum, ostendit etiam qua ratione id fieri possit. Dicit ergo Boethius, philosophiam postq̄ querelas suas audiuit, respondisse sibi, statim quū sientē eum vidisset, intellexisse in exilio esse, sed id exiliū non esse loci nec carceris in quo esset, sed potius a vera & recta sententia mētis suę. Nam sicut Stoici sentiebāt, viro bono totus mūdus est patria, cuius dñs & rex vnus est deus, & illa neminem posse expelli, nisi qui errore mētis seipsum expellat. *Latraui*] .i. cum clamore dixi, per metaphoram dictum ab irrationali ad rationale. *latrare enim proprium est canum.* *Placido*] *Placidū* dicitur, & quod placet. sic *Quid*. in epistolis *Heroidum*:

Virtus est placidis abstinuisse bonis.

Vergilius in primo *Aeneidos*:

Nunc tandem placida composus pace quiescit.

Dicitur etiam id cui aliquid placet, vt hoc loco & *Verg.* in *bucolicis*:

Quam placidum ventis faret mare.

Questus

id est, quietum esset, tranquillum, non turbatum. *Questibus*] *Questus* quandoq̄ querelam significat, vt hic, diciturq̄ a *quero*. Quādoq̄ significat lucrum, & tunc dicitur a *quero*, & scribitur per *q̄* diphthōgon. *Cicero* in *paradoris*: *Sin alit per auuiditatem pecunie nullū questū turpē putas.* *Jlico*] id est, statim. *Exule*] *Exul* quasi extra solum dicitur, sicut *extorris*, qui extra terrā suā est. *Prodidisset*] *Prodere* aliquando significat in apertū dare. sic dicimus *memorie proditū est*. .i. traditum. Aliquando significat per perfidiā aliqd̄ tradere, sic dicimus *oppidum prodi*. *Procul*] quasi porro ab oculis .i. lōge dicit. *Patria*] dicta est ab habitatione paterna, dicitq̄ relatiue. vt hęc est mea patria, illa est tua. non bene aut dicitur, est dñs multarum patriarū, sed multarū regionū vel prouinciarū, vel (quo maxime veteres vtuntur nomine) terrarum, sic terram *Italiam*, terram *Atticam* dicebant. Sane quod *Vergilius* in .i. *Aeneid.* dicit:

Quæ ve hæc tam barbara morem

Permutit patria,

Exul
Extorris
Prodo

subintelligendum vestra: quemadmodum quum aliquē dominum vocamus vel seruum, dicentes o domine, aut o serue, intelligimus semper mi. Enim] neq; Cicero neq; post eū quisquā in principio orationis ponit. apud Terentiū aut̄ inuenitur in principio in Andria: Enimue ro satis spectatum exemplum continentię. Sententia est hęc tota Boethij sumpta a Socrate, qui quum interrogaretur cuius esset, respōdit esse se mundanum. Quę nō vñ Atheniensium ꝛc.] Dicit mundum non regi arbitrio multitudinis, sicut quōdam Athenę. Sunt enim tres status rerumpub. Nam alię reguntur vnus dominatu, qđ regnum dicitur: alię paucorum potentia, quam optimatū statum dicim⁹: alię populi voluntate, quę popularis status dicitur: qui ipse plerung turbulētissimus. ꝛ seditio sissimus est. Grecum quod scriptum est, sic est, sed his, id est vnus kyrios. i. dñs. est in i. est. his. i. vnus, basileus. i. rex. Frequētia ciuium] id est, multitudine. dicimus autē ꝛ homines frequentes quando multi conuenerunt. sic Salust. in Catilina. quia nondum frequētes cōuenerant. ꝛ loca frequentia, in quibus multi homines cōueniunt: sic Linius in. xxxij. Infrequentissima vrbis loca occupat. Cuius agi frenis ꝛc.] Sententia est accepta a Cicerone pro Cluentio, qđ dicit, legum serui sumus, vt liberi esse possimus. An ignoras ꝛc.] Uulgus hunc locum non intelligit. Romę lex, vt quisquis ibi habitaret, quanq; esset expulsus in exilium e patria sua: tamen qm̄ Romam commune domicilium volebant esse orbis terrarum, is non intelligetur fuisse exul, quum Romę esset: ad hanc similitudinem iam refert illud, quod p̄dixit orium dum se esse ex mūdo. Exulare] nomē est, exularis, sicut insularis. At quisquis] est sententia, neminem posse a ciuitate sapientis depelli in exilium, nisi voluerit. itaq; quum primum incipit nolle habitare in ea, tunc etiam incipit non habitare, ꝛ fit exul, sola enim voluntas est, qua deo subditi sumus, ꝛ qua ab eius subiectione recedim⁹.

Itaq; non tam me ꝛc.] hoc dicit philosophia, licet hie te videam in carcere extra patriam tuā, tamen nō ideo te puto exulem esse, sed quia ab animi tui constantia et tranquillitate recessisti. Eboze ac vitro] Ita mos erat veterum accuratissime omnibus omnium generum imaginibus insignium viroꝝ aut ducū bibliothecas suas exornare. Ebur autem dicitur dens elephanti, qui ex

ἄριστος
ἴσις, ἴσις
βασιλεύς.
Frequens.

Ebur.

Sententia. vtræq; oris parte singuli nascuntur, ad longitudinem nonnunq; decempedum, quod alij cornu elephantivocant. *Sententias*] Sententiam aliquando vocamus breue dictum vniuersaliter aliqd pronuncians, quod ad vitam hominum pertineat: vt talis quisq; est, qualibus amicis gaudet: auaro tam deest quod habet, q̄ quod nō habet. Aliquando dicimus sententiam, omnem cogitationem aut constitutionem animi nostri. Sic Verg. in. 2.

Nunc quæ te iurata pater sententi uerit.

Quaudoq; etiã sententiã vocamus sensum aut mētē verborum, quæ dicimus, diciturq; sententia a sentiendo, quoniam ita sentiamus, id est, iudicemus. Et tu quidem] Repetit breuiter philosophia querelam Boethij e p capita cōmemorat, captatq; vt prædixim⁹ beneuolentiã, quã fatetur vera esse ea quæ dixit, quæ clare in textu patent. In cōmune bonũ] .i. in utilitatē publicam. *Paucum, Paruum*.] Pauca] Inter paucum et paruum hoc interest, qd paucum ad numerum magis pertinet, paruum ad quantitatē referri. duo enim gigantes pauci homines sunt, non parui. contra vero mille Pygmei parui sunt, non pauci. *Honestate*] quia pleraq; obijciebant ei, quæ fuisse Boethio turpe negare, vt qd voluerit senatũ esse saluum, et reliqua eius generis. *Strictim*] .i. breuiter a stringendo, id est, arctando vel colligando. *Vulgi*] Vulgus masculini et neutri generis inuenitur. Verg. in. 2. *Aeneid.*

Hinc spargere uoces

In uulgum ambiguas.

Horatius in odis:

Odi profanum uulgus & arceo.

Dammum. Damna] Dammum a dando .i. expendendo dictum pato, sicut scamnum a scandendo. scribendumq; est sine p, quæadmodũ scamnũ. somnus temno: et vt semel dicitur, nunq; p inter m et n literas in latinis dictionibus interuenit. ipm m, teste Quintiliano in primo institutionum, latine loquendi more sonandum est tanq; esset n litera. *Postremo aduersus etc*] Hoc fecit Boethij⁹ in carmine.

O stelligeri conditor cribis,

Incaudit] id est, exarsit. Candere proprie est album esse, et propemodum fulgorem reddere. Vergilius in quarto *Aeneidos*:

Candentis vaccæ media inter cornua fudit.

Horatius in odis:

Nube candenteis humeros amictus Augur Apollo,

Inde per translationem deductū est, vt quę ignita sunt, candentia dicantur. Horatius:

Ventre lamina candente nepotum
Diceret vrendos.

Hinc demum sicut ardere ira, sic excandescere et incandescere dictum est. *Muse*] id est, carminis, p synecdochen, causam pro effectu posuit. *Pax*] a veteri verbo *Paxo* dicta est, vnde et *cōpages* et *pactum*, qd pręteritū habuit *pegi*. vñ et *impigo* *impegi* dicendū esse videt. et nō *impingo*, qd *impigi* media breui syllaba facere deberet: sicut *pepigi*, a q id cōponit, facit. *Nota*] Aliqñ votum significat, quod deo promittitur alicuius rei impetrandę vel exorandę grā aliqñ desiderū, aut preces: sic dicimus rem euenisse ex voto et hic vota dicit. i. preces posuisti.

Pax.

Votum.

Sed quoniā plurimus] Hoc loco docile facit philosophia. ostēdens quo ordine velit de rebus ad consolandum Boethiū pertinentibus differere, et quod primū, hoc est, in secūdo libro, velit vti lentiorib⁹ remedijs, vt quasi pte paret eū ad acriora remedia picipienda. *Plurim⁹*] id est, valde multus, hocq; magis ex vsu loquēdi hominū, q̄ ex virtute xpi aut vera significatiōe dī. *Affectus*] *Affectus* dicit id, quod greci vocāt *pathos*, quod nostri hodie ignari Ciceronis et aliorū autorū latine loquētū, passionē animi vocāt. Est aut affectus maior qdā animi motus, desinens tandē. nā si durer, iam nomē affectus amittit, et cōsuetudo dicit. itaq; ira affect⁹ est, iracūdia vero assuetudo: affectionem aut Cicero vocat omnem promotionē non animi solum, sed et corporis, id quod dialectici nostri dispositionē vocāt: quemadmodum quod illi habitum vocant, melius consuetudinem vel vsum vel assuetudinē vocarent. vt sit affectio tremor, q̄ ex metu prouenit. assuetudo vero tremor, q̄ ex semo vel morbo relict⁹.

Affectus.

Incubuit] per metaphoram dictum est, id est, inuastis proprie enim super aliud iacere. *Verg.*

Incubuit q; toro.

Uti nunc mē.] dictum est ad illam figuram, sicut dicitur, sum letę mentis. *Quidius:*

Et vultus melioris eris.

habetque gratiam non indecoram illa forma dicendi.

92 Boethij de consolatione phi-

Mundum te validiora &c.] Longe & crebre translatioes
coniuncte sunt, & prope in allegoriam vertitur oratio.

IOHAN.
MVR,

[Non quidem pulsus es, sed aberrasti] Loquitur
ex Stoicorum sententia, qui aiunt hominem sapientem
ciuitate depelli non posse, nisi ipse prauis cupiditatibus
victus aberraret ab ea. Cicero in paradoxis: Sapientis ani-
mus magnitudine consilij, tolerantia rerum humanarum,
contemplatione fortunę, virtutibus denique omnibus, ut
incensibus septus vincetur, & expugnabitur, qui ne ciui-
tate quidem pelli potest. *ἄλλὰ τῆς βασιλείης ἔστιν, τῆς κοίρας*
⊙. Hęc verba sunt in exemplari, qđ doctissimus Cesa-
rius mihi comodauit. Interpretantur autem sic. Sed
vnus rex est vnus dñs. Habentur & sic in eodem margi-
ni ascripta. *ἄλλὰ τῆς κοίρας ⊙ ἔστιν, τῆς βασιλείης*: sed vnus
dominus est, vnus rex. In epistola vero Bedicollu pau-
lo aliter *τῆς κοίρας ⊙ ἔστω, τῆς βασιλείης*. Vnus dominus
sit, vnus rex. Agricola vero hunc in modum legit, *τῆς κ*
⊙ ἔστιν, τῆς βασιλείης. Sumptum est ex Homero qđ in se-
cunda Iliados rhapsodia sic inqđ:

ὄνκ ἀγχιθὸρ πάλυκοίρας ἰν τῆς κοίρας ⊙ ἔστω,
τῆς βασιλείης.

id est, non bonum multorum
dominatio vnus dominus sit, vnus rex. qđ, vt Philippo
Beroaldo placet vno versu sic reddi potest,

Non opus vt multi, sed princeps imperet vnus,
Rex vnus.

Possumus & sic reddere,

Non bona multorum dominatio, sit dominus, sit
Rex vnus.

Tuę ciuitatis] ciuitatis sapientum. Cicero in tertio de
finibus de Stoicis hęc tradit. Mundum autem censent
regi numine deorum, eumq; esse quasi communem vrbē,
et ciuitatem hominum & deorum, & vnumquę nostrū
eius mundi esse partem. Idem in paradoxis: Mors ter-
ribilis est eis, qđ cum vita omnia extinguuntur, non
his, quorum laus emori non potest. Exilium autē terri-
bile his qđbus quasi circumscribitur est habitandi locus,
non his, qđ omnem orbem terrarum, vnam vrbem esse vi-
cunt. Idem in Tusculanis questionibus, Itaq; ad omne
rationem Teucri vor accōmodari potest. Patria est, vbi
cunq; est bene. Socrates qđdem cum rogaretur, Curatē
se esse diceret, mundanum inqđ. Totius enim mundi se in

colā & ciuē arbitrabat. Proſp. erudit⁹ & Chriſtian⁹ poeta:

Non metuo exilium, mundus domus omnibus vna eſt,

Diuus Ambroſius in ſexto epistoſarum: Quocunq; acceſſerit ſapiens, vbiq; ciuis eſt, vbiq; ſua omnia intelli- git, nuſq; ſe peregrinū, nuſq; hoſpitem iudicat. Theo- phraſtus dicere ſolebat doctum hominem ex omnibus ſolum neq; in alienis locis peregrinum eſſe, neq; inopē amicorū. Vetus adagium eſt: Queuis terra patria, q̄ admonemur virum ſapientem ac bonum, vbiq; gen- tium vixerit, felicem eſſe. Duidius in ſaſtis:

Proverbiū

Omne ſolum forti p̄ atria eſt, vt piſcibus æquor.

Papinius in Thebalde:

Omne homini natale ſolum.

Eius exulare non eſſe] id eſt, non licere ei exulē eſſe, ſeu pati exilium. Deo iudicio exulare hic verbum eſt, tamen ſi ſecus ſentiat Agricola, poteſt & ſic exponi, Jus exulare, hoc eſt, ius exulandi, vt apud Horatium,

Tempus abire tibi.

id eſt, tempus abeundi.

¶ Metrum ſextum libri I.

Cūm Phœbi rādijſ graue

Cancri ſidus inæſtuat,

Tum qui larga negantibus

Sulcis ſemina credidit,

Euſus Cereris fide,

Quernas pergat ad arbores.

Nunquam purpureum nemus

Lecturus uiolas petās,

Cum ſæuis aquilonibus

Stridens campus inhorruit.

Nec quæras auida manu

Vernos ſtringere palmites,

94 Boethij de consolatione phi

Vuis si libeat frui.
 Autumnno potius sua
 Bacchus munera contulit.
 Signat tempora proprijs
 Aprans officijs deus.
 Nec quas ipse coercuit,
 Misceri patitur uices.
 Sic quod præcipiti uia
 Certum deserit ordinem,
 Lætos non habet exitus.

RODOL.
 AGRIC.

[Quum phœbi radijs] Carmen hoc ex præcedētibus pendet: quæ enim prædixit philosophia velle se primū mala & dolores Boethij mitioribus remedijs mollire, vt sic deinde ad acriora medicamina accipienda aptior fieret, in hoc carmine velut cōmuni quadam sententiā ostēdit, in oib⁹ reb⁹ ita debere fieri, vt quod suo tēpore pagat: quod si ante tēp⁹ festinem⁹, vel extra tēp⁹ conemur aliqd, frustra nos & sine effectū laboraturos esse. Metrus ē glyconiū, dictū ab autore Glycone, trimetrū, hoc est, trib⁹ pedib⁹ cōstans, spondeo, & duobus dactylis. Dicit qui p̄ estatem, quum omnia feruent calouibus, serere vult, frustra sperabit messem, sic etiā p̄ hyemem violas non esse legēdas, nec vnas colligendas vere, deus enim omnibus reb⁹ tēpora sua dedit, quæ q̄ non sequetur, non habebit letum finem rerum suarū. Quū phœbi radijs graue &c.] totū periphraſis est, i. circūlocutio estatis. Cancer] Cancer est signum cęleste, in quo sol estate facit solstitium, quo tempore feruidissima estas est. Negatibus] Negare dicitur & verbis abnuere, vt Terent. in eunuchō:

Ait aio, negat nego.

et opere non obsequi. Lucanus in primo:

Summi s̄q; negatum Scire diu.

Cancer.
 Nego.

Sulcus.
 Credo.

Sulcis] Sulc⁹ est cavitās oblonga illa, quæ inter terram vtrin⁹q; ab aratro disiecta in agr⁹ relinquit. Credidit] Credere proprie significat sicuti fidem adhibere, vnde

credere dicimus, aliquando committere aliquid alteri, vel tradere vt pecuniam vel secretū: quia cuius fidei nō credimus, illi fere non tradimus vllā rem Quercus.] sic proprie facimus possessiūm a quercu, nō quercinas, vt vulgus barbare dicit. est aut quercus arbor glandifera ignota nostris regionibus. quod enim nos quercum vocamus proprie robur dicitur. Purpureum nemus.] non satis considerate posuit Boethius hoc adiectiuū. describit enim hyemem quo tempore dicit ad legendas violas purpureum nemus non esse perendum: verum eo tempore nunq̄ nemus est purpureum: quoniam nulli tunc sunt flores. ergo parum circumspecte, quū orationem ad illud tēpus referat, videt dixisse purpureum nemus: nūi ad grēcā hui⁹ verbi proprietatē alludit. illi porphyreon, id est, porro phyzomenon, hoc est, prorsus mistum & agitatū dicit: inde etiam hic purpureum nemus dixerit hyemis velut ventis turbidū & inquietū. Nemus.] a grēco nemo. id est, pasco dicitur. qm̄ pasci p̄ nemora, quemadmodum adhuc multis regionibus fit, armenta pascebant. Lecturus.] Lego proprie id quod colligo significat. vñ & legere literas dicimus. quoniam colligendo & coniungendo eas, verba, & ex his, sententias efficim⁹. Inhorruit.] .i. concussus est vel exasperat⁹. Horrere proprie est metu vel frigore cōcuti. Iuuenalis:

Simplicx ne furor, festeriā centum

Perdere, & horrenti tunicam non reddere seruo?

Vernos.] Ver sicut pleraq̄ latina a grēco er ductū est, Ver. preposita litera, sicut illi is, nos vis dicim⁹. Palmites.] Palmes, dicuntur rami vitium: qm̄ velut palpaudo adminiculis q̄bus sustentant, adherēt. Autumnus.] Autumnū dictū credo, quod is autor laborum omnium, q̄ p̄ totū annum colende terre, suscipiunt: quia autumnus est, q̄ fructū laborum refert. Bacchus.] grēcū nomē est, quod deū vini significat, & latine liber pater dicitur. Tempora.] Tempus a tendendo dictum videtur, qm̄ p̄ omnia tendatur, & complectatur omnia. Aptans.] i. accommodans. dictum est a vetere verbo apo pis pere, quod significat cōnecto, vñ & adipiscor, a quo adipiscor dr̄, sicut a facio faciscor, & in proficiscor. Hinc & apex dicit⁹ est, q̄ teste Isesto Pōpeio. flum erat laneum. quo flamen caput circūligans, crines, ne spargerentur, continebat. Officijs.]

- Officium.** Officium aliquando meritum significat vel beneficium. Cicero in .i. epistolarū. Ego omni officio ac potius pietate ceteris erga te satisfacio omnibus. Unde et officiosus dicitur in hac significatione. Quandoq; significat id, quod quisq; ex professione sua facit: sicut officium medici est sanare, officium fabri struere, officium boni viri recte facere. Sic Cicero librum officiorū appellauit, quoniam illic de officijs boni viri disserit. **Præceptum** a præ et caput dictum est, diciturq; mitti præceptum, quod sic mittitur ab alto, ut caput eius præcedat, et sequantur pedes: Deinde et locus dicitur præceptum, quod directe et ad perpendicularum in altum tendit, et non fastigiate et molliter. **Via** ut ait Varro, a vehendo dicta est, quasi veha, quia per eam res vehuntur, sicut iter ab eundo dicitur.

¶ Prosa sexta libri. I.

Primum igitur pateris ne me pauculis rogationibus statum tuæ mentis attingere, atq; tentare, ut qui modus sit tuæ curationis, intelligam? Tu uero arbitrato (inquā) tuo quæ uoles, ut responsurū rogato. Tum illa: Hunc cene, inquit, mundum temerarijs agi, fortuitisq; casibus putas? An nullum credis ei inesse regimē rationis? At qui, inq;, nullo existimauerim modo, ut fortuita temeritate tā certa mouerentur. Verum operi suo conditorem præsidere deum scio, nec unquam fuerit dies, quod me ab hac sententiæ ueritate depellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paulo ante cecinisti, hominesq; tantum diuinæ exortes curæ esse deplorasti. Nam de cæteris quin ratione regerentur, nihil mouebare. Papæ autem ue

hementer admiror, cur in tam salubri sententia locatus ægrotes. Verum altius perscrutemur, nescio quid abesse coniecto. Sed dic mihi, quoniam à deo mundum regi non ambigis, quibus etiã gubernaculis regatur, aduertis. Vix, inquit, rogationis tuæ sententiam nosco, nedum ad inquisita respōdere queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod uelut hiantē ualli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepserit? Sed dic mihi, Meministi ne, quis sit rerum finis, quoue totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquit, sed memoriã mœror hebetauit. Atque scis, unde cuncta processerint? Noui, inquã, deumque esse respōdi. Et qui fieri pōt, ut principio cognito, quis sit rerū finis, ignores? Verum hi perturbationum mores, eaque ualentia est, ut mouere quidem loco hominē possint, euellere autem, sibi que totum extirpare non possint. Sed hoc quoque respondeas uelim, hominem ne te esse meministi? Quid ni, inquã, meminerim. Quid igitur homo sit, poteris ne proferre? Hocine interrogas, an esse me sciam rationale animal atque mortale? Scio, & id me esse confiteor. Et illa: Nihil ne te aliud esse nouisti? Nihil. Iam scio, inquit, morbi tui aliã uel maximã causam, quod ipse sis, nosse de

98 Boethij de consolatione phi-
 listi. Quare plenissime uel ægritudinis tuæ ra-
 tionem, uel aditum reconciliandæ sospitatis
 inueni. Nam quoniam tui obliuione confun-
 deris, & exulem te, & expoliatum proprijs
 bonis esse doluisti. Qm̄ uero q̄s sit p̄cipuus &
 uerus rer̄ finis, ignoras, nequā hoies atq; ne-
 farios, potētes felicesq; arbitraris. Quoniam
 uero quibus gubernaculis mundus regatur
 oblitus es, has fortunarum uices existimas si-
 ne rectore fluitare. magnæ non ad morbum
 modo, uerum ad interitum quoq; causæ. Sed
 sospitatis auctori grates, q̄ te nondum totum
 natura destituit. Habemus maximum tuæ fo-
 mitem salutis, ueram de mundi gubernatio-
 ne sententiam, q̄ eam non casuum temerita-
 ti, sed diuinæ rationi subditam credis. Nihil
 igitur pertimescas: iam tibi ex hac minima
 scintillula uitalis color illuxerit. Sed quoni-
 am firmioribus remedijs nondum tempus
 est uti, & eam mētium constat esse naturam,
 ut q̄ties abiecerint ueras, falsis opinionibus
 induantur, ex quibus orta perturbationum
 caligo uerum illum confundit intuitum: hęc
 paulisp̄ lenibus mediocribusq; fomentis atte-
 nuare tentabo, ut dimotis fallaciū affectionū
 tenebris, splendorē uerę lucis possis agnoscere.

RODOL.
 AGRICO

[Primum igitur.] Hic philosophia interrogationi-
 bus quibusdam preparat animū Boethij ad ea, quę in con-

solationē illius prolatura est, melius accipienda. Itaq̃
 quēadmodū geometrę solēt, suppositiōes quasdā propo-
 nere, q̃b⁹ cōcessis, possint aduersario id q̃d volūt, ex illis
 demonstrare, ita hic philosophiā facit. quia em̃ duo sunt
 p̃cipua ad ostēdendū q̃d nihil debeam⁹ moleste ferre,
 quicq̃d nobis accidat aduersi, quorū primū est, quia de⁹
 mundū prouidētia sua regit, certū est nihil ab eo in mun-
 do nisi bñ fieri, ergo q̃cquid ab illo nobis immitit, bonū
 est: nec debemus propter id qualecūq̃ fuerit, dolere. Se-
 cundū vero est, q̃a homo est sortitus animā, quę immor-
 talis est, et ad eternā beatitudinē consequendā facta est,
 nō debet ergo q̃sib⁹ dolere, p̃pter vlla aduersa: q̃a illa bre-
 uia sunt, et p̃ illa ad beatitudinē aperit nobis via. Sane
 Boethio horū vtrūq̃ cōcedendū fuit, nō solū q̃a christia-
 n⁹ erat, sed etiā ex secta philosophię, quā sequebat, quę
 erat vetus academia ex institutione Platonis. Epicurei
 q̃dē vtrūq̃ et prouidētiā et animę immortalitatē nega-
 bāt, et itē oēs fere phisici veteres, quū sentētiā apud nos
 Lucretius in poemate copiose explicuit. Stoici prouidē-
 tiā dei regentē mundū ponebāt, immortalitatē animorū
 negabāt, ergo si cū his disputādū fuisset, vtrūq̃ eorum
 aut alterū probādū añ erat, ne ex nō confessis procede-
 ret, nunc Boethiū credentē ista, sat⁹ fuit admoneri. Pri-
 mū ergo horū Boethius celerit̃ cōcedit. Ad secundū
 vero quū philosophia id mult⁹ interrogationib⁹ conēt
 elicere, vt seruet decorū p̃sonę Boethi, q̃ tristis et ptur-
 bato animo erat, nec poterat p̃ mœrore intelligere, q̃d di-
 ceret philosophiā, nihil certū rñdet, quū id etiā philoso-
 phiā non aperte proponat, sed tm̃ elicere ex aliis inter-
 rogatiōib⁹ cupiat. Et secūdū q̃dē hoc in duas partit sup-
 positiōes, ex hoc em̃ q̃d anima immortalis est, cōiuncto
 cū eo q̃d prouidētia regit mūdus, cōsequit̃ finē animę de-
 um esse, hoc est, beatitudinē, ad quā a deo ordinata est.
 Interrogat igit̃ primū philosophiā Boethi, an credat
 diuina ratione mūdū regi: q̃d q̃dē expedite Boethius fa-
 tet: quēadmodū in primo carmine cecinerat. Deinde
 p̃q̃rit philosophiā, an sciat Boethius quibus gubernacul⁹
 mundus regatur. Ad q̃d respondet, vix se intelligere q̃d
 dicat philosophiā, itaq̃ non facile posse se rñdere ad in-
 terrogata: quare subiicit philosophiā nō murū esse, si in
 ea ignorātia, aut errore pturbatiōes aliq̃ animū ei⁹ inua-
 serint. Est aut̃ vt verū dicat, post priore interrogationē

hec posteriori supnacua, neq; videtur Boethius satis dilige-
 genter naturam questionum istarum distinxisse. nam si co-
 ceditur mundum non regi fortuitis casibus, sed diuina
 ratione, qd opus erat deinde interrogare, qbus guber-
 naculis mundus regeretur, cum certum iam sit ex pro-
 prii confessione diuinam rationem. i. prouidentiam esse, p qua regi-
 tur mundus. Sane primu interrogandu erat, an crede-
 ret esse vllu deum, qd nonnulli omnino negabāt: alij vt
 Epicurus & sectatores sui dicebāt esse deū, sed ociosum
 & nō curantē res humanas. vtriq; igit isti ponebāt fortui-
 tis casibus regi. ergo quū cōcessisset Boethius esse deū,
 tñ inqrendū erat. crederet ne prouidentia illius regi mū-
 dū. Nemo em̄ omniū inuētus est, q quū crederet deum
 conditorē p̄sidere mundo, q putaret fortuitis casibus
 res agitari, sed credebat omnia pudentia gubernari.
 Sed dic' mibi meministi &c.] Hic conatur elicere secun-
 dam suppositionē, quę est, hominē ad beatitudinē conse-
 quendā factū esse: interrogat ergo philosophia an memi-
 nerit Boethius, q̄s sit finis rerū: qd quale sit, Boethius
 dicit oblitū se esse. id rursus tētat philosophia alia pcon-
 tatione elicere, queritq; an qd sit om̄i principiu. sciat: q
 rñdit deū esse, vt paulo añ dixit. Dicit ergo philosophia
 mirū esse, quū sciat principiu omniū rerū, vt finem igno-
 ret. hoc ideo est, quoniā em̄ scit deū principiu omnium,
 esse debebat scire deū omnia fecisse, vt essent bona, quia
 bonitas cuiusq; beatitudo eius est: ergo omnia voluit
 esse beata, quatenus natura vniuscuiusq; (vt ait plato)
 capax beatitudinis esse poterat. Deinde ibi. Sed hoc
 quoq; &c.] Tertiu de animi immortalitate pquirit, que-
 rit ergo an meminerit hominē se esse: deū an sciat, qd sit
 homo. Ad qd rñdet Boethius ex sentētia Porphyrii. ho-
 minē esse animal rationale mortale, quū rectius defini-
 uisset hominē esse animal ex corpore & rationali immorta-
 li anima cōpositū, quū enim oblitus sit Boethius cōsta-
 re se ex anima immortalī, nō est mirandū, si breuib' istis
 aduersitatibus perurbetur, dicit ergo hanc etiā esse vel
 precipuā mali sui causam, quod sui oblitus sit, desideritq;
 seipsum nosse. Colligit ergo has tres suppositiones more
 suo ab vltima incipiens. quoniā enim oblitus est sui, hoc
 est nescit, ad immortalē se beatitudinē destinari. id-
 circo tanq; exulē et bonis suis spoliatū se veslet. qd fieri
 nō pōt, nā immortalī nihil mortale bonū vel malū esse

pōt. Deinde, quia ignoret finē rerum, decipi eū vt felices putet eos, q̄rū prospera sunt scelera: quū potius infelicitissimos eos putare deberet, vt q̄s grauissime p̄cēne ma neant scelerū suorū. Postremo, quia putet p̄uidentiā non esse, quę mundū regat: putat omnia incerta sorte et fortuito euenire: q̄ errores ad omnē subuersionē ⁊ p̄niciē mentis satis magni sunt. Pateris] Patior q̄nq̄ significat permitto, vt hic ⁊ Cicero in Catilinam: Nō patiar, non feram, non snā. q̄nq̄ significat male affici. Iuena.

Pati.

Lateris vigili cum febre dolorem si cæpere pati

Statum] Status q̄nq̄ dicitur habitus corporis in pedes erecti, vt dicimus, status, sessio, accubatio, q̄nq̄ significat conditionem. Vergilius:

Status.

Quis status antiquo Latior?

Curationis] Curare proprie curam adhibere significat, inde quoniā p̄cipua est medici circa egrotū sanandū cura, curare etiā pro sanare, quanq̄ non sanare, sed curam sanitatis habere. vnde etiā vt non sanetur eger, medicus curare dicit. tamē Horatius in. 2. epist.

Curo.

fugeres radice uel herba

Proficiente nihil curarier,

potest ergo curari radice nihil proficiente, sed nequaquā sanari. Arbitratu] id est, voluntate vel iudicio. Arbitrari veteres dicebāt inspicere vel cognoscere, vnde re motis arbitris loqui dicit q̄ solus cū aliq̄ loquit, ⁊ arbitri index vocat. Ullum] ab vno nonnulli vllus dicti volunt. Conditor] Condere quandoq̄ significat facere, vt hic et supra.

Arbitror.
Arbitr.

O stelliferi conditor orbis,

Quandoq̄ colligere. Horatius in primo carminum:

Condo.

Illum si proprio condidit horreo.

Quandoq̄ abscondere. Vergilius in bucolicis:

His ego sæpe lupum fieri & se condere syluis.

Exortes] Exors ab ad ⁊ fors d̄r, quasi extra sortem. i. partē. q̄ p̄suis priuatus est re. Pape interiectio stupētis v̄l admirātis est, a greco habē ducta. Sententia locat? Frigida ⁊ segnis videt̄ esse ista trāssatio, locari in sentētia, rectius erat vtcunq̄, aut locatā in eū sentētiā. melius vtiq̄ ⁊ modesti^o erat, quor̄ tā salubrē habēs sententiam, aut fretus, aut p̄ditus, vel nixus sentētia egro

Exors.

tet. Coniecto] id est, suspico. vnde coniectores dicuntur somniorum aut similitum rerum interpretes, quoniam suspicionibus futura colligunt. Ambigis] Ambigere, ab am quod circum in compositione, et ago dictum per interpositionem b literae. Num inquit etc.] Sententia est, non dubitabis, quin error esset aliquis in te, quod causa esset, ut dolor iste rerum aduersarum posset intrare in animum tuum. Hiante valli robore] Similitudo a munitionibus ducta est: quoniam enim aliquid deest vallo ut hiet, id est, apertum sit, dat aditus hostibus in munitiones. Morbus] hic per translationem dictus est: credo dictum a morte, quoniam morbus ad mortem ducat. Et turpare] a stirpe dicitur, quod masculino generis radice significat, quasi stirpibus euellere. Vel maximam] Vel hic non disiunctiue ponitur, sed id fere quod etiam significat. sic Propertius:

Nocte vna quiuis vel deus esse potest.

Reconci-
lior.

Reconciliandae sospitatis.] Dura translatio, fictae Boethij plerumque, pro reparandae vel recuperandae est dictum. Reconciliantur enim proprie, quae amicis inimici facti, rursus redeunt in gratiam. A conicio enim concilium dictum est, id est, conuentus hominum: vnde conciliare homines ad consensum perducere. fuit sane modestior aliquanto translatio, nec ista multum dissimilis tamen, quam in Tyrone suo grauius castigat Cicero, quod ille dixerat valetudini fideliter seruando. Neque] id est, non cuiusquam, hoc est, quod nihil homo est et nullius praecipui: cuius contrarium est, quod dicitur frugi, qui frugem aliquam bonam et utilitatem sui praebet. itaque Plautus numquam dixit, quod bonus non esset. Vices] id est, vicissitudines, permutaciones.

Nequam,

Frugi.

IOHAN.
MVR.

[Reliqua Rodolphi Agricola quae in Boethium scripsisse fertur, in manus meas non peruenerunt, quae utinam peruenissent. nam ut haec, ita et illa sane quam libens tibi communicarem. Ceterum te candidae lector oratum velum, ut his nostris qualibuscumque tantisper contentus sis, dum fueris adeptus meliora. Sed sospitatis a.g.] Attentum simul et beneuolum reddit Boethium, dicens non omnino de eius salute desperandum esse, sed deo gratias agendas, quod elementa recuperandae salutis sint relicta. Sospitatis.] incolumitatis Auctori] deo. Grates] gratias subaudi agamus. Sed quoniam firmiter] Ostendit, qua ratione Boethio sanitas restitui possit.

Tempus vii] pro vtendi, figurata locutio eſt. Hanc] perturbationum caliginem. Fomentis] remediis. Du] Duplicia autem remedia Boethio philoſophia promittit. remedia. primum quidem leuia ⁊ mediocria ad remouendam perturbationum caliginem, que impedimēto eſt animo, quo minus queat ſpeculari veritatem. Deinde vero acriora firmioraq; vt falſe felicitatis ſpecie perſpecta, vere beatitudinis formam poſſit intueri.

Metrum ſeptimum libri .I.

NVbibus atris
 Condita nullum
 Fundere poſſunt
 Sidera lumen.
 Si mare uoluens
 Turbidus auſter
 Miſceat æſtum,
 Vitrea dudum,
 Parq; ſerenis
 Vnda diebus,
 Mox reſoluto
 Sordida cœno,
 Viſibus obſtat,
 Quiq; uagatur,
 Montibus altis
 Deſluus amnis,
 Sæpe reſiſtit
 Rupe ſoluti
 Obijce ſaxi.
 Tu quoq; ſi uis

Lumine claro
 Cernere uerum,
 Tramite recto
 Carpere callem:
 Gaudia pelle,
 Pelle timorem,
 Spemq; fugato,
 Ne dolor assit,
 Nubila mens est,
 Vincatq; frenis,
 Hæc ubi regnant.

¶ Carmen est adonium, dactylo constans & spondeo: q̄ docet philosophia tribus pulcherrimis cōparationibus ita mentem hominis p̄urbationū caligine cōfundi, & passionū vinculis obstringi, vt nōnunq̄ in seruitutem redacta veritatem minime possit intueri. Sciendum est quatuor principales esse animi p̄urbationes, quæ & affectiones dicunt̄, & ab iunioribus pessiones. Harum duæ quædam ex opinione boni nascuntur, gaudium et spes. duæ vero ex opinione mali, dolor & metus. Gaudium, quæ est voluptas gestiens (.i. p̄ter modum elata letitia) dicit̄, est animi affectio proueniens ex opinione presentis magni cuiuspiam boni, rationi non obtemperans. Spes, quæ & cupiditas vocat̄, est animi affectio proueniens ex opinione futuri cuiuspiam boni, rationi non obtemperans. Dolor seu egritudo, est animi affectio proueniens ex opinione magni mali presentis, rationi non obtemperans. Metus est animi perturbatio, accidens ex opinione magni mali impendentis p̄ter rectam rationem. Has perturbationes magnus poeta paucis complexus est in *Aeneidos* sexto:

Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq; nec auras
 Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco.

Ex his vitii omne nascit̄. vñ. Francisc. Philelp. in satyris

Dedecus omne audet mens perturbata nefasq;

Danda igitur cū primis opera est nobis, vt eas vel extir-
pemus, vel certe rationis subdamus imperio, vt compo-
tes beatitatis euadamus. Diuus Ambrosius in. 2. epi-
stolarum. Insurgit enim sapiens quasi victor debellatis
ase ac triumphat, libidini, timori, ignauię, moestitudini,
ceterisq; vitis, donec ea de possessione sue mentis elimi-
net, & omnibus terminis finibusq; suis propulset, atq; ar-
ceat. Iohannes Bocatius in Bucolicis:

ODamon damon, quantum sibi quisq; beavit,

Qui potuit mentis rabidos sedare tumores.

Baptista Mantuanus:

Ardua res, vicisse alios; victoria maior

Est, animi fluctus composuisse sui.

Subiecisse metus, & debellasse tumores

Gaudia, spemq; graui supposuisse iugo

Nos quoq; annos ab hinc septem in eclogis moralibus
hunc in modum lusimus:

Fortibus bellis animos domate,

Vinculo pacis reprimatur ira,

Cura sit mordax procul, arceatur

Praua cupido.

Nemo captores rutilis in armis

Vrbium iactet, celebres triumphos

Nemo miretur, quibus intumescunt

Sæpe tyranni.

Gestians quisquis pepulit quieto

Gaudium & duros animo dolores,

Spes anhelantes, pavidumq; vicit

Corde timorem

Solus hic lauri meruit coronam,

Purpuram solus, placide triumphans.

Proximam sedem cui dat beato

Vera voluptas.

Et in quarto elegiarum libro:

Splendida non faciunt fortunæ munera regem,

Blattea nec vestis, nec generosa domus.

Rex est qui sese, rectæ rationis habentis

Compescens animi noxia vota, regit.

Non merito fortis censetur, qui nimis audax

Tristia terribili corpore bella gerit.

Fortis, & eximio virtutis prædita dono

Mens pia, mens almæ conscia iustitiæ.

Quæ domat affectus recto moderamine prauos,

Corporeas vincens gnauiter illecebras,

Cuius ad imperium fugit illecebrosa voluptas,

Et dolor impigra spesq; metusq; fuga.

Uolens] exagitans. Turbidus auster] Turbulentus ventus, species pro genere posita. Aestiu] maris motum. Vitrea] perspicua. par] similis. Uisibus obstat] visum non transmittit. Defluus] deorsum fluens. Resistit] remoratur. Obnice] obiectione. Saxi soluti rupe] dissoluti a rupe. Lumine] visu. Cernere] videre. Verum] veritatem. Carpere callem] ire. Sic Ouidius:

Si rota defuerit, tu pede carpe viam.

Nubila] obscurata, perturbata. Ubi] in qua mente: Hec] hæc perturbationes, de quibus Philelphus in satyris

Hic timet, ille cupit, dolor hinc furit, inde voluptas.

Et nos in primo elegiarum:

Languida consiciunt mordaces pectora curæ,

Hinc spes, inde metus, lætitia atq; dolor.

Regnant] dominantur.

SEVERINI BOETHII DE
consolatione philosophiæ liber
secundus.

¶ Prosa prima libri secundi.



Ost hæc paulisper obticuit, atq; ubi attentionē meam modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est: Si penitus ægritudinis tuæ causas, habitumq; cognoui, fortunæ prioris affectu desiderioq; tabescis: ea tantum animi tui statum (sicuti fingis) mutata peruertit. Intelligo multiformes illius prodigij fucos, & eousq; cū his quos eludere nititur, blandissimā familiaritatem exercet, dum intolerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit. Cuius si naturam, mores, ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrū aliquid, nec amississe cognosces. Sed (ut arbitror) haud multū tibi hæc in memoriā reuocare laborauerim. Solebas enim præsentem quoq; blandientēq; uirilibus incessere uerbis, eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententijs. Verum omnis subita mutatio rerum, non sine quodā quasi conflictu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoq; paulisper à tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid, ac degustare molle atq; iucundum, quod ad interiora transmissum, ualidioribus haustibus uiam fecerit. Adsit igitur rhetorice suadela dulcedinis, quæ tunc tantum callectio pcedit, cū nostra instituta nō deserit.

cumq; hac musica laris nostri uernula, nūc le-
 uiores nūc grauiores modos succinat. Quid
 est igit̃ o homo, q̃d te in mœstitiā luctūq; de-
 fecit? Nouum credo aliqd, inusitatūq; uidisti.
 Tu si fortunam putas erga te esse mutatam,
 erras. Hi semper eius mores sunt, hęc natura.
 Seruauit circa te propriam potius in ipsa sui
 mutabilitate constantiam. Talis erat, cū blan-
 diebatur, cum tibi falsæ illecebris felicitatis
 alluderet,prehendisti cæci numinis ambi-
 guos uultus. Quæ sese adhuc uelat alijs, tota
 tibi prorsus innotuit. Si probas, utere mori-
 bus, ne queraris. Si perfidiā perhorrescis, sper-
 ne atq; abijce perniciose alludentē. Nam quæ
 nunc mœroris tibi causa tanti est, hęc eadem
 trāquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te,
 quam non relicturam se nemo unq̃ poterit
 esse securus. An uero tu preciosam æstimas
 abituram felicitatem? Et chara tibi est fortu-
 na præsens, nec manēdi fida, & cum discesse-
 rit, allatura mœrorem. Quod si nec arbitrio
 retineri potest, & calamitosos fugiens facit,
 quid est aliud fugax, q̃ futuræ quoddam cala-
 mitatis indicium? Neq; enim quod ante ocu-
 los situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus
 prudentia metitur. Eademq; in alterutro mu-
 tabilitas, nec formidādas fortunæ minas, nec

exoptandas facit esse blanditias. Postremo æquo animo tolere oportet, quicquid intra fortunæ aream geritur, cum semel iugo eius colla submiseris. Quod si manendi, abeundiq; scribere legem uelis ei, quam tu tibi dominā sponte elegisti, nonne iniuriosus fueris, & impatiētia tua sortem exacerabis, quam permutare non possis? Si uentis uela commiteres, non quo uoluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promouerēris. Si aruis semina crederes, feraces inter se annos, sterilesq; pensares. Fortunæ te regēdum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu uero uoluētis rotæ impetum retinere conaris. At omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, sors esse desinit.

IOHANNIS MVRMELLI IN
secundum Boethii de consolatione
philosophiæ librum, com-
mentarius.

[Supiori volumine Boethij querelę, dolorisq; & egritudinis causę sunt expositę, quibꝰ penitus introspectis, philosophia peritissima languētium animorum medica, nunc hoc in libro remedia cōfert (ut supra pollicita est) ea, que sunt leuiora, quo in subsequenti volumine commodius acriora possit adhibere. Tota autem disputatio nunc spectat eo, ut ostēdat fortunę bona minime nostris in bonis esse numeranda. Post hęc] post decantatum proprium carmen. Ubi] postq;. Modesta] modera-

110 Boethij de consolatione phi-

Fucus

ta. Collegit] refecit. Exorsa est] coepit loqui. In-
bitum] affectionem, dispositionem. Tabescis] consu-
meris. Peruertit] perturbat. Illius prodigi] mon-
stroſe fortunę. Fucos] fraudes. Terent in Eunū.

Per impluuium fucum factum mulieri.

Quos eludere nititur] Johannes Campanus:

Dat fortuna manus quibus est nocitura, secundas:

Ridet, vt alliciat: porrigit, vt capiat. Seneca:

Fortuna cum blanditur, captatum venit.

Incesso
Adytum

Incessere] impetere, insectari. Sellius. Cum me maledi-
ctis inceseret. Adyto] adytum locus est secretior tem-
pli, ad quem non nisi sacerdoti dabatur accessus. Vergil.

Isq; adytis hæc tristitia dicta reportat.

Hic intellige philosophię secretarium, quę tanq̃ munus
sacra est, & veneranda. Verum omnis C. m. r. n. f. q. q. c. c.
a.] Pulchra & verissima hæc est sententia. a qua non dis-
crepat illa Senecę:

Gravius nocet, quodcumq; inexpertum accidit.

Et eiusdem illa:

Graue est malum omne, quod sub aspectu latet,

Conflictu] commotione, cruciatu. Tempus haurire]
pro hauriendi. Sic Horat. in epistolis:

Tempus abire tibi. Propertius:

Nunc est discedere tempus.

Snadela] vis & facultas suadendi. Nostra inst.] phi-
losophię præcepta. Musica] poetica. quã & Terentius
musicam appellauit. Hęc nar.] vt sit mutabilis. In
ipsa s. m. constit.] Quid in Tristibus:

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,

Et manet in nullo certa tenaxque loco.

Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,

Et tantum constans in leuitate sua est.

Ambiguos vultus] incertos, modo hilares, modo tri-
stes. Ceci nummis] fortunę, quam veteres beamicę
sunt fabulati. Plinius lib. 2. naturalis historie, capite. 7
Toto quippe mūdo, & locis omnibus, omnibusq; hoīu-
mīnū vocibus fortuna sola inuocatur, & vna nominat̃.

vna accuſatur, vna agitur rea, vna cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conuictis colitur, volubiliſq;, a pleriq; vero & cæca etiam exiſtimata, vaga, incôſtans, incerta, varia, indignorumq; fauorix. Huic omnia expêſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium ſola vtrinq; paginã facit, M. Tullius in Lelio: Non eſt ſolũ ipſa fortuna cæca eſt, ſed eos etiã plerumq; efficit cæcos q̄s cõplexa eſt. Frãciſcus Petrarcha in Bucolicis:

Cæca rotat fortuna fidem, rotat omnia fatum.

Autore Cebete Thebano. Fortune ſuper lapide quodã rotundo conſiſtere videtur, & non ſolum cæca, ſed inſana etiam & ſurda eſt. Obambulat quocunq; gentium, & aliis quidem facultates eripit, aliis tradit, ab eiſdemq; rurſus aufert ilico, que tradiderat. atq; aliis temere inſtabiliterg; concedit. Pacuuius:

Fortunam inſanam eſſe & brutam perhibent philoſophi,
ſaxiq; ad inſtar globoli prædicant eſſe volubilem.

Quia quo ſaxũ impulerit fors, eo cadere fortunã autumãt.

Cæcã ob eã rē eſſe vocãt, q̄a nihil cernat quo ſeſe applicet.

Inſanam autem aiunt, quia atrox, incerta, inſtabiliſq; ſit

Brutam, quia dignum aut indignum nequeat internoſcere.

Apuleius in ſeptimo de aſino aureo. Subibatq; me non de nihilo veteris præſeptis doctrine viros fuiſſe, ac p̄nunciã cæcã & proxiſus exoculatam eſſe fortunam: que ſemper ſuas opes ad malos & indignos cõferat, nec vnq; iudicio quẽq; mortalium eligat: imo vero cum hiſ potiffimum diuerſetur, quos procul ſi videret fugere deberet: quodq; cunctis eſt extremius, varias opiniones, imo cõtrarias nobis attribuat, vt & malus boni viri fama gloriatur, & innocentiffimus contra noxiõrum ore plectatur. An vero tu precioſam] Oſtendit in fortunẽ bonis veram felicitatem non conſiſtere. quod illa minime ſtabiliſ ſit, diſceſſuq; ſuo longe plus moeroris adferat, q̄ aduentu letitię ſecum attulerit. Nec manendi fida] Valerius Maxi. libro 6. Caduca nimium, & fragilia, puerilibuſq; conſentanea crepidis ſunt iſta, que vires atque opes humanę vocãtur: affluunt ſubito. repẽte dilabunt, nullo in loco, nulla in p̄ſona ſtabilib; nixa radicibus cõſiſtũt, ſed incertiſſimo ſtatu fortunę huc atq; illuc acta, quos ſubline extulerũt, improviſo recurſu deſtitutos in

profundo cladium miserabiliter immergunt. Itaque nec debent existimari, nec dici bona, quæ inflictorum malorum amritudinem desiderio sui duplicant. Allatura moerorem] Baptista Mantuanus in prima Parthenice:

Tristem sperata superbum

iam præsens, amissa facit fortuna dolentem,

Rerum exit. pr. m.] Memorabilis hæc est sententia, cui concordat illud Terentii in Adelphis:

Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est

Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt

Prospicere.

In alterutro] vel in aduersitate, vel in prosperitate
Nec formidandas. f. m.] Seneca tragicus:

Nemo confidas nimium secundis,

Nemo desperet meliora lapsis,

Miscet hæc illis prohibetq; Clotæ

Stare fortunam, rotat omne fatum.

Nemo tam diuos habuit fauenteis,

Crastinum vt posset sibi polliceri.

Res deus nostras celeri citatas

Turbine versat.

Baptista Mantuanus in prima parthenice:

Id quoq; nonnunquam mentes solatur amaras,

Quod durare nihil patitur fortunæ, vicesq;

Mobilis alternat, ventoq; similima prorant

Nunc premit, à puppi placida modo murmurat aura,

Postremo e. a.] Aliud affert argumentum philosophia, quo Boethio non esse de fortuna lamentandum, ostendit hunc in modum: Quicquid semel fortunæ dominio se commisit, id equo animo ferat necesse est. Acceptis autem ab ea opibus et dignitatibus, te fortunæ subdidisti, feras igitur patienter, si deponere coactus fueris ea, quæ tibi tradita fuerunt ea conditione, vt non possent apud te perpetuo permanere. Intra for. ar.] Intra locum, vbi fortuna dominatur. Videtur trāslatio sumpta ab area, in qua a bobus iugum gestatibus quondam tritura fieri solebat. Tametsi quidam non inconcinne legant aleam, pr. io: ta-

men lectio magis mihi comprobatur. Si ventis v. c.] probat aptissimis similitudinibus ferenda esse non culpanda, quæ mutare non possumus. Voluentis] circûa gētis se, aut volubilis. Conaris] Interrogatue legendum hoc, & cura stomacho.

¶ Metrum .I. libri secundi.

HAec cū superba uerterit uices dextra,
 Exæstuantis more fertur euripi.
 Dudum tremendos sæua proterit reges,
 Humilemq; uicti subleuat fallax uultum.
 Non illa miseros audit, aut curat fletus,
 Vltroq; gemitus dura, quos fecit, ridet.
 Sic illa ludit, sic suas probat uires,
 Magnumq; suis monstrat ostentum,
 Si quis uisatur una stratus ac felix hora.

Hoc carmine iambico quod scazon. id est. claudicās appellatur, in superiorum confirmationē dicit. fortunā sibi nunq; melius placere, q̄ quoties vna eademq; hora potentissimum quēpiam uiderit, eundēq; miserrimū. Carmen hoc simile est illi Persiano:

Nec fonte labra prolui caballino.

Hæc] fortuna. Cum] postq;. Uerterit] mutauerit. Uices] rerum conditionumq; permutationes. Exæstuantis] ultra modum fluctuantis Uetus adagium est. Adagium
Euripus τὸ ἔπιπτος. fortuna euripus, sine volubilis seu estuaria: quod vicissim nunc huic fauere soleat, nunc illi. A maris euripi prodigiōsa quadam reciprocādi celeritate ducta metaphora. Est aut euripus maris pars inter phocidē Boeotiæ partem & Euboeam insulam, cuius meminit Plinius libro. 2. Et quorundam tamē (inquit) priuata natura est, velut Taurominitani Euripi, sæpius & in Euboea septies die ac nocte reciprocantis, tā rapida cōuersione, ut quemadmodum autor est Pomponius Mela) ventos, ac etiam plena uentis nauigia secum portet. Neq; dum

14 Boethij de consolatione phi

huius tam stupendę rei causa satis idonea peruestigata est a scriptoribus, etiam si Titus Livius secūdi belli pūnici libro 8. a ventis quibusdam illic flantibus ira rapi credit. Seneca in Hercule Oetho:

Euripus vndas flectit instabilis vagas,
Septemq; rursus flectit, & toridem refert,
Dum lassum Titan mergit oceano iubar.

Cicero pro Plācio: Quod fretum, quem euripum tot insus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, cōmutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quātos estus habet ratio comitiorum? Euripos etiam lacus temporarios manu factos, in quibus naturalē pugnā cōmittēbant veteres, quos etiam nilos appellabant, notū est ex Tranquillo, Tacito, Seneca, & alijs. Dudū] paulo ante. Tremendos] ob potentiam formidandos. Protegit] pessundat. Subleuat] sursum leuat, & attollit. Dura] inexorabilis. Probat] ostendit. Ostentum] prodigium, miraculum. Visatur] videat. Stratus] deiectus, miser.

Prosa secunda libri .II.

Vellem autē pauca tecum fortunę ipsius verbis agitare. Tu igitur anius postulet, animaduerte. Quid tu o homo ream me quotidianis agis querelis? Quā tibi fecimus iniuriam? Quæ tibi tua detraximus bona? Quouis iudice de opum dignitatūq; meū possessione cōtende. Et si cuiusquā mortaliū proprium quid horū esse monstraueris, ego iam tua fuisse, quæ repetis, spon te cōcedam. Cum te de matris utero natura produxit, nudū rebus omībus, inopēq; suscepi, meis opibus foui, & quod te nunc impatientē nostri facit, fauore pna indulgētius educaui, omīq;

quæ mei ſunt iuris, affluentia & ſplendore circundedi. Nunc mihi retrahere manum libet: habe gratias uelut uſus alienis. Nō habes ius querelæ tanq̄ tua perdidideris proſus. Quid ergo ingemilcis? nulla tibi à nobis illata eſt uiolentia. Opes, honores, cæteraq̄ talium mei ſunt iuris. Dominam famulæ cognoſcunt, mecum ueniunt, me abeunte diſcedunt. Audacter affirmem, ſi tua forent, quæ amiſſa cōquereris, nullo modo perdididiſſes. An ego ſola meum ius exercere prohibebor? licet cælo proferre lucidos dies, eoſdemq̄ tenebroſis noctibus condere. Licet anno terræ uultum nunc floribus frugibusq̄ redimire, nunc nimbis frigoribusq̄ confundere. Ius eſt mari nūc ſtrato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorreſcere. Nos ad conſtantiam noſtris moribus alienam inexpleta hominū cupiditas alligabit? Hæc noſtra uis eſt, hunc cōtinuum ludum ludimus. Rotam uolubili orbe uerſamus, infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. Aſcende, ſi placet, ſed ea lege, ne uti cū ludicri mei ratio poſcet, deſcendere iniuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Neſciebas Cræſum regem Lydorum Cyro paulo ante formidabilem, mox deinde miſerandū, rogi flāmis traditū, miſſo cælitus

imbre defensum? Num te præterit, Paulum
 Persi regis à se capti calamitatibus pias impè
 disse lachrymas? Quid tragœdiarum clamor
 aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam fe-
 licia regna uertentem? οὐ μισράκιον ὡς ἔτι, δῶς πῖθαι
 ἦν μὲν ἕνα κελῶν, ἦν δ' ἔτι, ποῦ ἀγροθῶν, in Iouis limi-
 ne iacere didicisti? qd si huberius de bonore
 parte sumpstisti? Quid si à te nō tota discessi?
 Quid si hæc ipsa mei mutabilitas, iusta tibi
 causa est sperandī meliora? Tamen ne animo
 contabescas, & intra commune omnibus re-
 gnū locatus, proprio iure uiuere desideres.

Hoc loco fortuna inducitur seuerè cū Boethio id expo-
 stulans, quod ob amissa doleat non secus, ac si sua ipsius
 bona perdidisset: quæ si propria possedisset nūq̄ sane po-
 tuisset amittere. Proinde fortuna sibi uendicat opes, ho-
 nores, & id genus alia, secumq̄ pariter aduenire, discede
 req̄ ait. Et quo minus iustè videantur Boethij querere,
 pollicetur eius fuisse quæcunq̄ abstulerit se continuo co-
 cessuram, si cuiuscūq̄ mortalium quicūq̄ illorum proprium
 esse demonstrarit. Postea inconstātiā suā, vires suas
 esse fatetur, a qua si prohibeatur, iniquissime secum agi.
 Postremo docet exemplis quibusdam ius sibi semper fu-
 isse, volubili orbe rotam circumagere, suoz arbitrio
 versare. Agitare] tractare, disputare. Quid tu o ho-
 mo] verba fortunæ aduersus Boethium. Ream agis]
 accusas. Ream agere est accusare. Peragere vero, con-
 demnare. Quid] aliquid. Nudum rebus omnibus]
 Nudi enim nascimur, nudi morimur Plini⁹ in proœmio
 septimi natural. histori. hominem tantum nudum, & in
 nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim & plora-
 sum. Lucretius:

Tum porro puer, ut sæuis proiectus ab vndis
 Nautica, nudus humi iacet, infans, indigus omni

Reum ago
 Perago

Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
 Nixibus ex alto matris natura profundit,
 Vagituq; locum lugubri complet, vt æquum est,
 Cui tantum in vita restet transire malorum.

prona] propensa. Mei iuris] sub ditione mea. Af-
 fluentia] abundantia. Habe gratias] sis gratus ani-
 mo. An ego sola] Singulatum colligit vnicuiq; licere
 iure suo naturali semper vti: cum igitur sit sui iuris volu-
 bilem rotam assiduo versare circumactu. iniquissime se-
 cum agere queritur, indignaturq; inexplebili cupiditate
 mortales, qui ab ea, cui naturalis sit inconstantia muta-
 bilitasq; constantiam & perpetuum prosperitatis teno-
 rem requirant. Condere] componere, claudere, finire.
 Vultum] aspectum, faciem. Metaphora est satis audax
 ab homine ad rem inanimam, eamq; grauissimam & im-
 mobilem. Redimire] ornare. Confundere] pertur-
 bare. Strato] composito. Aequore] planitie, equali
 superficie. Inexpleta] inexplebilis, insatiabilis. Al-
 ligabit] cum interrogatione, & vultuose pronuntiandū.
 quasi dicat, minime poterit vnq; alligare. Hęc nostra
 vis est] vt nullam seruemus constantiam. Continuū]
 sine intermissione. Rotam] fortune simulacrum. Non-
 nulli veterum cum copia & gubernaculo finxerunt, tanq; Fortune
simulacrū
 hęc opes tribuat, & humanarum rerum regimen obti-
 neat. Cui opinioni & Vergilius assensit, qui fortunam
 omnipotētem vocat. Et historicus qui ait: Sed profecto
 fortuna in omni re dominat. Alij eam super lapide quo-
 dam rotundo consistere lepide commenti sunt. Alij rotā
 illi volubilem versatilemq; appingunt cum quatuor ho-
 minum imaginibus, primi iam sursum ascendentis, secun-
 di summum tenentis, tertii rursus descendentis, quarti
 vero in rotā imo depressi. super quibus hic est versicu-
 lus:

Regnabo, regno, regnavi, sum sine regno.

Uolubili orbe] celeri conuersione. Apud Baptistā Man-
 manum in epigrammatis ad Falconem hi sunt versus:

Fidite virtuti, fortuna fugacior vadis,

Non manet, & certam nescit habere domum,

Gaudia dum simulat, subuertere cogit at orbem,

118 Boethij de consolatione phi

Insidias ridens exitiumq; parat.

Locus Ba-
pistæ Mā
suani

Ubi animaduertendum obiter, verperam sciolos per orbem, mūdū accipere, cum hic sit sensus: ffortuna dum simulat gaudia, & dum videt blanda, cogitat subuertere, id est, clanculum & præter hominum spem vertere orbem, hoc est, rotā suam orbicularis figurę. Infima summis] Seneca tragicus:

Ima permutat breuis hora summis.

Extat carmen sane non illepidum, nescio cuius de fortuna, quod hoc potissimum loco subiiciendum putant:

O fortuna potens quā variabilis,
Quantum iuris atrox, quæ tibi vendicas?
Euertis meritos, eligis improbos.
Nec seruare potes muneribus fidem,
Fortuna immeritos auget honoribus,
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa viros pauperie grauat.
Indignos eadem diuitijs beat,
Hæc aufert iuuenes, & retinet senes,
Iniusto arbitrio tempora diuidens,
Quod dignis adimit, transit ad impios,
Nec discrimen habet, rectaq; iudicat.
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec quos clarificat, perpetuo fouet,
Nec quos deseruit, perpetuo premit.

Dionisius:

Fortuna nunquam sistit in eodem statu.
Semper mouetur, variat ac mutat vices.
Et summa in imum vertit, ac versa erigit.

Cræsus

Æalege] ea conditione. Utine] vt non. Descendere] descensum, subaudi esse iniuriam. Cræsum] Cræsus rex fuit Lydię ditissimus. captus autem a Cyro rege persarū, vinctus cōpedibus, super ingentem (quam struxerat) lignorū struem ab eo imponitur vt viuus cremaretur. Cræso autem super pyram stātū venisse in mentem, ferunt, quod sibi nutu dei a Solone fuisset dictum,

ex viventibus beatum esse neminem, quibus auditis Cy-
rum tradunt poenituisse, cum se quoque hominem esse co-
gnosceret, qui alium hominem olim se non inferiorem vi-
vum rogo traderet: praeterea veritum ob id poenam ac re-
putantem nihil esse in rebus humanis stabile, iussisse igne
celerrime extinguere iam incensum: qui cum ab homini-
bus adhibitis extingui non posset, Croesus Apollinem
invocasse dicitur, et magna vi pluvie caelitus effusa libe-
ratus. Super hoc latius legatur Herodotus libro pri-
mo. Paulum Persi] Perses ille rex Macedoniae fami Perse
geratus, cui plus auri fuit quam animi, victus superatusque Paulus
bello ab Romanis, se Cn. Octavio dedit, orans ut ad
Paulum Aemilium imperatorem duceretur, qui illi obviam
cum amicis venit, assurrexit, et (ut historici tradunt) illa-
chrymauit, varietatem scilicet fortunae secum reputans,
quae regem ex summo dignitatis fastigio in praecipitum detra-
xerat. Perses autem ductus in triumphum est vna cum
filijs, peritque in carcere animi in cerebro confectus, vel (ut
alii tradunt) vigilijs infomniisque maceratus. Persi propter
δαμοσιλευτορ detrahit s literam, quae plerumque pro sibilo
habetur, non solum necessitatis, sed etiam euphonie cau-
sa ut Salustius: A principio vrbis ad bellum Persi Ma Perse]
cedonicum, pro Persis. Detrahitur autem s tertiae decli-
nationis genitivo. Vergilius in primo Aeneidos:

Troas reliquias Danaum atque immitis Achilli.

Tragediarum] Tragedia est heroice fortunae in aduer- Tragedia
sis comprehensio. Omnium tristitia et frequens clamor pro-
pria sunt. Ideoque Euripides petente Archelao rege, ut
de se tragediam scriberet, abnuvit, ac precatus est, ne acci-
deret Archelao aliquid tragediae proprium, ostendens
nihil aliud esse tragediam, quam miseriarum comprehensi-
onem. Nonne adolescentulus δύο τούς πίθους τὸν μὲν
ἕνα κακῶν τὸν δὲ ἕτερον καλῶν. Haec graeca misit ad me
Johannes Aedicollus ex peruetusto exemplari, quae sic
redduntur latine: Duo dolia, malorum quidem unum, al-
terum autem bonorum. In Caesaris nostri libello haec
inveniunt, ὃν μισραίου ὦρ ἔτι δύο πίθους τὸν μὲν ἕνα κα-
κῶν τὸν δὲ ἕτερον καλῶν. Quae ad verbum sic possumus
interpretari: Non adolescentulus adhuc enā duo dolia,

unum quidem malorum, alterum autem bonorum. Ubi autem
 inaduertendum est, non pro nonne positum, petereque sibi reddi
 affirmationem. Est autem hoc sumptum ex Homeri libro 20 illa
 dis ultimo, in quo haec insunt, interprete Laurentio Valla:
 Duo enim dolia in Iouis lumine sedunt plena numerum, que
 nobis danda constituit, malorum alterum, alterum bono-
 rum. Ex quibus Jupiter nunc homini mala, nunc bona
 exhibet. Cui mala, enim ad iniuriam exponit, ut in misera-
 ria vitam agat. Quis enim neque diis, neque hominibus hono-
 rat? Homericos versus Nicolaus Valla sic latinos
 reddidit:

Binaque praeterea Iouis esse in limine dicunt
 Vasa, quibus sortem deus ipse emittit utranque,
 Ille miser, cui fors fati contingit amara,
 Heu quantos etiam gemitus, quam dura videbit
 Exitia, atque omnem missam mœroribus atris
 Vitam aget, hunc homines odio superique sequentur.

Hanc Homeri opinionem Socrates apud Platonem
 in secundo de republica libro, grauius improbat, aens
 non admittendum esse, Iouem nobis penuriam esse bo-
 norum atque malorum. Loquitur autem hoc loco Philosophia
 non ex sua, verum fortunæ persona, neque rem ita se habe-
 re, sed Boethium adolescentulum ex Homero didicisse
 refert. Quid subaudiendum dices. Sperandi melius
 iuxta illud tragici,

Nemo desperet meliora lapsis.

¶ Metrum secundum libri II.

SI quantas rapidis flatibus incitus
 Pontus uersat harenas,
 Aut quot stelliferis edita noctibus
 Cælo sidera fulgent:
 Tantas fundat opes, nec retrahat manum
 Plena copia cornu,
 Humanum miseris haud ideo genus

Cessat flere querelas.

Quamuis uota libens excipiat deus

Multi prodigus auri,

Et claris auidos ornet honoribus,

Nil iam parta uidentur.

Sed quæ sita uorans sæua rapacitas

Altos pandit hiatus.

Quæ iam præcipitem frena cupidinem

Certo sine retentent,

Largis cum potius muneribus fluens

Sitis ardescit habendi?

Nunq̄ diues agit, qui trepidus gemens

Sele credit egentem.

Hoc carmine, cuius alter versus est Asclepiadens, alter Pherecrati^o, tãdē mortaliū iniq̄s morib^o grauius offensa fortuna, in eo: si insatiabilē auaritiã inuehit, q̄q̄ plura congeserint, eo longe plura concupiscant. Quantas] quot, vel q̄ magnas. Melius tamē est, ut pro quot accipias. Silius Italicus in .xv.

Quantus.

Quantas ipse deus lætos generauit in usus.

Res homini?

Claudianus:

Conueniunt animæ, quantas truculentior auster

Decutit arboribus frondes, Terentianus:

Maurus item quantos potui cognoscere Graios,

Rapidis] impetuosis. Pontus mare. Uersat] crebro vertit. Edita] in lucem data. Copia] hanc fabulam fertilitatis esse deã, cui cornu ab Hercule Acheloo in tauri speciem mutato detractum, omnium fructuum pumitijs refertum Naiades consecrarunt, vñ apud Ouidium Achelous:

Copia.

Rigidum fera dextera cornu

Dum tenet, infregit, truncaq̄; à fronte reuellit.

Naiades hoc pomis, & odoro flore repletum
 Sacrarunt, diuesq; meo bona copia cornu est.

Lucianus de mercede seruientibus: Et habebis copiam
 cornu. & lac gallinacem emulgebis. Horatius:

Beata pleno copia cornu. Idem:

Aurea fruges

Italiae pleno diffudit copia cornu.

Prodigus. Ideo] ob eam affluentiam opum. Prodigus] largus.
 Accipitur nunc in bonam partem. Clanculum tamen vi-
 detur alludere ad prodigi hominis mores, qui sepe ultra
 modum pecuniam largitur indignis. Claudianus:

Munificus laudis, sed non es prodigus auri.

Nil iam parva vid.] id est, ea que dū desiderarent. ma-
 gna cupidus videbantur, posteaq; in eoru venire posses-
 sionem, pro nihilo habetur. semper ulteriores sitienter in-
 hiantibus. Que frena] quasi dicat nulla. Retentē]
 retinere possint. Sitis habendi.] Ecclesiastes cap. 5.
 Avarus non implebit pecunia: & qui amat diuitias, fru-
 ctum non capiet ex eis. Juuenalis:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Prudentius:

Auri nanque fames parto fit maior ab auro.

Horatius:

Crescentem sequitur cura pecuniam, Majorūq; fames.

Diuus Ambrosius in tertio epistolarum ad Simplicia-
 num: Quis autem ante deum diues, nisi quietus & mode-
 stus spiritus, qui nunq; corrumpit? Nonne tibi videtur
 diues, qui habet pacem animi, tranquillitatem quietis,
 vt nihil concupiscat, nullis exagitetur cupiditatum pro-
 cellis, nec vetera fastidiat, & nona querat, & semp deside-
 rando fit in summis diuitiis inops? Idem in eodē libro
 ad eundem: At vero insipiens, & quod putat se habere ne-
 quaq; possidet. An putas illum possidere, q̄ thesauro suo
 die et nocte incubans, auara & misera torquetur solici-
 tudine? Ille vero eget, & si alii diues videtur, sibi pau-
 per est, qui non vritur eo quod habet, qui adhuc alia ra-
 pit, alia desiderat. Ubi enim nullus cupiditati modus,
 qui fructus diuitiarū? Nemo est diues, q̄ qd habet, sech
 hinc auferre non potest. Quod enim hęc relinquatur, nō

In auaros.

multo post: Duos finitimos vetus historia describit, regē Achab, & pauperem Nabuthan. Quem horum pauperiorē, quem ditiozem credimus? Alter regali fulcro diuitiarum præditus, inexplebilis, insatiabilisq; opibus suis, exiguam pauperis vineam desiderauit. Alter aspiciens animo βασιλῆος τὰς πολυχρύσεος τύχης, imperialesq; gazas, suo erat contentus palmitē. Nonne videtur hic magis diues, hic magis rex, qui sibi abundabat, suas regēbat cupiditates, vt nihil alienum concupisceret? Ille autē egentissimus, cui aurum suum vile, alienus palines preciosissimus existimabatur. Idem in decimo epistolarū: Quo plus vnusquisq; acquisierit, plus sitit, & quasi quadam in ardore ebrietate cupiditatum suarum. Idem in libro de Nabutha. O diues nescis, q̄ pauper sis, q̄ inopē tibi ipsi videaris, qui te diuitem dicis. Quanto plus habueris, plus requiris: Et quicquid acquisieris, tamē tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia non restingitur. Quasi gradus quosdā cupiditas habet quo plures ascenderit eo ad altiora festinat, vnde sit grauis ruina lapsuro. Et paulo post hæc subiicit: Quis igitur tibi pauper videtur, qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper est affectu. Affectus diues egere non nouit, census abundans nequit auaripetctus explere. Ideoq; diues cupidus. In inuidiā possessionis, & paupertatis querelam, Ambrosii libro, cuius modo meminimus, nescio quo adiectum est epigramma, nō indignum sane, quod & his apponatur:

Plurima habere cupit, qui possidet omnia diues,

Nempe inopes reddit copia magna viros,

Vnde habeant, cura est paucis, sed oportet habere

Per scelus atq; nefas, pauper vbiq; iacet.

Hoc pater Ambrosius Nabuthæ testatur in vmbra,

Qui pro re re suo rege volente cadit.

Addidimus et nos aliquot ab hinc annos, cum idem opus discipulis enarrandum suscepissemus, hoc qualecunque carminis simulacrum:

Meus hominis diues, non gaza, nec arca putanda est,

Cui satis est nunquam, semper avarus eger.
 Crescit vt indulgens potum sibi luridus hydrops,
 Sic augetur opum, dum cumulantur, amor.
 Fas & iura facit nihili vesana cupido,
 Quodq; libet, cæca mente licere putat.
 Inter opes inopem noris vt lector avarum,
 Hoc lege diuini nunc opus Ambrosij.
 Agit] viuit. Egentem] Horatius:
 Magnas inter opes inops.
 Periander: præstat eum qui bonis non vitur, mori, q̄
 viuentem egere.

Prosa tertia libri. II.

His igitur si pro se tecum uerbis fortuna
 loqueretur, quid profecto cōtra hisce-
 res non haberes. At si quid est, quo querelam
 tuā iure tuearis, proferas oportet, dabimus
 dicendi locum. Tum ego, Speciosa quidem
 ista sunt, inquā, oblitaq; rhetoricæ ac musicæ
 melle dulcedinis, tum tantum cum audiunt,
 oblectant. Sed miseris malorum altior sensus
 est. Itaq; cum hæc auribus insonare desierint,
 insitus animum mœror prægrauat. Et illa, Ita
 est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui re-
 media, sed adhuc contumacis aduersum cu-
 rationem doloris fomēta quædā sunt. Nam
 quæ in profundum sese penetrent, cum tēpe-
 stiuum fuerit, admouebo. Veruntamen ne te
 miserum existimari uelis, an numerum mo-
 dumq; tuæ felicitatis oblitus es? Tacco quod

desolatum parente, summorum te uirorum
 cura suscepit, delectusq; in affinitatem prin-
 cipum (quod preciosissimum propinquitatis
 genus est) prius charus q̄ proximus esse cœ-
 pisti. Quis non te felicissimū cū tanto splendo-
 re locerum, cum coniugis pudore, cum ma-
 sculæ quoq; prolis opportunitate prædica-
 bit? Prætereo (libet em̄ præterire cōmunia)
 assumptas in adolescētia negatas senibus di-
 gnitates. ad singularem felicitatis tuæ cumu-
 lum uenire delectat. Si quis rerum mortali-
 um fructus ullū beatitudinis pondus habet,
 poterit ne illius memoria lucis quātalibet in-
 gruentium malorum mole deleri, cum duos
 pariter consules liberos tuos domo prouehi
 sub frequentia patrum, sub plebis alacritate
 uidisti, cum eisdem in curia curules insidenti-
 bus tu regiæ laudis orator, ingenij gloriam,
 facundiæq; meruisti? cum in circo duorū me-
 dius consulū circumfusæ multitudinis expe-
 ctationem triumphali largitione satiaisti, de-
 didisti (ut opinor) uerba fortunæ, dū te illa de-
 mulcet, dum te ut suas delicias fouet. Munus
 quod nulli unquā priuato commodauerat,
 abstulisti. Vis ne ergo cū fortuna calculū po-
 nere? Nunc te primū liuēti oculo per strinxit.
 Si numerum modumq; lætorum tristiumve

consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quod si idcirco te fortunatū esse nō existimas, quoniam quæ tunc læta uidebantur, abierunt, nō est, quod te miserum putes: quoniam quæ nunc mœsta creduntur, prætereūt. An tu in hāc uitæ scenam nunc primum subitus, hospesq; uenisti? ullam ne humanis rebus inesse constātiā reris, cum ipsum sæpe hominem uelox hora dissoluat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamē uitæ dies mors quædā fortunæ est etiam mentis. Quid ergo referre putas, tu ne illam moriendo deseras, an te illa fugiendo?

¶ **S**upra Boethio fortuna sic locuta est Quid si huberius de bonorū parte sumpsiſti? N sic igitur philosophia recēset ea omnia, quibus a fortuna fuerit ornatus, atq; minus eum iuste de illa queri, cum adhuc se felicem negare non possit, q̄ inita ratione plus bonorum q̄ malorum tulisse conuincat, atq; retinere. **Hisceres]** loquereris. **Hisco** significat submisſe loquor, siue os ad loquendum aperio. **Plautus:**

Hisco.

Ne hiscere quidem audeat.

Accius:

Hem vereor plus q̄ fas est captiuum hiscere.

Misce] dulcedinis] poetice delectationis. **Tum]** tūc. **Quū]** quando. **Altior]** profundior. **Mœror]** tristitia. **Contumacis]** rebellis inobedientis **Fomenta]** mitigamenta, et quæ greci vocant malagmata. **penetrent]** penitus immitant. **Desolatū]** orbatū. **parente]** patre. **Quod]** prius charum esse q̄ proximū. **Charus.]** ob præclaram indolem amarus. **proximus]** affinis. **Sensus est.** Principibus ciuitatis ante charus fuisse ob virtutis studiū q̄ p̄ affinitatē p̄pinquus. **Socerosū]** **Symmachi]** & uxoris eius, aut etiā fratrum filiorūque illius.

Socer.

Varo in Aeneidos secundo:

Infelix quæ se dum regna manebant,
 Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
 Ad soceros, & auro puerum Astyanacta trahebat.

In libro Thobie: Post obitum matris suæ Thobias
 abcessit ex Ninive cū vxore sua, & filiis, & filiorum filiis,
 & reuersus est ad soceros suos. Socer nomē ad aliquid
 est, refertur enim ad generum. Unde Ouidius:

Non hospes ab hospite tutus,
 Non socer à genero.

Coningis] vxoris tuæ Rusticianæ. Fructus] vsus cū
 quadam delectatione Lucis] dici. Quātalibet] quā
 tumuis magna. Ingruentum] imminentium. Malo-
 rum] aduersitatum. Consules] fuerunt quondā apud
 Romanos leges annales, obus non licebat consulatum
 inire, nisi tertiu & quadragesimum annū agentī. At vero
 (vt in quinta dicit Cicero) apud antiquos Rulli, Decii,
 Coruini, multiq; alij, recētiorē sūt memoria supior Afri-
 canus, T. Flaminius admodū adolefcētes cōsules facti,
 tātas res gesserūt, vt populi Romani imperiū auxerint,
 nomen ornauerint. Proinde nemo miret, si post imperij
 ruinam, barbaris iam tenētibus Italiam, & plerisq; legi-
 bus Romanorū abolitis, duo filij Boethij propemodum
 pueri, fortuna potissimum suffragante, pariter ob patrię
 virtutis & sapiētie meritum cōsules euaserint, idē iussu
 Theoderici Gothorum regis, qui diu in bonos viros bñ
 fuit animatus. Curules] hę selle fuerunt ebozeę, qbus
 maiores magistratus utebantur in curru, quo honoris
 gratia in curiam vehi soliti erant. Insidentibus] Insi-
 deo selle & sellā dicimus, sed hoc rarū. Regie laudis]
 laudis Theoderici regis. In circo] Circus Romę lo-
 cus fuit admodum spatiosus, & turbe capax, spectandis
 ludis idoneus, in quo & munera (quę missilia dicebant)
 ab edilibus consulibusve in populum, ad eius fauorem
 sibi magis conciliandum, spargebantur. Duorum] filij
 orum tuorum. Medius] Medius quōdam locus fuit: locus
 honoratus, hodieq; apud nonnullos est. vnde Ouidius
 de seniore, Fastorum libro quinto:

Leges
annales.

Curulis.

Circus.

Medius

Et medius iuuenum, non indignantibus ipsis

Ibat, & anterior, si comes vnus erat.

Extat apud Spartianum iocus Hadriani dignus memoratu, qui cum seruum suum inter duos senatores medius ambulare vidisset, misit, qui ei colaphum daret, & diceret. Noli inter eos ambulare, quorum esse adhuc potes seruus. *Triumphali larg.*] magnifica & consulari muneri donatione. *Dedisti, v. fort.*] fortunam blandis verbis decepisti. *Dare verba* (vt vulgo notissimum) significat decipere, id est verbis & promissis manibus. *Martialis:*

Dare verba

Cui nihil ipse dabas, is tibi verba dedit.

Ut suas delic.] Delicias alicuius dicimus, qui ei in deliciis est. *Maro in bucolicis:*

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin

Delicias domini.

Priuatus

Priuato] Priuatus dicitur is, qui publico munere aut principatu non fungitur. *Calculum ponere*] rationem intrare. Nam calculis fieri solet supputatio. vnde *Martiali* dictus calculator. *Liuenti oculo*] *Hactenus*, inquit, tibi fauit fortuna, nunc primum coepit aduerfari. Quod autem ait *liuenti oculo*, videtur alludere ad mulieres visu fascinantes, quae interimant quos diutius intueantur, iratis praecipue oculis, quod earum malum teneriori aetate magis nocet. *Fortuna* igitur, inquit, quae hucusque indulgentissime matris more te suas delicias fouit, nunc te primum fascinavit more *Africanae* vel *Illyricae* mulierculae. *Perstrinxit*] lesit, corrumpit, vitiauit. *Liuenti*] minime candido, pestifero, & liuidos vapores emittenti. *In hac vite scenam*] eleganti metaphora scenam vite dicit, cum haec sit fabulae similitudo, quae solet in scena ab histrionibus agi. *Seneca epistola. 77.* Quomodo fabula, sic vita. Non quod diu, sed quod bene acta sit refert. *Mozia* apud *Erasmum* in encomio: Porro mortalium vita omnis quid aliud est, quam fabula quae priam, in qua alii alius obiecti personis procedunt, aguntque suas quisque partes, donec choragus educat e proscenio, qui sepe tauen eundem diuerso cultu prodire iubet, vt qui modo regem purpuratum egerat, nunc seruum pannosum gerat. Adumbrata quidem omnia, sed haec fabula non aliter agitur. *Cicero in Catone maiori:* In hoc sumus sapientes, quod naturam optimam du

cem tanq̄ deū seq̄mur. eiōz paremus, a qua non verisimile est, cū ceterę partes etatis bñ descriptę sint, extremū actū tanq̄ ab inerti poeta esse neglectū. Idē in eodem: Quę sunt igitur voluptates corporū cū autoritatis premis cōparandę. q̄b⁹ q̄ splendide vsi sunt, ij mihi vident fabulā etatis pegisse, nec tanq̄ inexercitati histriones in extremo actu corruisse. Rursus in eodē: Neq̄ esū hīstrionū vt placeat, pagēda est fabula solūmodo. In quocūq̄ fuerit actu, probeſ. Nec sapienti vsq̄ ad plaudite videntur. Item sub finē eiusdē dialogi: Senectus aut pacto etatis est tanq̄ fabulę, cuius defatigationē fugere debemus. p̄sertim adiuncta satietate. Subit⁹ repētinus. Hospes] peregrinus. Ullam ne humanis rebus] Argumentatur ab eo quod est magis. Homo ipse corruptionem effugere non potest. cum sepe repentina morte dissoluatur. Multo igitur minus reb⁹ humanis inest constantia. Horatius in arte poetica:

Debemur morti nos nostraq̄.

Uelox hora] Uetus est illud Uarronis adagiū, Homo Adagium.
bulla. Faustus:

Subdita sunt certo mortalia corpora fato,

Cunctaq̄; præcipiti tempora fluxa ruunt.

Tam nimis humanum celeri genus interit hora,

Turgida quā pluuie bulla liqueſcit aquę.

Quid est homo? inq̄t Seneca, quodlibet quassum vas, et quodlibet fragile iactatu. Quid est homo? imbecillissimū corpus et fragile, nudum suapte natura, inerme, aliene op̄s indigens, ad omnem fortune contumeliam proiecum, frigoris est et laboris impatiēs, ex infirmis fluidisq̄ contextunt. Odoz illi saporq̄, et lassitudo, et vigilia, humor, et cibus, sine quibus viuere nō pōt, mortifera sunt. Quocunq̄ se mouet, infirmitatis suę statim conscius tenuissimis causis atq̄ offensionibus morbidus ac putris. Merito itaq̄ cecinit sapientissimus poetarum:

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum,

Fortnitis] bonis fortune. Valerius Maximus libro sexto: Caduca nimium et fragilia, puerilibusq̄ consentanea crepidis sunt ista, quę vires atq̄ opes humane vocantur. Affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in

130 Boethij de consolatione phi-

loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistit, sed incertissimo flatu fortunę huc atq; illuc acta, quos sublime extulerunt, improniso recurſu deſtitutos in profundo cladium miserabiliter immergunt. Itaque neq; debent existimari, neq; dici bona, quę inflictorum malorum amaritudinem deſiderio ſui duplicant. Ultimus tñ vitę dies m. q. f. e. e. m.] Sic Proſper in epigrammatis:

Terrenis opibus cum diues gaudet iniquus,
Veris se miserum nescit egere bonis.

Nam quid erit, quod non momento temporis vno
Perdere mundana conditione queat,
Cum licet aduersis cessantibus, omnia parcant,
Lege tamen mortis sit faciendus inops?

Metrum tertium libri .II.

Cumpolo phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albentes hebetata uultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemo flatu zephyri tepentis
Vernis irrubuit roſis,
Spiret infanum nebulosus auster,
Iam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus.
Sæpe feruentes aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas uariat uices,

Iosophiæ Liber II.

III

Crede fortunis hominum caducis,

Bonis crede fugacibus.

Constat æterna positumq; lege est,

Vt constet genitum nihil.

¶ Carmen est dicolon. cōstans sapphico & glyconico, quo satis euidenter ostenditur, non solum rebus humanis nullam inesse constantiam, vt iam dictum est, sed nihil fere in hoc mundo esse immutabile, cum omne id qd sit genitum, necesse sit aliquando corrumpi. Phœbus] sol. Rosæ] rubicundis. Hebetata] Maus enunlus men offuscat minus. vnde & Ouidius:

Ecce uigil nitido patefecit ab ortu

Purpureas aurora fores, & plena rosarum

Arria, diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit

Lucifer, & cæli statione nouissimus exit.

Hauster.

flammis] splendoribus solis. Prementibus.] obsecrâtib; stellis. Spiret] deest, si. Insanum] insalubriter, nomen pro aduerbio. Nebulosus auster.] hic ventus est flans a meridie, nebulosus atq; humectus. vñ & a grecis dī ^{vōt} ab eo quod est ^{vōt} humiditas. humor, latine vel auster, qd aures sternat hebetatq; vel hauster, ab hauriendis aquis. De hoc Cornelius Celsus libro medicine .2. capi 1. Auster aures hebetat, sensus tardat, capitis dolores mouet. alium soluit, totū corpus efficit hebes, humidū, languidū. Horat. in sermonib.

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus auster.

Ouidius in septimo Metamorphoseos:

Lætiferis calidi spirarunt æstibus austris.

Decus] rosarum pulchritudo & ornamentū. Tranq̃llo sereno] tranquilla serenitate. Immotis] non motis. Aquilo.] ventus est ab impetuoso aquile volatu nominatus, septentrionalis quidem & frigidissimus, quem Scythi boream appellant. Feruentes.] estuantes. Uerso] subuerso, diruto, exagitato. Aequore] aquarum planitie. Aequor enim ab equalitate dictum esse constat. Rara si. c. s. f. m.] Argumentū pfert ab eo qd magis est,

Aquilo.

132 Boethij de consolatione phi-

Magis em̄ mundo videtur inesse constantia, & p̄petuus tenor, q̄ rebus mortalium fortune mutationisq; subiectis: sed mūdo, vt ex particularibus exemplis collectū est, nō inest semp̄ eadē facies, p̄petuasq; cōstantia. multo igitur minus mirādū est, si res humane casuum varietatē vicesq; recipiant. Crede] ironia est, quasi dicat, minime tibi credendum est. Sic poeta:

I nunc, & verbis virtutem illude superbis.

Et Horatius:

I nunc, & versus tecum meditare canoros.

Bonis] Iambus est, nam sicut Terentianus docet, Sic conicus versus quemadmodū & phalecius, pro spondeo modo iambū, modo trocheum admitit. Septimius:

Geritq; intus in oppidum

Anhelos Panope greges.

Idem:

Purpuræ leguli senes,

Intus hic vbi constitum est.

Horatius in odis:

Ignis illiacas domos,

Catullus:

Dianæ sumus in fide

Puellæ & pueri integri.

Idem:

Metiensiter annum

Rustica agricolæ bonis

Tect a frugibus expleas.

Constat. eter.] Pulchra verissimamq; conclusio, qua ostēditur, omne id quod genitum est, corruptioni esse obnoxium. Aristoteles in primo de celo & mundo: Genitū em̄ & corruptibile sese mutuo cōsequuntur. Seneca epistola lxxxviii. Cui nasci contigit, mori restat. Idem alibi: Lex utilis est, quæ iubet nasci & mori. Constat] certum et firmum hoc est, vt nihil genitum constet. id est, perpetuo duret atq; permaneat. Maximianus:

Ortus cuncta suos repetunt, matremq; requirunt.

Baptista Mantuanus:

Vnda, solum, pereunt, perit humidus æther, & ignis

Occidit, & quicquid quatuor ista creant.

¶ Prosa quarta libri .II.

TVm ego: Vera, inquam, commemoras
ò uirtutum omnium nutritrix, nec inficia
ri possum prosperitatis meæ uelocissimum
cursum. Sed hoc est quod recolentem uehe-
mētius coquit. Nam in omni aduersitate for-
tunæ, infelicissimum genus est infortunij, fuisse
felicē. Sed quod tu, inquit, falsæ opinionis
supplicium luis, id rebus iure imputare non
possis. Nam si te hoc inane nomen fortunæ
feliciter mouet, quæ plurimis maximisque ab-
des, mecum reputes licet. Igitur si quod in
omni fortunæ tuæ censu preciosissimū possi-
debas, id tibi diuinitus illæsum adhuc, inuiol-
atumque seruat. Poteris ne meliora quæque
retinens, de infortunio iure causari? Atque ui-
get incolumis (illud preciosissimum humani
generis decus.) Symmachus socer, & quod ui-
tæ precio non segnis emereres, uir totus ex sa-
pientia uirtutibusque factus, suarum securus,
tuis ingemiscit iniurijs. Viuit uxor ingenio
modesta, pudicitie pudore præcellens, & ut
omnes eius dotes breuiter concludam, patri
similis. Viuit, inquam, tibi que tantum uitæ huius
exosa spiritum seruat. Quo uno felicitate

tem minui tuam, uel ipsa concesserim. tui desiderio lachrymis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum iam ut in id ætatis pueris, uel paterni uel auiti specimē elucet ingenij? Cum igitur præcipua sit mortalibus uitæ cura retinendæ, ò te si tua bona cognoscas felicem, cui suppetunt etiam nūc, quæ uita nemo dubitat esse chariora, Quare sicca iam lachrymas. nondum est ad unum omnes exosa fortuna. Nec tibi nimium ualida tempestas incubuit: quoniã tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis nanq; manētibus, utcunq; se res habeant, enatabimus. Sed quãrum decus ornamentis nostris decesserit, uides.

[Superiori prosa Boethio philosophia, quãtis a fortuna bonis præditus auctusq; fuisset, ostendit: quorum relatiōe facile pbauit plura ei fortunã cõtulisseq; abstulisse. Nunc aut̃ docet tãta illi superesse bona, ut si qua sũt in fortunę reb⁹ felicitas, nondum eam perdidisse uideat. Deinde familiariter virum reprehendit, nimis animo cõturbatum ob partem bonorum amissam, cum mortalium nemo sit omni ex parte fortunatus. Postea docet veram felicitatem in fortunę bonis minime consistere. Proinde beatitudinem expetenti nulla ratione esse dolendum, quod amiserit ea quę vere beatum efficere non possunt. Recolentem] remniscentem, et animo repententem,
Coquit] angit. Ennius:

Curamve leuasso,

Quæ nunc te coquit.

Infortunatissimum genus est infortunij, fuisse felicem] Plautus in Rudentibus.

Miserum istuc uerbum & pessimum est,

Habuisse, & nihil habere.

Maximianus:

Dura fati miseris memoratio prisca bonorum,

Et grauius summo culmine merfa ruunt.

Igitur si.] Memorare incipit bona Boetio etiamnum reliqua. Diuinitus] a deo. Atqui] sed. Incolumis] saluus. Symmachus socer] hic locus dilucide ostendit Boethium aliquanto prius in exilium fuisse missum, quam Symmachus eius socer fuerit captus, et in vincula coniectus, quo tempore composuit hoc diuinum opus. fuit autem hic Symmachus uir disertissimus, et summis ornat^o uirtutibus, quod Boethio patre orbat^o ob eius summam ingenium et optimam indolem, Rusticianam filiam suam uxorem dedit. Ad hunc Symmachum complurcula etiamnum extant Boethii nostri scripta. Tollendus est autem multorum insignis error, opinantium huius Symmachi esse epistolas, quæ extant breues quidem et elegantes, sed ab impio homine et Christianorum inimico conscriptæ. fuit enim alter Symmachus orator, et urbis Romæ prefectus, cuius ille sunt epistolæ, et oratio ad Valentianum imperatorem, qua persuadere conatus fuit aram Victoriæ restituendam, cui Prudentius poeta Christianus, et diuus Ambrosius, hic oratione, duobus ille poeticis libris responderunt. Boethium autem socer multis annis post hoc est, tempore Iustini maioris floruit, uir Christianissimus, et diui Gregorii pontificis testimonio sanctus. Quisquis igitur recte sentire super hoc uult, mecum sentiat oportet. Quod] decus humani generis preciosissimum. Non segnis] impiger et festinabundus. Et si. v. q. factus] huic contrarium est illud Ciceronis in oratione pro Cluentio: Et qui esset totus ex fraude et mædacio factus. Suarum] iniuriarum. Securus] nullam habens curam. Uxor.] Rusticiana Symmachi filia. pudicitie pudore præcellens.] Hieronymus in Iovinianum: Docillimi uiri uox est, pudicitiam in primis esse re

Error multorum.

tinendam: qua amissa, omnis virtus ruit. In hac mulie-
 rum virtutum principatus est. Hec pauperem commē-
 dat, dimitte extollit, deformem redimit exornat pulchra.
 Bene meretur de maiorib⁹. quorum sanguinem furtiva
 sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de matre
 erubescendū. nec de patre dubitādū est. bñ in primis de
 se, quā a cōtumelia externi corporis vindicat. Uel] etiā.
 Tu] desiderio] eo qd te desiderat. Desiderantur enim
 ea que absunt. Quid] propter quid, vel ad quid. Libe-
 ros] filios tuos. Consulares] q̄ cōsules (vt supra dictū
 est) fuerunt. Quorum] filiorū tuorū. Specimen] pro-
 prie est id, quod de re venali ostenditur emptori vt inde
 possit ceteras merces estimare. vt particule panni, aut
 parum frumēti, vel vini gustus. Ingenū paterni] Boe-
 thiani. Aviti] Symmachiani. Ut] Utpote. In pueri
 id etatis] id est, eam etatem agentibus. figurata locu-
 tio est. Id etatis enim, sicut id gen⁹ cuiuslibet casui figura-
 te apponitur, et significat per eam etatem, seu eius etatis,
 Plautus in Asinaria:

Specimen.

Id etatis.

Neq; puduit eum id etatis sycophantias struere.

Luius: Quem cum percontaretur Scipio. Qs. et cuias, et
 cur id etatis in castris fuisset. Numidā se esse ait, Vassi-
 um populares vocare. O te si t. b. c. felicem] O, nunc
 interiectio est admirantis: et est imitatio illius Vergilianii
 in secundo georgicorum:

O. t. b. c. felicem.

O fortunatos nimium, sua si bona norint Agricolas,

Que vita n. d. e. c.] Symmachus focer, vxor, et liberi.
 Ad vñū omnis] Omnes, nemine excepto. Luius: Con-
 sul romanus in Algido consecutus ad vñum omnes occi-
 dit. Nimmū] ultra modū. Valida] impetuosa. Qñ]
 quandoq̄dem. Tenaces ancore] pulchre permanet in
 metaphora, a nauigantibus, et tempestate laborantibus
 sumpta. Ancora grece dicitur ἄγκυρα. Vetus adagiū est.
 Ancora dom⁹ pro familię refugio. Quicqd̄ em̄ illud est,
 cui innitimur. cuiusq; fulcimur fiducia, ancora vocatur:
 sumpta a nauibus translatione, que cū ancoris fulgē sunt,
 veluti defensione a fluctibus quiescunt. Euripides in Hecuba
 de Polydoro:

Ancora.
Proverbiū

Qui iam solus generis superest ancora nostri.

Ut cunq;] quocunq; modo. Enatabimus] euademus
 mortis periculum, perstat in translatione.

Et illa : Promouimus (inquit) aliquantulum, si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus atq; anxius cōquereris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ uel nunq̄ tota proueniat, uel nunquam perpetua subsistat. Huic census exhuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille uero utraq; circumfluus, uitā cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filij filique delictis mœstus illachrymat. Idcirco nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat. Inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, & expertus exhorreat. Adde q; felicissimi cuiusq; delicatissimus sensus est, & nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis aduersitatis insolens, minimis quibusq; proster nitur: adeo perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summā detrahunt. Quā multos esse cōiectas, qui sese cælo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquijs pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem

tu exiliū uocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes. Contraq̄, beata sors omnis est æquanimitate tolerātis. Quis est ille tam felix, qui cum dederit impatientiæ manus, statū suum mutare nō optet? Quā multas amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est: quæ si etiam fruenti iucunda esse uideatur, tamen quo minus (cū uelit) a beat, retineri non possit. Liqueat igitur, quā sit mortalium rerū misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat.

Promouimus] p̄fecimus. Ferre] pati. Quis est em̄] Sententia est uerissima, eleganter per interrogationem prolata. Cui concordat illa quæ est apud Herodotum r̄horem. Non potest inueniri uita hominis carens molestia. Seneca: Nulla est tam bona fortuna de qua nihil queri possit. Idem in libro de ira tertio: Nulli fortuna tam dedita est, ut multa tentanti ubiq̄ respondeat. Horatius:

Nihil est ab omni Parte beatum.

Erasmus e Græco:

Felix per omnia nullus est mortalium.

Eandem sententiam idem et sic extulit:

Haud uiuit ullus omnibus felix modis, Euripides:

Siquidem uniuersis rebus in mortalium,

Nil continenter & undiquaq̄ prosperum est.

Plinius libro 7 Mortalium nemo est felix. Idem in eodē libro: Nemo mortalium omnibus horis sapit. Maharbal ad Annibalem apud Lium: Non omnia eidem dii dedere. Vincere scis Annibal, victoria uti nescis. Ulysses apud Homerum, interprete Philelpho:

Non vni dat cuncta deus, formosus ut idem

Sit simul & prudens, ac multa laude disertus.
 Qui specie caruit, deus hunc venerabilis ornat
 Viribus eloquii, quo fit, mirentur & vnum
 Hunc alij, suavis lingua dulcedine capti.
 Hic autem fidens orat, leniq; pudore
 In coetus excellit agens, quem numinis instar
 Suspiciunt (urbem quisquis petiere) loquentem.
 Ast alium formæ bonitas, quem cominus æquat
 Cælitibus, penitus defecit gratia linguæ.

Claudianus in panegyrico Styliconis:

Etenim mortalibus ex quo
 Tellus cœpta coli, nunquam sincera bonorum
 Sors vlli concessa viro, quem vultus honestat,
 Dedecorât mores, animus quem pulchrior ornat,
 Corpus destituit, bellis insignior ille,
 Sed pacem foedat vitis, in publica felix,
 Sed priuata minus, partitu singula quenque
 Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in armis,
 Hunc rigor, hunc pietas, illum solertia iuris,
 Hunc soboles, casti q; tori.

Rixetur] litiget, discoueniat, discrepet. Huic census]
 Ostendit in hac vita nemini totam felicitatem proueni-
 re. Degener sanguis] generis ignobilitas. Utroq;]
 & censu & generis nobilitate. Vitam celibem] vxore ca-
 rentem. Horatius in primo epistolarum:

Lectus gentilis in aula est,
 Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita,
 Si non est, iurat bene solis esse maritis.

Inexpertus] non expertus. Adde quod f.] Ostendit,
 quo magis sint fortunæ successibus assueti, eo minus ad-
 uersos casus ferre mortales. Ad nutum] ex ani-
 mi sententia, & ad voluntatem. Insolens] insuetus
 prosternitur] affligitur Adeo] in tantum. Perexigua]
 valde exigua. Summâ] pfectione. Cælo proximos] Proverbi-
 supra modum fortunatos. Proximum cælo seu in cælo esse,
 seu cæli digito attingere, sciat supra modum fortunatum

Proverbi

esse ac gloriosum. M. Tullius: Bibulus in celo est, nec quare scio, sed ita laudatur. Idem: Nostri autem principis digito se celum putant attingere, si nulli barbari in piscinis sint, qui ad manus accedant. Adeo nihil est n. n. c. p.] Sic Menander:

Nihil admodum atrox passus es,

Nisi id tu tibi fingis

Aequanimitate] patientis. Plautus:

In re mala animo si bono utare, adiuuat. Horatius:

Sed leuius sit patientia,

Quicquid corrigere est nefas,

Dederit manus] submiserit se, Translatum ab iis, qui bello capti, manus suas victori prebent vincendas.

Quam multis amaritudinibus h. f. d. r. est] Plautus in Amphitryone:

Ita cuiq; comparatum est in ætate hominum,

Ita dijs placitū, voluptati vt moeror comes cōsequatur.

Quin incommodi plus, maliq; ilico adsit, boni si obrigit quid,

Plato ex eodem vertice censet dulcedinē amaritudinēq; defluere, voluptatem ⁊ dolorem. Apuleius in quarto floridorum libro: Sed verum verbum est profecto quod aiunt, Nihil quicq; homini tam prosperum diuinitus datum, quin ⁊ tamen admistum sit aliquid difficultatis, vt etiā in amplissima quaq; letitia subsit quepiam vel parua querimonia, coniugatione quadā mellis ⁊ fellis. Ubi tuber, ibi tuber. Ouidius:

Vsq; adeo nulla est sincera voluptas,

Solicitemq; aliquid lætis interuenit.

Solomon prouerbiorum capite. 13. Risus dolore miscbitur, ⁊ extrema gaudij luctus occupat. Lucretius libro de rerum natura quarto:

Conuiuia, ludij,

Pocula crebra, vnguenta, coronæ, ferta parantur

Nequiquam: quoniam medio de fonte leporum

Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.

Quid igitur o mortales extra petitis intra uos

positam felicitatē? error uos inscitiatē cōfundit. Ostendam breuiter tibi summæ cardinē felicitatis. Est ne aliqd tibi teipso preciosius? nihil, inquires. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu amittere unq̄ uelis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare nō posse, sic collige: Si beatitudo est summum bonum naturæ ratione degentis, nec illud est summum bonum, quod eripi ullo modo potest, quoniā præcellit id quod nequit auferri: manifestū est, q̄ ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas uehit, uel scit eam, uel nescit esse mutabilem: si nescit, quænam beata fors esse potest ignoratiæ cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat, quod amitti posse non dubitat: quare continuus timor non finit esse felicē. An uel si amisit, negligendum putat? Sic quoq̄ perexile bonum est, quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse atq̄ insitum permultis demonstrationibus scio, mentes hominum nullo modo esse mortales, cumq̄ clarum sit fortuitam felicitatem corporis morte finiri, dubitari nequit, si hæc auferre beatitudinem potest, quin omne

mortalium genus in miseriam mortis fine labatur. Quod si multos scimus non morte solū, uerū etiam doloribus supplicijꝫ beatitudinis fructū quæsisse, quonā modo p̄sens uita facere beatos pōt, q̄ miseros trāfacta nō efficit?

Extra] in rebus externis, hoc est, extra uos positis. *Intra uos*] in animis uestris. Cicero in *Paradoxis*: Nemo potest nō beatissimus esse, q̄ est totus aptus ex sese, quicq̄ in se uo sua ponit oia. *Inscitia*] ignorantia. *perli*ꝫ:

Ut teneat uetios inscitia debilis actus.

Cardo

Cardinem. s. f. t.] id in quo uertit̄ r̄ cōsistit maxima r̄ uera beatitudo. *Cardo*] quasi cor iannē, id quo uertitur illa. *Uergilus* :

Foribus cardo stridebat ahenis.

Accipitur interdum pro opportunitate. Idem:

Haud tanto cessabit cardine rerum.

Et circa id uerti cardinem dicimus, in quo summa rei cōsistit. Si tui cō. f.] Sui compos est, qui compositis affectibus animi, recte rationi subiecit appetitum. *Si beatitudo*] Argumentatur summū bonum in fortuitis rebus non esse positum, hoc modo: Quocunq̄ p̄stātius aliud bonum est, id non est summum. Est aut̄ fortunę successu bonum p̄stantius, id puta quod eripi nōn potest. Non est igitur fortunę successus summum bonum. Unde fit, ut nec beatitudinem conferre possit, cum ea nihil sit aliud, q̄ summū bonū nature ratione degētis. *Ad hęc*] Ad aliam argumentationē in hunc sensum: Non potest summū bonū esse, quod nullo modo intelligitur: Sed bona fortunę si intelugantur fallacia fluxaq̄ cognoscūtur: unde continuus amittendi timor nascitur, que felicitatē non recipit. Sinaut̄ non intelugūtur, rursus excluditur beatitudo: a qua procul abest ignorantie cecitas, queq̄ potissimū in bonorum speculatione, uerorumq̄ contemplatione consistit. *Et quoniam tu idem es*] Superioribus a iam adiungit rationem, qua docet euidentissime felicitatem cum fortuna non coherere. Non est (inquit) summū hominis bonū, quod ab eo potest separari. Verū morte corpis ab immortalis hōis animo fortuita felicitas

separatur, aut igitur hæc non est summū hominis bonū,
 aut confitendū est, omē mortaliū genus in miserā mortē
 sine prolabi. Sed hoc nō ita esse, p̄clara multorū facino
 ra docuerunt. q̄ pro Christi nomine tyrānis alacriter re
 clamātes, doloribus supplicisq; beatitudinē sibi cōpa
 ratur. Proinde in fortuitis huius vitę successibus vera
 felicitas cōsistere non pōt. [per multis demonstrationi
 bus] nō Platonic; solū, sed ⁊ Christianis. Hęc] mors.
 Multos] nō Stoicos, neq; Cynicos, sed mag; Christia
 nos martyres accipe. Dolorib;] Baptista Wātuanus:

Pauca pati satius, breuibusq; æterna parare
 Gaudia supplicis, q̄ dum fugientia frustra
 Complexi bona conamur retinere, laborem
 Perdere, & infernos demum descendere ad annes;

Idem alio in loco:

Si genus humanum saperet, nec inertia tantum
 Illecebris captum, vitæq; fugacibus annis
 Corpora curaret, labentia regna, lutumq;
 Casurasq; habitare domos, & vile puderet
 Hospitium, quod cuncta sinu cæliq; marisq;
 Purgamenta legit, tristes vbi sidera casus,
 Assiduasq; pluunt infesto luminae mortes.

Metrum .III. libri secundi.

Quisquis uolet perennem
 Cautus ponere sedem,
 Stabilisq; nec sonori
 Sterni flatibus euri,
 Et fluctibus minantem
 Curat spernere pontum,
 Montis cacumen alti
 Bibulas uitet arenas,
 Illud proteruus auster,

Totis uiribus urget,
 Hæ pendulum solutæ
 Pondus ferre recusant.
 Fugiens periculosam
 Sortem sedis amœnæ,
 Humili domum memento
 Certus figere saxo.
 Quamuis tonet ruinis
 Miscens æquora uentus,
 Tu conditus quieti
 Felix robore ualli,
 Duces serenus æuum,
 Ridens ætheris iras.

Carmen est bicolon, dystrophon: cuius primus versus
 est anacreontius, dimeter, acatalecticus, iambicus, con-
 stans tribus pedibus et syllaba. similis illi Prudentiano,

Cultor dei memento.

Secundus est pherecratius, constans ex spondeo vel
 anapesto, dactylo et spondeo. Docet autem tutissimum
 esse, minime bonis externis inhiare. Nam si fortuna ma-
 gna cõferre uideatur, maximos quoq; dolores discedens
 est allatura. Suadet igitur uitandam esse nimiam clari-
 ratem quod hæc inuidiæ sit obnoxia: quemadmodum mon-
 tium cacumina perpetuis uentis infestantur. Fugiedas
 quoq; inopiæ sordes, quæ pondus ardue uirtutis sustine-
 re nequit, oð idq; bidulis arenis comparatur. Medium
 itaq; optimum esse, quod per humile saxum significatū
 est, maximopereq; amplectendum est. Ut enim Aristotle
 les autor est politicorum libro quarto, in omni ciuitate
 sunt tres hominum species, diuites, pauperes, et medio-
 cres: quorum optimi sunt mediocres, eo quod medium
 semper est optimum. Idem scribit mediocres ciues ma-
 gis saluari: quoniã nec insidias patiunt, nec fraudes fa-
 ciunt, ut alij: quapropter sine periculo viuunt. At et eodẽ

in libro: Quanto magis aliquid accedit ad medium, tanto esse melius: quanto magis distat a medio, tanto peius. Horatius carminum libro. 2.

Rectius viues Licini, neq; altum
Semper vrgendo, neque dum procellas
Cautus horrefcis nimium premendo
Littus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.

Sæpius ventis agitur ingens
Pinus, & celsæ grauiore casu
Decidunt turres, feriunt q; summos
Fulgura montes.

Quidius in tertio de Tristibus:

Vilibus edocto si quicquam credis amico,
Viue tibi, & longe nomina magna fuge.
Viue tibi, quantum q; potes prælustria visa,
Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

Idem non ita multo post:

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

Quisquis] quicunq;. Perennē] perpetuam, diuturnā,
durabilem. Ponere] edificare. Sedem] habitaculū,
habitandi locum. Euri] venti. Pontum] mare. Bi-
bular arenas] siccās, & humoris capaces. Apud Mat-
thæam euāgelistam Christus humani generis seruator
hęc loquitur: Omnis ergo qui audit verba mea hęc, & fa-
cit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum
suam supra petram, & descendit pluuia, & venerunt flumi-
na, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non
cecidit. fundata enim erat super petram. Et omnis qui
audit verba mea hęc, & non facit ea, similis erit viro stul-
to, qui edificauit domum suam super arenam, & descēdit
pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerūt
k

Matth. 7

in domum illam, et cecidit, et fuit ruina eius magna. Rem eandem Iuuenecus huic luculentis versibus explicauit:

Quisq; meis monitis auresq; & facta dicabit,
Hunc æquabo viro, solidis fundamina saxis
Ponenti, librata super quæ mœnia surgent:
Ille domus pluuijs ventisq; illæsa manebit,
Torrentumq; minas firmato robore vincet,
Hærent immoto quoniam fundamine petra,
Qui vero auditu tantum mea iussa tenebit,
Diuersisq; procul factis per lubrica perget,
Hunc similem factam, volucris qui fulcat arena
Fundamenta domus: cui mox vt flamina venti,
Et pluua effusis cœpere incumbere riuus,
Omnis subuerso procumbit pondere moles,
Insequiturq; graui tectorum strage ruina.

Properbiū Grecum prouerbiū est: *ἐἰς τὴν ἀμμουὴν οἰκοδομεῖς*, in arena edificas, quo vsus erit, vbi quis negociū aggreditur inutile futurū, vtpote nō recte iactis an̄ fundamentis. Illud] cacumen alti mōtis. Proteruus] valde toruus et terribilis. Auster] ventus. Urget] infestat, cōcutit. Quid] Summa petit lior, perflant altissima venti.

Seneca in Hippolyto:

Admota æthereis culmina sedibus,
Dur̄ excipiunt notos,
Infani boreæ minas,
Imbriferūque corum.

Humida vallis raro paritur fulminis ictus.

Hæ] arenę. Pendulum] pendens. Ferre] sustinere. Periculofam sortem] periculorum plenam conditionē. Amoenę sedis] voluptuosę in montis summitate habitationis. Figere] condere, edificare. Tonet] vehementer et terribiliter sonet. Ruinis] euerfionibus. Robore] firmitate. Duces] ages. Serenus] quietam mentem composuit. Aeuum] tempus vitę. Ridens] parus faciens. Fras] tempestates aeris.

Prosa V. libri II.

SED quoniā rationū iam in te mearū fomēta descēdunt, paulo ualidioribus utendum puto. Age em̄, si iam caduca & momētanea fortuna dona nō essent, quid in eis est, quod aut

uestrū unq̄ fieri queat, aut nō perspectū consideratum ve uilescat? Diuitiꝝ ne uel uestra uel sui natura preciosæ sunt? Quid earꝝ potius, aurum ne, an uis cōgestæ pecuniæ? Atqui hæ effundendo magis, q̄ coaceruando melius nitent. Siquidē auaritia semper odiosos, claros largitas efficit. Quod si manere apud quenq̄ non potest, quod transfertur in alterum: tunc est preciosa pecunia, quum translata in alios, usu largiendi desinit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubiq; gētium, congeratur, cæteros sui inopes facit. Et uox quidē tota pariter multorꝝ replet auditum. Vestræ uero diuitiæ nisi comminutæ, in plures trāsire non possunt. Quod sc̄cū factum est, paupes necesse est faciāt, quos relinquūt. Oigit angustas, inopesq; diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cæterorꝝ paupertate nō ueniunt. An gēmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splēdore præcipui, gēmarꝝ est lux illa, non hoīm. Quas qdē mirari hoīes uehementer admiror. Quid est em̄ carens animæ motu, atq; mēbrorū cōpage, quod animatæ rationabiliq; naturę pulchrū esse iure uideat? Quæ tametsi cōditoris opa, suiq; distinctione postremę aliqd pulchritudinis trahūr, infra uestrā tamē excellētiā col

locatae, admirationem uestram nullo modo merebantur. An uos agrorum pulchritudo delectat? B. Quid ni? Est enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quadam sereni maris facie gaudemus: sic caelum, sidera, solem, lunamq; miramur. P. Num te horum aliquid attingit? Num audes alicuius talium splendore gloriari? An uernis floribus ipse distingueris, aut tua in aestiuos fructus intumescit uertitas? Quid inanibus gaudijs raperis? Quid externa bona pro tuis amplexaris? Nunquam tua faciet esse fortuna, quae a te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animalium proculdubio debentur alimentis. Sed si (quod naturae satis est) replere indigentiam uelis, nihil est, quod fortunae affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta est. Cuius satietatem si superfluis urgere uelis, aut iniucundum quod infuderis fiet, aut noxium. Iam uero pulchrum uarijs fulgere uestibus putas: quarum si grata intuitu species est, aut materiae naturam, aut ingenium mirabor artificis.

Hactenus philosophia disseruit fortunae bona apud unum eundemq; perpetuo non permanere. Nam licet aliquando uiuentem non deserant, mortis tamen necessitate separantur. Nunc uero argumentatur etiam si sint firma, stabiliaq;, tamen hominis propria bona dici non posse,

neq; conferri humane dignitati, que longe prestantior est vniuersis fortune diuitijs. Rationum] argumenta-
 tionum. Fomenta] remedia, medicamenta. Fomenta Fomenta
 proprie dicitur applicationes rerum calidarum siue hu-
 midarum ad partes corporis lesas, idq; medendi gratia.
 fomes dicitur assula ex arbore excussa dum ceditur. Fomes
 Item quecumq; materia sicca, in qua facile ignis inflam-
 matur, per metaphoram autē fomitem appellam⁹, quic-
 quid accendit nos, atq; excitat ad aliquid agendum.
 Validioribus] efficacioribus rationibus. Age] nunc Age
 est aduerbium captantis attentionem. Farum] diui-
 tiarum. Potius] melius, prestantius Aurum ne]
 An aurum, (inquit) quod ab aura, id est, fulgore, dictum
 est, potius est, an vis, id est, multitudo pecunie conge-
 ste, id est, coaceruatę. Atqui] sed. Hę] pecunie.
 Nitent melius effundendo] cum effunduntur. Quam
 coaceruando] cum coaceruatur. Siquidem auaritia
 semper odiosos claros largitas efficit] preclara senten-
 tia est, et philosophię grauitate digna. Et vox quidem
 tota] Ostendit vocis naturam prestantiorem esse q̄ di-
 uitiarum: cum vox tota et integra pariter multorum re-
 pleat auditum: diuitię vero nisi diminutę et distractę, in
 plures transire non possint. Boethius noster in primo de
 musica libro, capite 14. Nunc quis modus audiendi sit,
 disseramus. Tale enim quiddam fieri consuevit in voci-
 bus, quale cum paludibus, vel quietis aquis iactum emi-
 nus mergitur saxum. Prius enim in paruissimum orbem
 vndam colligit, deinde maioribus orbibus vndarum
 globos spargit, atq; eousq; dum fatigatus motus ab eli-
 ciendis fluctibus cōquiescat. Semperq; posterior et ma-
 ior vndula pulsu debiliore diffunditur. Quod si quid sit,
 quod crescentes vndas possit offendere, statim ille mo-
 tus reuertitur, et quasi ad centrum, vnde profectus fue-
 rat, eisdem vndulis rotundatur. Ita igitur cum aer pul-
 sus fecerit sonum, pellit alium proximum, et quodammo-
 do rotundum fluctum aeris ciet. Itaque diffunditur, et
 omnium circumstantium simul ferit auditum. Atq; illi est
 obscurior vox, qui longius steterit: quoniam ad eum de-
 bilior pulsi aeris vnda peruenit. An gemmarum ful-
 gor] vt supra de auro, ita nunc de gemmis agit, easq;
 nihil habere ostendit, quod sit hominibus vel mirandum
 vel expetendum. Gemmarum est lux illa, nō hominū]

Sic diuus Ambrosius in lib. de Nabuthe: Non abnuo gratiam quandam lapidū istorum esse fulgorem, sed tamen lapidum. An vos agrorum pulchritudo] Docet itidem agrorum pulchritudinē minime hominū esse propriam. Quidni?] cur non, respondet Boethius. Pulcherrimi op.] mundi. Pulchra portio] pars speciosa. Facie] specie. forma. aspectu. Uernis floribus] Diuus Ambrosius in .tertio libro operis sex dierum: Quid tibi describam purpurascens violas. candida lilia, rutilantes rosas. depicta rura, nunc aureis. nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus nescias vtrū species amplius florum, an vis odora delectet? Pascuntur oculi grato spectaculo, longe lateq; odor spargitur, cuius suauitate complemur. Hubertas] fertilitas. Animantium] animalium. Alimentis] nutrimentis. Quod nature satis est] parenthesis est. Quod] replere indigentiam. Paucis enim m. q. n. c. est] Sententia est cum primis celebrata. Sex. Turpilius poeta comicus:

Profecio, vt quisq; omnino contentus fuit,
Ita fortunatam vitam duxit maxime,
Vt philosophi aiunt isti, quiduis sat est.

Seneca philosophus epistola quarta: Parabile est. quod natura desiderat, & appositum paruo cōstat, & ad supernacua sudatur. Illa sunt, quę togam cōterunt, quę nos senescere sub tentorio cogunt, quę in aliena litorea impingunt. ad manum est, quod sat est: Qui cum paupertate bene conuenit, diues est. Lucanus in 4. pharsalię:

O prodiga rerum

Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
Et quęstorum pelago terraq; ciborum
Ambitiosa fames, & lautę gloria mensę,
Discite, quā paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat, non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule bacchus.

Idem non multo post:

Satis est populis fluuiusq; ceresq;.

Id est, panis & aqua. Euripides apud A. Selliū:

Nam quid mortalibus sit vsui præter duo illa modo,
Cereris munus, & aquę poculum, quę ad sunt,

Ac nos queunt alere, quorum saties nunquam est?

Luxus autem sunt cæterarum epularum indagines.

Cicero in quinto Tuscul. questionum: Dies deficient, si velim paupertatis causam defendere. Aperta enim res est, et quotidie nos ipsa natura admonet quæ paucis, quæ parvis rebus egeat, quæ vilitibus. Diuus Ambrosius in 10. libro epistolarum: Satis enim diues omnibus nature lex est, cui cito inuenias, quod abundet. Cupiditatibus autem omnis diuitiarum abundantia inopia est. Hieronymus in Iouinianum: Cito expletur nature necessitas, frigus et fames simplici vestitu et cibo expelli potest. Unde et Apostolus: Habentes, inquit, victum et vestitum, his contenti sumus. Prudentius in Psychomachia:

Summa quies nil velle super, quam postulat usus

Debitus, ut simplex alimonia, vestis & vna

Infirmos tegat, ac recreet mediocriter artus,

Expletumque modum nature non trahat extra.

Jam vero pulchrum Vestium quoque pulchritudinem hominibus alienam esse, et vel materie vel artificij propriam docet: tæta si vetus sit illud *ἡμετέρο δούρη*, vestes viri, Prouerbiis et vulgo tritum sit, Vestitus virum reddit, qui habet, induat.

Anuero te longus ordo famulorum facit esse felicem? Qui si vitiosi moribus sunt, perniciofa domus sarcina, & ipsi domino uehementer inimica. Sin uero probi sint, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquido monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis, quid est, quod uel amissis doleas, uel læteris retentis? Quod si naturalia pulchra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se à tuis quoque opibus sequestrata pla-

cuissent. Neque enim idcirco sunt preciosa, quod
 in tuas uenere diuitias: sed quoniam preciosa ui-
 debantur, tuis ea diuitijs annumerare maluisti.
 Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis?
 fugare credo indigentiam copia queritis.
 Atqui hoc uobis in contrarium cedit. Pluri-
 bus quippe ad miniculis opus est ad tuendam
 preciosæ suppellectilis uarietatem. Verumque
 illud est, permultis indigere eos, qui permul-
 ta possident. Contraque minimo indigere, qui
 abundantiam suam naturæ necessitate, non am-
 bitus sui superfluitate metiantur. Itane autem
 nullum est proprium uobis atque insitum bo-
 num, ut in externis ac sepositis rebus bona
 uestra quaeratis? Sic rerum uersa conditio est,
 ut diuinum merito rationis animal non aliter sibi
 splendere, nisi inanimatae suppellectilis posses-
 sione uideatur? Et alia quidem suis contenta sunt:
 uos autem deo mente conformes, à rebus infimis
 excellentis naturæ ornamenta captatis. Nec
 intelligitis, quantam conditori uestro faciatis
 iniuriam. Ille genus humanum terrenis omni-
 bus prestare uoluit: uos dignitatem uestram
 infra intima quæque detruditis. Nam si omne cu-
 iusque bonum eo cuius est, constat esse preci-
 osius, cum uilissima rerum uestra bona esse iudi-
 catis, eisdem uosmetipsos uestra existimatio

ne submittitis: quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ ista conditio est, ut cum tantum cæteris rebus (cum se cognoscit) excellat: eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam cæteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus uero, uicio uenit. Quam uero late patet uester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis? At id fieri negat. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem quæ sunt apposita, laudantur: illud uero his tectum atq; uelatum, in sua nihilominus fœditate perdurat. Ego uero nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquires. Atqui diuitiæ possidentibus persæpe nocuerunt, cum pessimus quisq; æris alieni magis auidus, quicquid usquâ auri gëmarumq; est, se solû qui habeat, dignissimum putat. Tu igitur qui nunc contum gladiumq; sollicitus pertimescis, si uitæ huius callē uacuis uiator intrasses, corâ latrone securus cãtares. Opæclara opum mortaliû beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desisti.

[An vero te] Probat felicitatem non consistere in longo famulorum comitatu. Sarcina] proprie est vr̄e Sarcina. solum et eorum quæ ad cultum pertinent, ueluti fascis, quem quis in itinere faciundo portare possit. Hinc milites cum castra mouere uolunt, sarcinulas colligere dicunt.

qui in aliam domum migrant, sarcinas suas componere.
 Per metaphoram tamen sarcinam p̄ inuilitonere ponimus. Aurelius: Et hanc corporis sarcinam aliquñ deponerem. Ambrosius: Quid em̄ aliud est peccatum nisi sarcina? Et quibus omnibus.] Per modum inductionis et particularibus antecedentibus, colligit vniuersalem conclusionem. Quid id tua refert?] quid ad te id pertinet? Ut in vita Solonis a Laertio relatum est, aiunt quidam Croesum, cum se exquisitissime omnium ornamentorum genere cōposuisset, sublimiq; in solio sederet, interrogasse Solonem, an pulchrius ynq; spectaculū viderit, illumq; dixisse gallos gallinaceos, phasianos, atq; paunos. Naturali em̄ eos flore et incredibili speciositate vestiri. Sequestrata] separata, seposita. Quid aut̄ tanto] Increpat mortales tantopere fortunę bonis inhiantes, ostenditq; eos maximis laboribus pro sufficientia, quam dies et noctes affectant, indigentiam reportare. Admaniculis] adiumentis. Per multis in. e.] Ecclesiastes capite quinto: Ubi multe sunt oves, multi q̄ comedūt eas. Tullius Selliis libro octauo: Verū est profecto qd̄ obseruato rerum vsu sapientes viri dixerunt: multis egere, qui multa habeat, magnamq; indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia, multa enim desiderari ad multa, que habeas, tuenda. Apud Xenophontem in Cyri pedia libro octauo p̄heraulas: Num enim ita, inquit Saca existimas me nunc eo viuere iucundius, quo plura possideo? An ignoras me et comedere, et bibere, et dormire nullo modo mihi iucundius, q̄ tunc cum eram pauper? Quod autem hęc sunt mihi permulta, tantum mihi est lucri, quod plura me oportet custodire, plura alios tribuere: et quo plura curo, eo mihi plura esse negotia. Nunc enim famuli multi cibum a me petunt, multi potum, multi amictus, alii egent medicis. Venit etiam aliquis, qui ferat pecudes a lupis absumptas, aut boues precipitum passos, aut morbum pecora dices inuasisse. Itaq; mihi videor magis tristiari, quod nunc plura possideam, q̄ antea, quod pauca haberem. Ita ne autem nullū est propriū vobis] pulcherrima hęc sunt ad finē vsque, et semper in memoria tenenda. Merito] per meritum. Haud immerito.] merito, iure. Tum] tunc. Adagiū.] Cum se cognoscit] Uet̄ est illud γινώσκει σεαυτόν. Cognosce te ipsum. Diu⁹ Ambrosius in vltimo libro hexa. Nūc

Quoniam & elephātos vides tibi subditos, & leones esse subiectos, nosce te ipsum o homo, quod (vt ferunt) Apollinis Pythii, sed Salomonis sancti est, qui ait. Nisi scias te formosam in mulieribus, quanq̄ multo antea Moses in Deuteronomio scripserit. Attēde tibi o homo. Attēde tibi, ait lex. Et propheta ait. Nisi scias te. Ego vero nego illud.] Syllogismum affert, ad ostendendum diuitias non esse bonas. Est autem huiusmodi: Quicquid habenti nocet, non est bonum. Diuitiæ autem plerunq̄ nocent habenti Non sunt igitur bonæ. Assumptio quotidiana probatur experientia, & Iuuenalis autoritate. Ualerius etiam Maximus libro vii. hæc sane q̄ eleganter nobis scripta reliquit. Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltra petendum a dijs immortalibus arbitrabatur, q̄ vt bona tribuerent: quia hi demum scirent, quid unicuiq̄ esset vtile: nds aut plerunq̄ votis id expetere, qd non impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in q̄ late patentē errorem cæcas præcatiōes tuas spargis? Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt. Honores concupiscis, qui complures pessunderunt. Regna tecum ipsa voluis, quorum exitus sepe numero miserrabiles cernuntur. Splendidis coniugijs iuicis manus, et hæc vt aliquādo illustrant, ita nonnunq̄ funditus domos euertunt. Desine igitur stulta futuris malorū tuorū causis, quasi felicissimis rebus inhiare, teq̄ totā celestiuū arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissime possunt. Iuuenalis satyra de cina:

Sed plures nimia congesta pecunia cura

Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census,

Quanto delphinis balena britannica maior.

Cum pessimus quisq̄.] Ordo est: Cum pessimus quisq̄ audus magis eris alieni .i. alienæ pecuniæ putat se solū dignissimum, qui habeat quicquid auri gemmarumq̄ est vsq̄. Contum.] hastam. Contus, sudas, siue hasta longior duriorq̄, ad percutiendum apta. Vergilius:

Contus

Afluēti lōngo muros defendere conto.

Accipitur & pro pertica ferruti in capite habenti, qua

156 Boethij de consolatione phi-
nautę vtuntur ad loca nauibus opportuna explorāda
Idem:

Ipse ratem conto subito,

Pertimescis] valde times. Prouerbialiter ^{πλουτ} dicitur hoc est, timide diuitię. Nam in omni re
gocio formidolosior est diues, q̄ pauper. Cautius man-
nit edes furum metu. Metuit tempestates propter fru-
menta, quę habet in agris: propter merces, quas habet
in mari. Metuit amicos, ne quid rogantibus donare co-
gatur: Metuit inimicos ne quid noceant. Timidius cō-
uitiatur metu mulctę. Omnia circumspectius ⁊ facit et
dicit metu calumnię, quę potissimum diuitibus strui so-
let: quippe quibus est, quod auferri possit. Si bellum
immineat, diues in primis discruciat. Deniq; nec sug-
stitutione vacat, ne quod numen parum amicum damnum
immittat. Hęc doctissimus vir Erasmus in prouerbios
chiliade prima. Vacuus viator.] Totus hic locus est
Iuuenale sumptus est, cuius hi sunt versus:

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium contumq; timebis,
Et motę ad lunam trepidabis arundinis umbram,
Cantabit vacuus coram latrone viator

O præclara] Ironia est. Iridet enim opes caducas
curarum molem secum trahentes, iuxta illud:

Crescentem sequitur cura pecuniam.

Maiorumq; fames.

¶ Metrum quintum libri II.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis,
Nec inertī perdita luxu,
Facili quę sera solebat
Ieiunia soluere glande:
Nec bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida uellera Serum

Tyrio miscere ueneno.
 Somnos dabat herba salubres,
 Potum quoq; lubricus amnis,
 Umbras altissima pinus.
 Nondum maris alta secabat,
 Nec mercibus undiq; lectis,
 Noua littora uiderat hospes.
 Tunc classica sæua tacebant,
 Odij neq; fufus acerbis
 Cruor horrida tinxerat arma.
 Quid enim furor hosticus ulla
 Vellet prior arma mouere,
 Cum uulnera sæua uideret,
 Nec præmia sanguinis ulla?
 Utinam modo nostra redirent
 In mores tempora prisca.
 Sed sæuior ignibus Aetnæ
 Feruens amor ardet habendi.
 Heu primus quis fuit ille,
 Auri qui pondera tecti
 Gemmasq; latere uolentes,
 Preciosa pericula fodit?

¶ Carmen est monoclon. anapesticum, partheniacū,
 dimetrum, catalecticum. In prima & secunda regione
 anapestum, recipit & spondeum, in tertia solū anapestū,
 postea superest syllaba. Simile est illi,

Adytum Veneris fuge uirgo.

Laudat autem mores ætatis primæ, quæ poete ob morū

prestantiā z virtutes, auream vocauerunt, idq; in auaritia mortalium detestationem, que nunq; satiari potest. **Puor]** prima, de qua legat in primo metamorphoseos. **Maro** in georgicis, z **Tibullus**. **Aetas]** subaudiendū fuit. **Fidelibus aruis]** que depositum semen fideliter e cum foenore reddunt. **Facili]** parabili. **Sera]** diuturna z in vesperā durantia. **Soluere.]** frangere. **Glande]** Nam ante frumenti inuentionem mortales glandibus vescabantur. vnde **Quidius**:

Contentiq; cibus nullo cogente creatis,
Arbutos foetus, montanaq; fraga legebant,
Cornaq; & in daris haerentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes.

Bacchica munera] vina. **Nozat]** nouerat, sciebat perita erat. **Confundere.]** miscere. **Melle]** Ex vino et melle cōficatur potionis genus, quod latine dicitur **mulsum**, grece **μελιπρατον**. **Lucida.]** candida. **Serum]** Hi populi sunt **Asie Scythice**, de quibus in georgicis poeta:

Mulsum.
Seres.
Ser.

Velleraq; vt folijs depectant tenuia Seres.

Solinus: Seres aquarū aspergine inundatis frondibus, vellera arborum adminiculo depectunt liquoris, z lami-ginis teneram sublimitatē humore domant ad obsequium. Hoc illud est **Sericum**, in vsum publicum damno seueritatis admissum, z quo ostentare potius corpora q; vestire, primo foeminis, nunc etiam viris persuasit luxuriae libido. Seres ipsi quidem mutes et inter se quiescissimi, alios reliquorum mortalium coetus refugunt adeo, vt ceterarum gentium cōmercia abnuant. Prima eorum flumini mercatores ipsi transeunt, in cuius ripis nullo interpretis lingue commercio, sed depositarum rerum precia oculis estimantes, sua tradunt, nostra non emunt. Hactenus ille. **Singularis huius dictiois nominatiuus est, Ser. Sidonius**:

Asyrius gemmas, Ser vellera, tura Sabæus.

Ausonius:

Iampelago volitat mercator vestifluus Ser.

Uermiculus et ipse vt autor est Pausanias) Ser appel-
latur. Tyrio veneno] purpura, purpureo liquore Ty-
rus, vrb̄s est Phœnicie, vbi optima est purpura. Uene-
num pro colore ponitur, eo quod vestem ita percurrat,
vt venenum corpus. Nam latini id venenum vocant,
quod gr̄eci pharmacon. Vergilius:

Alba nec assyrio fucatur lana veneno.

Somnos salubres] salutem conseruantes. Alludit autē
ad medicinales herbas. potest et salubris legi.
Varo:

Mollesq; sub arboꝛe somni.

Lubricus] fluens, mobilis. Alta] profunda.
Tibullus:

Nondum cœruleaspinus contempserat vndas,

Effasum ventis præbueratq; sinum:

Nec uagus ignotis repetens compendia terris,

Præferat externa nauita merce ratem,

Undiq;] omni ex parte. Lectis,] collectis. Nonā lit-
tora viderat hospes.] Ouidius:

Nulla que mortales præter sua litora norant.

Tunc] in aurea etate. Classica seua.] tube quib;] sequi
militēs in prælium excitantur. Tacebant] non resona-
bant. Classieum, auctore Seruio, tam tubam ipsam, q̄ ei;
sonitum significat. Varo:

Classicum.

Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum

Impositos duris crep̄it are incudibus enses.

Horrida] terribilia, horrorem incutientia. Tibullus

Non acies, non ira fuit, non bella, nec enses,

Immiti se uis duxerat arte faber.

Quid enim] cur, propter quid. Ultimam] Optat anti-

Aetna.

quos mores, & priscam illam mortalibus vite integritatem reddi. Aetnae] montis Siciliae perpetuo ardentis incendio de quo Vergilius & Claudianus multa. Amos habendi] auaritia. Ouidius:

Et amor sceleratus habendi.

Deu pri. q. f. i.] execratur auri inuictorem, sicut Tibullus armorum:

Quis fuit horrendos primus qui protulit enses?

Quam ferus, & vere ferreus ille fuit.

Aurum.

Auri tecti.] in terrae cauernis delitescens, quod non nisi maximis laboribus eruitur. De cuius inuentione, si placet, vide Lucretium. Ouidius:

Eruius terra solidum pro frugibus aurum.

Possidet inuentas sanguine miles opes. Plantus:

Odi ego aurum; multa multis saepe suasi perperam.

Tibullus:

Saepe solent auro multa subesse mala. Propertius:

Aurum omnes, victa iam pietate, colunt:

Auro pulsa fides, auro venalia iura.

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Phocylides interprete Aldo Manutio: Auaritia mater malitiae vniuersae. Aurum semper dolus est, & argentum hominibus: O aurum malorum princeps, vituperanda, omnia minuens. Utinam non mortalibus esses nocentium amabile. Tua enim causa, pugnaeque, praedaeque, caedaeque. Inimici vero filij parentibus, fratresque germanis. Diodorus Siculus libro sexto de insulis Balearibus haec memoriae prodidit: Aureo nummo aut argento non vtuntur, quae afferri ad insulam prohibent causam afferentes, Seryonem Chrysauro filium auro atque argento opulentissimum, quondam ab Hercule bello expugnatum. Exstant enim eo pacto, cum auro atque argento careant, sese facile omnes vite insidias euasuros, ut Solinus auctor est, a Sulsis Barbite oppidum centum triginta quinque millibus passuum distat, in quo mortales vniuersi odio auri coeunt hoc genus metalli, & abiciunt in terrarum profunda, ne polluti vsu eius auaritia corrumpant equitatem. Silius Italicus libro primo:

Sed scelerum causas operit deus, Astur auarus

Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor auro.

Plinius libro naturalis hystorię .xxxiii. cap. .i. Utinãq̃
posset e vita in totum abdicari aurum sacra fames, vt
celeberrimi autores dixere, proficissum conuitijs ab opti-
mis quibusq̃. et ad perniciem vitę repertum. Latere
volentes] in terrę cauernis reconditas, in cuius (teste
plinio) viscera inius, ⁊ in sede manium opes querimus.
preciosa pericula.] per appositionem. superiorib⁹ hoc
addit. id est. resq̃dē preciosas, sed periculorū causas, ob
quas plurimi quidem mortales sepe periclitant̃. Quid.

Sed itum est in uiscera terrę,

Quasq̃ recondiderat, Stigijsq̃ admouerat umbris.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

plinius libro secundo. cap. lxxv. Penetramus in viscera,
auri argētisq̃ venas, ⁊ eris ac plumbi metalla fodiētes:
Gemmas etiam, ⁊ quosdam paruos querim⁹ lapides,
serobibus in profundum actis, viscera terre extrahim⁹,
vt digito gestetur gemma, quam petimus. Quot manus
atteruntur. vt vnus niteat articulus:

¶ Prosa sexta libri .II.

Quid autem de dignitatibus, potētiãq̃
differam, quas uos dignitatis ac pote-
statis insciꝝ, cęlo exęquatis? que si in improbis-
simum quenq̃ ceciderint, quæ incendia flam-
mis Aetnæ eructātibus, quod diluuiū tantas
ustrages dederit? Certe (uti meminisse te arbi-
tror) cōsulare imperiū (quod libertatis prin-
cipium fuerat) ob superbiam consulum ue-
stri ueteres abolere cupierunt, qui ob ean-
dem superbiam prius regium de ciuitate no-
men abstulerant. At si quando (quod perra-

rarum est) probis honores deferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium placeat? Ita fit, ut non uirtutibus ex dignitate, sed ex uirtute dignitatibus honor accedat. Quæ uero est ista uestra expetibilis ac præclara potentia? Nonne o terrena animalia cōsideratis, quibus præsidere uideamini? Nam si inter mures uideres unum aliquem ius sibi ac potestatem præ cæteris uendicantem, quanto moueris cachinno? Quid uero si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe muscularum quoque uel morsus, uel in secreta quæque reptantium necat introitus? Quo uero quisque ius aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod est infra corpus (fortunam loquor) possit exercere? Num libero unquam imperabis animo? Num mentem firmam sibi ratione cohærentem, de statu propriæ quietis amouebis? Cum liberum quendam uirum supplicij se quidam tyrannus adacturum putaret, ut aduersum se factæ coniurationis cōscios proderet, linguam ille momordit, atque abscidit, & in os sequentis tyranni abiecit. Ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, uir sapiens fecit eum uirtutis

¶ Ut hactenus docuit diuitias non esse homini expetendas, ita nunc pulcherrimis uerissimisque argumentis

ostendit dignitates et potestatem nihil habere, quod vel
 expectandum sit, vel veram beatitudinem conferre possit.

Inscitum ignari. Celo exequatis] summis rebus cōpa-
 ratis, equalesque iudicatis. Quae incendia] quasi dicat
 nulla. Eructantibus] erumpentibus. Strages] ca-
 lamitates, deuastationes. Dederit.] intulerit. Uti]
 quemadmodum. Consulare imperium] Ostendit dignita-
 tibus huius seculi nullam inesse constantiam, cum rei ro-
 manae status sepe sit immutatus. Primum enim Roma
 sub regibus fuit, quorum septimus Tarquinius, cui cogno-
 men Superbo ex moribus datum, regno exactus est, ubi
 ad eius superbiam liberorum libido accessisset, quorum cum
 alter ornatissime foeminae Lucretiae stuprum intulisset,
 populus Romanus Bruto Collatinoque ducibus et auto-
 ribus, rege repente destituto, imperium in eosdem liber-
 tatis suae vindices transtulit, consulesque appellauit pro
 regibus, ut consulere ciuibus suis debere memnissent.
 Postea tamen et consulare imperium cupiuit abolere, et
 nunc dictatori, nunc decemuiris, cōsulatu proorsus sublato,
 nunc tribunis plebis permisit principatum. Quod primum
 est] parenthetis est. Valde rarum est, quibus honores defer-
 ri. Ut enim apud Salustium in Catilinario est, Inter bo-
 nos et malos discrimen nullum est, omnia virtutum prima ambitio
 possidet. Quae vero est ista vestra] Irridet mortalium
 potentiam, ut irritam et imbecillam. Inter mures] Alludere vi-
 detur ad Homerici poema, cui titulus Batrachomyomachia,
 quae describit ille ranarum et murium pugnam, et horum regem
 Troxartem facit. Quis] maxime. Imbecilli] hodie] pro
 uerbialiter dicitur homo fictilis et mollis, imbecillis, fragilis.
 Ductam est a vasibus testaceis, quae facile comminuuntur.
 Homerus:

Consules

Adagium

Nihil homine enutrit tellus infirmius alma.

Homine quod] notanda haec locutio, discordat enim numero
 antecedens et relatiuum. Sic supra in prosa huius libri
 quinta: An vis congestae pecuniae, singulariter protulit.
 Deinde subiunxit pluraliter, Atqui haec nitent. Sic et Ca-
 tullus, ut alios nunc sileam,

Tum iam nulla uero iuranti foemina credat,

Nulla uiri speret sermones esse, fideles

Qui, dum aliquid cupiens animus praegestit apisci,

Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt.

Quo vero quisquam] Ostendit tyrannis nihil iuris esse in animi libertatem, nec eos ultra quā in corpus sentire posse, idque cuiusdam philosophi exemplo memorabili cōprobat. Quo.] qua re, quo modo, quo instrumento. Imperabis] alijs imperabit. Liberum quendam virum] Anaxarchum significare videtur, quod Abderites genere, professione philosophus, inimicum habuit Nicocreontem Cypri tyrannum. Cum enim illum Alexander Magnus aliquando in conuiuio rogasset, quidnam de coena illa sentiret dixisse fertur: Cuncta permagnifice o rex, verum oportebat iam caput satrapę cuiusdam apponi. Nicocreontem intuens. Hoc ille audito indignatus, post mortem regis cum nauis ferretur Anaxarchus, inuitusque applicuisset Cyprium, comprehensum eum in saxum concauum coniecit, iussitque ferreis malleis cędi. Illum poenę suę negligentem, celebre id dictum ingeminasse aiunt: Tunde, tunde Anaxarchi vasculum, nam Anaxarchum nihil teris. Zubete vero illo ipsius precidi linguam, fama est precisam mordicus in eius faciem conspulsisse. Rectius tamen hoc ad Zenonē Eleatem (de quo dictum est abunde in primo cōmentario) refertur, eo quod coniurationis hic fit mentio, quę ad Anaxarchum nō pertinet. Eusebius quoque libro de preparatione euāgelica, hæc tradit: Zenonē Eleata, quem aiunt cum tyrannidem deponere conaretur, linguam, solum a tyranno, ut confcios diceret, torquere, dētibus abscissam, in faciem eius spulsisse.

Anaxarchus.

Zeno Eleates.

Quid autem est, quod in alium quisquā possit facere, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorū bello captos, in uincula coniecerat, sed mox ipse uictorum catenis manus præbuit. Vllam ne igitur eius hominis potentiam putas, qui quod ipse in alium potest, ne id in se alter ualeat, efficere nō possit.

Ad hæc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliqd naturalis ac proprii boni, nunq̄ pessimis prouenirent. Neq̄ enim sibi solent aduersa lociari. Natura respuit, ut contraria quæq̄ iungantur. Ita cum pessimos plerunq̄ dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiã liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis hæerere patiant̄. Quod q̄dem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari p̄t, quæ ad improbissimum quenq̄ huberiora proueniunt. De quibus etiam illud considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortē, cui fortitudinem inesse conspexerit. Et cuiusq̄ uelocitas adest, manifestum est esse uelocem. Sic musica quidē musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cuiusq̄ rei natura, quod proprium est, nec cōtrariarum rerū miscetur effectibus, sed ultro quæ sunt aduersa, depellit. Atqui nec opes in expletam extinguere auaritiam queunt. Nec potestas sui compotem facit, quem uitiosæ libidines insolubilibus astrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos. Cur ita prouenit? Gaudent enim sese res aliter habentes falsis compellere nominibus, quæ facile rerum ipsarum

166 Boethij de consolatione phi-
redarguuntur effectu. Itaq; nec illæ diuitiæ,
nec illa potentia, nec hæc dignitas iure appel-
lari potest. Postremo idem de tota fortuna
concludere licet, in qua nihil expetendum,
nihil natiuæ bonitatis inesse manifestum est:
quæ nec se bonis semper adiungit, & bonos
quibus fuerit adiuncta, non efficit.

[Argumentatur per exiguam esse mortalium potestatem,
eo quod vim quam aliis inferunt, ne sibi quæ inuicem ab aliis in-
feratur, prohibere non possunt. Ab alio] Uetus apud
Senecam sententia est: Ab altero expectes, alteri quod
feceris. Busiridem] Busiris rex fuit Aegypti, qui quum
susceptos hospites immolaret, ab Hercule interemptus
est, quum etiam eum uoluisset occidere. Vergilius:

Quis aut Euristhea durum,

Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Regulus.

[Regulus] Marcus Atilius Regulus consul fufis Sa-
lertinis triumphauit, primusque romanorum ducum in Afri-
cam classem traiecit, quassatas de Amilcare naues lon-
gas tres et sexaginta accepit. Oppida ducenta, et homi-
num ducenta milia cepit. Absente eo, coniugi eius et li-
beris ob paupertatem sumptus publice datus. Mor-
te Xantippi Lacedæmonii mercenarii militis captus, in
carcerem missus, legatus de permutandis captiuis Ro-
mam missus, dato iureiurando, ut si non impetrasset, ita de-
mum rediret, in senatu conditionem dissuasit, eiectis a
se coniuge et liberis, Carthaginem regressus, ubi in ar-
cam ligneam coniectus, clauis introsum adactis, vigi-
liis ac dolore punitus est. Ad hæc] præterea. Probat
alia ratione nihil naturalis ac proprii boni dignitati-
bus ac potestatibus inesse, eo quod plerumque pessimis
proueniant. Natura respuit] id est, non admittit, ut
contraria queque iungantur. Diuus Cyprianus ad-
uersus Nouatianum: Cohære et coniungi non potest
amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluuia
cum serenitate, pugna cum pace, cum fecunditate se

ritas, cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tem-
pestas. Franciscus Philelphus in satyris:

Tenebras lux respuit omnes,
Nec patitur secum uitium coalescere uirtus,
Stultitiam semper ratio aspernatur, eodem
Nunq̄ stare loco pariter contraria possunt.

Quod quidem de cunctis] Ostendit fortune mune-
ra nulla recte dici bona, cum plerunq̄ malis adhereant,
nec possint eos bonos efficere, quibus fuerint adiuncta.
Redolet autem hoc, ut alia Boethii permulta, Plato-
nis doctrinam, apud quem Socrates in Gorgia sic ait:
Est autem voluptas, qua presente gaudemus: bonum
vero, quo presente boni sumus. Proxius boni vero sum⁹
et nos, et quecunq̄ alia bona sunt, ob virtutem quan-
dam que adsit.

¶ Metrum sextum libri .II.

Nouimus quantas dederit ruinas,
Urbe flammata, patribusq̄ cæsis,
Fratre qui quondam ferus interempto,
Matris effuso maduit cruore,
Corpus & uisu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lachrymis, sed esse
Censor extincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos uidet condens radios sub undas
Phœbus, extremo ueniens ab ortu,
Quos premunt septem gelidi triones,
Quos notus sicco uiolentus æstu
Torret, ardentes recoquens arenas.

Cella num tandem ualuit potestas
 Vertere prauis rabiem Neronis?
 Heu grauem sortem, quoties iniquus
 Additur saeuo gladius ueneno.

Nero.

¶ Carmen est sapphicum, quo philosophia Neronis exemplo docet, dignitates et potētis malis quibus adiuncte fuerint, mores non solum corrigere sed plus truculentie et turpitudinis adferre. *Nonimus] scimus. Dederit] intulerit hominibus. Ruinas] strages.* Designat autem his versibus Neronem omnium mortalium longe crudelissimum. Hic natus est patre Domitio Aenobarbo, matre Agrippina Germanici filia: quae cum postea Claudio Cesari nupsisset, ab hoc Nero adoptatus est. Nero fuit olim nomen laudis, quod ostendit in Tiberio Suetonius his verbis: Inter cognomina autem et Neronis assumpti, quo significat lingua Sabina fortis ac strenuus. Nunc autem summe crudelitatis nomen est Nero, qui rabie ita efferatus est, ut plurimam senatus partem interfecerit, equestrem ordinem pene destituerit, sed ne uarricidius quidem abstinuit, matrem, fratrem, sororem, uxorem, ceterosque cognatos et propinquos sine hesitatione prostravit. Auxit hanc molem facinorum eius temeritas impetrat in deum. Nam primus Romae Christianos supplicibus et mortibus affecit ac per omnes prouincias pari persecutione excruciarum imperauit, ipsosque nomen extirpare conatus, beatissimos Christi apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidit. Urbe flammata] incendio consumpta. Nero (ut scribit Tranquillus) quasi offensus de formitate veterum edificiorum et angustiis flexurisque vicorum, palam incendit urbem. Per sex dies septemque noctes ea clade sentitum est, ad monumentorum bustorumque diuersoria plebe compulsa. Tunc praeter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt hostilibus adhuc spoliis exornatae, deorumque edes ab regibus ac deinde punicis et gallicis bellis votae dedicataeque, et quicquid uisendum atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium e turre Maecenatica prospectans, letusque flammam (ut aiebat) pulchritudine, halosin illi decantauit in illo scenico habitu. Eutropius et

Ensebius tradunt Neronem incendisse urbem Romam, ut spectaculi eius imaginē cerneret. qualis olim Troia capta arserat. Patribusq; cęsis] senatoribus occisis. Multos enim ex senatoribus occidit, aperte etiam significans, ne reliquis quidem se parsurum. eumq; ordinem sublaturum quandoq; e republica, ac prouincias et exercitus equiti Romano ac libertis permissurum. Fratre] Britannico Claudij et Messalinę filio. Fratre igitur per adoptionem, nam a Claudio (ut diximus) Nero adoptatus fuit, nō naturali. Interempto] veneno sublato. de quo lege Suetonium. Matris] Nero matrem Agrippinam, eo quod trux et minax esset, et dicta factaq; eius exquiret acerbius ac corrigeret, varie interficere tentauit. primum veneno: sed cum antidotis sentiret premunitam, lacunaria que noctu super dormiētem laxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parum celato. solutilem nauem, cuius vel naufragio. vel cęmerę ruina periret, cōmentus est. Atq; ita recōciliatione simulata. iucundissimis literis Baias euocauit. ad solennia quinquatrum simul celebrāda, paratq; negotio trerarchis, qui liburnicam, qua aduecta erat, uelut fortuito concursu confringerēt, protraxit conuiuū. reperētq; Baucos. in locū corrupti nauigij machinosum illud obtulit: vnde cum enatasset mater, impiētissimus filius eam missis militibus occidi iussit. Quo nefando facinore non contentum quidam auctores scribunt ad visendū interfectę cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, laudasse alia, stitq; interim obozta bibisse. Latius hec a Tranquillo et Cornelio Tacito perscripta sunt. Non tinxit] nō rigauit Censor] arbiter, iudex. Decorus] decori corporis. Extincti] mortui. Condēs radios] occidens. significat autem totius orbis terrarū gentes, per quatuor eius plagas. Phœb⁹] sol. Trio Triones] prisca lingua triones boues dicebantur aratorij. Septem autē stelle ita in ea parte celi sunt collocatę, ut plaustrum cum bōbus effingere uideātur, que et septentriones uocantur, et illi regioni septentrioni nomen imposuerunt. Ouidius libro primo Metamorph.

Scythiam, septemq; triones

Horriſer inuaſit boreas.

Notus] auſter. Sicco eſtu] calore. Sciēdum eſt teſte

Macrobio, quod auster ita in origine sua gelidus est, vt apud nos septentrio, sed quia per flammam torride zone ad nos comneat, admittus igni calefcit, & qui incipit frigidus, calidus peruenit. Num] nunquid. Celsa pote-
 itas] egregia potentia. Uertere] mutare. Hoc verbu[m] producit hic vltimam positione ob duas consonantes in subsequente dictionis initio positas, tamen negent id fieri scioli grammaticis, qui nec Iuuenalem, nec Prudentium, nec hunc autorem vnquam diligenter enoluerunt. Rabiem] efferatam truculentiam. Heu g. f.] Pulchra exclamatio, nec minus vera. Heu asperam, inquit, & intolerabilem conditionem, quando iniquus gladius, id est, iniusta potentia, & iniquum imperium additur seuo veneno, id est, inhumani & truculento ingenio, moribusque corruptissimis. Seneca: fulmen est, vbi cum potestate iracundia habitat. Aristoteles in primo politicoru[m]: Ut enim perfectione suscepta, optimum cuctorum animalium est homo, ita si alienus fiat a lege & a iudicijs, pessimum est omnium animalium. Seuissima enim iniustitia habes arma. Lactantius libro de iustitia capite ii. Quis Caucasus, que India, que Hyrcania tam immanes tam sanguinarias bestias vnquam aluit & quonia[m] ferarum omnium rabies vsque ad ventris satietate[m] furit, fameque sedata, prius conuiescit. Illa enim vera bestia, cuius vna missione

Funditur ater vbiq; cruor, crudelis vbiq;

Luctus, vbiq; pauor, & plurima mortis imago.

Nemo huius tante belue immanitatem potest pro merito describere, qui vno loco recubans, tamen per totum orbem dentibus ferreis seuit, & non tantum artus hominum dissipat, sed & ossa ipsa comminuit, & in cineres fundit, ne quis extet sepulture locus. Baptista Mantuanus in secunda parthenice:

Nulla sub indigno virtus est principe tuta,

Nulla sub incesto castis est gloria rege.

¶ Prosa septima libri secundi.

TVm ego: Scis, inquam, ipsa minima nobis ambitionem mortalium rerum

fuisse dominatam, sed materiam gerendis rebus opauimus, quo ne uirtus tacita consenseret. At illa: Atqui hoc unū est, quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum uirtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum. Quæ quæ sit exilis & totius ponderis uacua, sic considera: Omnem terræ ambitū (sicuti astrologicis demōstrationibus accepisti) ad cæli spatium puncti constat obtinere rationem: id est, ut si ad cælestis globi magnitudinem conferat, nihil spatij prorsus habere iudicetur. Huius igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta ferè portio est (sicut Ptolemæo probante didicisti) quæ a nobis cognitæ animantibus incolat. Huic quartæ, si quantum maria paludesque premunt, quantumque siti uasta regio distendit, cogitatione subtraxeris, uix angustissima inhabitandi hoibus area relinquet. In hoc minimo igitur puncti quodam puncto circūsepti atque cōclusi, de peruulgāda fama, de pferendo nomine cogitatis? At quod habet amplū magnificūque gloria tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quod hoc ipsum breuis habitaculi septū plures incolūt nationes, lingua, moribus, totius uitæ ratione distantes,

ad quas tum difficultate itineris, tum loquendi diuersitate, tum commercij insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem peruenire queat. Aetate denique Marci Tullij (sicut ipse quodam loco significat) nondum Caucasum montem Romanae reipublicae fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, caeterisque id locorum gentibus formidolosa. Vides ne igitur quam sit angusta, quam compressa gloria, quam dilatare ac propagare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid quod diuersarum gentium mores inter se, atque instituta discordant, ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum iudicetur? Quo fit, ut si quem famae praedicatione delectet, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur peruagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos praecleara illa famae immortalitas coartabitur. Sed quam multos clarissimos suis temporibus viros, scriptorum inops deleuit obliuio? Quam quid ipsa scripta proficiunt, quae cum suis autoribus premit longior atque obscura ueritas?

Disputatum est hactenus, neque in diuitiis, neque in digni-

fatibus & potentia veram felicitatem consistere: nunc
 quæ inanis & irrita sit gloria, quam plerisque omnes summo-
 pere sectantur, pulcherrimis verissimisque rationibus de-
 monstrat. Quo autem conuenientius ad id perueniat,
 Boetius ipse interloquitur. fareturque sese non tam mor-
 talem rerum ambitione captum fuisse, quam famæ propagan-
 de, comparandæque gloriæ cupiditate inflammatum. Tū] ^{Tum}
 ordinis aduerbium est. Minimum] Differunt minimū ^{Minimum}
 & minime. Minimum enim quantitatis aduerbiū est, Mi- ^{Minime}
 nime vero negandi. Ambitionem] cupiditatem. Se ^{Minime}
 rendis] administrandis. Quo ne] ut non Horatius in
 Sermonibus:

Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis.

Sacita] ignota. Claudianus:

Maiores & utilior factio communis potenti.

Vile latens virtus: quid enim submersa tenebris

Proderit obscuro, veluti sine remige puppis,

Vel lyra quæ reticet, vel qui non tenditur arcus?

Ad extremam manum] ad absolutum finem. Extremā ^{Proverbia}
 manum imponere, significat rem omnibus eius partibus
 absoluere. metaphora ab artificibus translata: qui primū
 rude quoddam operis simulacrum effingunt, atque hanc
 primam appellant manum, deinde formant expressius,
 postremo summa cura expolunt, atque hanc extremam,
 supremam, seu summam manum vocat. Gloriæ scilicet
 cupido] M. Tullius pro Archia: Trahimur omnes lau-
 dis studio, & optimus quisque maxime gloria ducitur. Ipsi
 illi philosophi etiam in illis libellis, quos de contemnen-
 de gloria scribunt, nomen suum inscribunt in eo ipso in
 quo prædicationem nobilitatemque despiciunt, prædicari
 de se ac nominari volunt. Idem in eadem: Nullam enim
 virtus aliam mercedem laborum, periculorumque deside-
 rat præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, in
 dices, quid est quod in hoc tam exiguo vite curriculo &
 tam breui tantis nos laboribus exerceamus? Loquitur
 autem Cicero nimis impie, ut homo vere religionis ex- ^{Ciceronis}
 pers & sapientiæ, cui spes æternæ vite, contemptusque in- ^{error}
 nis gloriæ non esset. Omnem terre ambitum] Ex sum-
 ma rotius mortalium habitationis angustia, quam sit exilis
 famæ divulgatio, quamque irritus proferendi nominis cona-

tus sane q̄s euidenter ostendit. Sicuti a. d. a.] Parenthesi
 sis est. Astrologi respectu firmamēti terrā puncti vicem
 habere sic demonstrant. Ubicunq; enim existentibus no
 bis in terrę superficie, et considerantibus stellas diuersis
 in locis, non videntur magnitudines, neq; earum inter
 se distantię variari. Unde et eas equaliter a terra remo
 tas haberi comprobatur, sensu id estimante. Terra igit̄
 cētrum est spherę, sicut puncti sortietur officium. Idem
 accidet terrę ad solis spheram comparatę, quod et alijs
 comperitur indicijs. Nam corpora in centris instrumen
 torum circularium posita, ymbrias proijciunt, easq; lōge
 motas, qua et sol ipse radians motu primo circumfertur.
 Et regularitate itaq; motus ymbrię, quam sensu depre
 hendimus, elicitur solem circa centrum instrumentorum
 regulariter moueri: ideoq; centra huiusmodi instrumen
 torum centri mundi, circa quod motus primus, regulari
 ter vicē obtinere. Cum itaq; terrę crassitudo nihil in his
 rebus immittat varietatis, verum propositum videtur.
 Pręterea horizon oculo in se existenti dimidium celi oc
 cultat, dimidiumq; videri sinit. Quod profecto nulli su
 perficię planę, nisi per centrum spherę transcuntī pro
 prium est. Secus autem eueniret, si qua esset terrę respe
 ctu celi magnitudo. M. Tullius questionum Tuscula
 narum libro primo: Persuadent enim mathematici terrā
 in medio mundo sitam ad vniuersi celi complexum, quasi
 puncti instar obtinere, quod centrum illi vocāt. Seneca:
 Punctum est, et adhuc puncto minus, quod incolimus.
 Lege Plinium libro 2. naturalis historię ca. 70 cuius ti
 tulus est que portio terrę habitetur. Puncti] Macro
 bius in somnium Scipionis hęc tradidit: Punctum dixē
 runt esse geometrę, quod ob incomprehensibilem breui
 tatem sui in partes diuidi non possit, nec ipsum pars ali
 qua, sed tantummodo signum esse dicatur. Phisici terrā
 ad magnitudinem circi, per quē sol voluitur, puncti mo
 dū obtinere docuere. Ptolemęo] Hic astrologus fuit
 Aegyptius genere, studuit Alexandrię, et liberalium ar
 tium ac gręcarum literarum studijs clarissimus euasit tē
 poribus Antonini imperatoris, quod ipsemet in opere
 magno demonstrat. In astrologię scientia priorum nulli
 cessit. Primus enim apud gręcos celi rationem omnem
 diligentius explicuit inuentaq; ab Hipparcho instrumē
 ta clarius monstrauit. Edidit magnā illam compositio-

Punctum

Ptolemęus

nem, quam Almagestum vocât; opus item quatuor tractatum Scripsit centiloquium super his, quæ ad practicum pertinet astrozorum prognosticam, centum videlicet canones, quos Græci κάρπους vocât, quod fructû et experimentum prognosticozorum esse dicant. Sed et de musica treis composuit libros, deq; geographia, quos astrologi more conscripsit. Enarratores habet præcipuos ex barbaris Haly et Albumazar, ex Græcis Cappum et Theonem. Sepulchri elogium tetrastrichum ipse posuit grecum, quod quidam sic interpretatus est:

Mortalem quamuis me norim sorte creatum,
 Dum tamen astrozorum scrutor in orbibus,
 Sum pedibustellure procul, iuxtaq; tonantem
 Adhideo diuus, pascor & ambrosia.

[Incolatur] inhabitetur. [Siti] siccitate. [Uasta] deserta. [Area] regiuncula. [Limitibus] terminis. [Arctata] cohibita, constricta. [Adde] Ostendit ex gentium diuersitate distantiaq; famam non longe propagari posse. [Ratione] modo. [Distantes] differentes Græcorû adagium est, νόμος καὶ χώρα, Mos siue lex et regio, quod significat unicuiq; genti suas quasdam esse leges et instituta viuendi. Sicut ipse q. l. f.] Apud Ciceronem in somnio Scipionis, Africanus ad nepotem sic inquit: Ex his ipsis cultis notisque terris num aut tuû, aut cuiusquâ nostrum nomen vel Caucasum hunc (quem cernis) transscendere potuit, vel illum Sangem transnatate? [Caucasum] Caucasus Scythiæ mons est dictus quasi graucalus, hoc est, niue candidus, vt pli. ait lib. 6. Caucasus mōs est editissim⁹, idēq; asperrimus et inhospitalis, Indiam Scythia separans in finibus Assyriorum. [Parthis] hi populi sunt Asiæ maioris prope Medos, Hærcanos, Arios, et id genus vicinas gentes. fuerunt autem Scytharum erules, nam Scythico sermone parthi, erules dicuntur, primum quidem inter orientales populos obscurissim⁹, postea per virtutem ad summam gloriam proeucti sunt, pugnant autem procurentibus equis, aut terga dantibus, sepe etiam fugam simulant, vt incautiores aduersus vulnera insequētes habeant. Plura de his lege apud Iustinum libro 41. et apud Plutarchum in vita Crassi. [Id locorum] ea loca habitantibus, eorum locorum, figurata locutio. similis illi supra postē, vt

Prouerbiis

Caucasus

Formidolosus in id etatis pueris. Formidolosa] formidabilis. Formidolosus modo significat meticulosum. Terentius:

Egon' formidolosus?

id est. egone sum qui timeam modo enim, qui alijs timore inferit. Salustius, Regibus boni q̄ malis suspectiores sunt, semper his aliena virtus formidolosa est. Romani nois]

Paranomasia Romani hois. Paranomasia est, que latine dicitur agnominatio. Depromit aut argumentum ex loco, q̄ dicitur ab eo quod magis est quod et hunc in modum potest explicari. Magis videtur Romane reipublice q̄ vniuersumlibet hominis Romani. nomen ultra Caucasum progredi posse: sed non illud, proinde nec hoc. Quid quod d. g.] probat ex discrepantia morum et institutorum, quibus diuersae gentes vtuntur, non conducere cuiquam nomen in plurimos populos proferre, cum quod apud hos dignum laude, apud illos supplicio dignum iudicetur. Mores atq̄ instituta discordant] De his legatur Eusebius libro 6. de preparatione euangelica, capite octauo. Valerius Maximus libro 2. Hieronymus in Iouinianum. Bessarion libro 4. in calumniatorem Platonis, capite 3. Philippus Beroaldus in oratione prouerbiali. et Erasmus nosher in explicatione illius adagii, Lex et regio. Hec mihi nunc indicasse studiosis earum rerum satis sit ad alia properanti. Preclara illa] irrita est vanae glorie. Sed q. m. clarissimos] Arguit gloriam irritam esse, tum ob scriptorum defectum, tum ob eorum inconstantiam et minime durabilem infirmitatem. Scriptorum inops] multarum gentium et in primis Germanorum plerumque laudes et res gestae latent ignorantibus, quod praesens illis temporibus, cum nondum mores externis deliciis essent emolliti, paulatim atq̄ corrupti scriptores, qui preclara facinora literarum monumentis proderent, defuerunt. Sed et nunc libri Plinii de bellis Germaniae et proculdubio permulta quondam scripta, quorum ne tituli quidem ad nos peruenire, desiderantur.

Vos uero immortalitatem uobis propagare uidemini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod si ad aeternitatis infinita spatia pertractes, quid habes quod de nominis tui

diuturnitate læteris? Vnius etenim mora momenti, si decē millibus conferatur annis, quoniam utrunq; spatium definitum est, minimā licet, habet tamen aliquam proportionem. At hic ipse numerus annorum, eiusq; quantumlibet multiplex ad interminabilem diuturnitatem, ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad seinuicem fuerit quædam, infiniti uero atq; finiti nulla unquam poterit esse collatio. Ita fit, ut quanticunq; prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parua, sed plane nulla esse uideatur. Vos autem nisi ad populares auras, inanescq; rumores recte facere nescitis, & relicta conscientiæ uirtutisq; præstantia, de alienis præmia sermūculis postulatis. Accipe in huiusmodi arrogantia leuitate, q̄ festiue aliquis illuserit. Nam cum quidam adorsus esset hominem contumelijs, qui non ad ueræ uirtutis usum, sed ad superbam gloriam, falsum sibi philosophi nomen induerat, adiecissetq; iam se sciturum, an ille philosophus esset, si quidē illatas iniurias leniter patienterq; tolerasset, ille patientiam paulisper assumpsit: acceptaq; contumelia uelut insultans, iam tandē, inquit, intelligis ne me esse philosophū? Tum ille nimium mordaciter, intellexerā, inq̄t, si tacuisses.

Quid autē est, quod ad præcipuos uiros (de his enim sermo est) qui uirtute gloriā petunt? Quid, inquam, est quod ad hos de fama post resolutum morte suprema corpus attrineat? Nam si (quod nostræ rationes credi uetant) toti moriuntur hoīes, nulla est omnino gloria: cū is, cuius ea esse dicitur, nō extet omnino. Sin uero bene sibi mens conscia, terreno carcere resoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negocium spernet, quæ se cælo fruens, terrenis gaudet exemptam?

In grammaticas

Argumentatur disertissime, quamlibet diuturni tēporis famam. cū finē aliquando admittat, nulla ratione cū eternitate esse comparādam. Quod] tēpus. Pertractes] intellectu perpendas, et animo reuoluas. Decē millibus annis] annorū decē millibus. Sciolis literatoribus nonnullę uidentur orationes parum congruę, quę non congruę solū sunt, sed etiā cū primis elegantes, et probatissimis scriptoribus usurpatę. Cuiusmodi est hęc. Decē millibus annis per appositionē. Sic latine dicimus. Hic mercato: decē millia debet aureos. Hieronymus cū alibi id genus abūdat, tum in Iouinianū sic scripsit: Aliud est decē millia talēta debere, aliud quadrantē. Florus. Cū statim decē amplius millia coissent hoīes, nō modo effugisse contenti, iam vindicari etiā uolebant. Idē. Ex ipso equestris ordinis flore ac senatu duo millia electi q̄ mori iuberentur. Ubi subintelligendū est, hoīes seu uiri, ut desinant improbare illud in sacris literis, Duodecim millia signati. Eiusq̄ quan. multi.] et is numerus quantūlibet multiplicatus, ut millies mille annorū millia, uel plus minusue. Collatio] cōparatio. proportio. Aristoteles x. lib. de celo et mundo: portio aut nulla est finiti ad infinitū. Quantūcumq̄] aduerbium nunc est. Prolixi] longi. Inexhausta] infinita. interminabili. Nos autē m̄] Increpat mortaliū stultitiā, q̄ eo fere sunt ingenio,

ut magis hominum laudes et famę celebritate, quę suę cōscientię puritatē, verāq; virtutū securitatē sectent. Nā ut rectissime dictum est, Multi famā, conscientiā pauci verent. Ad populares auras] ad fauores et applausus populi, quos teste Donato non querunt sapientes. Aura splendorem significat. Horatius:

Tua ne retardet aur a maritos.

ponitur pro aere, flatu ventorum, afflatu, aspiratione Aura seu fauore. Maro in Aeneidos 6.

Nunc quoq; iam nimium gaudes popularibus auris.

Hieronymus: plus debet Christi discipulus prestare, quę mundi philosophus glorię animal et popularis aurę atq; rumorum venale mancipium. Sermunculus] rumuscu- Sermuncu-
lus
lus. Sermunculus parvus sermo, ut rumusculus parvus rumor. Hieronymus Nepotiano: Caue ne hominū rumuscul^o musculus ancuperis, ne in offensam dei populorum laudem cōmutes. Idem Paulino: Rumusculus et gloriolas et palpantes adulatores quasi hostes fuge. Accipe] audi, cognosce. In huiusmodi leuitate] vanitate, legitur et leuitatem, quod placet, ut sit contra eiusmodi vanitatē superbie. Quam festine] quę incunde, lepide et facete. Illuserit] iocatus sit. Adortus esset] legit etiam ador- sus, quod etiam apud Ambrosium et Hieronymū inuenio. Tolerasset] passus fuisset. Paulisper] ad paucillū tem- poris. Ira] per iram. Ille] tētator et falsi philosophi illusor. Si tacuisses] Solomon in prouerbij: Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est, et preciosi spiritus vir eruditus. Stultus quoq; si tacuerit, sapiens reputabitur: et si cōpresserit labia sua, intelligens. Diogenes cuidam philosopho, qui contētosius aliquid diserebat. Miser, inquit, quod optimum est in vita philosophi ac precipuum, verbis philosophādo corrumpis. Thales: Non multa verba, prudentis animi indicium sunt. Solomon prouerbiorum capite 10. In multiloquio non deent peccatum Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Ecclesiastes: Stultus verba multiplicat. Seneca: Tene semper vocis et silentij temperamentum. Tacere qui nescit, nescit loqui. Macrobius lib. 7. Saturnalium: Cum orator non aliter nisi orando probeat, philosophus non minus tacendo pro tēpore, quę loquēdo philosophat. Valerius Maximus lib. 7. Quid Xenocratis respōsum

quod laudabile, cum maledico sermone quorundam summo silentio interesset, vno ex his querente, cur solus linguam suam cohiberet: quia dixisse me, inquit, aliquando poenituit, tacuisse nunquam. Lege si placet, pulchram super hoc Maronis sententiam apud Donatum in eius vita. Quid autem est? Ostendit gloriam mortuis nihil prodesse. Unde quidam eleganter:

Post cineres gloria iera venit,

Quod] totos et corpore et anima mori homines. Nostre rat.] philosophice argumentationes. Uetant] non permittit. Terreno carcere] corpore, quod est quasi carcer, vel sepulchrum, vel vinculum animi. Exempta] liberata.

¶ Metrum. VII. libri secundi.

Quicumque solam mente præcipiti petit,
 Summumque credit gloriam,
 Latè patentes ætheris cernat plagas,
 Arcumque terrarum situm,
 Breuem replere non ualentis ambitum
 Pudebit aucti nominis.
 Quid o superbi colla mortali iugo
 Frustra leuare gestiunt?
 Licet remotos fama per populos means
 Diffusa linguas explicet,
 Et magna titulis fulgeat claris domus,
 Mors spernit altam gloriam,
 Inuoluit humile pariter & cellsum caput,
 Aequatque summis infima.
 Vbi nunc fidelis ossa Fabricij manent?
 Quid Brutus, aut rigidus Cato?
 Signat superstes fama tenuis pauculis
 Inane nomen literis.

Sed quid decora nouimus uocabula?

Num scire consumptos datur?
Iacetis ergo prorsus ignorabiles,

Nec fama notos efficit.

Quod si putatis longius uitam trahi

Mortalis aura nominis,

Cum sera uobis rapiet hoc etiam dies,

Iam uos secunda mors manet.

Carmen est dicolon distrophon cuius primus versus est archilochius, iambicus, senarius, acatalectus: secundus iambicus dimeter et ipse acatalectus. Hortatur eo philosophia mortales ad inanis glorie contemptum, que rerum omnium uanissima facile illis videbitur, si terrarum angustias contemplant, amplissimam celi immensitatem suspexerint. Precipiti] festina, inconsulta, temeraria. Summum] bonum summum rem summam, bonorum finem. Aetheris] celi. Cernat] contempletur. Plagas] regiones. Arctum] angustum, constrictum. Africanus apud Ciceronem in semnio Scipionis, unde fere hoc carmen cum prosa iam enarrata desumptum est: Omnis autem terra, que colitur a uobis, angustata verticibus lateribus latior, parua que dam insula est circumfusa illo mari, quod atlanticum, quod magnum, quod oceanum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine quasi sit paruus, uides. Hinc Petrarca in 2. lib. Africe sue:

Angustis arctatus finibus orbis

Insula parua situ est, curuis quam flexibus ambit

Oceanus, uidentur ut paruus cognomine magnos

Breuem replere] Ordo est. Pudebit, subaudi eum, qui terrarum angustias ac celorum immensa spatia contemplant sit. nominis aucti id est. prolati et amplificati non ualentis tamen replere breuem ambitum, id est angustum terrarum habitaculum. Scipio apud Ciceronem lib. de republica 6. Jam uero ipsa terra ita mihi parua uisa est, ut me imperii nostri, quo quasi punctum eius attingimur, preterer. In eodem anuo sic eundem nepotem suum alloquitur:

Igitur alte spectare si voles, atq; hanc sedem & eternam
domum contueri, neq; te sermonibus vulgi dederis, nec
in premiis humanis spem posueris reru tuarum, suis te
illicebz oportet ipsa virtus trahat ad verum decus.
Quid de te alij loquantur ipsi videant, sed loquentur ta-
men. Sermo enim ille omnis & angustiis cingitur his re-
gionum quas vides, nec vnq; de vilo perennis fuit, obrui-
tur omnium interitu, obliuione posteritat; extinguatur.
Quid] ad quid. O] mirantis interiectio, vel miserant;
& condolētis errori mortalium. Ordo est, O quid superbi
gestiunt frustra leuare colla mortali iugo, hoc est, Quid
superbi & fastu inflati homines conantur in vanum nomi-
ne suo diuulgādo se reddere immortales. Leuare col-
la iugo] alludit ad boues iugum detrectantes ac ab uice
re non valentes, iuxta illud:

Non iuga taurus amat, quæ tamen odit habet,

Mortali iugo] mortalitatis conditione, cui sunt obnoxii.
Licet] quous tamen. Means] transiens. Explicet]
interpretetur. Domus] gens, familia, genus. Mors
sp. a. g.] Seneca epistola 91. Nequat omnes cinis, impa-
res nascimur, pares morimur. Idem epistola 99. In tan-
ta voluntate rerum humanaru nil cuiq;, nisi mors, cer-
tum. Horatius in odis:

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumq; tures.

Lucretius:

Scipiadas belli fulmen, Carthaginis error

Offa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset;

Adde repertoires doctrinarum atq; leporum,

Adde Heliconiadum comites.

Idem:

Inde alij multi reges, rerumq; potentes,

Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt;

Idem:

Quæ mala nos subigat vitæ tanta cupido?

Certa quidem finis vitæ mortalibus adsit,

Nec denitari lætum pote quin obeamus.

Fabrice

Fidelis Fabricij] Hic cōsul Romanus fuit, q̄ fidelis eo dicitur
qd fidē vel hosti seruandā putauit, nihilq; per fraudē vel

insidias agēdū. Cū eū (vt M. Tullii v̄bis vtar) rex Pyrrhus populo romano bellū intulisset, cuiq; de imperio certamen esset cū rege generoso ac potenti, perfuga ab eo venit in castra Fabucii, eiq; est pollicitus, si premium ei proposuisset, se vt clam venisset, sic clā in Pyrrhi castra rediturū & eum veneno necaturum. Hunc Fabricius reducendum curavit ad Pyrrhum, idq; eius factū a senatu laudatum est. Super hoc plura Valerius Maximus, Julius Sallius, & in vita Pyrrhi Plutarchus. Facēt] legitur etiam manent. Quid Brutus] subandinunc est. Junius Brutus primus romanorum cōsul, exactis regibus urbem liberavit, filios suos, quod cum Aquiliis et Titellis ad recipiendos in urbem Tarquinos coniuraverunt, virgis cēsos, securi percussit. Deinde singulari certamine cum Arunte Tarquinii filio congressus est, quo se ambo mutuis vulnerib; occiderūt. Marcus Brutus vir pretorius, tum scientia, tum virtute p̄ditus ad recuperandam libertatem Julium Cēsam occidit, postea victus in p̄lio ab Octavio sibi mortem conscivit. Rigidus] severus, inflexibilis. Cato] Multi Romae Catores fuerūt, verū duo p̄ ceteris illustrati sunt. Marcus Porcius Cato Censorius, & Cato Stoicus, qui post mortem quam sibi Utice conscivit, Uticensis dictus est. Horum vterq; iustitia, severitate, morumq; summa gravitate fuit clarissimus. Quid.] ad quid. Decora vocabula] pulchra nomina. Nominus] scimus, tenemus. Num] nunq̄d. Consumptos] mortuos. Facētis] subaudi vos homines post mortē. Proxus] omnino. Ignorabiles] ignobiles. Trahi] protrahi. Aura] splendore. Nominis mortalis] morti & corruptiōi subiecti. Ausonius:

Miremur perisse homines, monumenta fatiscunt

Mors etiam saxi s, nominibusq; venit.

Cum] quādo Sera dies] tempus aliquādo venturū] hoc] nomen. Secunda mors.] qua nomē extinguit, sicut prima morte vita extincta est. Apud Petrarchā lib. Africę secundo, Scipionem Africanus hunc in modum alloquitur:

Transibant q; cito, quæ vos mansura putatis,

Vna manere potest occasus nescia virtus.

Illa viam facit ad superos, hac pergite fortes,
 Nec defessa graui succumbant terga labori.
 Quod si falsa vagam delectat gloria mentem,
 Aspice quid cupias, transibunt tempora, corpus
 Hoc caderet, & cedent indigno membra sepulchro;
 Mox ruet & bustum, titulusq; in marmore scetus
 Occidet, hic mortem patricis nate secundam.

¶ Prosa octaua libri secundi.

Sed ne me inexorable contra fortunā bel-
 lum gerere putes. Est aliquando, cum de
 hominibus illa fallax non nihil bene merea-
 tur, tum scilicet cum se aperit, cum frontē de-
 tegit, moresq; profiteť. Nondum forte quid
 loquar intelligis? Mirum est, quod dicere ge-
 stio, eoq; sententiā uerbis explicare uix queo.
 Etenim plus reor hoibus aduersam q̄ prospe-
 ram prodesse fortunā. Illa enim semper spe-
 cie felicitatis cum uidetur blanda, mentitur:
 hæc semper uera est, cum se instabilem muta-
 tione demonstrat: illa fallit, hæc instruit: illa
 mendacium specie bonorū mentes fruētium
 ligat, hæc cognitione fragilis felicitatis absol-
 uit. Itaq; illam uideas uentosam, fluentē, sui-
 que semper ignarā: hanc sobriam, succinctāq;, &
 ipsius aduersitatis exercitatione prudentem.
 Postremo felix à uero bono deuos blāditijs
 trahit, aduersa plerunq; ad uera bona redu-
 cēs, uelut unco retrahit. An hoc inter minima

æstimandum putas, q̄ amicorū tibi fidelium mentes hæc aspera, hæc horribilis fortuna detexit. Hæc tibi certos sodalium uultus ambiguosq̄ secreuit, discedēs, suos abstulit, tuos reliq̄. Quanti hoc integer & (ut uidebaris tibi) fortunatus emisses. Desine nunc amissas opes quærere, quod preciosissimum diuitiarum genus est, amicos inuenisti.

Hactenus fortunę inconstantia, fraudulentiamq̄ & perfidiam philosophia detexit, & in eis munerib⁹ nihil veri boni inesse demonstraui. nunc aut aduersam plus hominibus q̄ prosperā prodesse fortunam, cum hæc qui dem blāditijs allectos a vero bono fallaciter abstrahat, illa vero plerunq̄ errantes ad veram beatitudinē querendam reducens, velut vnco retrahat. Inexorabile] quod nullis precibus cōponi possit. Est] euenit. Illa] fortuna. Tum] tunc. Cum] quādo. Sestio] cupio. Sog] & ob id. Illa] prospera fortuna. Rationes adfert, quibus id qd dixit, verum esse probat. Hęc] aduersa. Seneca tragicus:

Malam bonæ præferre fortunam licet.

Ventofus.

Ventosum] inconstantem. Horatius:

Romæ Tibur amem, ventofus Tibure, Romam.

fluentem] luxuriantem, disfluentem, vagabundam.

Ouidius:

Luxuriant animi rebus plerunq̄ secundis,

Nec facile est æqua commoda mente pati.

Suicq̄. sign] homines enim fortunę successibus elati, nimis superbiunt, seq̄ ipsos nequaq̄ cognoscunt. Sobriam] temperantem. Succinctam] cohibitam, non disfluentem. Aduersitatis exercitatione] Baptista Mantuanus libro sylvarum secundo:

Rebus aduersis agitata uirtus

Crescit, & robur cruciata longo

Sumit attritu, melius' que terfo

Candicat ore.

A vero bono] Diuus Ambrosius in libro de interpellatione: Magna enim illecebra delinquendi est, rerum affluentia secundarum. Supina extollit, obliuionem autem infundit. Minographus:

Fortuna quem nimium fouet, stultum facit.

Baptista Mantuanus in prima parthenice:

Eneruare solent securas otia mentes,
Et vitij vmbrire animas, vt puluis aquoso
Imbre coit, leuibusq; rapi iam nescit ab euris,
Sic aduersa premit sensus fortuna rebelles,
Et cogit parere deo, morbosq; latentes
Pellit, & ardentis in pectore mitigat æstus,
Vt sale consperso longos seruantur in vsus
Viscera, nec ledi sante, nec tempore possunt,
Sic duris animi rebus firmantur, & omnem
Abijciunt pestis causam, fors aspera tutum
Præbet iter, via fidereas hæc ducit in arces,

Amicorum fidelium] Ennius:

Amicus certus in re incerta cernitur.

Hinc nos hunc versiculum iussimus,

Rebus in incertis certus spectatur amicus. Quidius

Scilicet vt solum spectatur in ignibus autum,

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Suos] sodales, ii enim qui fortunam sequuntur, non veri sunt amici sed sodales et fortune comites. In-
reger] nondum læsus. nondum rebus tuis spoliatus.
Desine] pulchra conclusio est ex contrariis ornatum
ducens. Amicos inuenisti] Nunc enim nouerante fortuna veros tuos amicos cognoscis. Argumentum enim vere amicitie est non deserere amicum tempore aduersitatis.

Metrum octauum libri secundi.

Quod mundus stabili fide
Concors uariat uices,
Quod pugnantia semina

Fœdus perpetuum tenent,
Quod Phœbus roseum diem
Curru prouehit aureo,
Vt quas duxerit Hesperus,
Phœbe noctibus imperet.
Vt fluctus auidum mare
Certo sine coerceat,
Ne terris liceat uagis
Latos tendere terminos,
Hanc rerum seriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et cælo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quicquid nunc amat inuicem,
Bellum continuo geret:
Et quam nunc socia fide
Pulchris motibus incitant,
Certent soluere machinam,
Hic sancto populos quoq;
Iunctos fœdere continet,
Hic & coniugij sacrum
Castis necit amoribus,
Hic fidis etiam sua
Dictat iura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si uestros animos amor,
Quo cælum regitur, regat.

Carmen est Silyconicum, simile sexto primi libri. Et docet amore omnia coniungi, totiusq; mundi constare concordiam, amore quoq; populos foedere cōiunctos, amore cōiuges et amicos conuenire. Franciscus Philephus in satyris:

Omnia perpetuo firmat concordia nexu.

Quicquid amor iungit, seculum perdurat in omne.

Claudianus ad Honorium:

Non sic excubiæ, nec circumstantia pila,
 Quam tutatur amor, non extorquebis amari,
 Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat,
 Nonne vides operum qui se pulcherrimus ipse
 Mundus amore ligat: nec vi connexa per æuum
 Conspirant elementa sibi, qui limite Phœbus
 Contentus medio, contentus litore pontus,
 Et qui perpetuo terras, ambitq; vehitq;,
 Nec premat incumbens oneri nec cesserit aer?

Ut Plato docet in Timeo, Mundus seipsum amicitia concordia complectitur, atq; ite apte coheret, vt nequeat dissolui vlllo modo, nisi ab eodem a quo est colligatus. Mundus latine a puritia vocat, celum a celatura. grece ab ornatu κόσμος. C. Plinius libro secundo: Quem κόσμον greci nomine ornamenti appellauerunt, eum et nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum. Celum quidem haud dubie celati argumento diximus, vt interpretatur M. Varro. Stabilifide] perpetua constantia. Uices] permutationes. Semina] elementa. Plinius libro secundo capite quinto: Nec de elementis video dubitari quatuor ea esse, ignium summum, inde tot stellarum collucentis illos oculos, proximū spiritus, quē greci nostrisq; eodē vocabulo aera appellant vitalem hunc, et per cuncta rerum inabilem, totoq; confertum. Cuius vi suspensam cum quarto aquarum elemento librare medio spatii telurem. Ita mutuo complexu diuersitatē effici nexum, et leuia ponderibus inhiberi, quo minus euolent. Contraq; graua, ne ruant, suspēdi, leuibus in sublime tendentib;. Sic pari in diuersa nisu, vi sua quoq; consistere, irrequieto mundi ipsius constricta circuitu, quo semper in se cur

Mundus
 Cælum

Elementa
 quatuor

rente, imam atq; mediam in toto terram, eandemq; un-
 uerso cardine stare pendentē, libratem per que pendeat.
 Ita solam immobilē, circa eam volubili vniuersitate, ean-
 demq; ex omnibus necti, eidemq; omnia inniti. Pugnā-
 tia.] cōtraria. Foedus ppetuū] perpetuā pacē. Quid.

Dissociata locis concordī pacē ligauit

Manilius astronomicon libro primo:

Hoc opus immensū constructum corpore mundi,
 Membra' que naturę diuer facondita forma
 Aeris, atq; ignis, terrę, pelagi' que iacentis.
 Vis animę diuina' regit, sacro' que meatu
 Conspirat deus, & tacita ratione gubernat,
 Et multa in cunctas dispensat foedera partes,
 Altera uerius uires, faciat' que ferat' que,
 Summa' que per uarias maneat cognata figuras.

Idem libro tertio:

Fata regunt orbem, certa stant omnia le
 Longa' que per certos signantur tempora cursus.

phœbus] sol. Roseum] pulchrum, fulgidum, rubicun-
 dum. Aureo] lucido, claro, illustri. Quas] noctes.
 Duxerit hesp.] Hesperus dux noctis est, nam eam pre-
 cedit, cum uesperti solis occasum subsequitur. Phœbe]
 luna. Audum] cupidum & vorax. Coerceat.] cohi-
 beat. Uagis] prescriptum finem transentibus. Ten-
 dere] extendere. Seriem] connexionem, continuatā
 progressionem. Pelagus] mare. Imperitans] impe-
 rans. Hic] amor. Frena remiserit] regimen & modo-
 rationem deseruerit. Translatio est sumpta ab iis, qui
 frenis equos cohibent. Continuo] mox, absq; dilatiōe.
 Socia fide] mutua cōcordia. Incitant] mouent. Cer-
 tent] certatim cōtendant. Soluere] dissoluere, corrū-
 pere. Machinam] mundi corpus. Hic] amor. Sanctos]
 iustos, pacis amantes, Christi sanguine confirma-
 tos. Uel sanctos, factis sacris, & iuramentis prestitis cō-
 sociatos. Et] etiā Coniugii] matrimoniu. Sacrum]
 sacramentum. Castis amoribus.] pudicis affectibus
 amatoris. Triplex est amor. Turpis quidem solam co-
 poris voluptatem sequitur, ideoq; brutorum passio est.

Hesperus.

Amor tri-
 plex.

Generosus vero mundum respicit animum, ad virtutis officia promptum. Medius utranque diligit tū corporis, tū animi pulchritudinem. Dictat] prescribit, suggerit, fidis soda.] verus amicus. O. f. h. g.] subintellige esse. Si amor quo celum regitur, regat animos vestros, hominum animos. Felices (inquit) vos homines essetis, si per amorem tanta foret inter vos concordia, quanta est in rebus celestibus. Verum ut ait poeta,

Lege deum minimas rerum discordia turbat,
Pacem summa tenent.

SEVERINI BOETHII DE
consolatione philosophiæ liber
tertius.

¶ Prosa prima libri tertii.



Am cantum illa finierat, cum me audiendi avidū stupētemq; arreptis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaq; paulo post, o inquam summum lassorum solamen animorum, quantum me uel sententiarum pondere, uel canendi etiam iucunditate refouisti, adeo ut me iam posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaq; remedia, quæ paulo ante acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi avidus uehementer efflagito. Tum illa: Sensi, inquit, cum uerba nostra tacitus attentusq; rapiebas, eumq; tuæ mentis habitum uel expectaui, uel (quod est uerius) ipsa perfeci. Talia sunt quippe, quæ restant, ut degustata quidem mordeant, inte-

rius autem recepta, dulcescant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagreres, si quoniam te ducere aggrediamur, agnosceres? B. Quoniam inquit? P. Ad ueram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus, sed occupato ad imagines uisu ipsam illam non potest intueri. B. Tum ego: fac obsecro, & quæ sit illa uera, sine cunctatione demonstra. P. Faciam, inquit illa, tui causa libenter: sed quæ tibi causa notior est, eam prius designare uerbis atque informare conabor: ut ea perspecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, ueræ specimen beatitudinis possis agnoscere.

IOHANNIS MVRMELLII
in tertium Boethij de consolatione
philosophiæ librū cōmentarius.

Secundo volumine fallaces fortunæ mores Philosophia inculcatis uerbis aperuit, eiusque munera uera bona non esse demonstrauit. Hoc autem tertio false felicitatis formam describit, & deinde contrariam illi ueræ beatitudinis pulchritudinem inducit, & ubi consistat, quodque unum sit summum bonum: ut quod deus, beatitudo, & summum bonum non differant, inculcatis rationibus ostendit. Præterea docet, eum quod beatitudinem sit assecutus, simul sufficientiam, reuerentiam potentiam, celebritatem letitiam esse consecutus. Ad hæc ostendit horum nomina, quibus uoce differant, sufficientiam, reuerentiam, potentiam, celebritatem, letitiam, tamen unam eandemque esse uiam. Unde hominum error liquet deprehenditur, quod tanquam ea differant, unum illorum præ cetera ducit expectandum. Et in diuersis suam felicitatem constituunt, in quibus minime inueniri potest. Alii namque in opibus, alii in dignitatibus, alii in regnis, multi in gloria, plurimi in uoluptate beatitudinem se adepturos existimant, sed falluntur, quando-

quidem nec opibus sufficientia, nec dignitatibus reuerētia, nec regnis potentia, nec glorię nominis immortalitas, nec voluptati sincera lætitia contingere potest. Sic cum longe diuersa sentiant. et in felicitate inuestiganda mortales aberrant a vero bono, nihilo tamen minus in summo bono appetendo conueniunt omnes. atq; consentiunt Quo sit, vt vnus rerum sit omnium finis deus, cum beatitudo summū bonū, et deus nomina qđē diuersa, res vero sit vna. Sic autem Boethio in mentem reuocatur id, quod ex tribus ante se confessus est ignorare, puta quis rerum finis sit omnium. **Quidum**] cupidū. **Stupentem**] mirantem. **Mulcedo**] suauitas, delinimentum, delectatio a mulcendo. **Diuis Cyprianus ad Donatum**: Prolectet auris religiosa mulcedo: **Ufus est et hac dictione Sidonius Apollinaris in epistolis suis. Desiderat.**] attentum reddiderat **Lassorum fatigatorum**] curis et doloribus confectorum. **Solamen**] consolatrix. **Refouisti**] recreasti. **Adeo**] in tantum. **Imparem**] resistere non potentem. **Non perhor.**] non reformido. **Effragito**] expeto. **Sensi**] cognoui te audiendi **audum** acriora remedia vehementer effragitare. **Habitum**] affectionem, dispositionē. **Que restant**] remedia que reliqua sunt. **Flagrares**] arderes. **Quonam**] quo, ad quid. **Somniat**] veluti per somnum imaginatur et coniectat. **Ad unagines**] ad species felicitatis. **Ipsam illā**] veram felicitatē. **Sine cunctatione**] absq; mora. **Specumen**] exemplum, formam, probationem.

Mulcedo.

Metrum primum libri .III.

Q Vi ferere ingenium uolet agrum,
 Liberat arua prius fruticibus,
 Falce rubos filicem q̄ resecat,
 Vt noua fruge grauis Ceres eat.
 Dulcior est apium mage labor,
 Si malus ora prius sapor edat.
 Gratius astra nitent, ubi notus

Definit imbriferos dare sonos.
 Lucifer ut tenebras pepulerit,
 Pulchra dies roseos agit equos.
 Tu quoq; falsa tuens bona prius,
 Incipe colla iugo retrahere.
 Vera dehinc animum subierint.

[Carmen est Ithyphallicum, dactylicum, tetrametrum, acatalectum, constans tribus dactylis et pyrrichio. Scanditur autem hoc modo:

Qui sere, ringenu, um uolet, agrum,
 Terentianus hoc metri genus phaliscū nominat, cū ait:
 Talia dicta phalisca legitmus.

Quatuor autem similitudinibus eleganter probat prius falsę beatitudinis speciem verbis esse designandam, ut postea verę forma comodius possit agnosci. Qui sere-
 re] prius (inquit) noxię herbe & frutices extirpandi sunt,
 & semina telluri credenda. Faustus Andrelinus:

Pessima sollicito uellenda est herba colono,
 Ne pereat sola plurima labe seges.

Diuus Hieronymus: Ager spinosus nisi ante cultoris la-
 bore fuerit extirpatus, non nutrit in se iacta semina, sed
 suffocat. Serere.] seminibus implere. Ingenuum.]
 fertilem.] fruticibus] frutices mediū sunt inter arbo- Frutices.
 res & herbas. Nam & minores arboribus sunt, nec hye-
 me ut herbe arescunt. Filicem] Filix herba est vulgo Filix.]
 nota, segeti cum primis noxia. Horatius:

Neglectis vrenda filix innalcitur agris.

Ceres] seges. Et licenter hic vltimam corripuit, ut Ho- Ceres.
 ratius in arte poetica palus, est em natura longa. Verg.

Flaua Ceres alto nequiquam spectat olympo.

Forasse Boethius scriptum reliquit seges, cum ex alte-
 ra dictione in alteram facilis sit prolapsus. Est autem
 ordo Ut noua Ceres eat i. proueniat grauis, id est ple-
 na fruge Ceres dicta est frugum dea tanq; ges, pri-
 ma litera mutata. Apiuu labor.] mel. Mage.] ma-

gis. Malus sapor.] amaritudo. Sic Hieronymus: Amaritudo præcantis doloris, commendat amplius gaudia secutura. Claudianus:

Semperq; vicissim

Gaudia præmissi cumulant inopina dolores,

Commendat placidum maris inclementia portum,

Edat] mordeat, cruciet. Astra] stelle Ubi] postq;. Notus] auster. Imbriferos] imbrem afferentes. Ut] postq;. Roseos] rubicundos ob aurozani. Agit] producit. Tuens] intuens. Jugo] seruituti. Retrahere] subducere. Vera] subaudibona. Subierit] subibit.

Prosa secunda libri III.

TVM defixo paululum uisu, & uelut in angustam suæ mentis sedem recepta, sic cœpit: Omnis mortalium cura quam multiplicitium studiorum labor exercet, diuerso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur peruenire. Id autem est bonum, quo adepto, nihil ulterius desiderari queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaq; intra se continens bona. Cui si quid abforet, summum esse non posset, quoniam relinqueret extrinsecus quod posset optari. Liqueat igitur, esse beatitudinem fratrum bonorum omnium aggregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diuerso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum ueri boni naturaliter inserta cupiditas, sed ad falsa deuius error abducit. Quorum quidem alij summum esse bonum nihilo indigere cre-

dentes, ut diuitijs affluant, elaborant. Alij uero bonum quod sit dignissimum ueneratiõe, iudicantes, ad eptis honoribus, reuerendi ciuibus suis esse nituntur. Sunt qui summũ bonũ in summa potētia esse cõstituant, hi uel regnare ipsi uolunt, uel regnãtibus adherere conantur. At quibus optimũ quiddã claritas uel dei, hi uel belli uel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi uero boni fructum gaudio lætitiãq; metiuntur, hi felicissimum putant uoluptate diffluere. Sunt etiam qui horũ fines causasq; alterutro p̄mouent, ut qui diuitias ob potentiã uoluptatesq; desiderant, uel qui potentiam seu pecuniã causa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur cæterisq; talibus humanorũ actuum uotorumq; uersatur intentio, ueluti nobilitas fauorq; popularis, quæ uidentur quandã claritudinem cõparare, uxor ac liberi, qui iucunditatis gratia petuntur. Amicorum uero q̄d sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in uirtute numeratur. Reliquum uero uel potentiã causa, uel delectationis assumitur. Iam uero corporis bona promptum est ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoq; uidentur præstare ualentiam, pulchritudo atq; uelocitas celebritatem, salu-

196 Boethij de consolatione phi-
britas uoluptatem. Quibus omnibus solam
beatitudinem desiderari liquet. Nam quod
quisq; præ cæteris petit, id summum iudicat
esse bonum, quod esse beatitudinem defini-
mus. Quare beatum esse iudicat statum, quæ
præ cæteris quisq; desiderat. Habes igitur an-
te oculos propositam fere formã felicitatis
humanæ: opes, honores, potentiam, gloriã,
uoluptates. Quæ quidem sola considerans
Epicurus, consequenter sibi summum bonũ
uoluptatem esse constituit, eo quòd cætera
omnia iucunditatem animo uideantur affer-
re. Sed ad hominum studia reuertor, quorũ
animus etsi caligante memoria, tamẽ bonum
summum repetit: sed uelut ebrius, domum
quo tramite reuertatur, ignorat. Num enim
uidentur errare hi, qui nihilo indigere nitun-
tur? Atq; nõ est aliudq; d æque perficere beati-
tudinẽ possit, q̃ copiosus bonorũ oĩm status,
nec alieni egens, sed sibi ipsi sufficiens. Num
uero labuntur hi, qui quod sit optimũ, id etiã
reuerentiæ cultu dignissimum putant? Mini-
me. Neq; enim uile quiddã contēnendumq;
est, quod adipisci oĩm fere mortaliũ laborat
intētio. An in bonis nõ est numerãda poten-
tia? Quid igit? Num imbecillũ ac sine uiribus
æstimandũ est, q̃d oĩbus constat esse præstan-

tius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam uideatur esse clarissimū. Nam non esse anxiam tristemq; beatitudinē, nec doloribus molestijsq; subiectam, quid atinet dicere, quando in minimis quoq; rebus id appetit, quod habere fruiq; delectet? Atqui hæc sunt quæ adipisci homines uolūt, atq; de causa diuitias, dignitates, regna, gloriam uoluptatesq; desiderant, q̄ per hæc sibi sufficientiam, reuerentiam, potentiam, celebriorem, lætitiā credūt esse uenturam. Bonum est igitur, quod tam diuersis studijs homines petunt. In quo quanta sit naturæ uis, facile mōstratur, cum licet uariæ dissidētesq; sententię, tamē in deligēdo boni fine cōsentiūt.

Decet natura mortales omnes summum bonum petere, & beatitudinem sectari uis quidem diuersis, eoque varijs erroribus ab illa turpiter abduci. dum in diuitijs, dignitatibus, regnis, gloria, & uoluptatibus felicitatē se adepturos opinātur, quod fieri minime potest. Tū] deinde. Defixo] Exprimat gestū hominis rem quāpiā penitissima speculatione meditantis. Defixo] demisso, & in eundem locum coniecto. Vergilius:

Constitit & Libyę defixit lumina regnis.

Mortalis] hominū. Multiplicis] studiorū] Terentius

Quot homines, tot sententię:

Suus cuiq; mos est.

Perflus:

Mille hominum species, & rerum discolor usus.

Velle suum cuiq; est, nec uoto uiuitur] vno.

Horatius in sermonibus:

Castor gaudet equis, ouo prognatus eodem,
Pugnis, quot capitum vitunt, totidem studiorum
Millia.

Idem primam omnium odam huius argumento sententiae cōscripsit, alijs studijs alios duci, alijs alia cordi esse.
Euripides in Hippolyto cor.onato:

Alijs alia placent. Homerus in odyssea:

Nanq; alijs alię res aridentq; placentq;.

Plinius iunior: *Varia sunt hominum iudicia, varie voluntates.* Hermannus Buschius Passiphilus noster amicus:

Non hominum par est studium, non vna voluntas.

Et fruitur voto quilibet vsq; suo.

Sed ad v.t.b.f.n.p.] *Dinus Aurelius Augustin^o libro de ciuitate dei decimo, capite primo: Omnium certa sententia est, q̄ ratione quoquo modo vti possunt, beatos esse omnes homines velle. Qui aut̄ sint, vel vnde fiant, dum mortaliū querit infirmitas, multę magneq; controuersię concitate sunt, in quibus philosophi sua studia & oia cōtriuertunt. Hactenus Augustinus. Nos autem inuenta quondam satis audaces, hunc locum versiculis expressimus libro moralium elegiarum quarto, quos hic apponere libitum est.*

Clare Modersoni, qui consuetudine dulci

Docta simul mecum cudere verba soles:

Cernis, et ad finem cuncti contendimus unum

Quam varijs vitę consilijs uis.

Micinhiar gazis, congesto pauper in auro,

Diuitijsq; putat pulchrius esse nihil.

Ille sibi magnos petit ambitiosus honores,

A uenerabundis gaudet ubiq; coli.

Sunt quibus esse bonum præclara potentia uisa est,

Quos iuuat innumeris imperitare uiris.

Mi se uel rege optant, uel regibus addi,

Omnibus & uotis plurima posse petunt.

Sunt quos dilatae delectat gloria famæ,

Hi clarant nomen qualibet arte suum;

Implicat illecebris fallax plerofq; uoluptas,

Qui nimio studio delicioſa petunt.

Pars hominum florent, quibus eſt ſapientia cordiſ.

Et qui ſe rerum cognitione beant,

Nonnulli tanq̄ ſinem ſectantur honeſtum,

Pro uirtute quibus uix datur umbra boni.

Nam dum prudentes per ſe iuſtiq; uideri

Conantur, pereunt, præ que timore crepant

Hic certe nemo dicetur iure beatus.

In cæli ſummum permanet arce bonum.

Illud in æterna pax eſt (ut ſentio) uita,

Ipſe uel exundans fons bonitate deus.

Illic iuſtiq; gradibus nitamur amice.

Qui fruitur tali, nil cupit ille, bono.

3d] is ſinis beatitudinis. Quis] aliquis. Adepto] comparato. Abſorēt] deſſet. Liqueſ] cōſtat. perſi] cui eſt. Beatitudinē. ſt.] Ponit beatitudinis definitionem huiſmodi: Beatitudo eſt ſtatus bonorum omnium aggregacione perfectus. Speuſippus in libro de Platonis definitionib; hæc tradit huic bene cōuenientis. Beatitudo eſt bonum ex bonis omnibus accumulatum. poteſtas ad bene uiuendum ſe ipſa ſufficiens. perfectio ſecū dum uirtutem. ſufficiens uitę commoditas. Beatitudo et beatitas in eodem ſignificato dicuntur. Ciceroni uero utrunq; omnino durū uisum eſt uocabulū, ſed uſu molliendū. Auguſtinus lib. de ciuit. dei. ſ. cap. x. Quoniā conſtat om̄ rerū optandarū plenitudinē eſſe felicitatē. Quibus et ſibi ſumit hæc ſinitio. Felicitas eſt om̄iū rerū optandarū plenitudo. Philippus Beroaldus: Magna res eſt uiri ornatuſſimi. et om̄ib; horis om̄iū uotis expetita felicitas. huic tēdūt cunctozū uota mortaliū, hæc eſt ſumma rerū expetendarū. felicitate terminant̄ noſtra deſideria. Cui felicitas a deſt. huic nihil proſus deſt. Inueniunt̄ q̄ regna nō optēt. q̄ uero felicitatē repudiet, nullus exiſtit. nemo em̄ nō felix eſſe uult. nemo nō felicitatē ſummū bonozū eſſe cōſentit. Cic. in. ſ. de ſini. Beate em̄ uiuendī cupiditate incenſi omnes ſumus. Diuus Auguſtinus libro de ciuitate dei quarto, capite xxiij. Potior eſt felicitas regno. Nemo em̄ dubitat facile inueniri hominē, q̄ ſe

timeat fieri regē. Nullus aut inuenit, q̄ se nolit esse fel-
 cem. Naturaliter inserta] per naturā seu a natura in-
 sita. Natura (vt ait Cicero tusculanarū questionū libro
 tertio) paruos nobis dedit igniculos quos celeriter
 malis morib⁹ opinionibusq̄ deprauatis sic extinguim⁹,
 vt nūq̄ nature lumen appareat. Sunt em̄ ingenij no-
 stris semina innata virtutū, quę si adolescere liceret ip̄a
 nos ad beatam vitam natura p̄duceret. Nunc aut̄ simul
 atq̄ editi in lucē: suscepti sumus, in om̄i cōtinuo prauita-
 te, & in summa opinionū pueritate versamur vt pene cū
 lacte nutricis errorem suxisse videamur. Quorum quidē
 alij] ponit diuersa in summo bono querendo mortalium
 studia. Affluant] abundant. Adeptis] comparatis.
 A verbo deponē ti participiū p̄teriti tēporis passiuā signi-
 ficatio ne posuit. Regnātib⁹ adhe] Seneca in Hercule
 Cupit hic regi proximus ip̄s

(Oetgo
 Clarusq̄; altis ire per vrbes.

Claritas] nominis celebritas, fame nobilitas. Plinius
 epistolarū lib. viij: Altus aliud, ego beatissimū existimo,
 q̄ bonę māsuresq̄ fame p̄sumptiōe p̄fruit, certusq̄ poste-
 ritatis cū futura gloria viuit. Propagare] proferre, ex-
 tendere. Plurimi vero] In hanc sententiā agminatum
 pedibus eunt docti pariter & indocti, voluptatē studiose
 sectantes. Legat̄ de his bonorū finibus Aristoteles in
 primo ethicozū, Cicero de finibus bonorū & malorū Au-
 gustinus libro de ciuitate dei decimo, & Philippus Ber-
 ald⁹ in opusculo de felicitate. Sunt q̄ etiā] Sensus est,
 Sunt q̄ q̄d ex his petūt, non ob id ipsum, sed p̄pter alte-
 rā petūt: vt hi diuitias ob potentia aut voluptates con-
 cupiscunt, illi potentia propter pecuniā vel nominis cla-
 ritudinē appetūt. Ouidius:

Creuerunt & opes, & opum furiosa libido,

Et cum possideant plurima, plura petunt.

Querere vt absument, absumpta requirere certant,

Atq̄ ip̄sē vitijs sunt alimenta vices.

Sunt] subaudi nonnulli. Morū] bonorū. Alterutro]
 ex duob⁹ altero. In his] diuitijs, dignitatib⁹, potētia
 gloria, voluptate. Ceterisq̄ talib⁹.] reliqs̄ eiusmodi,
 vt in nobilitate fauoreq̄ populari, re vxoria et liberis,
 amicisq̄ ac bonis, q̄ facile possunt ad superiora referri.

Utorum] cupiditatum, optionum, appetitionum. No
 bil f. q p.] subintellige sunt. Potuisset autem ea pone-
 re casu septimo, sed uti nominatio maluit, ob relatiuū
 quod eodem casu subiunxit. Fautor popularis] populi
 fauor. Liberi] proles. Amicorum vero] Ut Aristote
 les ethicorum libro octauo docet. Tres sunt amicitie spe
 cies honesta, utilis atq; iucunda Amicitie autem ob uti
 litatem atq; voluptatē, non per se, sed per accidens sunt
 amicitie, et facile dissolui queūt. Bonorum vero amicitia,
 probitate virtuteq; simulum perfecta est amicitia et iugis
 atq; permanens. Et hæc eadē maxime amicitia, atq; opti
 ma amicitia est. Idem secūdo libro magnorum moralium:
 Constantissima igitur ac stabilissima et honestissima, que
 inest probis amicitia: quippe quod propter virtutē, ac
 per se bonum. Nam virtus incommutabilis, et que per
 eam conciliatur amicitia, constantissima est: at que ex cō
 modo, stabilis non est amicitia, quippe que cōmodo ela
 bitur, similiter etiā que propter voluptatem. Optimorū
 igitur amicitia, que per virtutem excitata est: multorum
 autem, que propter cōmodum, et que propter voluptatē,
 in oneribus queq; obueniunt. Uel potentie] Amicitia
 utilis, uel potētie uel etiā diuitiarū gratia assumit: iucun
 da uero, delectatiōis gratia. Jam uero corporis bona]
 Ostēdit quemadmodum bona corporis ad superiora re
 ferant. Academici, id est, Platonici et Peripatetici, id est,
 Aristotelici, tria genera bonorū esse tradiderunt, ex qui
 bus felicitas perficeret. Prima, animi bona, ut virtutes
 et doctrinas Secunda corporis, ut sanitatem, robur, ma
 gnitudinem, pulchritudinem, uelocitatem, sensuum inte
 gritatem. Tertia externa, que fortunę ascribūtur, ut di
 nitias, honores, potētiam, auctoritatē, gloriā. Presta
 re] conferre. Valentiam] potētiam. Pulchritudo]
 Corporis pulchritudo est partium congruentia cū qua
 dam coloris suauitate, ut docet Aurelius Augustinus li
 bro de ciuitate dei ultimo. Celebritatem] nominis pre
 clarā frequentiam. Salubritas] sanitas. Pre ceteris
 ante alia bona. Epicurus] philosophus Athenē
 sis summū bonum, non (ut Aristippus) in uoluptate cor
 poris, sed animi et doloris uacuitate ponebat, de quo
 lege Laertium. Caligante] deficiēte, et quasi caligine
 ac tenebris obducta. Num em̄ v. er. hi.] Ostendit ho
 mines nō falli in boni cupiditate, sed in eius acquisitione

Tres ami
 citie speci
 es

Tria bono
 rū genera

Pulchritu
 do

Epicurus
 Athenēsis

Sequeſter
Sequeſtro

dum ibi querūt, vbi minime poſſunt illud inuenire. At-
qui] ſed. Labuntur] errant. Minime] nequaquam. In
bonis] inter bona. Sequeſtrari] ſegregari. Sequeſter
eſt, apud quem plures eandem rem, de qua contro-
uerſa eſt, depoſuerunt: dicitur (vt Gellius docet) quod
eius qui electus ſit, vtraque pars fidem ſequatur. Eſt em
medius inter duos altercantes, apud quem aliquid ſepo-
nitur. Hinc ſequeſtro, apud ſequeſtrum depono. Unde
ſequeſtrata res dicitur. Interdum ſignificat ſeparo, ſepo-
no, ſegrego. Diuus Hieronymus: Quod petitis, vt vo-
bis diuerſos psalmos per ordinem ſequeſtrem. Suffi-
cientiam] Sufficientia teſte, Speuſippo, eſt perfecta bo-
norum poſſeſſio, habitus quo vnusquisque ſui ipſius domi-
nus ſit.

Sufficiētia

¶ Metrum .II. libri tertij.

Quantas rerum fleat habenas
 Natura potens, quibus immenſum
 Legibus orbem prouida ſeruet,
 Stringatque ligans irreſoluto
 Singula nexu, placet arguto
 Fidibus lentis promere cantu.
 Quamuis Pœni pulchra leones
 Vincula geſtent, manibusque datas
 Captent eſcas, metuantque truceſ
 Soliti uerbera ferre magiſtrum:
 Si cruor horrida tinxerit ora,
 Reſides olim redeunt animi,
 Fremituque graui meminere ſui,
 Laxant nodis colla ſolutis,
 Primusque lacer dente cruento
 Domitor rabidas imbuit iras.

Quæ canit altis garrula ramis
 Ales, caueæ clauditur antro;
 Huic licet illita pocula melle
 Largasq; dapes dulci studio
 Ludens hominum cura ministret,
 Si tamen arcto saliens tecto,
 Nemorum gratas uiderit umbras,
 Sparfas pedibus proterit escas,
 Syluas tantum mœsta requirit,
 Syluis dulci uoce susurrat.
 Validis quondam uiribus acta,
 Pronum flectit uirga cacumen.
 Hanc si curuans dextra remisit,
 Recto spectat uertice cælum.
 Cadit hesperias Phœbus in undas,
 Sed secreto tramite rursus
 Currum solitos uertit ad ortus.
 Repetunt proprios quæq; recursus,
 Redituq; suo singula gaudent.
 Nec manet ulli traditus ordo,
 Nisi quod fissi iunxerit ortum,
 Stabilemq; sui fecerit orbem.

Carmen est anapesticum, simile illi:

Ostelliferi conditor orbis,

quo quanta sit nature vis, ostēditur multis eisdemq; es
 uenientissimis similitudinib⁹, ⁊ qd nihil sue nature possit
 oino obliuisci. Unde pbat hominis originē celestē esse, ⁊
 a summo bono pfectā: nec descendere, nisi eo fuerit reuerſa.

Est autē ordo, Placet] subaudi mihi. Promere] pferre in lucē. z euidenter enunciare. Lentis fidibus] flexibilibus chordis l yre. Arguto] hoc est, sonoro cantu. Quantas habenas] id est, moderationes rerum. Potēs natura flectat] .i. dirigat. deest, z. Quibus legibus] .i. conditionibus z pactis. Prouida seruet immensum orbē z ligās stringat] id est, connectat. Singula irrefoluto nexu] hoc est, indissolubili colligatiōe. Habena proprie est retinaculum equi, quod equus ea habeatur, id est, tenetur. Natura] dicta est ab eo quod nasci aliquid faciat. Hanc quidam deum esse dixerunt, a quo omnia sunt creata. Seneca lib. quarto de beneficijs: Quid em̄ aliud est natura, q̄ deus, z diuina ratio toti mūdo z partibus eius inserta? Accipitur interdum pro vi naturali, z pro genitalibus tam virilibus q̄ foemineis. Natura itē pro forma seu essentia capitur. Philosophi naturā hūc in modum definiunt: Natura est principium z causa mouendi z quiescēdi eius in quo est primū, per se, z non secundū accidens. Definitur z sic: Natura est vis insita rebus, ex similibus similia procreans. Quamuis poeni] Leonum exemplo quanta sit vis nature, demonstrat. Poeni] Libyci, Marmarici. Trucem magistrum] crudelem z plagosum mansuefactorem. Ferre] pati. Horrida] terribilis. Ora] Leonum. Resides] latitantes, quiescētes, segnes. Reses] qui residet, quiescens, segnis, ociosus. Vergilius libro 6.

Ocia qui rumpei patriæ residuesq; vocabit

Tullius in arma viros.

Olīm] iamdiu. Animi] feritatis impet⁹, naturales ad feriendum effectus. Fremitu] rugitu. Gram] horribili, magno. Meminere] memores sunt. Sui] nature sue. Laxant] liberant. Nodis] vinculis. Lacer] laceratus. Dormitor] mansuefactor. Imbuīt rabidas iras] intimum feruēdi p̄bet efferatis leonibus. Martialis libro secundo.

Verbera securi solitus leo ferre magistri,

In certamq; pati blandus in ora manum,

Dedidicit pacem subito feritate reuersa,

Quanta nec in Libycis debuit esse iugis.

Cuq; canit] Aniculē in cauea conclusē probat exemplo,

Habena

Natura

Reses

naturæ vni esse maximam. Ramis] deest. in. Ales] suis. Cauee] Cauea est fossa subterranea, superne tecta. Accipitur pro ferarum receptaculo. Martialis:

Exeat e cauea ne male passus aper.

Cauee item dicuntur, septa ex ligno sive eboze aut alia Cauea
materia, in quibus auiculas tenemus. Ouidius libro primo de ponto:

Cum bene sint clausæ cauea Pandione nata,

Nititur in syluas quæq; redire suas.

Assuetos tauri saltus, assueta leones

(Nec feritas illos impedit) antra petunt.

huic] aliti. Largas dapes] abundantes escas. Dapes sunt magnifici & opipari apparatus. Martialis:

Illam quidem laura est, dapibusq; instructa superbis,

Dapes hominum, esca tam brutorum animalium q̄ hominum. Sed Boethius iam recte dixit dapes, vt rem vehementer auget. Pleriq; enim tanto studio suis auiculis escam exquisitissimam ministrant, vt non auibus, sed hominibus delicatissimis seruire videantur. nihilominus si facultas detur, malint ille (tanta naturæ vis est) in syluas euolare. Arcto tecto] in angusta cauea. Mœsta] tristis, quod inclusa non possit euolare. Syluis] ad syluas, & sylvarum desiderio. Validis] per virge naturalem vim ea quæ dixit, confirmat. Quondam] aliquando. Acta] mota, incuruata. Pronum] inclinatum. flectit] flecti patitur. Hanc] virgã Recto] erecto vt ante incuruationem. Consimiliter dixit Horatius in epistolis:

Dapes
Lica

Naturam expellas furca, tamen vsque recurrit.

Dicta (vt videtur) a ramis metaphora, qui furca torquetur alto q̄ natura posuerat. Qua sublata, rursus vergunt eodẽ quo prius. Cadit] occidit. Addit solis exemplum, ex ortu in occasum tendētis, & rursus clam nobis per inferius hemispherium in orientem recurrētis. In hespertas vndas] in occidentalẽ oceanum. loquitur more poetarum ex vulgi opinione. Repetunt] Concludit vniuersam sententiã, res omnes in naturalem originem reuerti, & suo quancq; reditu delectari, vt dixit ille:

Ortus quæq; suos repetunt, matremq; requirunt.

Cum igitur hominis animus sit a summo bono creatus, beari non potest, nisi diuina gratia ei reconcilietur, & in id per id ipsum reducat. Nisi q. f. i. o.] nisi ei quod naturale & originis sue proprium finem fuerit assecutus. Sui] nature sue. Oibem] circuitum.

¶ Prosa tertia libri tertij.

VOS quoque terrena animalia, tenui licet imagine, uestrum tamen principium somnatis: uerumque illum beatitudinis finem, licet minime perspicaci, qualicumque tamen cogitatione perspicitis: eoque uos & ad uerum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque an per ea quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem ualeant peruenire. Si enim uel pecunia uel honores, ceteraque tale quid afferant, cui nihil bonorum abesse uideatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quod si neque id ualent efficere quod promittunt, bonisque pluribus carerent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur te ipsum qui paulo ante diuitijs affuebas, interrogo: Inter illas abundantissimas opes nunquam ne animum tuum concepta ex qualibet iniuria confundit anxietas? B. Atqui, inquam, tam libere me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. P. Nonne quia uel abe

rat quod abesse non uelles, uel aderat quod
 abesse non uelles, uel aderat quod adesse no-
 luisses? B. Ita est, inquam. P. Illius igitur præ-
 sentiam, huius absentiam desiderabas. B. Con-
 fiteor, inquam. P. Eget uero (inquit) eo, quod
 quisq; desiderat? B. Eget, inquam. P. Qui uero
 eget aliquo, nū est usq; quaq; sibi ipsi sufficiens?
 B. Minime inquam. P. Tu itaq; hanc insuffici-
 entiam plenus (inquit) opibus sustinebas? B.
 Quid ni inq;? P. Opes igitur nihilo indigentē,
 sufficientēq; sibi facere nequeunt. Et hoc erat,
 quod promittere uidebant. Atqui hoc quo-
 que maxime considerandum puto, quod ni-
 hil habeat suapte natura pecuniā, ut his, a qui-
 bus possidetur, inuitis nequeat auferri. B. Fa-
 teor inquam. P. Quid ni fateare, cum eam
 quotidie ualentior aliquis eripiat inuito? Un-
 de enim forenses querimoniae, nisi quod uel
 ui, uel fraude nolentibus pecuniæ repetun-
 tur ereptæ? B. Ita est, inquam. P. Egebit
 igitur (inquit) extrinsecus petito præsidio,
 quo suam pecuniam quisque tueatur. B.
 Quis id (inquam) neget? P. Atqui non ege-
 ret eo, nisi possideret pecuniam, quam pos-
 set amittere. B. Dubitari (inquam) nequit.
 P. In contrarium igitur relapsa res est.
 Nam quæ sufficientes sibi facere putabantur

opes, alieno potius præsidio faciunt indigentes. Quis autem modus est, quo pellatur diuitijs indigentia? Num enim diuites esurirenequeunt? Num sitire non possunt? Num frigus hybernum pecuniosorum membra non lenitiunt? Sed adest (tu inges) opulētis, quo famem fatient, quo sitim frigusq; depellant. Sed hoc modo consolari quidem diuitijs indigentia potest, auferri penitus nō potest. Nam si hæc hians semper, atq; aliqd poscens, opibus expletur, maneat necesse est quæ possit expleri. Taceo, q̄ naturæ minimum, q̄ auaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summouere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, quid est q̄ eas sufficientiam præstare credatis?

Hactenus differuit ab omnibus hominibus naturali intentione summum bonum peti, tametsi vbi positum sit, nō omnes consentiant. alijs in dignitate, alijs in potentia, alijs in nois celebritate, alijs in gaudio & letitia. Nunc in horum nullo summum illud bonum, veramq; beatitudinem inueniri disputat: primum luculentis rationibus docens, diuitias hominē beatum nō efficere. Vos quos o terrena] Proxime de sole dedit exemplum quē cum cælis Platonici celestia dixerūt animalia. Continuans igitur sermonem, subdit: Vos etiam homines terrena animalia, somniatis] .i. quasi per somnium videtis. vestrum principium] .i. deum creatorē & summum bonū. Licet] huius. Tenu imagine] exigua cognitiōe. Prospicitis] procul aspicitis. Et] ob id, quia summum bonum qualicunq; cognitione prospicitis, sed non perspicaci. Adeptione] comparatione. Liquido] manifeste. euidenter. Species] apparentia. Primum] Arguit opes non conferre beatitudinem, eo quod nec statum omnium bonorū

congregatione perfectum præsent: nec veram sufficientiam quam promittere videtur, cuius mortaliu adferat. *Abinebas] abudabas Confudit] pturbavit. Quin] et non. Aliquid semper ang] ob aliquid semper turba* rer. *Diuus Ambrosius in sexto lib hexa. Diuitie vt epu* lis ventrem, ita animum curis sollicitudinibusq; disten-
dunt. Illius] quod aberat. Huius] quod aderat.
Usquequaq;] omnino. Usquequaq;] fecit omnino, passim, assidue, semp. *qsi in vno. q; loco, siue vno. q; tẽpore.* Cice
 ro *Trebatio: Usq; quaq; sapere oportet. Quid ni] cur* non. *Atqui hoc quoq;] Probat pecuniam facile inuitis* dominis auferri posse. *Valentior] potentior. Floren* ses *querumonie] qrele, que in foro iudiciario fiut. subau* disunt. *Nisi] subintellige ex eo quod pecunie erepte* a nolentibus, ab inuitis possessoribus vel vi i. violentia, vel fraude, dolo malo repetuntur. *Egebit igitur] Sa* *ynographus:*

Vsq; quaq;

Misera est magni custodia census.

Strabo libro 9. Cum inuidiosẽ sint diuitie, laboriosa est earum custodia, etiam si cuiusdam muneri attributẽ con-
 secratẽq; fuerint. *Quis autem modus] Ostendit diui-* tiis non auferri indigentiam, sed tantum consolari, et re-
 leuari non nihil. *Consolari] releuari. Consolor verbu* commune est *Dicitur enim consolor te. Cicero familia* rium *epistoliarum libro quinto: Et si egomet qui te conso* lari *capio, consolãdus ipse sum. Taceo quod nat] Pul* cherrima sententia est *Seneca: potius excitandus ex* somno, et vellicandus est animus, admonendusq; natu-
 ram nobis minimum constituisse. *Nemo nascitur diues,* quisq; exit in lucem, iussus est lacte et panno esse conten-
 tus. *Idem: Panem et aquam natura desiderat. Ad hec* nemo pauper est, inter que quisq; desiderium suum clausit, cum ipso *Jone de felicitate contẽdat. Libitum est no* bis hoc loco subicere *Claudiani poetẽ versus in auarũ* *Rufinum, non minus vtiles, q; luculentos:*

Consolari.

Quo vesane ruis teneas vtrunq; licebit
 Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fonteis,
 Iungantur solum Cyri Cræliq; tiarẽ,
 Nunquam diues eris, nunquam satiabere quæstu,
 Semper inops, qui cuiusque cupis, contestus honesto

Fabricius paruo, spernebat munera regum,
 Sudabatq; graui consul Seranus aratro:
 Et casa pugnaces Curios angusta tenebat.
 Hæc mihi paupertas angustior, hæc mihi tecta
 Culminibus maiora tuis: tibi quærit inaneis
 Luxuries nocitura cibos, mihi donat inemptas
 Terra dapes, rapiunt tyrios tibi vellera succos,
 Et picturata saturantur murice vestes.
 Hic radiant flores, & prati viua voluptas
 Ingenio variata suo, fulgentibus illic
 Surgunt fulcra toris: hic mollis panditur herba
 Solicitum curis non abruptura soporem:
 Turba salutantum lætas tibi perstrepat ædes.
 Hic auium cantus, labentis murmura riuu,
 Viuitur exiguo melius, natura beatis
 Omnibus esse dedit: si quis cognouerit vti
 Hæc si nota forent, frueremur simplice cultu:
 Classica non fremerent, non stridula fraxinus lætæ:
 Non ventus quateret puppes, non machina muros.

Auaritiæ nihil satis est.] Aristoteles primo politicorū:
 Omnes enim in infinitum augent, qui pecunijs student.
 Ecclesiastes: Auarus nō implebitur pecunia, & qui amat
 diuitias, fructum non capiet ex eis. Seneca: Avaro ram
 deest quod habet, q̄s quod non habet. Solomon prover-
 biorum capite 13. Est quasi diues, cū nihil habeat: & est
 quasi pauper, cum in multis diuitijs sit. Diuus Ambo-
 sius in primo de interpellatione: Modum non habet auar-
 itia, nec rapiendo expletur, sed incitatur: hoc egentior,
 quo plura quæserit. Seneca: Quæ sunt maxime diuitiæ,
 non desiderare diuitias. Quis plurimum habet? qui mi-
 nimum cupit.

¶ Metrum tertium libri. III.

Quamuis fluente diues auri gurgite
 Nō expleturas cogat avarus opes

Iosophia Liber III

Oneretq; baccis colla rubri littoris,
 Ruraq; centeno scindat opima boue,
 Nec cura mordax deserit superstitem,
 Defunctumq; leues non comitantur opes.

Carmen est dicolon, constans iambico senario, & elegiaco pentametro. Taxat eo mortalium cupiditatem inexplebilem, docēs opes nec auarum dum uiuit satiare, nec ubi mortuus fuerit, comitari. *Fluente] affluēte. Au*
ri gurgite] aurifero flumio, cuiusmodi dicuntur in Ly- *Fluuij autē*
dia Pactolus & Hermus, Tagus in Lusitania, Durus fori.
 in Hispania. Horatius in epodo:

Sis pecore & multa diues tellure licebit,

Tibiq; Pactolus fluat.

Non expleturas] non satiaturas eius animum. Bac- *Bacca*
 cis] gemis, lapillis preciosis. Bacca, fructus lauri, olei, *Baccula*
 corni, myrti, & id genus arborum, per similitudinem pro
 lapide precioso accipitur. Sic dicimus baccas succini vel
 coralii. Horatius in epodo:

Nec sit marita, quæ rotundioribus

Onusta baccis ambulet.

Hinc baccula, parua bacca. Rubri littoris] littoris E- *Rubrum*
 rythæi maris. Rubrum mare dicitur, quod a Persico si- *mare*
 ni in Arabiam extenditur. Nearchus & Onesicritus
 Alexandri Magni comites, tradiderunt stulte persua-
 sum esse vulgo, rubras alicubi esse maris aquas, quin ab
 Erythio rege nomen pelago inditum credere se, cum
 sepulchrum eius gentis literis insignitū, in insula haud
 procul a terra intuiti essent. Alij aquam videri rubram,
 etsi non sit, affirmant, seu quia rubens sit arena, qua le-
 uiter commota, talis existat in fluctibus color: aut quod
 montis qui argillosi sint, repercussu pacata pelagi facies
 ruffescat. Constat ibi plurimos lapides preciosos con-
 chasq; inueniri. Tibullus.

Ei quasq; niger rubro de litore gemmas

Proximus eoīs colligit Indus aquis. Idem:

Quidue in Erythræo legitur quæ litore concha,

Tināq; Sidonio murice lana iuuat?

Centeno boue] centum bobus. Posuit autem numerum finitū pro infinito. Scindat] aratro proscindat. Optima] pinguis, fertilia. Cura mordax] cor assidue vres & quasi morsu conficiens. Unde quidam:

Languida mordaces consumunt pectora curæ,

Et alius: Vacuus viator & nudus non timet latronis insidias. Securus a nocturnis furibus dormit pauper, etiam si claustra non numat. diuiti vero opes sue latronis semper imaginantur occursum, & iugi sollicitudine nocturnum somnum adiuunt. Claudianus:

Fœdæq; auaritiæ complexæ pectora matris,

Infomnes longo veniunt examine curæ.

Defunctum] mortuum. Propertius:

Haud vilas portabis opes Acherontis ad vndas.

Nudus ab inferna stulte vehere rate.

Diuis Ambrosius hexameron libro ultimo: Nudi oēs nascuntur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadavera mortuorum, nisi forte quod grauius foetent diuitum corpora distenta luxurie. Lodouicus Bigus:

Nil secum moriens locuples, nil portat egenus.

Morte relicti plusq; minusq; sumus.

Exiguam natura petit, qui congruus illi

Vixerit, haud vnquam hic indigus esse potest.

Tollit in immensum se diuitis error auari,

Nec se vbi pacifica mente reponat, habet. Idem

Huc nihil intulimus, nihil hinc auferre valemus.

Oppida rex moriens, friuola linquit inops.

Prosa III. libri tertij.

SEd dignitates honorabilem reuerendūq; scui prouenerint, reddūt? Num uis ea est magistratibus, ut utentium mētibus uirtutes inserant, uitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitia solēt. Quo fit ut, in idgnemur eas sæpe nequissimis hominibus

contigisse. Vnde Catullus licet in curuli No-
mum sedentem, strumam tamen appellat. Vi-
des ne, quantum malis dedecus adiciant di-
gnitates? Atqui minus eorū patebit iudigni-
tas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoq;
num tandem tot periculis adduci potuisti, ut
cum Decorato gerere magistratum putares,
cum in eo mentem nequissimi scurræ delato-
risq; respiceres? Non enim possumus ob ho-
nores reuerentia dignos iudicare, quos ipsis
honoribus iudicamus indignos. At si quem
sapientia præditum uideres, num posses eum
uel reuerentia, uel ea qua præditus est sapien-
tia, non dignum putare? B. Minime. P. Inest
enim dignitas propria uirtuti, quā protinus
in eos, quibus fuerit adiuncta, transfundit.
Quod quia populares facere nequeunt hono-
res, liquet eos propriam dignitatis pulchritu-
dinē non habere. In quo illud est animaduer-
tendum magis. Nam si eo abiectior est, quo
magis à pluribus quisque contemnitur, cū re-
uerēdos facere nequeat, quos pluribus osten-
tat, despectiores potius improbos dignitas fa-
cit. Verum non impune. Reddunt nanq; im-
probi parem dignitatibus uicē, quas sua con-
tagione commaculant. Atq; ut cognoscas ue-
ram illam reuerentiam per has umbratiles di-

gnitates non posse contingere, sic collige: Si quis multiplici cōsulatu functus in barbaras nationes forte deuenerit, uenerandumne barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoque gentiū nullo modo cessarent. Sicut ignis ubique terrarum, nunq̄ tamen calere desistit. Sed quoniam id eis nō propria uis, sed hominum fallax annectit opinio, uanesunt ilico cum ad eos uenerint, qui dignitates eas esse non existimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos uero apud quos ortæ sunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura, magna olim potestas, nunc inane nomen est, & senatorij census grauis sarcina. Si quis quondam populi curasset annonā, magnus habebatur: nunc ea præfectura quid abiectius? Ut enim paulo ante diximus, quod nihil habet proprij decoris, opinione utentiū nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reuerendos facere nequeūt dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gētium æstimatione uilescent: quid est, qd in se expetendę pulchritudinis habeant, nedū alijs præstet?

Quemadmodum iam docuit diuitias veram sufficientiā non conferre: ita nunc argumentat̄, dignitates eos quibus prouenerint, honorabiles, reuerendoq; non red-

erre: que sepe collate improbis, eos despectiores faciunt,
 dum illoꝝ vitia pluribus ante ignota reuelant. **Dignitas**
 rones] magistratus, honores. **Dignitas** modo significat
 honorem alicui propter merita vel impẽsum, vel debitũ.
 Silius: Cuius dignitas nec augeri laudibus, nec minui
 detractationibus potest. Accipitur interdũ pro magistra-
 tum administratione ⁊ honore. Cicero: Ut omnibus in
 rebus ei te commendes, quoad fides dignitasq; tua pa-
 tetur. Interdum sumitur pro virili pulchritudine. Idem
 loco primo officiorum: Pulchritudinis duo sunt genera:
 vnum muliebre, quam venustatem appellamus: alterum
 virile, quam dignitatem dicimus. Reddunt] cum inter-
 rogatione legendum. Num] nunquid? quasi dicat, mi-
 nime. Atqui] sed. Illustrare] notam reddere, nobili-
 tare. Nequitiam] improbitatẽ. Indignemur] egro-
 e iniquo animo feramus. Catullus] hic poeta genere **Catulus**
 Veronenſis, scripsit multa lepidissima carmina, quorum
 nonnulla desiderantur, extant alia de quo dixit Ouid.

Mantua Vergilio gaudet, Verona Catullo,
 ⁊ Martialis:

Verona docti syllabas amat variis.

Licet] quãuis. In curuli] in sella ebozea. Curulis sel-
 la erat ex ebore, qua maiores magistratus utebãtur in **Curulis**
 curru. Horatius in epistolis:

Cuiuslibet hic fasces dabit, eripietq; curule,

Cui volet, importunus ebur.

Nam senatores, qui curulem magistratum .i. maiorem
 honorem gessissent, honore gratia in curiam vehi soliti
 erãt curru, in quo erat eburnea sella, super que confide-
 rent. Nonium] Nonius Struma Romanus fuit, gene-
 re quidem nobilis, sed luxu ⁊ desidia notabilis, in quem
 ⁊ Vatinius extant versus **Catulliani**:

Quid est Catulle, quod moraris emori?

Sella in curuli Struma Nonius sedet.

Per consulatum peierat Vatinius,

Quid est Catulle? quid moraris emori?

Loquitur autem poeta ad seipsum indignabundus, quod
 indignissimis hominibus tantẽ a populo collatẽ sint di-
 gnitates. Animaduertendũ autẽ est id, qd abhinc annos **Rodolphi**
 tredecim **Rodolphus Lãgius** canonicus Monasteriẽsis, Langius

vir genere, sciētūs, virtutibus multo clarissimus, me tñ
 adolescentē admonuit. non ideo Catullum Nonium hūc
 Strumam appellare quasi ignominie quodā elogio hoc
 eum nomine notet, vt Boethij verba pretendunt. sed co
 gnomen Nonij, & eius familie Strum: a fuit: quod & pli
 nij verba in 37. naturalis historie ostēdūt, cū ait, de opa
 lio gemina preciosissima scribens: Siquidē exrat hodieq;
 huius generis gemina, propter quam ab Antonio pro
 scriptus Nonius senator est. filius Strumę Noni, quē
 Catullus poeta in sella curuli vīsum indigne tulit, a
 nuusq; Seruiliū Nouianū, quem consulem vidimus. Stru
 ma vero genus morbi est, tumor scilicet, in quo subtus
 concretę quędam ex pure & sanguine quasi glandulę ori
 untur. Strumosi dicuntur, qui id vitii patiuntur, & stru
 mosa pars corporis, quę eo lesa est. Cum Decorato]
 Decoratus tēpore Boethij scurra neq̄ssimus, & sycophā
 ta fuit, cū q̄ Boethius magistratū gerere recusauit. Pu
 tares] velles. Puto, teste Acrone, p volo accipit. Hora
 (tius in sermonibus;

Struma

Strumofus
Decoratus

Puto

id est, velis. Inest enim d. p. v.] Horatius:

Virtus repulsę nescia sordidę

Intaminatis fulget honoribus.

Despectiores p. impro. d. f.] Seneca: Loco ignominie
 est apud indignum dignitas. Claudianus;

Sęuit in autorem prodigiosus honor.

Adagium

Veteri prouerbio dicitur. Simia simia est, etiā si aurea
 gestet insignia. Verum non impune] sed inquit, quod di
 gnitates improbos despectiores reddūt, id non impune,
 hoc est, non sine noxa sua faciunt. nam vicissim illorum
 contagione maculantur. Diuus Hieronymus in epistola
 consolatoria ad Panmachum: Quamuis clarus honor
 vilescit in turba, & apud viros bonos indignior sit ipsa
 dignitas, quam multi indigni possidēt. Unde egregie de
 Cęsare Tullius: Dum quosdam, ait, ornare voluit, non
 illos honestauit, sed ornāmēta ipsa turbauit. Cic. in secū
 da Philippica de Marco Antonio: In hōie em̄ turpissimum
 obsolebant dignitatis insignia. Umbratiles] inanes,
 vmbre similes. Si quis multip.] pulchre ratiocinatur
 dignitates nō facere quempiam vbiq; venerandū, neq;
 id esse munus eis naturale. Quicquid rei naturale est,
 vbiq; ei conuenit. Facere autem quempiam reuerendū,

non conuenit vbiq; dignitatibus, non est igitur eis natu-
 rale Propositionem quam multi maiorem vocant, osten-
 dit exemplo seu inductione imperfecta, quę facile p̄fici
 possit. Calor igni naturalis vbiq; inest ei. proinde q̄cqd
 rei naturale est, nusq; eam deficit. Assumptionem vero
 que vulgo minor dicitur, hunc in modum veram esse do-
 cet. Si quis enim sepius Romę consulatu functus, deue-
 nerit forte in barbaras nationes, vbi fuerit ignotus, mi-
 nime barbaris videbitur venerandus, qui nec virum no-
 rint, nec eius mirari fuerint dignitates. Quoquo] vbi-
 cumq;, Sed hoc] subaudi euenit, vel accidit, vel simile
 quippiã. Inter eos vero] Differit nec apud quos ortę
 sunt, p̄petuo dignitates permanere, idq; exēplis probat
 euidenter. Prefectura.] Romulus vnum elegit, quem
 vrbis negociis p̄fecit, vt Dionysius ait. Hęc p̄fe-
 ctum vrbis fuisse satis cōstat. Longo post tempore tan-
 tum sibi vris p̄fectura vendicauit Cęsarum tempori-
 bus, vt crimina omnium in vrbe cognosceret, et demum
 cum Cęsares ab vrbe abessent, p̄fectus velut alter Cę-
 sar imperabat, de rebus omnibus quę ad vrbem pertine-
 bant, censebat. Tempore autem Boethii, Theoderico
 Gothorum rege Italiam tenente, p̄fectura non erat,
 nisi inane nomē, et senatorii census grauis sarcina, quod
 senatores sua pecunia p̄fectum vrbis alere cogebant,
 qui titulo tenus erat p̄fectus, nec antiquã retinebat
 auctoritatem. Nunc ea p̄fectura] Dicunt quidã anno
 ne p̄fecturam habuisse initium. xv. anno post exactos
 reges, Appio Claudio Sabino, et P. Seruilio Pulco cō-
 sulibus, sed verius constat, anno. xvij. T. Secanio, P. Prefectus
 Vinutio cōsulib⁹. q̄ tēpore annone maxima caritas fuit, annonę.
 missis in Siciliã fuere P. Valeri⁹ et L. Seganius p̄ adue-
 hendo frumento. Volunt alii L. Vinutum fuisse p̄misi
 annone p̄fectum, satisq; constat, non nisi ex indigentia
 frumenti hunc magistratum fuisse creatum. Proprię de
 cotis] proprię pulchritudinis. Nunc] interdum. Si
 igitur reuerendos] Breui epilogo iam dicta repetit, et
 dignitatib⁹ nihil expectē de pulchritudinis inesse cōcludit.

Metrum quartum libri .III.

QVamuis se tyrio superbus ostro
 Comeret, & niueis lapillis,

Inuilius tamen omnibus uigebat

Luxuriæ Nero sæuientis.

Sed quondam dabat improbus uerendis

Patribus indecores curules.

Quis illos igitur putet beatos,

Quos miseri tribuunt honores?

¶ Carmen est dicolon, cuius primus versus est phale
cius hendecasyllabus, secundus alcmانيus, vel (ut alius
placet) archilochius tetrameter acatalectus, constans
duobus dactylis et totidem trocheis. Docet Neronis exem
plo dignitates sepe corruptissimis moribus adherere,
et honores cum a miseris tribuantur, beatitudinem conferre
nemini posse. Tyrio ostro] tyria purpura. Ostrum est
purpura. Vergilius in Georgicis:

Ut gemina bibat, & farrano dormiat ostro.

Comeret] ornaret. Niueis] candidis. Uigebat] vi
uebat. Uim] i. uolentiam exercebat. Luxuriæ Nero
se] Minus Augustin^o libro de ciuitate dei quinto, cap.
xix. Qui autem gloriæ contemptor dominationis est au
dus, bestias superat, sine crudelitate] uitiis, siue luxuriæ.
Tales quidam romani fuerunt. Non enim cura existima
tionis amissa, dominationis cupiditate caruerunt. Mul
tos tales fuisse prodit historia. Sed huius uitii summa
te, et quasi arce[m] quandam Nero Cæsar primus obti
nuit: cuius fuit tanta luxuries ut nihil ab eo putaret uiri
le metuendum; tanta crudelitas, ut nihil molle habere cre
deretur, si nesciretur. Improbus] sceleratissimus Ne
ro. Uerendis] reuerendis. Patribus.] senatoribus.
Indecores] inhonestas, turpes ob eius, qui dabat eas,
summam improbitatem. Maro:

Cur inde ores in limine primo Deficitis?

Nominatiuus singularis est indecor, siue indecoris.

Accus:

Cuius sit uita indecoris,

Mortem fugere turpem haud conuenit.

Curules] dignitates. Cuius illos] huius versus pri
mus pes iambus est. Ut autem argumento dialectico, de-

Ostrum.

Nero.

Indecor.

Indecoris.

prompto ex eo loco, qui est a causa efficiente. Qui dant honores, & efficiunt dignitates, ob vitiorum colluuiem plerumq; miseri sunt, dignitates igitur nec beatę sunt, nec eos, quibus proueniunt, beatos reddunt.

¶ Prosa quinta libri .III.

AN uero regna regumq; familiaritas efficere potentem ualentē ualēt? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena est exemplorum uetustas, plena etiam præsens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutauerint. O præclara potentia, quæ nec ad conseruationem quidē sui satis efficax inuenitur. Quod si hæc regnorū potestas beatitudinis autor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quis late humana tendantur imperia, plures necesse est gētes relinqui, quibus regum quisq; nō imperet. Qua uero parte beatos faciens desinit potestas, hac impotētia subintrat, quæ miseros facit. Hoc igitur modo maiorem regibus inesse necesse est miserię portionem. Expertus sortis suę periculorum tyrannus, regni metus pendentis supra uerticem gladij terrore simulauit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solitudinum morsus expellere, quæ formidinis aculeos uitare neq; Atq; uellēt ipsi uixisse securi, sed nequeūt. De hinc de potestate gloriant. An tu potētē cen-

220 Boethij de consolatione phi-
fes, quem uideas uelle, quod non possit effi-
cere? Potentē cēses, qui satellite latus ambit,
qui quos terret, ipse plus metuit? Qui ut po-
tens esse uideatur, in seruiētium manu situm
est. Nam quid ego de regum familiaribus dis-
feram, cum regna ipsa tātā imbecillitatis ple-
na demonstrēm? Quos quidē regia potestas
sæpe incolumis, sæpe autem lapsa prosternit.
Nero Senecam familiarem, præceptoremq;
suum ad eligendæ mortis coegit arbitrium,
Papinianum diu inter aulicos potentem, mi-
litum gladijs Antonius obiecit. Atqui uterq;
potentiæ suæ renūciare noluerunt, quorum
Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seip-
in ocium conferre conatus est: sed dum ruitu-
ros moles ipsa trahit, neuter quod uoluit effe-
cit. Quæ est igitur ista potentia, quam perti-
mescunt habentes, quam nec cum habere ue-
lis, turus sis, & cum deponere cupias, uitare
non possis? An præsidio sunt amici, quos nō
uirtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felici-
tas amicum fecit, infortunium faciet inimicū.
Quæ uero pestis efficacior ad nocendum, q̄
familiaris inimicus?

¶ Hactenus disseruit nec pecunijs sufficientiam, nec
dignitatibus veram reuerentiam comparari. nunc dispu-
tat in regnis quoq; & regum familiaritate veram poten-
tiam non consistere. Quid ui] cer non? Quando]

quandoquidem. et est ironia. quod facile indicant ubi sequentia. Felicitatem calam. mutauerint] ex felicibus et fortunatis facti sint calamitosi. O p̄clara] ironia est. irridet enim huius seculi infirmissimam potentiam, que ne se ipsam quidem conseruare potest. Quod si hæc r. p. b. a. e.] Acute per locum a contrariis argumentatur, concluditq̄ regibus plus impotentie q̄ potentie. et maiorem miserie q̄ felicitatis inesse portionem. Expert⁹ fortis] Ordo est, Tyrannus expertus periculo:um sue fortis simulauit. hoc est, significauit, effinxit, expressit terrore gladii pendentis supra verticem, id est, caput assentatoris, merus regni. i. timores et sollicitudines regnãtũ. hoc autem de Dionysio Syracusiorum tyranno intelligendum est, cui vt refert Eusebius octauo de præparati one libro secundo qui siculam conscripserunt historiam, vel amantissimam vxorem adeo suspectam fuisse dicũt, vt tabulis cubiculum strauerit, quo maior sonitus, cum ad eum iret, excitaretur, nudumq̄ ita, vt nihil occulte ferre possit, aditumq̄ ipsum fouea interceptisse. vt vel saltibus, vel longis gradibus, vel ascensu, descensuq̄ pergen do, nullum posset telum occultare. Quot quantisq̄ igit anim⁹ hominis, qui vel vxorem ita suspectam habebat, malis refertus erat? Illis certe mihi similimus videtur fuisse, qui cũ ad alta præcipitia scandãt, anteq̄ nec altiora petunt iam fessi, nec descendere audent, cum ad hiatũ et profunditatem despexerint. Tyrannidem nepe quasi diuinam rem aggressus, cum pericula eius cognouisset, et franti in p̄posito innumerabilia videbat indices pericula, et ob eã mortem imminere non dubitabat, omnibus etiam non corporibus, sed animo tamen aduersus eũ armatis, quod et ipse Dionysius ira esse significauit. Nam cũ quidam vitam tyrannorum apud eũ, quasi beatã laudibus efferret, vocasse ad cœnã regio apparatu constructam, hominẽm dicitur, ac supra caput illius sedẽtis acutum gladium tenuissimũ filo suspendisse, quem posteaq̄ repente conuina ille respexit, nec surgere inde ausus timore tyranni, nec bibere, aut comedere potens, periculo percussus, ceruice ac oculis ad pendentem gladium directis, mortem expectabat. Quod cum vidisset Dionysius, num(inquit) intelligis, q̄ beata sit vita nostra? Talis enim est, nisi velũtis nobismetipsis adulari. Omnium enim rerum copiam habentes propter frequentiam peri

Dionysius
tyrannus.

culorum et impendentē formidinem, nulla frui possumus, illis similes, qui a deformibus sepe meretricibus decipiuntur, quę veste atq; auro valde ornate, et fūco faciei deformitatem occultantes, quasi hamo pisces, his insidiis captos attrahūt adolescentes. Hac infelicitate nos premimur, qui multis felices videmur: et sicut tomēris multi coguntur mentis suę arcana pandere, sic interdū huius vitę molestia victi, verissimas voces de miseria nostra emittimus. Illis enim certe similes animalibus tyrannissimus, quę sagmantur, quibus comedendi bibendiq; non aliud, q̄ ad perniciem suam copia solet offerri. Horatius carminum libro secundo:

Districus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Sicula dapes
Dulcem elaborabant saporem,
Non auium, citharęque cantus,
Somnum reducent,

Supra verticem] supra caput Democlis seu Damoclis assentatoris, de quo latius Cicero tusculanarū questionum libro ultimo: An tu potentē censes] Plus vehemētię habet interrogatio, q̄ si simpliciter argumentū protulisset. Satellite] stipatore. Ambit] circūdat. Qui p. t. i. pl. timet] Seneca in Oedipode:

Qui sceptrā duro seuus imperio regit,
Timet timentes, metus in autorem redit.

Laberius mimographus: Necessē est multos timeat, quem multi timent. Claudianus:

Qui terret, plus iste timet, fors ista tyrannis
Conuenit, inuideant claris, fortesq; trucidant,
Muniti gladijs viuant, septiq; venenis,
Ancipites habeant artes trepidi que minentur.

Diuus Hieronymus: Antiqua sentētia est, Quem metuit quisq; odit: quem odit, perisse cupit. M. Tullius libro officiorum secundo: Rerum autē omnium nec aptius est, quicq; ad opes tuendas ac tenendas, q̄ diligēti: nec alienius, q̄ timeri. Pręclare enim Ennius:

Quem metuunt, oderunt: quem quisq; odit, perisse
Experit.

Et post non multo: Etenim qui se metui volent, a quibus metuuntur, eosdem metuant ipsi, necesse est. Quid enim censum superiore illum Dionysium, quo cruciatus timoris angustissimum, qui cultros metuens tonsorios, candente carbone sibi adurebat capillum? Quid Alexandri phereum, quo animo vixisse arbitramur, qui (ut scriptum legitur) quum uxorem Theben admodum diligeret, tamē ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum et eum quidem (ut scriptum est) compunctum notis Thracis, districto gladio inebat anteire, premittebatque de stipatoribus suis, qui perscrutarentur arculas muliebres, et ne quod in vestimentis occultaretur telum, exquirerent? O miserum, qui fideliozem barbarum et stigmaticum putabat, quā cōiugem. Nec eam sefellat opinio. Ab ea est enim ipse propter pellicanus suspicionē interfectus. Nam quid ego d. r.] per locum ab eo quod magis esse videtur, argumentatur regum familiaritatem potētem neminem facere, cum reges ipsi tam sint imbecilles. Nero Senecam] Suetonius Seneca de Nerone: Senecam preceptorē ad necem compulsam, quous sepe comneatum petens, bonisque cedenti persanctū iurasset, suspectum se frustra, periturumque potius, quam nociturum ei. Papinianum] Hic Servidii Scaevole auditor, et libros ad pandectas affert questionum triginta sepe, responsionum vndemiginti, definitionum duos, de adulteris unum, edilitium unum. Hic habitus est omnium iuris conditorum acutissimus, eumque vocat historie iuris asylum, doctrine legalis thesaurum, sic ut ab illo studiosi legum, qui profecissent, appellati papinianiste quandoque fuerint. Amicus et Severo principi, sed a condisciplinatu, neque non affinis per secundam uxorem, successor eidem quoque in administratione fisci. Denique movens Severus, filios suos non alii magis quam papiniano commendavit. Erat autem prefectus urbi papinianus, ac plus potens in aula, quam volebat. Itaque sepe deponere nocituram potentiam frustra conatus, tandem ab Antonio Caracalla Severi filio, militum gladius obiectus, et securi percussus est, quod excusare parricidium nolisset. Antonius] Aurelius Antonius Bassianus Caracalla, Severi filius, patri successit in imperio. Bassianus ex aut materni nomine dicitur est. Caracalle vero nomen accepit a vestimento, quod populo dederat demisso usque ad talos, ut auto; est Spartianus.

Nec uicta libidine colla
 Fœdis summittat habenis.
 Etenim licet Indica longe
 Tellus tua iura tremiscat,
 Et seruiat ultima Thule,
 Tamen atras pellere curas,
 Miserasq; fugare querelas
 Non posse, potentia non est.

¶ Carmen eiusdem rationis est cū quinto libri secūdi.
 Admonet autem eo nos philosophia, veram potentiam
 nemini cōtingere posse, nisi depulsis p̄turbationibus, ani
 mo suo dominet̄, ⁊ amotis vitis, sit virtutis regnum (qd̄
 vni stabile est, idemq; liberrimū) inuicta fortitudine fel
 citer cōsecut⁹. Seneca Lucilio: Si vis om̄ia tibi subijce
 re, subijce te rationi. Multos reges, si ratio te rexerit.
 Ab illa disces, qd̄ ⁊ quēadmodū aggredi debeas. Apud
 Lium Scipio ad Masinissam. Non est, inq̄t, mihi cre
 de, tantū ab hostibus armatis etatis nostrę periculum,
 quantum ab circūfusiis vndiq; voluptatib⁹. Qui eas sua
 temperantia frenauit ac domuit, multo maius decus,
 maioremq; victoriam sibi peperit, q̄ nos Syphace victo
 habuimus. Solomon prouerbiorū capite, xvi. Melior est
 patiens viro forti, ⁊ qui dominat̄ animo suo, expugnato
 re vrbium. Horatius carminum libro secundo:

Latius regnes auidum domando
 Spiritum, quā si Libyam remotis
 Gadibus iungas, & uterq; Pœnus
 Seruiat uni.

Valerius Maximus libro quarto: Multo em̄, multoq;
 sepius, q̄ hostem superare, operosius est, nec aduersa
 propra festinatione fugientem, nec secunda effuso gau
 dio apprehendentem. Baptista Mantuanus:

Dignior est, qui se, quā qui fortissim a uincit
 Oppida, nec uirtus altius ire potest.

Seneca tragicus in Thyeste:
 Quis uos exagitat uror

Alternum dare sanguinem,
 Et sceptrum scelere aggredi:
 Ne sitis cupidi arcium,
 Quo regnum taceat locus.
 Regem non faciunt opes,
 Non vestis tyrię color,
 Non frontis nota regia,
 Non auro nitidę trabes.
 Rex est, qui posuit metus,
 Et diri mala peccoris.

Et post aliquot versus subdit:

Mens regum bona possidet.
 Rex est, qui metuit nihil,
 Hoc regnum sibi quisq; dat.

Et iterum:

Libido.

Animos] animi affectus. fferoces] immoderatos, rectę rationi non obtemperātes. Domet] mitiget, rectę rationis imperio subiiciat. Libidine] immoderata cupiditate. Libido, teste Aurelio libro de ciuitate dei. xii. est generale vocabulum omnis cupiditatis. Verbi grā. est libido vlciscendi, quę ira dicitur. Est libido habendi pecuniam, quę auaritia. Est libido quomocunq; vincendi, quę pernicacia: est libido gloriandi, quę iactantia nuncupatur. Idem libro vndemagesimo eiusdem operis: ffelicius seruitur homini, q̄ libidini, cum sequissimo domi natu vastet corda mortaliū, vt alias omittam, libido ipa dominandi. ffcedis habentis] turpissime seruituti. Ad crobius saturnaliū lib. i. Alius libidini seruit, alius auaritię, alius ambitioni omnes spei, omnes timori. Et certe nulla seruitus turpior, q̄ voluntaria. Diuus Ambrosius libro epistolarum secundo: Stulto et imperare seruitus est, et (quod peius est) cum paucioribus preest, plurib⁹ dominis et grauiorib⁹ seruit. Seruit enim proprijs passionib⁹, seruit cupiditatib⁹ suis, q̄rū dominatū nec noctepotest fugere, nec die, q̄a intra se dños habet, intra se seruitiū patiū intolerabile. Semina enim seruitus est, altera corporis animarum altera. Domini corporis quidem domines, animarum autem malitię et passionis, a quibus sola animi libertas sapientem vindicat, vt seruitio ei liceat exire. Sidonius Apollinaris epistolarum libro secundo:

Nam dici nequit, quod per horas fert in hac vita miseriarum vita felicitum illum, si tamē sic sunt pronunciat di, qui sibi hoc nomen (ut Sylla) presumunt: nimirum quod supergressi ius fasque commune, summam beatitudinem exultant summam potestatem, hoc ipso satis miseres, quod parum intelligunt, inquietissimo se subiacere famulari. Nam sicut hominibus reges, ita regibus dominandi desideria dominantur. Summittat] subuciat. Licet] tametsi Claudianus Honorio:

Licet]

Tu licet extremos late dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
Si metuis, si praua cupis, si ducis ira,
Seruicij pati iugum, tolerabis iniquas
Alterius leges. tunc omnia iure tenebis,
Quum poteris rex esse tui.

Tua iura] potestatem tuam, imperium tuum. Tremis-
cat] timeat. Seruiat] subaudi tibi. Ultima Thule]
hemistichium est Vergilianum georgicorū libro primo:

Thule .

Tibi seruiat vltima Thule.

Ut Seruius tradit, Thule insula est oceani inter septentrionalem et occidentalem plagam vltra Britanniam et orchades, que insula in oceano vltima est, in qua cum sol in cancro est, perpetui dies sine noctibus esse dicuntur. Scribendum est ψ u post θ , testibus Georgio Merula, Christophoro Landino, et Antonio Mancinello, tametsi vulgo θ yle per ψ psilon scribatur. Græce enim θ ουλη scribitur. Atlas] noxias. Alexander Hegius preceptor quodam meus in frequentissima nobilis Dauentriæ ciuitatis schola:

Estur perpetuis hominum mens anxia curis,

Nec valet illa sui non meminisse mali.

Hanc si tranquillare velis, fomenta relinque

Curæ, nil æquo plus cupe, liber eris.

Idem

Libertas summa est, tua Christe facessere iussa,

Nemo est ingenuus, nisi qui tibi seruit Iesu.

Nemo est qui regnar, famulus nisi fidus Iesu.

¶ Prosa sexta libri .III.

GLoria uero q̄ fallax sæpe, q̄ turpis est:
Vnde non iniuria tragicus exclamat:

ὦ δόξα δόξα μυρίοις δὴ βροτῶν

ὁυδέμ' ἔγωγε βίοτον ὠγκώσας μέγα.

Plures enim magnū sæpe nomē falsis uulgi
opinionibus abstulerūt, quo quid turpius ex
cogitari potest? Nam qui falso prædicantur,
suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ
si etiam meritis conquistæ sint, quid tamen sa
pientis adiecerint conscientiæ, qui bonū suū
non populari rumore, sed conscientiæ uerita
te metit? Quod si hoc ipsum ppagasse nomē,
pulchrum uidetur, consequens est, ut foedum
non extendisse iudicetur. Sed cum (uti paulo
ante disserui) plures gentes necesse sit esse, ad
quas unius fama hominis nequeat puenire,
fit, ut quem tu existimas esse gloriosum, pro
xima parte terrarū uideatur inglorius. Inter
hæc uero popularem gratiam ne commemo
ratione quidem dignam puto, quæ nec iudi
cio uero prouenit, nec unq̄ firma perdurat.
Iam uero q̄ sit inane, quàm futile nobilitatis
nomen, quis nō uideat? quæ si ad claritudinē
referatur, aliena est. Videtur nanq; esse nobili
tas quædam, de meritis ueniens laus parentū.
Quod si claritudinē p̄dicatio facit, illi sint cla
ri necesse est, q̄ prædicāt. Quare splendidū te,

firvā non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo uideat̃, ne à maiorū uirtute degenerent.

¶ Docet q̃ fallax et inanis sit gloria, quam pleriq̃ mortales tanto studio petunt, et nominis celebritate beati euadere posse neminem. Gloriam definit Aurelius libro de ciuitate dei quinto, capite .xij. his uerbis: Gloria est iudicium hominum bene de hominibus opinantium. Idem eiusdem libri. ca. xix. Virtutes habenti magna uirtus est contemnere gloriam. Ab autore aut̃ rhetoricozū ad Herennium sic finitur Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. M. Tullius autem in oratione pro M. Marcello hunc ei finem dedit Gloria est illustris ac per uagata, uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorū. Turpis] indecora, inhonesta. Non iniuria] iure. Tragicus] Euripides, qui Andromacham sic exclamantem inducit:

ὦ δόξα δόξα μύριασι δὴ βροτῶν
 οὐδ' ἐμ γέγασε βίητορ ὀγκώσας μέγαρ.

Id est, interprete Antonio Codro Urceo: O gloria gloria, infinitis iam mortalibus nullius precij uitam tumefecisti magnam. Sunt tamē q̃ hęc paulo aliter legant, et interpretent̃ sic: O gloria gloria, decem millib⁹ hoim, nihil aliud facta nisi tumor magn⁹ seu inflatio magna. Sed qm̃ nobis ppe Germanici Britānicq̃ oceanī litto- ra nunc uitam degentibus, Gręcorum poetarum præter admodum paucos, codices non suppetunt, studiosos remittim⁹ ad ipsum Euripidē, et Gręcę linguę p̃fessores. Quo] qua magni nominis ablatione per falsas vulgi opiniones. Quid.] quasi dicat, nihil. Erubescant] verecundentur, pudore et rubore afficiantur. Symmachus in epistolis: Ut uera laus ornata, ita falsa castigata. Quem] laudes. Quid.] quasi dicat, nihil. Adiecerint] addiderint. Non pop. ru.] Non populi inani præ- dicatione,

qui stultus honores

Sæpe dat indignis, & famę seruit ineptus.

230 Boethij de consolatione phi-

Sed cōsciētię. v. metij] sed definit ⁊ determinat bonum suū suę cōsciētię veritate, q̄ contētus populares auras non querit. Seneca Lucillio suo: Intus te ipsum considera, non qualis sis, aliis credas. Persius:

Tecum habita, & nox is q̄ sit tibi curta supellex

Id est. tuapte supellectile te metire, ac tuis ipsius malis bonisve te ipsum expende. Horatius:

Mœiri se quenq; suo modulo ac pede, verum est.

Et monemur, ne nos ex assentatorum laudibus aut vulgi opinione. verū propriis ac veris dotibus animiq; virtutib⁹ estimem⁹. Franciscus Philephus satyra quinta:

Atq; bono latere tuo, vulgiq; fugaces

Contemnens auras, ex te pendere memento,

Lodouicus Bigus:

Felix o nimium qui se scrutatur in imo,

Nec nisi vult proprio credere iudicio.

Nec sua ab instabili probitas vt pendeat aura

Sustinet, & soli vult bonus esse deo.

Quod si hoc ipsum] argumētum depromit a contrariis, ei simile, quod de potestate ⁊ impotentia supra protulit: vel potius ab oppositis secūdam affirmationem ⁊ negationem. Si, inq̄t, propagasse nomen suum, videt̄ pulchri ⁊ honestum non propagasse id, turpe inhonestumq; iudicandum est. Oppositis em̄ opposita cōueniūt. Sed multo plures sunt gētes, apud quas nomen cuiuslibet ignotū est, q̄ apud quas notum. Proinde ō gloriofus credit, magis inglorius est iudicandus. Uti] quemadmodum. Paulo ante] prosa septima libri secundi. Differui] disputavi. Inter hec vero.] Seminis de causis ostendit popularē gloriam ne cōmemoratiōe quidē dignā, cū nec vero iudicio proueniat, sed nimis corrupto, vt indoctę ⁊ stulti, ac (vt ita loquar) multiuolę multitudinis, que sepe laudat nocentes, vituperat innocētes, nec vnq̄ constans permaneat, verum leuissimo huc illucq; momēto transferatur. Michael Fernus ad Sabinum:

Hei mihi q̄ vana est spes hęc & gloria famę,

Pro fama morimur doctę Sabine fame.

Stet sua per totum virtutis gloria mundum,

Recte viue deo, cætera fumus erunt.

Jam vero q̄ sit inane] Differit generis nobilitatem nō conferre veram & propriam claritudinem, quam sola virtus adfert, iuxta illud satyrogaphi:

Nobilitas sola est atq; vnica virtus.

Tria nobilitatis gene

Sunt autē tria nobilitatis genera: Nobilitas ex genere, nobilitas ex virtute, & nobilitas ex vtroq;. Est præterea nobilitas, seu potius famositas ex virtute, nam nonnulli sceleribus & fœdissimis facinorib⁹ innotuerūt. Johannes Campanus: Præcipua est nobilitas, quæ propria ornata virtute & sua, cum maiorum sit splendore dignitate, gloria, vetustate coniuncta. Claritudinem] claritatem et nominis splendorem. Aliena] non propria, cum clarifint illi, puta parētes aut progenitores, qui ob virtutes suas & præclara facinora prædicantur: non is, qui ex genere progenitus, eorum virtutes non emulatur. Videtur nanq;] Definit generis nobilitatem hoc modo: Nobilitas est quedam laus veniens de meritis parentum.

Aliena claritudo] Johannes Campanus: Alienis laudibus niti nihil aliud est, q̄ suas proferre non posse. Seneca: Quid enim stultius est, q̄ aliquem eo sibi placere, quod non fecit? Idem: Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit, neq; quod ante nos fuit, nostrum est. Animus facit nobilem, cui ex quacunq; conditione supra fortunam licet surgere. Quod si quid est] Ostendit cui sit vsui generis nobilitas. Baptista Mantuan⁹: Est profecto (vt videre videor) magnum virtutis adiunētum, claris ortum esse parētibus. Solent enim iuuenes qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur, maiorum suorum dignitatem emulari, et ad paternarum laudum aspirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Africani gloria minorum Scipionem, sic Cesaris Julij fama Octavianum excitauit. Sic deniq; Pyrrhus Achilli des erat animosus imagine patris. Faustus Andrelinus:

Est aliquid clarus magnorum splendor aurum:

Illud posteritas æmula calcas habet.

Scilicet ut nullus tantis sit degener actis,
 Magnanimum pectus strenua facta mouent,
 Ceu tener instantem catulus cum uiderit ursum,
 In patrias uires æmula corda mouet,
 Metrum sextum libri, III.

OMne hominum genus in terris
 Simili surgit ab ortu.

Vnus enim rerum pater est,
 Vnus cuncta ministrat.

Ille dedit phœbo radios,
 Dedit & cornua lunæ.

Ille homines etiam terris
 Dedit, & sidera cælo,

Hic clausit membris animos
 Celsa sede petitos.

Mortales igitur cunctos
 Edit nobile germen.

Quid genus & proauos strepitus?
 Si primordia uestra,

Autoremq; deum spectes,
 Nullus degener extat,

Ni uitij peiora fouens,
 Proprium deserat ortum.

C Carmen est dicolon, cuius alter versus dicitur alca-
 nius, dactylicus, trimeter. hypercatalectus, cōstans tri-
 bus pedibus heroici versus & syllaba, ita tamē ut nō sit
 ex meris spondeis. Alter uero est pherecratius, ex spō-
 deo seu anapesto, dactylo, & spōdeo. Docet unū eundēq;
 esse omniū patrē, a q̄ cōmunis uniuersi gñis humani sit ori-
 go. Proin nēmīnē eē degenerē, nisi eū q̄ uitijs deformat.

ab illo pulcherrimo, et optimo maximoque parète deficiat. **Diuus Hieronymus:** Sola apud deum libertas est, non seruire peccatis: summa apud deum nobilitas, clarum esse virtutibus. Ab ortu simili] ex cõsimili origine. Unus enim re.] **Malachias propheta capite 2.** Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non deus vnus creauit nos? **Lactantius libro de iustitia capite 15.** Deus enim qui homines generat et inspirat, omnes equos, i. pares esse voluit. Eandem conditionem viuendi omnibus posuit, omnes ad sapientiam genuit, omnibus immortalitatem spondit. nemo enim beneficis eius celestibus segregatur. Nam sicut omnibus vnicum suum lumẽ equaliter diuidit, emittit omnibus fontes, victum sumministrat, quietem somni dulcissimam tribuit: sic omnibus equitatem virtutemque largitur. Nemo apud eum seruus est, nemo dominus. Si enim cunctis idem pater est, equo iure oēs liberi sumus. Nemo deo pauper est, nisi qui iustitia indiget: nemo diues, nisi qui virtutibus plenus est: nemo denique egregius, nisi qui bonus et innocens fuerit: nemo clarissimus, nisi qui opera misericordie largiter fecerit: nemo perfectissimus, nisi qui omnes gradus virtutis impleuerit. **Pindarus, vt refert Eusebius libro preparationis euangelicę 13.** Unum, inquit, hominum genus est, et ab vna matre cuncti, vnum patrem creatorem sumum atque optimum artificem habemus, qui progressus singulis diuersos secundum merita prebet. Unus cuncta ministrat] **Cave ne legas contra metri rationem.** Unus qui cuncta ministrat. Clausit] inclusit. Membris] corporibus. Celsa sede] e celo. Edit] producit. Mobile germen] nobilis origo, preclarum genus. Strepitis] iactatis. Alloquitur autem homines generis nobilitate gloriabundos. **Primordia vestra] tuam et ceterorum mortalium originem.** Spectes] consideres o Boethi. **Indocti deprauarunt hunc locum, legentes spectetis, in metri contaminatione pro spectes, idque videtur ortum ex eo quod dixit vestra.** Timuerunt enim vt esset oratio congrua. nõ animaduertentes, spectes ad vnum Boethium esse referendum: vestra vero primordia, ad Boethium et alios homines. **At] nisi. Fouens] amplectens. Peiora] mala, comparatum loco positiui.** **Vitius] hic casus septimus est, verbo deserat subdectus, vt sit ordo, Deserat vitius proprium ortum, hoc est, per vitia ab origine propria degeneret.**

¶ Prosa septima libri tertij.

Quid autem de corporis uoluptatibus loquar? quæ appetentia quidē plena est anxietatis, satietas uero pœnitentiæ? Quantos ille morbos, quàm intolerabiles dolores, quasi quendam fructum nequitiae, fruuentium solent referre corporibus. quæ motus quid habeat iucunditatis, ignoro. Tristes uero esse uoluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum uolet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causæ est, quin pecudes quoq; beatæ esse dicantur, quæ omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem coniugis liberorumq; foret iucunditas, sed nimis è natura dictum est, nescio quem filios inuenisse tortores: quorum quàm sit mordax quæcūq; conditio, neq; alias expertū te, neq; nūc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiā probo, qui carentē liberis infortunio dixit esse felicem.

Voluptates aut non solum felicitatē nō adferre, sed multarum etiā egritudinū morborūq; causas esse. Quarū] voluptatū. Appetentia] appetitus. Anxietatis] solitudinis. Johānes Picus Mirandula: Quid em̄ optabile in voluptatibus mundi. quæ dum querunt, fatigant: eū acquirunt, infatigant: eū amittunt, excruciant. Sigus:

Quid præsentis habent optabile gaudia uitæ?

Quæ si quis pelago quærat terrave, fatigant

Partaq; cor hebetant, amissaq; duritèr angūt. Horat.

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.

Diuus Hieronymus: Libido transacta semper sui relinquit poenitudinē. i. poenitētiā. Gregorum prouerbum est, Voluptati soror est tristities. Quantos morbos] Annius Seneca fenerissim^o vitiorū castigatoz, perorās in voluptatem gulonū, sic scripsit prope diuinitus: Inde, inquit, pallor est, z neruozum vino madentium tremor, z miserabilior ex cruditatibus, q̄ ex fame macies. Inde incerti labentium pedes, z semper qualis in ipsa ebrietate titubatio. Inde intra cutem humor admissus, distensusq̄ vēter, dum male assuescit plus capere q̄ poterat. Inde suffusio luridę bilis, z decolor vultus, tabesq̄ in se putrescentium. z reortū digiti articulis obrigescentibus, neruozum sine sensu iacentū torpor, aut palpitatio corporum sine intermissione vibrantū. Quid capitis vertigines dicam? quid oculoꝝ auriumq̄ tormenta, z cerebri estuantis verminationes z omnia per quę exoneramur internis hūlcerib⁹ affecta? Innumerabilia præterea febrium genera, aliarū impetu subeuntium, aliarū tenui peste repentium, aliarum cum horrore z multa mēbrozū quassatione venientium. Quid alios referam innumeras bilis morbos, supplicia luxurie? Tristes vero esse] voluptati mœrorem succedere cū nozunt om̄es, tū maxime libidinosi. nam teste Philosopho, om̄e animal a coitu triste est. Seneca Lucilio: Voluptates præcipue extirpantur res vilissimas habe, quę latronum more in hoc nos amplectuntur, vt strangulent. Aristoteles teste Valerio Maximo, vtilissimū est præceptū, vt voluptates abeūtes cōsideremus, quas qdē sic ostendēdo minuit, fessas em̄, poenitētięq̄ plenas animis n̄ris subiicit, q̄ minus cupide reperant. Quę si beatos explicare possunt] Si (inquit) voluptates corporis beatitudinē adferret, iā z pecudes beatę foret, q̄bus eę nobiscū sunt cōmunes, sed indignū finū est, summū bonū pecudibus tribuere. Proinde corporis voluptates, q̄ teste Philosopho lib. moralium 3 pecunie sunt z ferales, nulla rōne quēpiā beatū possunt efficere. Quin] cur non? Corporalē lacunā] ventre Lacuna fit a lacu, z est aque collectio Seruus. Lacunę sunt fosse,

Adagium

Lacuna.

Vnde cauz tepido sudant humore lacunę.

per metaphoram sumit̄ pro ventre seu aluo, quo cibi potusq̄ cōgerunt. Sunt exēplaria, in q̄bus est legere lascī

uiam, et est sensus sat apertus. Honestissima quidem] Supra dixit, Uxor ac liberi, qui iucunditatis gratia petuntur quibus verbis significauit coniugia gratia voluptatis expeti. Nunc dicit, quod voluptas ea foret honestissima, nisi et ipsa nimium sollicitudinis et dolorum secum traiberet. Et natura] contra naturam. Nescio quem, f. l. t.] Baptista Mantuanus.

Sæpius in natis sæuum pater educat hostem,
Cumq; suo ignorans interfectore iocatur,
Sæpe sibi lachrymas, sperant dum gaudia matres,
Atque suæ pascunt uentura opprobria genti.

Mordax] curarum et sollicitudinis plena. Quæcumq; conditio] etiam bona. Alias] alio tempore, subaudi, necesse fuit admonere. Te expertum] qui filios habes, et quanta sollicitudine sint educandi, vel experientia nostri. Anxium] triste et sollicitum. Non enim nunc anxietati tuæ plus addendum est, sed potius detrahendum. Euripidis mei] poetæ docti et philosophiæ peritissimi. Qui carêtem l. d. e. f.] Nam qui liberis caret, tametsi uideatur infortunatus, quod alieno censum seruet, angeatq; heredi, tamen eo infortunio felix est, quod ex liberis (ut alij pleriq;) nihil capiat molestiæ, nec ullum metuat opprobrium. Sophocles in Antigone, Erasino interprete;

Inutiles quicumque liberos serst,
Quid aliud hunc, quàm sibi creare dixeris

Ipsi dolores, atque risum maleuolis:

Congressis olim Solone et Thalete Milesio, de re propria, deq; liberis, ortus est sermo, quum utrunq; ultra modum probaret Solon, mirareturq; Thaletem eum esse, qui nunq; procreationi operam dedisset, rem ille commentus est haud memoratu indignam. Homine subornauit, qui se Athenis illis ipsis diebus Miletum applicuisse diceret. Inde de ciuitatis statu appellatus, omnia ibi florere diceret, unum duntaxat sub id tempus, quo inde soluisset, lugubrem casum accidisse, quod clarissimi uiri filius unicus, cuius pater peregrinari diceretur, adolescens præclarè indolis, fato consumptus esset, cuius funus tota ciuitas magno esset luctu prosecuta. Tum demum de patris nomine, rogatus, excidisse id sibi diceret: quod si fibijceretur, posse se facile renuisci. Postridie igitur eum

frequenti foro ambo de more inambularent, obtulit se ille ex composito. Hic ad primam funeris mentionem, quæ Solonis animū perculisset, moræ fabulæ progressu hospes ille eo peruenisset, ut tantum patris nomē reticeret, cetera haud dubie filij interitum Soloni nunciaret: quū iam amenti similis ipse suū nomē subiecisset, atq; ipsum esse naua affirmasset, doloris magnitudine victus, personæ simul suæ atq; loci oblitus, sese humi affligit, capillatq; & barbâ vlulatu alternis manibus conuellit, mugitu eiu latuq; totum complet forum. Omnis multitudo foeditate rei confestim in eum vnum conuersa est. Thales vanæ illius cōsultationis conscius, aliquādu passus est hospitem insana illa muliebriq; lamentatione debacchari. Postremo afflictum humo leuiter attollens: Sis inquit, bono animo Solon. viuit filius tuus. At volui te non ignorare, ad quod infantie liberorum amor parentes adigat, et q̄ non inepte faciat, qui hæc animorum vincula, quum uolente possint, effugiant.

¶ Metrum VII. libri tertij.

Habet hoc uoluptas omnis,
Stimulis agit fruentes.

Apiumq; par uolantum,

Vbi grata mella fudit,

Fugit, & nimis tenaci

Ferit ic̄ta corda morfu.

Carmen est anacreontium, dimetrum, catalecticum, constans anapesto, duobus iambis & syllaba. Nonnunq; tamen habet spondeum pro iambo, ut est videre in primo versu, qui tamē trāspostis dictionib^o sic recte legi pōt:

Habet omnis hoc voluptas,

Nonnulli hoc metrum vocāt anapesticum, eo quod primus pes sit anapestus: mihi tamen potius iambicum dicendum videtur, posseq; etiam vel iambum vel spondeum in prima regiuncula recipere, ut apud Prudentium:

Ades pater supreme,

Significat voluptatis comites esse dolores, fastidium &

anxietatem. Stimulis] aculeis. Agit] afficit, punit.
 Fruentes] eos qui voluptate fruuntur. Par] similis.
 Ubi] postq̄. Fugit] occurrere abit. Tenaci] diuturnū
 dolorem inferēti. Ferit] percutit, lēdit. Tacta] tacta.
 Solon: Voluptatem fuge. ipsa nāq̄ postremo dolore pa-
 rit. Plato iuuentutem ad beatam vitā hac ratione seposi-
 me incendebat: Contrariā virtutis ac voluptatis natu-
 ram animaduertite. Huius enim momētaneā dulcedinē
 subita poenitentia sequit̄. dolorq̄ perpetuus. Illius au-
 tem breues labores eterna voluptas. Claudianus ad
 Stiliconem:

Nec te iucunda fronte fefellit

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
 Corporis arbitrijs hebetat caligine sensus,
 Membraq̄; circeis effœminat acrius herbis
 Blanda quidem vultu, sed qua non tetrior vlla
 Interius, fucata genas, & amicta dolosis
 Illecebris, toruos auro circumligat hydros,
 Illa voluptatum multos innexuit hamis.

Baptista Mantuanus:

Non insidiosa voluptas

Decipiat quenquam, blanda sub imagine semper
 Ingreditur, nardi succos, vnguenta, sapores
 Mellifluos præfert, vultuq̄; applaudit amico,
 Sed nihil est sine fraude, latent sub melle venena.
 Quæ postquam imprudens biberis, fugit illa repente
 Læta dolis: manet infixum sub pectore vulnus.

Johannes Franciscus Picus in voto pro salute cōiugij

O miserum mortale genus, cui tristitia rebus
 Succedunt lætis, & amaro perlita felle,
 Pocula de calicis melliti margine manant.
 Quicquid enim præsens dulci oblectauit amore,
 Amissum querimur, & amaro verba dolore
 Saucia mens fundit, renouatq̄; in pectore vulnus.

Nos quoq̄; quondam elegiarum moralium libro tertio
 sic lusimus:

Sane quàm breuis est, quàm mista dolore libido;

Aufugit hæc raptum, sed dolor vsque manes

Et post pauca:

Quid tibi blanditur tantum? quid dulce videtur,

Cui modicum mellis, sæuus amator inest;

Continuo fugiunt, quæ sensus tempore paruo

Molliter afficiunt, nec remanere queunt,

Succedit saties, succedunt rædia, mæror,

Anxietas, culpam maxima pœna manet,

Consciamens miseris se moribus ipsa remordet,

Sanariq; nequit, ni ferat autor opem. *Item:*

Læritiam carpit sollicitudo comes,

Prosa VIII. libri tertij.

Nihil igitur dubium est, quin hæc ad beatitudinem uix deuia quædam sint, nec perducere eo quæquam ualeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis uero implicitæ malis sint, breuissime monstrabo. Quid em̄? pecuniã ne cõgregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere uelis? donanti supplicabis. Et qui præire cæteros honore cupis, poscendi humilitate uilesces. Potentiam ne desideras? subiectoræ insidijs obnoxius, periculis subiacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæq; distractus, securus esse desistis. Voluptuariam uitam degas, sed quis non spernat atque abñciat uilissimæ, fragilissimæq; rei corporis seruitium? lam uero qui bona præ se corporis serunt,

quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur? Num enim elephantes mole, tauros robore superare poteritis? Num tigres uelocitate præibitis? Respiciite cæli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite uilia mirari. Quod quidem cælum nō his potius est, quàm sua qua regitur, ratione mirandum. Formæ uero nititur ut rapidus est, ut uelox, & uernaliū florū mutabilitate fugacior? Quod si (ut Aristoteles ait) lynceis oculis homines uerentur, ut eorum uisus obstātia quæque penetraret, nonne introspectis uisceribus illud Alcibiadis superficie pulcherrimū corpus, turpissimum uideretur? Igitur te pulchrum uideri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quàm uultis nimio corporis bona, dum sciatis hoc quodcunq; miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolui. Ex quibus omnibus illud in summam redigere licet, quod hæc, quæ nec præstare quæ pollicentur bona possunt, nec omnium bonorum cōgregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem (quasi quidam calles) ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

Hæc profa prius summam repetit ea, quæ supra disputauit, aiens voluptates, gloriam regna, dignitates, & diuitias, nec ad beatitudinem quasi quasdam uias ferre, nec beatos efficere. Deinde docet corporis bona cum pri-

primis esse fragilia, nec magno prudentibus hominibus
estimanda. *Hę vię*] quas vulgus stulte ad felicitatem **Quidenim**
vias opinatur. *Quędam deuia*. loca ania & a recta via
minis diuersa. *Quid enim*] particula est interrogato-
ria. i. cur non? est comicum, teste Acrone. *Flaccus lib.*
sermonum primo:

Militia est potior. quid enim? concurritur horę
Momento.

Sensus est, quare non monstrauero breuissime, quantis
malis *hę vię* sint implicite. potest & simpliciter accipi, vt
sit preparatiuicula quędam futurę interrogationi, quod
& ipsum frequens est apud comicos, & in sermone quoti-
diano. *Poscendi*] ambiendi & petendi magistratus.
Degas] degere velis. *Corporis seruitiũ*] Seneca Lu-
cilio, *Maiores sum*, & ad maiora genitus, q̄ vt mancipium
sim corporis mei; quod equidẽ non aliter aspicio, q̄ pon-
dus ac pœnam vinculumq̄ libertati meę circumdatum.
Jam vero] Concinne transit ad corporis bona, quę ad
superiora (quemadmodum supra dictum est) facile refer- **Elephas**
ri possunt. *Př se ferũt*] ostẽtãt, eisq̄ q̄si feliciores alijs
přferri cupiunt. *Num*] nunqd. *Elephantes*] Ani-
malium terrestrium, Plinio teste, maximum est elephas,
proximumq̄ humanis sensibus. *Elephantes* domiti mili-
tant, & turres armatorum in hostes ferunt, magnaq̄ ex
parte orientis bella conficiunt. Prosterunt acies, prote-
rũt armatos. *Nascuntur* in Africa vltra Syricas soli-
tudes, & in Mauritania, itẽ in Aethiopia & apud Tro-
glodytas, sed maximi in India, quos Africãuẽt, nec cõ- **Taurus**
tueri audent. Nam & maior Indicis magnitudo est. Le-
ge Plinium libro naturalis historie 8. *Tauros*] Tau-
rus bos ad procreandum reseruatus. Accipitur & pro
quocunq̄ robusto boue. *Maro:*

Ergo age terrę

Pingue solum primis extemplo à mensibus anni,
Fortes inuertant tauri.

Tigres] Tigrin Hyrcani & Indi ferunt animal veloci- **Tigris**
tatis tremendę & maxime cognite, dum capitur. Totus
eius foetus, qui semper numerosus est, ab insidiante ra-
pĩtur equo quammaxime perniti, atq̄ in recentem subin-
de transfertur. At vbi vacuum cubile reperit foeta (ma-

242 Boethij de consolatione phi

ribus enim cura nō est sobolis fertur p̄ceptus, odore ve
 stigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit vnum
 ex catulis. Tollit illa morsu, & p̄dere etiam ocyor acta
 remeat, iterumq; consequitur, & subinde, donec in nauem
 regresso irrita feritas leuit in litore. Hęc ex Plinio.
 Plura ex alijs de eadem tradētur infra. Respicite] cō-
 siderate. Spatium] amplitudinem. Firmitudinem]
 firmitatem. Celeritatem] velocitatē. His] spatio fir-
 mitudine, celeritate. Sua ratione] spiritu diuino. For-
 me vero nitor] Ostendit corporis pulchritudinem sane
 q̄ fluxam esse, & celerrime mutabilem. Ut] quantum.
 Rapidus] cito p̄terit̄s. Domitianus apud Suetoniū:
 Scias nec gratius quicq; decore, nec breuius. Ouidius
 libro de arte amandi secundo:

Ingenij dotes corporis adde bonis.

Forma bonum fragile est, quantum q; accedit ad annos,

Fit minor, & spatio carpitur illa suo,

Nec semper violæ, nec semper lilia florent.

Et riger amissa spina relicta rosa.

Et tibi iam veniēt cani formose capillī,

Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

Iam molire animum, qui durer, & astrue formant̄

Solos ad extremos permanet ille rogos,

Nec leuis ingenuas pectus coluisse per artes

Cura sit, & linguas edidicisse duas.

Rursus idem:

Ego age fallaci timide confide figuræ,

Quisquis es, atq; aliquid corpore manus habe.

Isaias capite 40. Omnis caro fœnunt, & omnis gloria
 eius quasi flos agri. Merito forma hominis flori compa-
 ratur, eodem pene momento virescens & arefcens. W.
 Varro: Quem puerum vidisti formosum, hunc vides de-
 formem in senecta. Apuleius in deo Socratis, significa-
 re volēs nihil esse breuius decore, sic ait: fformosus est,
 expecta paulisper, & nō erit. Calphurnius in Bucolicis:

Donum forma breue est, nec se tibi commodat annis

Seneca in Hippolyto:

Auceps forma bonum mortalibus,

Exigui donum breue temporis
Vt velox celeri pede laberis.

Rursus idem:

Vt fulgor teneris qui radjat genis,
Momento rapitur, nullaq; non dies
Formosi spolum corporis abstulit.
Res est forma fugax: quis sapiens bono
Confidat fragili?

Idem, vel vt quibusdā videt. alius Seneca in Octauis

Sola perpetuo manent

Subiecta nulli mentis atq; animi bona,

Florem decoris singuli carpunt dies.

Salustius: Non diuitiarū & forme gloria fluxa atq; frāgilis est. virtus clara eternaq; habetur. Diuus Ambrosius in tertio hera. Surrexerat ante flos sine inniata teneris sine spinis rosa, & pulcherrim⁹ flos sine vlla fraude vernabat: postea spina sepsit gratiam floris, tanquā humane speculum preferēs vitę, que suauitatem perfunctoris sue finitimis curarum stimulis sepe compungat. Vallata est enim elegantia vitę nostrę, & quibusdam solitudinib⁹ obsepta, vt tristitia adiūcta sit gratię. Unde cum vnusquisq; aut suauitate rationis, aut prosperioris cursus successibus gratulatur, meminisse culpe eum conuenit, p̄ quā nobis in paradisi amoenitate florentibus, spinę mētis, animiq; sentes iure condemnationis ascripti sunt. Irrutiles igitur o homo licet aut splendore nobilitatis, aut fastigio potestatis, aut fulgore virtutis, semper inferiora tua respice, super spinas germinas, nec prolixa gratia manet. Breuit vnusquisq; decurso etatis flore marcescit. Aristoteles Stagerita Nicomachi medici filius, Aristoteles Platonis auditor, p̄ceptor Alexandri Magni, plurima scripsit non solum neruose, sed & eleganter cōtra quorundam vulgo sordide philosophātium opinionem. Lynceis oculis] Lynceus acutissimis, & perspicacissimis. Sunt qui opinantur oculos lynceos appellari acutissimos a lyncibus, que (vt Plinius testatur libro naturalis historie duodecimo, capite octauo) clarissime omnium quadrupedum cernunt. Alijs videntur potius dicti a Lynceō

yno ex argonautis, acutissima oculorum acie predicto qui (vt est in fabulis, et tradit Hieronymus) dicebatur videre trans parietem: qui (vt historiciferunt) conspexit nouissimam lunam, primamque eodem die in signo ariete: quod paucis mortalium contigit vidisse: et inde fabula orta est cernendi Lynceo, vt docet Plinius. De hoc ait Jflacus:

Solus transibit nubila Lynceus.

Huius meminit Horatius in eplis, et in sermonib. dixit:

Ne corporis optima lynceis

Contemplere oculis.

Lyncei mentio fit apud eruditos frequens, et in primis apud Ciceronem, et Apuleium, et Senecam. Meminit et huius Plato in epistola quadam. Aristoteles in primo de generatione et corruptione libro. Nam que debile visum habent mista essent, acute videnti (vt lynceum habenti oculum) non essent mista Aristophanes in Pluto:

Faxo videas vel Lynceo ipso acutius

Lucianus in Hermotimo: Tu vero nobis ipso etiam Lynceo perspicacior es. qui (sicuti videtur) per pectus ipsum, que sunt intus cernis. Sunt qui tradant Lynceum primum reperisse fodinas metallorum eris, argenti, auri, et hinc vulgo natam fabulam, quod ea queque videret, que sub terra fovent. Apollonius in argonauticis scribit huc Lynceum usque adeo fuisse perspicacem, vt etiam terras ipsam oculorum acie penetraret, queque apud inferos fieret, peruideret. Versus eius Erasmus vir doctissimus, idemque disertissimus sic interpretatus est:

At miro visus pollebat acumine Lynceus,

Si modo vera est fama, virum que predicat illum

Perfacile inspexisse sub altis condita terris.

Eusebius libro de euangelica preparatione octauo, capite quinto: Ad hec longe absis a veritate, si malorum alii quem felicem arbitraris, etiam si Croeso ditior, acutior visu que Lynceus, maioribus corporis viribus que Crotoniata ille Milo, Sanymede formosior sit, omnibusque alijs corporis et exterioribus bonis abundet. Qui enim mentem suam plurimorum dominatur ac pessimorum subiecit, cupidinis, doloris, timoris, stultitiae, inscitiae, felix atque

beatus esse nullo modo poterit, etiamsi vulgo beatus ap-
 pelletur. Nam si animi oculos parumper volueris ele-
 vare, atq; (vt possibile homini est) de vero bono conside-
 rare, omnia que nunc admirari videris, magno risu pro-
 sequeris. Semper enim cum meliora lateant, in locum
 eorum mala irrupentia laudantur. Cum vero in me-
 dium adsunt bona, tunc que contraria sunt, hac luce di-
 lucidius turpitudinem suam ostendunt. Si ergo diuinum
 illud bonum mente conceperis, nihil eorum que dixisti
 facile apud vitiosos inueniri, inter bona collocabis. Pre-
 ciosissima nempe illorum argenti atq; auri metalla sunt,
 que a pessima terrarum parte solent prodire. Permul-
 tum namq; profecto interest inter metallorum sterilitate
 & fecunditate terre non metallose. Longe quippe abest ar-
 genti atq; auri natura a bonitate frugum, sine quibus viuere
 nequimus: quod maxime in annonæ patet caritate. Om-
 nes enim thesauros pro modici temporis alimeto recte
 propter necessitatem iudicantes libenter omnes proijce-
 resolent. Quando autem necessaria nobis cumulate af-
 fluunt, nature bonis abundantes, contenti esse non pos-
 sumus, sed argento atq; auro inbiantes, & quasi oculis
 capri terreno pondere huc atq; illuc propter auaritiam
 ferimur, continuoq; pecunie gratia bello vexamur. Ves-
 tes etiam magnificas cupimus, que nihil aliud sunt, qm
 textorie artis laudes, & flos ouium, vt nonnulli poetæ di-
 xerunt. Qui vero gloriæ adeo cupidus est, vt vel a malis
 laudari cupiat: hunc improbum esse necesse est: quippe
 vnumquodq; suo simili gaudet. Bonam autem valetudi-
 nem aurium queret, si dixerit, non paruos animi mor-
 bos ab auditu oriri. Qui viribus corporis cernicem ele-
 nat, atrocissimas ante oculos beluas ponat. Ita enim in-
 telliget, turpissimum esse ferarum viribus hominem glo-
 riarum formositatem corporis iactare, mentis compos ne-
 mo poterit, que breui adeo extinguitur tempore, vt an-
 teq; florescat, defloruisse videatur: presertim cum etiam
 inanimata artis opera picta, ficta, texta non parua vide-
 at extare pulchritudine. Quorum omnium nihil vnquam
 apud deum inter bona enumeratum est. quid dico apud
 deum, cum neq; periti homines, qui recte philosophan-
 tur, bona caducas has res, aut arbitrentur, aut appellent?
 Pactenus Eusebius. Alcibiades] Alcibiades Athe Alcibiades
 niensis non solum dux inclytus, sed in dicendo etiam elo-

quentissimus fuit. vt Demosthenes & Theophrastus tra-
diderunt. Ut Probus ait, fuit omnium etatis sue multo
formosissimus, ad omnes res aptus, cōsilijs plenus, terra
marique summus imperator, cuius tāta erat oris atq; ora-
tionis commendatio, vt nemo ei dicendo posset resistere,
diues cum tempus posceret, laboriosus, patiens, libera-
lis, splēdidus nō minus in vita q̄ in victu, affabilis, blan-
dus, temporibus callidissime seruicis. Idem simul atq; se
remittebat, ita luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intē-
perans reperiebatur, vt omnes admirarentur in vno ho-
mine tantam esse dissimilitudinem, atq; tam diuersam na-
turam. Multa de eo refert Thucydides. Vitam eiusdem
habet apud Plutarchum, & quem modo citavi, Probum
Aemiliū. Apud Marsiliū Ficinū in cōmentario So-
cratem inter alia Diotima his alloquitur: Si oculos ti-
bi lyncēos natura dedisset mi Socrates, vt aspectu que-
libet occurrētia penetrares, formosissimum illud extrin-
secus Alcibiadis tui corpus, tibi turpissimū videretur.

Febris
Febriola

Triduana febris] febristrium dierum. Sciendum teste
Seruio, febrem licet a seruoze dicta sit, esse etiam frigi-
dam. Per diminutionē dicitur febriola Dissolui] cor-
rumpi. Diuus Ambrosius lib. hexa. 3. Hodie videas ado-
lescentem validum, pubescentis etatis virtute florentē,
grata specie, suauis colore. Crastina die tibi facie & ore
mutatus occurrit, & qui pridie tibi lautissim⁹ decore for-
mę visus est gratia, alio die miserandus apparet, egritu-
dine alicuius infirmitate resolutus. Diuus Bernardus
in libello de morum institutione: Qualis est ista pulchri-
tudo, quam leuis febriola, & rugosa senectus ita totam
dissoluit, vt nec fuisse putetur?

¶ Metrum. VIII. libri tertij.

Heu heu, quæ miseros tramite deuo
Abducit ignorantia?

Non aurum in uiridi quæritis arbore,

Nec uite gemmas carpitis,

Non altis laqueos montibus abditis,

Vt pisce ditetis dapes.

Nec uobis capreas si libeat sequi,
 Tyrrena captatis uada.
 Ipsos quinetiam fluctibus abditos
 Norunt recessus æquoris,
 Quæ gemmis niueis unda feracior,
 Vel quæ rubentis purpuræ.
 Nec non quæ tenero pisce uel asperis
 Præsent echinis littora.
 Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
 Nescire cæci sustinent:
 Et quod stelliferum trans abiit polum,
 Tellure demersi petunt.
 Quid dignum stolidis mentibus imprecers
 Opes, honores ambiant,
 Et cum falsa graui mole parauerint,
 Tum uera cognoscant bona.

Carmen dicolon est. constans altero versu asclepiadeo,
 choriambico, altero dimetro iambico. Mortales aut cete-
 ras res quonam loco quesituri sint, probe callere: bea-
 titudinem uero, ubi nancisci possint, proorsus ignorare.
 Que ignorantia] quanta. Sunt exemplaria. in quibus
 legitur quanti. quantum uel miseros, uel deuo tramite.
 Capreas] syluestres capras. Caprea dicitur syluestris Caprea
 capra. Martialis:

Pendentem summa capream de rupe uidebis.

Casuram speres, decipit illa canes.

Tyrrena uada] mare Tuscum. Tyrreni dicti sunt
 Petrusci a Tyrreno rege, cum quo ex Lydia quondam Tyrreni
 in Italiam transinigrarunt. Recessus] spatia. Niueis]

248 Boethij de consolatione phi-

Echinus

candidis. Feracior] fertilior. Tenero pisce] mollipe
scium genere. Asperis echinis] Conuenienti vsus est
epitheto. Echinus enim est pisciculus ex cancrorum ge-
nere, spinas habens, quibus pro pedibus utitur, de quo
Martialis:

Iste licet digitos testudine pungat acuta,
Cortice deposito mollis echinus erit.

Iuuenalis,

Et semel aspecti litus dicebat echini.

Horatius in sermonibus:

Sed non omne mare est generosæ fertile testæ,
Murice Baiano melior Lucrina peloris,
Ostrea circeis. Miseno priuntur echini,
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.

Prouerbiū

Vetus adagium est. Echino asperior: quod dicitur in ho-
minem intractabilem. et insuauibus moribus. Sciendum
autem est esse et terrestrem echinum spinis vndiq; oblitum.
Quoniam] quo loco, vbi. Nescire] subaudi se. Sustine-
nt] patiuntur. Stelliferum polum] Anastrophe est,
Lodouicus Bigus:

Contentus nemo viuit, meliora sed optat,
Hoc magis assequitur, quo meliora magis,
Ad summum natura bonum cum nostra feratur,
Hoc explere sitim mens nequit in pelago.
Ad superas opus est, vt libera transuolet arces,
Gurgure se pleno si satiare cupit,
Natus ad æthereæ solatia spiritus aulæ,
Terrena nunquam sede quietus erit.

Ambio

Stulte igitur mortales rerum terrenarū cupiditate de-
mersi, in tellure querunt, quod supra celum stelliferū est
collocatum. Ambient] ambiendo appetant, Ambire, te-
ste Nonio, significat interdum ambitionibus appetere.
Diuus Hieronymus: Diuitie nō secuturę post hominis
mortem amantur. Honor fascium, qui per successorē exo-
lescat, ambitur. Cum] postquam. Falsa] fallacia
huius seculi bona. Graui mole] summa difficultate, et
maximis laboribus. Parauerint] comparauerint.
Cum] tūc, deinde. Vera bona, vt ita beatitudinē cōse-

quantur, a qua falsa bona mentes auocāt ⁊ abducunt. Nam teste Lactantio, Sicut ad verū bonum per fallacia mala, sic ad verum malum per bona fallacia puenit.

Prosa nona libri .III.

HActenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit: quam si perspicaciter intuearis, ordo est deinceps, quæ sit uera monstrare. B. Atqui uideo (inq̄) nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reuerentiam dignitatibus, nec celebritatem gloria, nec lætitiā uoluptatibus posse contingere. P. An etiam causas, cur id ita sit, deprehendisti? B. Tenui quidem ueluti rimula mihi uideor intueri, sed ex te cognoscere apertius malim. P. Atq̄ promptissima ratio est. Quod enim simplex indiuisumq̄ natura, id error humanus separat, & à uero atq̄ perfectō ad falsum imperfectumq̄ traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? B. Minime inq̄. P. Recte tu quidē. Nam si qd est, quod in ulla re imbecillioris ualentia sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. B. Ita est inquam. P. Igitur sufficientia, potentiaq̄ una eadēq̄ est natura. B. Sic uidetur. P. Quod uero huiusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contra rerum omnium ueneratiōe dignissimum? B. At hoc (inquā) ne dubitari qui

dem potest. P. Addamus igitur sufficientiæ potentiaęq; reuerentiam, ut hæc tria unū esse iudicemus. B. Addamus, si quidem uera uolumus confiteri. P. Quid igitur? inquit, obscurum ne hoc atq; ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimū? Considera uero, ne quid nihilo indigere, quod potentissimum, atq; honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atq; ob id aliqua ex parte uideatur abiectius? B. Non possum inquā, quin hoc uti est, ita etiā celeberrimum esse confitear. P. Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur? B. Consequitur, inquam. P. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta uiribus possit, quod sit clarum atq; reuerendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? B. Sed unde huic (inquit) tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidē possum. P. Quare plenum esse lætitiæ (si quidem superiora manebunt) necesse est confiteri. Atqui illud quoq; per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiaę, claritudinis, reuerentiæ, iucūditatis nomina quidem esse diuersa, nullo uero modo discrepare substantiā. B. Necesse est inquit. P. Hoc igitur quod est unū simplexq; natura, prauitas hoīm dispartit. Et dū rei, que

partibus caret, partē conat̄ adipisci, nec portione q̄ nulla ē, nec ip̄am (quā minime affectat) alleq̄t. B. Quonā inc̄ modo? P. Qui diuitias (ingit) petit penuriæ fuga, de potentia nihil laborat, uilis obscurusq; esse mauult, multas etiā sibi naturales quoq; subtrahit uoluptates, ne pecuniā quam parauit, amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem cōtingit ei, quem ualentia deserit, quē molestia pungit, quem uilitas abijcit, quem recondit obscuritas. Qui uero solum posse desiderat, profligat opes, despicit uoluptates, honoremq; potentia carentem, gloriam quoq; nihili pendit. Sed huic quoq; quā multa deficient uides, fit enim ut aliquādo necessarijs egeat, ut anxietatibus mordeatur. Cumq; hæc depellere nequeat, id etiā quod maxime petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, uoluptatibus licet. Nam cū unumquodq; horum idem quod cætera sit, quisquis horum aliquid sine cæteris petit, ne illud quidē quod desiderat, apprehendit. B. Quid igitur inquam? P. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem beatitudinis ille uelit. sed num in his eam reperiet, quæ demonstrauius id, quod pollicentur, non posse conferre? B. Minime inquam. P. In his

igitur, quæ singula quæq; expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo intelligenda est. B. Fateor, inquam, & hoc nihil uerius dici potest. P. Habes igitur (inquit) & formam falsæ felicitatis & causas. Deflecte nunc in aduersum mentis intuitum: ibi enim ueram (quæ promissimus) statim uidebis. B. Atq; hæc (inquit) uel cæco perspicua est, eamq; tu paulo ante monstrasti, dum falsæ causas aperire conabar. Nam (nisi fallor) ea uera est & perfecta felicitas, quæ sufficientem, potentem, reuerendum, celebrem, letumq; perficiat. Atq; ut me interius animaduertisse cognoscas, quæ unum horum (quoniam idem cuncta sunt) ueraciter præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. P. O te alumne hac opinione felicem sentio, si quid est hoc (inquit) adieceris. B. Quidnam inquam? P. Esse ne aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas, quod huiusmodi statum possit afferre? B. Minime inquam puto, idq; à te, nihil ut amplius desideretur, ostensum est. P. Hæc igitur uel imagines ueri boni, uel imperfecta quædam dare bona mortalibus uidentur, uerum autem atq; perfectum bonum conferre non possunt. B. Assentior inquã. P. Quoniam igitur agnouisti, quæ uera illa sit, quæ autem beatitudinem

mentiantur, nunc superest, ut unde uerā hāc petere possis, agnoscas. B. Id quidem (inquā) iam dudum uehementer expecto. P. Sed cū uti in Timæo Platonī (inquit,) nostro placet, in minimis quoq; rebus diuinum præsidium debeat implorari, quid nunc faciendum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? B. Inuocandum (inquam) rerū omnium patrem, quo prætermisso, nullum rite fundatur exordium. P. Recte, inquit, ac simul ita modulata est.

Hactenus Boethio philosophia falsę formā felicitatis ostēdit. Jam causas reddit, cur in his quę mortales, appetunt, summum bonum non possit inueniri, atq; inde maximum hominibus errorem accidere, quod prauitate sua id, puta summum, distraxerint, quod suapte natura simplex & indiuiduum, nullam patitur sectionem. Nam uera beatitudo ea quę separat stultum vulgus, omnia simul complectitur, sufficientiam, potentiam, reuerentiā, celebritatem, & letitiam: quorum unum quilibet absq; reliquis nemo vnq; potest obtinere. Hactenus] hucusq;. Mendacis] falsę. Perspicaciter] acute. Deinceps] deinde gradatim. Ueluti rimula] pulchra trāslatione. Malim] malo, ut uelim pro uolo. Atqui] unde sit ortus error, euidenter ostendit, & gradatim certis colligit argumentis, unam eandemq; esse naturam sufficientię, potētię, reuerentię, celebritatis, atq; letitię. Egere clarit.] subaudi, uideatur. Abiectus] contemptus. Dispertit] in partes diuidit. Rei.] uerę felicitatis. Quam minime affectat] Atqui supra dictum est, omnes summū bonum, ueramq; felicitatē appetere: quomodo igit nunc dicit, aliquē rem ipsam minime affectare? Ut hic scrupulus erimatur, ne quem male forsitan habeat, animaduertendum est duplicem esse hominis appetitū, alterum quidem naturalem, cōfusum, & inordinatū, eorū

omnes mortales (quod supra dictū est) in summū bonū ferri. Veramq; beatitudinē appetere. alterum vero rationale, discretū, et ordinatū, eoq; paucos in summū bonū diuina gratia dirigi, puta eos duntaxat, q̄ norunt, vbi id, et quomodo querendū sit, rectaq; via, fide, spe, et charitate freti, tenēt. vt illud tandē consequā. Expone igit, q̄ minime affectat, i appetit, et querit appetitu proximo, directo, et ordinato, eoq; modo et via, qua summum illud bonum est inuestigandum. Qui diuitias] Dilucide docet, quemadmodū mortales a recta via insipienter, aberrantes, conentur eius rei que partes non habet, partem vnam quālibet ceteris neglectis adipisci. Solū posse] solam potentiam. Profligat] dissipat, prodigit, profundit. Mordeatur] contristetur. Summam perfectionem] absolutā, integramq; rationem. In aduersum] in contrariam mentis partem. Hęc] vera felicitas. Vel] etiam. Perspicua] patēs. Perspicuum dicitur, qd̄ visui peruium est. Ea vera est] Definitio est beatitudinis, verbis quidem differens ab ea, que data est supra, re vero consentiens. Uti] quemadmodum. In Timæo] in nobilissimo illo dialogo. Timæus Locrensis philosophus Pythagoreus, nobilitate et opibus prestantissimū, summus magistratibus et honoribus functus est, et ad summa totius philosophiæ fastigia feliciter ascēdit. Xpus nomine Plato pulcherrimū librum suum inscripsit, in quo Socrates Timæum sic alloquitur: Tua ergo interest o Timæe, inuocatis secundum legem diis, disputationē in exordiri. Cui Timæus hunc in modū rīdet: Probe consulis Socrates. Nam cum omnes qui mentis quoquo modo compotes sunt, in operē cuiuslibet vel magni, vel parui principio inuocare deum soleant, q̄sto nos equis est de vniuerso, siue genitum sit, siue ingenitum disputaturos (nisi forte desipimus) inuocare diuinā opē? Diuus Augustinus libro academicorū secundo: In primis deū nū auxiliū omni deuotione atq; pietate implorādū est. Plato in epistola ad Dionis p̄p̄inuos et amicos: Omnibus enim in rebus et dicendis et cogitandis, principium semper a diis est faciendum. Rīte] recte, bene. Modulata est] cecinit.

¶ Metrum nonum libri. III.

O Qui perpetua mūdū ratiōe gubernas,
 Terrarū, cæliq; sator, qui tēpus ab æuo
 Ire iubes, stabilisq; manēs das cūcta moueri,
 Quem non externæ pepulerūt fingere causæ
 Materiæ fluitantis opus, uerum insita summi
 Forma boni, liuore carēs: tu cuncta superno
 Ducis ab exēplo, pulchrū pulcherrimus ipse
 Mūdū mēte gerēs, similiq; ī imagine formās,
 Perfectasq; iubens pfectū absoluere partes.
 Tu numeris elementa ligas, ut frigora flāmīs
 Arida conueniant liquidis, ne purior ignis
 Euolet, aut mersas deducant pondera terras.
 Tu triplicis mediā naturæ cuncta mouētem
 Connectēs animā, p cōsona mēbra resoluis.
 Quę cū secta duos motū glomerauit ī orbes,
 In semet reditura meat, mētemq; profundam
 Circuit, & simili connectit imagine cælum.
 Tu causis animas paribus, uitasq; minores
 Prouehis, & leuib; sublimes curribus aptās
 In cælum terramq; seris, quas lege benigna
 Ad te conuersas reduci facis igne reuerti.
 Da pater augustam menti conscendere sedē,
 Da fontem lustrare boni, da lucē reperta
 In te conspicuos animi defigere uisus.
 Disijce terrenæ nebulas & pondera mōlis,
 Atq; tuo splendore mica, tu nancq; serenum,
 Tu requies tranquilla pijs, te cernere, finis.

256 Boethij de consolatione phi
Principiū, uector, dux, semita, terminus idē.

¶ Merito nunc et heroico carmine uitur, cum deū
inuoct omnium rerū creatorem, conseruatozem, patrē,
optimum, maximum, pulcherrimum, potentissimum, ac
(vt semel dicam) inenarrabilem, et ab exclamatione sumit
initium, quę summam admirationis vim habet: qua quōdē
tum solemus uti, cum significare uolumus tāras esse lau
des ac merita cuiuspiam, vt ea pro dignitate nullis yer
bis consequi ualeamus. Carmen autē hoc multo pulcher
rimū eruditissimūq; ex Platonis fere Timeo mirabi
li ingenio depromptum est. O] interiectio est admirā
tis immensam, infinitam, et incomprehensibilē dei maie
statem. Perpetua ratione] eterna dispositione sempit
terna prouidentia. Sator] creator. Tempus ab euo
Ire iubes] id est, post euum tempus quasi eius imaginē
fluere imperas. Tria enim cum sint, eternitas, euum, et tē
pus, primum eorum solius dei est, qui nec principium ha
bet, nec finem, sed ipse principium et finis est omnium.
Secundum angelis tributum est, q̄ principium habent
et sine carent, quod et rebus omnibus permanentibus tri
bui quoq; debere nonnullis placuit. Tertium, pura tem
pus, postremo loco statutum est, eorum quę et generatio
ni et corruptioni sunt obnoxia, tamen si ad alia quę trāse
ratur. Iohannes Franciscus Picus hymno primo:

Longinquo primum tempus tunc fluxit ab æuo,

Ex motu fluitans nunq̄ cessantis olympi.

Timeus apud Platonē: Cum igitur (inquit) hoc a se factū
sempiternum deorum simulacrum moueri et uiuere pater
ille qui genuit, animaduerteteret, delectatus est opere,
et hac ductus letitia, opus suum multo etiam magis pri
mo illi exēplari simile reddere cogitauit. Itaq; quemad
modum illud sempiternum animal est, ita uniuersum hoc
pro uiribus tale facere statuit. Filius quidem animalis
eterna natura est, quod genito operi cōgruere omnino
non pōt. Idcirco imaginem eui nobilem effingere decre
uit, ac dum cælum exornaret, fecit eternitatis in unitate
manentis eternā quandam in numero fluentē imaginem,
quā nos tempus uocamus. Dies porro et noctes et men
ses et annos, qui ante cælum non erant, tunc nascētemū
do, nasci iussit, quę omnia temporis partes sunt. Hęc Ti

mens. Jam quid sit tempus videamus. Auctore Speusippo, tempus a Platone huc in modum definitum est: Tempus est solis motus, progressionis mensura. Teste Plutarcho in libro de placitis philosophorum, Pythagoras dixit tempus spheram extremi ambitus esse. Plato qui effugit mobilem, vel mundanę motionis intercapedinem. Eratosthenes, solis iter. Plato, essentiam temporis, cęli motum. Stoicorum plerique, motionem ipsam. Macrobius libro saturnaliũ primo: Tempus est, inquit, certa dinessio, quę ex cęli conuersione colligitur. Aristoteles libro phisicę auscultationis quarto: Tempus est numerus motus secundum prius et posterius. Quę quidem definitio huc in modum solet exponi: Tempus est numerus numeratus ipsius motus localis, non cuiuscunq;, sed primi mobilis secundum partem priorem successionis et posteriorem. Rodolphus autem Agricola phisicus, acutissimo vir in genio, et eruditione singulari volumine dialecticorum primo: Tempus, inquit, definiiri solet esse numerus motus secundum prius et posterius. Nos apertius dicemus, esse cęli solisq; vertigine deductum spatium, quo rerum omnium agitationem vicissitudinẽq; metimur. Hęc Agricola. Diuus Aurelius Augustinus, omnium mortalium longe doctissimus, libro confessionum vndecimo, se ignorare quod sit tempus confitetur, tametsi videat id quãdam esse distentionem. In eodem libro inter alia temporis platoniam Aristotelicamq; definitionem improbens: Nemo ergo, inquit, mihi dicat cęlestium corporum motus esse tempora, quia et cuiusdam voto cum sol steterisset, vt victor Josue prelium perageret, sol stabat, sed tempus ibat. Stabilis] Marsilius Ficinus libro theologię tertio. Deus per se mouet, agitq; omnia, ipse quidem stabilis per seipsum. Baptista Mantuanus in tertio calamitatum libro:

Tempus

Sed solum videat patrem, & reuerenter adoret,

Qui sedet, & stabilis solo mouet omnia nutu.

Diuus Augustinus libro confessionum primo: Tu autem domine, qui et semper viuus, et nihil moritur in te, quomam primordia seculorum, et ante omne quod vel ante dici potest, tu es, et deus es dominusq; omnium, quę creasti, et apud te rerum omnium mutabilium immutabiles manent origines, et omnium irrationabilium et temporalium sempiternum

Causæ.

terne viuunt rationes. Psalmographus: Mutabis ea, & mutabuntur: tu autē idem ipse es. Diuus Jacobus apostolus: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et ipse apud Malachiam prophetam: Ego dominus, inquit, et non mutoz. Externe causæ] id est, causæ extra diuinam mentem sitæ, cum nullæ forēt, nec deus ab vlllo alio moueri possit. Aristoteles quatuor posuit causas, quibus omnia fiunt: primam, quæ mouendū principium est: secundam, ex qua fit aliquid, quā materiam vocat: tertiam, rationem ac speciē, qua vnūquodq; format: quartam, finem, propter quem vnūquodq; efficitur. His quintam Plato adiicit, exemplar, quam ideam vocat, hoc est enim id, ad quod respiciens opifex, id quod destinat, efficit. Deus autem intra se rerum omnium exemplaria habet. Hic autē mundum ex nihilo creauit, nullis externis causis excitatus, sed ad internum exemplar, et propter summam bonitatem. Et hoc est quod subdit.

Verum] sed. Forma] idea, exemplar. Summi boni insita.] interna, intus sita. Liuore carens] expers inuidiæ. Philo Iudeus ex sententia Mose de mundi creatione scribens, ait opificem rerum omnium deum bonū esse, nec vlli eorum quæ sunt inuidere, propterea mundum cōdidisse. Tuncus vero Platonicus: Dicamus, inquit, quā ob causam ille rerū autor generationē, et hoc vniuersum cōstituit. Bon⁹ erat. Bon⁹ autē nulla vnq; aliq; de re inuidia tāgit. Ergo cū liuor ab eo alienissimus esset, omnia sibi (quæ fieri poterāt) similia fieri voluit. Et post pauca: Totumq; ita mundum constituit, vt pulcherrimum natura opus optimumq; foret. Ducis] productis. Ab exemplo superno] ex æterna idea. Sunt autē idæe principales quædam forme, et eterne, quæ diuina intelligentia continentur, vt Augustinus ait in libro octoginta trium questionū: quæ cū ipse nec oriant, nec intereāt, secūdu eas tñ formari dicitur omne quod oriri et interire pot, et omne quod oritur et interit. Sunt autē hę in mente diuina, et exemplaria dici possunt, autore Thoma, qua (vt inquit) rerū factionis principia sunt: rationes vero habent, qua dicuntur principia cognoscendi: quandoquidem ipse deus essentiam suam omni quo cognosci potest modo, perfecte cognoscit, et non solum qua in se est, sed qua participari similitudine quadam a rebus creatis potest: quęcunque vero creata sunt, propriam habent speciē, qua similitudinem di-

Idæe.

sine essentiae participat. Pulchrum pulcherrimus ipse] Timæus Platonicus: Cum vero et mundus omnium genitorum pulcherrimus sit, et eius auctor, causarum omnium optimus, dubium non est, quin sempiternum sit secutus exemplum. Sic igitur generatus, ad id effectus, quod ratione et sapientia sola comprehendere potest, et immutabile permanet. Perfectasque iubens.] Ordo est, Et iubet perfectum mundum absoluere, id est, absolutas habere partes perfectas. Idem Timæus: Quatuor igitur earum rerum quamlibet integram mundus accepit. Ex omni quippe igni, aere, aqua, terra, ipsius faber ita ipsum composuit, ut nullam cuiusquam istorum partem aut vim extra relinqueret. Idque ea ratione fecit primum quidem, ut totum hoc animal quod maxime perfectum ex perfectis partibus esset. deinde ut esset unum, cum nihil extra relictum fuerit, ex quo alterum generetur. postremo, ne quis ipsum moribus, aut senectus attingeret. Tu numeris elementa ligas] Timæus idem Quoniam vero corporeus, spectabilisque et tractabilis mundus erat futurus, ac sine igni videri nihil potest, nihique sine solido tangi, et solidum absque terra nihil, ideo in operis huius exordio deus ignem primo terramque creauit. Sed duo sola absque tertio quodam commode coherere non possunt, mediumque aliquod vinculum utroque desiderant. Vinculum vero id est aptissimum atque pulcherrimum, quod ex se et ipsis que astringit, quod maxime unum efficit. Hoc maxime proportio ratioque alterne comparationis assequitur. Quando enim in tribus numeris aut molibus, aut viribus medium ita se habet ad postremum, ut primum ad medium, vicissimque ut postremum cum medio, ita medium cum primo congruit, tunc quod medium est, et primum sit, et postremum, postremum quoque et primum media fiunt. Ita necessitas cogit, ut omnia que sic distincta fuerint, eadem inter se sint. Eadem vero cum facta sint, efficitur, ut omnia sint unum. Quod si vniuersi corpus latitudinem habere debuisset, nullam vero profunditatem, unum sane tum ad seipsum tum ad extrema vincienda interiectum medium suffecisset. Sed cum soliditatem mundus requireret, solida vero non uno, sed duobus semper medijs copulentur, inter ignem et terram deus aerem aquamque locauit. easque ita inter se iniunctas (quoad fieri poterat) comparauit, ut quemadmodum ignis ad aerem,

ita aer ad aquam. vt aer ad aquam, sic aqua ad terram congrue conferatur. Qua ex coniunctione ita constitutus est mundus, vt aspicit tangiq; possit. Propterea ex huius modi rebus numero quatuor mundi corpus conflatum est. ea conexum comparatione, qua dixi. Ex quo seipm amicitia concordia cōplectit. atq; ita apte coheret, vt nequeat dissolui vllō modo, nisi ab eodē, a q̄ est colligatū. Severin⁹ noster libro de musica primo, capite secundo: Jam vero q̄tuor elemētōrū diuersitates cōtrariasq; potētias, nisi quedam hārmōnia cōiūgeret, q̄ fieri posset, vt in vnū corpus ac machinā cōuenirēt. Sed hęc omnis diuersitas ita ⁊ tēporū varietatē parit, ⁊ fructuū, vt tamen vnū anni corpus efficiat. Unde si q̄d horum, que tantam varietatē rebus ministrant, aīo ⁊ cogitatione discerpas, cuncta pereant, nec (vt ita dicā) consonū quicq; seruent: Et vt in grauib⁹ chordis hic vocis modus est, vt nō ad taciturnitatē grauitas vsq; descēdat. atq; in acutis ille custodit acuminis modus, ne nerui nimīū tensi vocis tenuitate rumpant, sed totū sibi sit consentaneū atq; conueniens, ita etiā in mundi musica puidem⁹ nihil ita esse nimīū posse, vt alterū propria numerate dissoluat. Verū quicquid illud est, aut suos affert fructus, aut alijs auxiliatur vt afferant. Nam quod constringit h̄yems, relaxat, torret estas, maturat autumnus, temporaq; vicissim vel ipsa suos afferunt fructus, vel alijs, vt afferant, subministrant. De elementorum p numeros conexione, plura lege apud Macrobiū sane q̄ incunda in primo libro commentariorum, quos in Scipionis somnium composuit. Numeris] quaternario elementorū numero, ⁊ ternario interstitiorum. Tribus em̄ interstitijs conuenientissime quatuor conexa sunt elementa: quorum primum est a terra ad aquam, secundum ab aqua ad aerem, tertium ab aere ad ignem. Frigora s̄.] frigida calidis. Arida] sicca. Liquidis] humidis. Purior] s̄yncerior. Euolet] extra locum p̄scriptum nimia leuitate euagetur. Versas] obrutas nimia grauitate. Deducant] deprimāt: Tu triplicis mediā] Ordo est, Tu cōnectēs animā mediā triplicē naturē mouētē cūcta, resoluus. i. expandis, subaudi eā, ⁊ repete mediā p cōsona mēbra. Triplicis naturē] q̄a (vt Platoni visum est) ex trib⁹ rerū generibus, essentia, eodē, et altero, deus vnā anime mundi cōflauit naturā, tam exacta commistiōe, vt in

essentia eius vbiq; idem inesset alterum. atq; vicissim in ipso eius eodem inesset & alterum, et essentia: rursus in ipso eius altero & essentia lateret, & idem. Uel nature triplicis ideo, quod anima mundi sublimes causas cum infimis connectens effectibus, in seipsa manet, & declinat ad effectus, et ad causas ascendit. Mediam] Ut platonem placet, deus animam in medio rerum constituit, præditq; eam inde per totum, & interim aliquid eius eduxit extra mundum: quo videlicet dum prouideret mundo, conuerteretur ad deum. Ita anima est medius rerum gradus, atq; omnes gradus tam superiores q̄ inferiores connectit in vnum, dum ipsa & ad superos ascendit, & descendit ad inferos. Timeus apud Platonem: Ex ea substantia que indiuidua et semper eadem similitudo est, et ex ea rursus que circa corpora diuidua fit, tertiam substantie speciem commiscuit mediam: que rursus esset nature ipsius eiusdem, & nature ipsius alterius particeps, eamq; per hęc mediam constituit inter indiuiduam substantiam, et eam que circa corpus diuiditur. Ea cum tria sumpsisset, in vnam speciem omnia temperauit. Cuncta mouentē] Vergilius Aeneidos libro sexto:

Totamq; infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

per consona membra] per mundi partes harmonia quadam coniunctas, & congruentes. Timeus Platonicus: postq; igitur secundum creatoris illius mentem tota anime constitutio absoluta fuit, mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediumq; medie accommodans, apto modulamine copulauit. At illa a medio per omne usq; ad celi extrema se porrigens, eius extrinsecus circumfusa, seipsum in seipsa conuertens, ita sempiternę sapientisq; vite in vniuersum tempus diuinum dedit exordium. Et corpus quidem celi spectabile factum est, anima vero oculorum effugit obtutum, rationis & modulaminis compos, ab autore suo omnimoda, que semper sunt, & ad intelligentiam pertinent, optimo, ipsa que optima omnimoda, que genita sunt, effecta. Que] mundi aia. Secta] diuisa in duo que referunt ad motum. Glomerauit] orbiculariter egit. In orbem duos.] In geminos circulos, puta in firmamentum non errans, & in orbem peruagantium planetarum. Anima mundi adeo processit perfecta, ut suam ferme ideam impleuerit. Diui

sto in longum, ostēdit proprium animę motū naturaliter esse rectum, scilicet in sensum, & vegetandi siue mouendi naturam. Item ob id secat in duo, vt ostendat tum in anima duplicem esse rectū motū, scilicet ad sentiendū atq; mouendum, tum ab anima in corpore similiter esse geminum, scilicet vniiformem, atq; multiformem. Intersecat vero lineas duas ad animam figurandam, deinde eas reflectit in gyrum, indicans naturam animę ex se ad rectum motum procliuiorem, ab ipso deo per intelligētię munus circulari motui prorsus accommodari, geminis inq; circularis firmamento scilicet non erranti, ac post firmamentū orbibus puagantium planetarū. Firmamenti quidem circuitus ipsam identitatis intelligentię naturam proprie refert. Anfractus autem multiplices planetarum proprie naturam alteritatis, inferiorumq; animę partium representant. In semet] in seipsam. Meas] mouetur. Mentem] profundam intelligentiam. Reuolutio enim animę orbem intelligentię comitat. Motus quidem animę, si ab intelligentia penitus deseratur, statim tam in percipiendo, q̄ in agendo, solum transibit in rectum. Quod autē repetat semetipsam, similesq; p̄ alia gyros glomeret, sortitur ab intellectu quodam superiore, qui & manens in se, & subito cōuersus in causam, largitur intelligentiā animę, p̄ quā quasi porrectā manum sistit animā natura propria vagabūdā, motumq; ei⁹ i requietū, & ad rectā extra se lineā naturaliter priorē, retorq̄t in orbē mediū inter motū rectū atq; q̄etē. Hinc asa

in semet reditura meat, mentemq; profundam.

Circuit, & simili conuertit imagine cælum.

Tu causis animas paribus] Rationalem hoīs animam ait Plato a deo ex eisdē rerū generib⁹ eodē in cratere cōmīstis, atq; mundi atam fuisse conflātā. Crater significat ipsam vite rationalis ideā, sed adiungit ex reliquiis superioris cōmīstionis fuisse confectā, significās particulares vitas vniuersali vita inferiores esse. Tū vero de⁹ animas, i. singulos ordines animarū singulis stellis accommodat. Adhibet & vehicula, i. etherea corpora Docet & fatales leges, dū animab⁹ infundit formulas idearum, p̄ quas ase in se quōq; cōuerse, ratios rerū agnoscere possint. Timę Platonicę, Marsilio fficino interpte, hęc sunt vba: Hęc factus, in eodē rursus cratere, in quo mundita

tius animā p̄miscēs tēperauerat, superioris tēperationis reliquias miscēdo p̄pfudit, modo quodā eodē, non tamen p̄fectas similiter, sed ⁊ secūdo ⁊ tertio gradu a primis deficientes. Deniq; cū vniuersum cōstitūisset, astris parē numerū distribuit animarū, singulis singulas adhibēs, eisq; tanq; vehiculo imposit; mōstrauit vniuersi naturā, ac leges fatales edixit. Animas.] hominū subaudi. **Causis parib⁹**] Consimili ratione ⁊ causis, rerumq; generibus eisdē. q̄bus anima mundi facta est. **Vitasq; minores**] ignobiliores animas, vt brutorū animalū ⁊ plātarum. **Prouehis**] producis. **Leuib⁹**] celeriter mobilib⁹. **Sublimes**] prestantiores animas. **Currib⁹**] vehiculis. Ut cū Platonē visum est, deus animis corpora, quasi vehicula subdidit. **Seris**] feminas, ⁊ hoc ex opinione Platonica dictū, cui placuit deum spiritū alios in terrā, alios in lunā, alios in alia tēporis instrumētā spargentē quasi seuisse. **Lege benigna**] vt homines violentas passiones ex corporis coniunctione in anima excitatas superēt, iusteq; viuāt. **Reduci**] reduces faciēt, reducēt. **Reduces** pp̄rie dicūt, q̄ magna pericula euaferūt. **Ignē**] amorē, Marcellus Platonicus in cōmentario oratione quarta. cap. 6. Aeternus igit̄ amor, q̄ semp̄ in deū afficit̄ animus, efficit vt deo semp̄ tanq; nouo spectaculo gaudeat. Amorem hunc eadē dei bonitas semp̄ accendit in animo, q̄ ⁊ beatū facit amantē. **Tria igit̄** (vt breuē cōplectar) amoris bñficia collaudabimus, qd̄ nos olim diuisos in integrū restituēdo, reducit ī celū qd̄ suis quēq; collocat sedibus, facitq; oēs in illa distributione quietos, quod omni expulso fastidio, suo quodā ardore oblectamētū q̄si nouū iugiter accēdit in animo, redditq; illū blāda ei duci fruitiōe beatū. ¶ **Lectorē** hoc loco, anteq; ad alia p̄grediar enarrāda, velim admonitū. **Boethianā** in hoc carmine philosophiā nō solū diligētē, verū ⁊ caute Platonē imitari cui⁹ opiniones de anima mūdi, ceterisq; hominū puta, ⁊ pecudū, ⁊ arborū, nō vsque quaq; christianis hominib⁹ p̄banī, tametsi nos latine fere singula ex Platonē doctrina nō indiligētē exposuerim⁹. Porro celestes sphaeras habere animas nō mō Platonici, sed oēs etiā peripatetici cōstitēt. Quod Aristot. docet lib. de celo. 2. rursus. 5. ⁊ 8. natural. 2. de aia. 11. diuinorū. Theophrast⁹ etiā discipul⁹ Aristot. li. de celo. Quō Aucēna ⁊ Algazele s̄ summopere cōfirmarūt. Augusti-

Reduces.

Admonitio lectoris

nus Aurelius in libro, cui titulus Enchiridion, et Thomas Aquinas in libro contra gentiles secundo, tradunt nihil quantum ad christianam doctrinam spectat inter esse, celestia corpora habere, vel non habere. Paulus Cortesius libro sententiarum secundo, distinctione quarta: Platone, inquit, principe multi sidera animantia esse voluerunt. Stoicis autem placet astris vim et mentem inesse diuinam. At Anaxagore ab Atheniensibus est negocium exhibitum, quoniam solem flagrantem lapidem, nec deum, nec animantem esse dixisset. Apud nostros vero Origenes a Platone non discedens, animantia sidera putauit, quem pedetentim et dubitanter subsequi videt Hieronymus. Diuus autem Augustinus tanquam arbiter in re ambigua, dum medium persequi non potest, neutri sententię assentit. At Apollo Christianorum, diuus Thomas, scientius genus hoc totum ratione astringit, probat enim diuisione operis aie, nullam corporum celestium anime consentaneam esse operam, propter intelligentiam et motum. Dicitur animam corporibus celestibus, non ut formam annecti, sed virtutis impulsu, ut mobili agitatori applicari, quemadmodum si lagena in prono vi pedum impulla moueatur. Dapater] Sic Marrianus Capella ad solem:

Da pater æthereos menti conscendere cœtus,
Augustam sedem] sacram, diuinam, et maiestatis plenissimam
summi boni sedem. Augustum proprie, teste Seruio, est
tectum augurio consecratum. Abusue augustum nobile,
quasi maiestatis plenum. Verg. lib. georgicon. 4.

Si quando sedem augustam, seruataq; mella

Theauris relines.

Sic enim Seruius legit: Alij quidam pro angustam, et ita
legunt etiam nonnulli hoc loco, ut dicat angustam sedem, ad
quam non nisi angusta et arcta via puenit, sed meo iudicio
legendum est per angustam. Terrene[m] molis] corporeę
contagionis. Nebulas et pondera] perturbationes et
grauitate corporis animo accidentes. Tuo splendore]
tua tibi interna et ineffabili incomprehensibilis luce.
Tu] subandi es. Serenum.] serenitas. Te cernere]
contemplatio tui. subintellige est. Finis] summum bonum.
Apud Iohannem euangelistam capite. xvij. Iesus
Christus ad patrem: Hęc est autem vita eterna, ut cognoscant te solam deum verum, et quem misisti Iesum Christum

Thomas Aquinas theologorū decus libro aduersus gentes tertio: Summa et perfecta felicitas intellectualis nature in dei visione consistit. Principium] Johannes in apocalypsi. capite primo: Ego sum α & ω , principium et finis, dicit dominus deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens. Deus est principium, medium, et finis omnium. Principium quidem, ut producit: Medium autem, ut producta retrahit ad seipsum: finis, prout redeuntia perficit. Uector] prouector ad felicitatem. Dux] ductor per iter angustum. Semita] sane quæ angusta via, per quam paucifaciunt iter. Terminus] finis omnium.

¶ Prosa decima libri tertij.

QVonia[m] igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, uidiſti: nūc demonstrandum reor, quo nam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primū arbitror inquirēdum, an aliquod huiusmodi bonum (quale paulo ante definiſti) in rerum natura possit existere, ne nos præter rei subiectæ ueritatem calſa cogitationis imago decipiat. Sed quin existat, sitque hoc ueluti quidam omnium fons honorū, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id diminutione perfecti imperfectū esse perhibetur. Quos it, ut si in quolibet genere imperfectū quod esse uideatur, in eo perfectū quoque aliqd esse, necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud quod imperfectū perhibetur, extiterit, ne fingi quod potest. Neque enim ab diminutis inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris absolu-

tisq; procedēs, in hęc extrema atq; effœta dī
 labitur. Quod (sicuti paulo ante monstraui-
 mus) est quædam boni fragilis imperfecta fe-
 licitas, esse aliquam solidam perfectamq; non
 pōt dubitari. B. Firmissime, inq̄, uerissimeq;
 conclusum est. P. Quo uero (inquit) habitet,
 ita cōsidera. Deum rer; omnium principē bo-
 nū esse, cōmunis humanor; conceptio pbat
 animor;. Nam cum deo nihil melius excogi-
 tari queat, id quo melius nihil est, bonū esse
 quis dubitat? Ita uero bonū esse deum ratio
 demōstrat, ut perfectū quoq; in eo bonū esse
 conuincat. Nam ni tale sit, rer; omnium prin-
 ceps esse nō poterit. Erit enim eo præstātius
 aliqd perfectum possidens bonū, quod hoc
 prius atq; antiquius esse uideatur. Omnia nāq;
 perfecta, minus integris priora esse claruerūt.
 Quare ne in infinitū ratio prodeat, confiten-
 dum est, summū deum summi perfectiq; bo-
 ni esse plenissimum. Sed perfectum bonum
 uerā esse beatitudinē cōstituiimus. Verā igit̄
 beatitudinē in summo deo sitam esse, necesse
 est. B. Accipio inq̄, nec est qd contradici ullo
 mō q̄at. P. Sed queso (inquit) te, uide q̄ id sancte
 atq; inuiolabiliter pbes, q̄ boni summi sum-
 mū deū diximus esse plenissimū. B. Quo nā
 inquā modo? P. Ne hūc rer; oīm patrē illud

ſummum bonum (quo plenus eſſe perhibet) uel extrinſecus accepiſſe, uel ita naturaliſ habere præſumas, quaſi habentis dei, habitæq; beatitudinis diuerſam cogites eſſe ſubſtantiã. Nam ſi extrinſecus acceptũ putes, præſtãtius id qđ dederit, eo quod acceperit, exiſtimare poſſis. Sed hunc eſſe rerum omnium præcellentiſſimum digniſſime conſitemur. Quod ſi natura quidem ineſt, ſed ratione diuerſum, cũ de rerum principe loquamur deo, fingat qui poteſt, quis hæc diuerſa coniunxerit. Poſtremo quod à qualibet re diuerſum eſt, id nõ eſt illud, à quo intelligitur eſſe diuerſum. Quare quod à ſummo bono diuerſum eſt ſui natura, id ſummũ non eſt: quod nefas eſt de eo cogitare, quo nihil conſtat eſſe præſtãtius. Omnino em̄ nullius rei natura ſuo principio melior poterit exiſtere. Quare quod omniũ principium ſit, id etiam ſui ſubſtantiã ſummũ eſſe bonum, ueriſſima ratione concluſerim.

B. Rectiſſime inquã. P. Sed ſummũ bonũ beatitudinẽ eſſe conſeſſum eſt. B. Ita eſt, inquã. P. Igit̄ (ingt) deũ eſſe ipſam bñtudinẽ neceſſe eſt cõfiteri. B. Nec propoſitis, inq̄, priorib⁹ refragari queo, & ab illis hoc illatũ cõſequens eſſe perſpicio. P. Reſpice (ingt) an hinc quoq; idẽ firmius approbet̄: qđ duo ſumma bona, quæ

à se diuersa sint, esse non possunt. Etenim quæ
 discrepant bona, non esse alterum quod sit
 alter, liquet: quare neutrū poterit esse perfe-
 ctum, cum alterutri alterum deest. Sed quod
 perfectum non sit, id summum non esse ma-
 nifestum est. Nullo modo igitur quæ summa
 sunt bona, ea possunt esse diuersa. Atqui &
 beatitudinem & deum summum bonū esse
 collegimus. Quare ipsam necesse est summā
 esse beatitudinē, quæ sit summa diuinitas. B.
 Nihil (inquā) nec re ipsa uerius, nec ratiocina-
 tione firmiter, nec deo dignius concludi po-
 test. P. Super hæc (inquit) igitur ueluti geome-
 træ solent, demonstratis propositis, aliquid in-
 ferre, quæ porismata ipsi uocāt. Ita ego quoq;
 tibi ueluti corollarium dabo. Nam quoniam
 beatitudinis adeptione fiunt homines beati,
 beatitudo uera est ipsa diuinitas, diuinitatis
 adeptione fieri beatos, manifestū est. Sed uti
 iustitiæ adeptione iusti, sapiētiae sapiētes fiūt,
 ita diuinitatem adeptos deos fieri simili rati-
 one necesse est. Omnis igitur beatus deus, sed
 natura quidem unus, participatione uero ni-
 hil prohibet esse quā plurimos B. Et pulchrū
 (inquam) hoc atq; preciosum, siue porisma,
 siue corollarium uocari mauis. P. Atqui hoc
 quoq; pulchrius nihil est, quod his annecten-

dum esse ratio persuadet. B. Quid inquam?
 P. Cum multa, inquit, beatitudo continere uideatur, utrum ne hæc omnia unū ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate coniungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc uero cætera referantur. B. Vellem id (inquam) ipsarum rerum commemoratione patefaceres.
 P. Nonne (inquam) beatitudinem bonum esse censuimus? B. Ac summum quidem inquam.
 P. Addas (inquam) hoc oībus licet. Nam eadē sufficiētia summa, * & eadem summa potentia, reuerētia quoq; claritas, & uoluptas beatitudo esse iudicatur. B. Quid igitur? P. Hæc in omnia bona, sufficiētia, potētia, cæteraq; ueluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum ueluti ad uerticem cuncta referuntur? B. Intellego inquam, quid inuestigandum proponas, sed quid cōstituas audire desidero. P. Huius rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoq; inuicem discreparent. Hæc est em̄ partium natura, ut unum corpus diuersa component. B. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. P. Minime igitur mēbra sunt. Alioquin ex uno mēbro beatitudo uidebitur esse cōiuncta, quod fieri nequit. B. Id quidem inq̄

dubium non est, sed id quod restat expecto.
 P. Ad bonum uero cætera referri palam est.
 Idcirco enim sufficientia petitur, quoniã bonum esse iudicatur. Idcirco potentia, quoniã id quoq; esse creditur bonum. Idem de reuerentia, claritudine, iucunditate cõiectare licet. Omnium igitur expetendorũ summa atq; causa bonũ est. Quod em̄ neq; re, neq; similitudine ullũ in se retinet bonũ, id expeti nullo modo põr. Contraq; etiã, q̄ natura bona nõ sunt tamen si esse uideantur, quasi uera bona sint, appetũtur. Quo fit, uti summa, cardo, atque causa expetendorum omnium, bonitas esse credatur. Cuius uero causa qd expetiũ, id maxime uideũ optari. Veluti si salutis causa quispiã uelit eq̄tare, nõ tam equitandi motũ desiderat q̄ salutis effectũ. Cũ igit̄ oĩa boni gratia petãtur, nõ illa potius, quã bonũ ipsum desiderãtur ab oĩbus. Sed propter quod cætera optantur, beatitudinẽ esse cõcessimus: quare sic quoq; sola q̄rit̄ beatitudo. Ex quo liquido apparet ipsius boni & beatitudinis unã atq; eandẽ esse substantiam. B. Nihil uideo, cur dissentire quispiam possit. P. Sed deum uerãq; beatitudinem unum atq; idem esse monstrauimus. B. Ita est inquam. P. Secure igitur concludere licet, dei quoq; in ipso bono, nec ul-

quam alio sitam esse substantiam.

Thactenus Boethio Philosophia perfecte atque imperfe-
cte formam felicitatis ostendit. Nunc ubi consistat felici-
tatis vera seu beatitudo, siue summum bonum, acute di-
ligenterque differit, ostendens hoc esse in deo, penitus ei-
dem, diuersisq; vocibus vnam et eandem significari sub-
stantiam. Postremo concludit dei quoque in ipso bono sitam esse
substantiam. Quoniam] ubi. Apud Boethium complu-
ries quo pro ubi hoc est, in quo loco positum inuenies. Aliquod
huiusmodi bonum] summum, et bonorum omnium con-
gregatione perfectum. Cassa] inanis, irrita, vana.
Imago] species. Quin] quod. Omne enim] firmissi-
me verissimeque concludit summum bonum esse. Effec-
ta] viribus exhausta, et defecta. Quo] ubi. Commu-
nis conceptio] Boethius libro de hebdomadibus capi-
te primo: Communis animi conceptio est enunciatio,
quam quisque probat auditam. Ne hunc rerum omnium]
Evidenter probat dei summique boni vnam et eandem esse
substantiam. Precellentissimum] prestantissimum.
Fingat qui potest] q. d. nemo fingere potest. Postremo
quod a qualibet] Idem quod modo, nunc noua ratione
probat. Geometre] professores geometrie, que est be-
nemensurandi scientia. Porismata] corollaria. Geor-
gius Walla libro expetendorum et fugiendorum II. Est et
porisma, cum ex demonstratis aliud aliquid apparet, simul et
theorema nobis non proponitur: unde et nomen habuit,
quasi lucrum quoddam existens scientialis demonstratio-
nis, id latine corollarium nominat. grece scribitur πορίσμα.
Corollarium] Corollarium (vt autor est M. Varro lib.
primo de lingua latina) significat id quod additum est,
preterque quod debitum, tanque auctarium quoddam. Ita
enim dicebant antiqui. et dixit Plautus id, quod supra me-
suram, vel pondus iustum adiciebatur. Vocabulum corol-
larium est a corollis: quod esse, cum placuerant actores, in
scena dari solite sint. Unde et corollaria dicuntur ipse co-
rone apud Plinium. Suetonius. Itaque corollaria, et pre-
mia, alienis quoque muneribus, ac ludis, et crebra et gran-
dia de suo offerebat. Seneca lib. de beneficijs sexto: Sor-
didissimorum quoque artificiorum institoribus supra constitu-
tum aliquid adiecimus, si nobis opera filiorum enixior
viam, et gubernatori, et opifici vilissimam mercis, et in diem se

Quo

Comunis
animi con-
ceptio

Geometre
Porisma

Corollarium

locati corollarium aspersimus. Deos fieri] Dicitur Augustinus libro de ciuitate dei nono, capite 23. Sed homines quoque in populo dei eadem scriptura deos appellat. Ego dixi, inquit, dii estis, et filij excelsi omnes. Hieronymus in sermone de natiuitate dominica: Deus factus est homo, ut homo deus fieret. Cum multa] Docet bonum beatitudinis substantiam complere, et ad illud quicquid beatitudo continere videtur, veluti ad verticem referri. Substantiam] essentiam, rationem. Iucunditate] voluptate. Franciscus Philelphus in oratione ad viros sapiens voluptatem, iucunditatem nominat: quippeque et mentem et sensum iuuat. Omnium i. e. s.] Aristoteles moralium libro: Omnis ars, officiumque doctrina, atque actus, itidem et electio, bonum quoddam appetere videtur. Quapropter bene veteres bonum ipsum id esse dixerunt, quod omnia appetunt. Dionysius quarto capite de diuinis nominibus: Omnia, inquit, bonum et optimum concupiscunt.

Iucunditas

¶ Metrum X. libri tertij.

HVC omnes pariter uenite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas hebetans libido mentes.

Hic erit uobis requies laborum,
Hic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quicquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilanter ipa,
Aut Indus calido propinquus orbi
Candidis miscens uirides lapillos,
Illustrant aciem, magisque cæcos
In suas condunt animos tenebras.
Hoc quicquid placet, excitatque mentes,
Infimis tellus aluit cauernis,

Splendor quo regitur, uigetq; cælum,

Vitat obscuras animæ ruinas.

Hanc quisquis poterit notare lucem,

Candidos phœbi radios negabit.

Carmen est constans alternis phalæcijs & sapphicis. excepto secundo versu, qui phalæcius est, qui sic posset in sapphicum mutari, verum vna dictione transformata:

Quos ligat fallax graubus catenis,

sicut ex quarto liceret mutato dictionum ordine facere phalæcium:

Hic vobis requies erit laborum.

Uerum Boethius noster prius tres phalæcios cōtinuos cecinit. deinde sapphicum addidit, syllabarum numero & temporū proportione hendecasyllabo equalē. Postq; autem philosophia summi boni beatitudinisq; eandem cum deo substantiam indicauit, nunc mortales alacriter inuitat & adhortatur, vt ad hanc veram felicitatem pariter contendant, relictis terrenis fallacibusq; viliū bonorum studijs, quę mentem ercecant, non illuminant: ligant, non absoluunt: irritant cupiditatibus, non satiant. Capti] Diuus Hieronymus in epistola ad amicū egrotum cōsolatoria. Liberos tu iudicas, aut a moribus alienos, quos voluptates barbarę deuinxerunt. Non habet catenam, sed eos luxuria ferali mordacitate in vinculis tenet. Ita inciderunt in laqueos feralium voluptatū, sicut aues aucupali fraude captiue: quę quo magis conant euadere, eo innumeris seribus illigat, & in profundiores sinus demergunt. Diuus Ambrosius lib. epistolarū 2. Renunciemus luxurię ac delicijs, quę nos quibusdam astringunt nexibus cupiditatum. Nihil em̄ profunt delicię stulto. Marsilius Platonicus Moderata inuentus faciem efficit senectutem, immoderata difficilē. Qui corporis obsequitur libidimbus, proculdubio insanis seruit tyrannis. Terrenas] terrenarum rerum cupiditatibus obtusas. Hebetans] obtundens, hebetes & inertes reddens. Aristoteles in septimo ethicorum hinc probat voluptatem non esse summum bonum, quoniam, inquit) voluptates impediunt prudentiam: & quam

Asylum

to maiores sunt, tanto magis obnubilant, quod in apheo
 diis, id est, in rebus venereis patet. Nemo enim dium
 Veneri operatur, perspicere mente quicquam potest. **Asylum**
 in summo bono. Asylum, græce ασυλον, intemeratum tē-
 plum est; consecrationis lege concessum, ab α priuatius
 particula, τ συλαω rapio, spolio, aufero, violove. aut sic-
 ut exponit Seruius, dicitur asyli quasi ασυρον, quod inde
 per vim extrahi nullus posset. Nam in id fugientes, tuti
 erant, nec inde extrahi poterant: quod prius Athenien-
 ses, post Romulus construxit. Diuus Augustinus libro
 de ciuitate dei primo: Romulus et Remus asylum consti-
 tuisse perhibentur, quo quisquis confugeret, ab omni no-
 xa liber esset, augere quærentes creandæ multitudinem
 ciuitatis. hec ille. Pulchra igitur translatione locum bea-
 titudinis asylum vocat. Patens autem miseris haud eo
 dicit, quod id miseri possint ingredi, sed subintelligendū
 alioqui, qui miseri forent, manerentque, nisi in vere felici-
 tatis asylum ad euitandam miseriam se reciperet. **Tagus**
Hermus fluminis aurifer Lusitanie, **Hermus** fluius Lydiæ
 aurifer. Vergilius:

Aut auro turbidus Hermus.

Tagus
Hermus

Indus

Rutilante aureis arenis resplendente. **Indus** maxi-
 mus Indie fluminis, variis gemis abundans. Cauda or-
 be] plage orientali, vbi sol oritur. **Illustrant** illuminat,
Aciem visum animi. **Cecos** praua cupiditate ceca-
 tos. In suas tenebras] sibi pprias, nam metalla et lapidi
 plerumque in obscuris terre cauernis delitescunt. **U-
 get** vim habet. **Utat** non admittit. **Obscuras rui-
 nas** perturbationes, errores, in scelera per ignorantiam
 vel imprudentiam prolapsus. **Notare** videre. **Hanc
 lucem** summi boni claritatem. **Candidos ph. r. n.** id
 est, præ ea solem nihil lucis aiet habere.

¶ Prosa XI. libri tertij.

Asentior inquam. Cuncta enim firmissi-
 mis nexa rationibus constāt. P. Tum
 illa, Quanti (inquit) æstimabis, si bonū ipsum
 quid sit, agnoueris? B. Infiniti inquam, si quidem
 mihi pariter deum quoque qui bonum est, cō

tinget agnoscere. P. Atqui hoc uerissima (inquit) ratione patefaciam. Maneant modo, quæ paulo ante conclusa sunt. B. Manebunt inquam. P. Nonne, inquit, monstrauius ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco uera perfectaq; bona non esse, quoniam à se inuicem discreparent, cumq; alteri abesset alterum, plenum absolutumq; bonum afferre non posse? Tum autem uerum bonum fieri, cum in unam ueluti formam atque efficientiam colliguntur, ut quæ sit sufficientia est, eadem sit potentia, reuerentia, claritas atque iucunditas. Nisi uero unum atq; idem omnia sint, nihil habere quo inter expetenda numeretur. B. Demonstratum est inquam, nec dubitari ullo modo potest. P. Quæ igitur cum discrepant, minime bona sunt: cum uero unum esse ceperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? B. Ita (inquam) uidetur. P. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minime? B. Ita est. P. Oportet igitur idem esse unum, atq; bonum simili ratione concedas. Eadem namq; substantia eorum est, quorum naturaliter non est diuersus effectus. B. Negare (inquit) nequeo. P. Nosti ne igitur (inquit) omne quod est, tam diu manere atq; subsistere, quod diu sit unum,

sed interire, atq; dissolui pariter, cum unum esse destiterit? B. Quonam (inquam) modo? P. Ut in animalibus (inquit) cum in unum coeunt, ac permanēt aīa corpusq; id animal uocatur. Cum uero hęc unitas utriusq; separatione dissoluitur, interire, nec iam esse animal liquet. Ipsum quoq; corpus cum in una forma, membrorum coniunctione permanet, humana uisitur species. At si distributę segregatęq; partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoq; modo percurrēti cętera proculdubio patebit subsistere unumquodq;, dum unum est: cum uero unum esse desinit, interire. B. Consideranti mihi (inquam) plura, minime aliud uidetur. P. Est ne igitur (inquit) quod in quantum naturaliter agat, relicta subsistendi appetentia, uenire ad interitum corruptionemq; desideret? B. Si animalia (inquam) considerem, quę habent aliquem uolendi, nolendiq; naturam, nihil inuenio quod nullis extra cogentibus, abijciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinent. Omne namq; animal tuteri salutem laborat, mortem uero pernicientemq; deuitat. Sed qd de herbis arboribusq;, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. P. Atqui non est, qd de

hoc possis ambigere, cum herbas atq; arbo-
res intuearis, primum sibi conueniētibus in-
nasci locis, ubi quātum earum queat natura,
cito exarescere atq; interire nō possint. Nam
aliæ quidem campis, alię montibus oriuntur,
alias ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarū
fecundæ sunt steriles arenæ: quas si in alia
quispiam loca transferre conet, arescant. Sed
dat cuiq; natura quod conuenit, & ne (dū ma-
nere possunt) intereant, elaborat. Quid dicā,
q; omnes ueluti in terras ore demerso, trahūt
alimenta radicibus, ac per medullas robur
corticemq; diffundunt? Quid quod mollissi-
mum quodq; (sicuti medulla est) in interiore
semper sede reconditur, extra uero quadam
ligni firmitate tuetur, ultimus autem cortex
aduersum cæli intemperiem, quasi mali pati-
ens defensor opponitur? lam uero quanta est
naturæ diligentia, ut cuncta multiplicato se-
mine propagētur, quæ omnia non modo ad
tempus manendi, uerum generatim quoque
quasi in perpetuum permanendi, ueluti quas-
dam machinas esse quis nesciat? Ea etiā quæ
inanimata esse creduntur, nonne quod suum
est, quæq; simili ratione desiderāt? Cur enim
flammas quidem sursum leuitas uehit, terras
uero deorsum pondus deprimit, nisi q; hæc

singulis loca motionesq; conueniunt? Porro autem quod cuiq; consentaneum est, id unūquodq; conseruat: sicuti ea quæ sunt inimica, corrumpunt. Iam uero quæ dura sunt, ut lapides, adhærent tenacissime partibus suis: & ne facile dissoluantur, resistunt. Quæ uero liquentia, ut aer atq; aqua, facile quidē diuidentibus cedūt, sed cito in ea rursus, à quibus sunt abscisa, relabūtur. Ignis uero omnem refugit sectionē. Neq; nunc nos de uolūtarijs animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est q̄ acceptas escas sine cogitatione transigimus, q̄ in somno spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ uoluntatibus, uer̄ ex naturæ principijs uenit. Nam sæpe mortem cogentibus causis, quam natura reformidat, uoluntas amplectit. Contraq; illud (quo solo mortalium rerum durat diurnitas) gignendi opus quod natura semper appetit, interdum coercet uoluntas. Adeo hæc sui charitas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim prouidentia creatis à se rebus hanc uel maximam manendi causam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent. Quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare,

cuncta quæ sunt, appetere naturaliter cōstantiam permanēdi, deuitare perniciem. B. Confiteor (inquam) nunc me indubitato cernere, quæ dudum incerta uidebantur. P. Quod autem (inquit) subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat. Hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquā permanebit. B. Verum est inquā. P. Omnia igitur, inquit, unum desiderāt. B. Consensi. P. Sed unū id ipsum monstrauimus esse, quod bonum est. B. Ita quidē. P. Cuncta igitur bonum petunt : quod quidē ita describas licet, ipsum bonum esse, q̄d desideretur ab omnibus. B. Nihil (inquam) uerius excogitari potest. Nam uel ad nihilum cuncta referuntur, & uno ueluti uertice destituta, sine rectore fluitabunt. Aut si qd est, ad quod uniuersa festinent, id erit omnium summum bonorum. P. Et illa nimium (inquit) o alumne lætor. Ipsam em̄ mediæ ueritatis notam mente fixisti. Sed in hoc patuit tibi, quod ignorare paulo ante dicebas. B. Quid inquā? P. Quis esset (inquit) rerum omnium finis. Is est enim profecto, quod desiderat ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet rerum omnium finem bonum esse fateamur.

Hactenus philosophia disseruit summum bonum esse, & in quo consistat: iam docebit quid sit bonum, concludēs

nihil esse bonum, nisi idem sit vnum. Sublata enim vnitate ratione, quicquid est, bonum esse desinit. [Infiniti] subaudiendū estimabo. Boni participatione.] Socrates Platonicus in Gorgia: Est autē voluptas, qua presente gaudem⁹: Bonum vero, quo presente boni sumus. Pro⁹: sius boni vero sumus, ⁊ nos, ⁊ quęcunq; alia bona sunt, ob virtutem quandā quę adsit. Simili ratione] quia vt concessum est, tum vnitatis adeptione bona fiūt, quęcunq; sunt bona, tum boni participatione. Quorumcūq; naturaliter idem est affectus, eorum eadem est substantia. Vnius autem ⁊ boni, naturaliter idem est effectus. Vnius igitur ⁊ boni eadem est substantia. Nostri ne igitur] Docet vnumquodq; subsistere, dum vnum est: cum vero vnum esse desinit, interire. Quod spectat eorū, vt ostendat omnia naturali intentione vnum desiderare, ⁊ cum vnum idipsum sit quod bonum, bonum ab omnibus appeti. Et ita Boethio in mentem reuocat, quod se paulo ante constebatur ignorare, bonum esse rerum omnium finem. Omne quod e t. d. m. a. s. q. d. s. v.] Extat pulcherrimus ⁊ aureolus de vnitare ⁊ vno Boethij nostri libellus, quē studiose lector (si habes) ad hunc locum penitus intelligendum, lectita diligenter: ex quo ⁊ hec nobis libitum est apponere, vt etiā librorum copiosa supellectile carentibus industrię nostrę labor proficit. Vnitas est, qua vnaquęq; res dicitur esse vna: siue em̄ sit simplex, siue composita. siue spiritualis, siue corporea, res vnitate vna est, nec potest esse vna nisi vnitate: sicut nec alba nisi albedine, nec quanta nisi quantitate. Non solum autem vnitate vna est, sed etiā tam diu est, quicquid id quod est, q̄ diu in se vnitas est. Cum autem desinit esse vnū, desinit esse id quod est. Unde est hoc: Quicquid est, ideo est, quod vnum est. Quod sic ostenditur: Omne enim esse ex forma est in rebus creatis: sed nullum esse ex forma est, nisi cum forma materię vnitas est. Esse enim non est, nisi ex coniunctione formę cum materia. Unde philosophi dicūt illud describētes: Esse est existentia formę in materia. Cum autem forma materię vnitur, ex coniunctione vtriusq; necessario aliquid vnum constituitur: in qua constitutione illud vnum non permanet, nisi q̄ diu vnitas formam cum materia tenet. Sed destructio rei non est aliud, quā separatio formę a materia. Sed separatio ⁊ vnitio contraria sunt.

Vnitas

Esse

igitur separatione si res destruitur, profecto in suo esse non nisi unitate contraria conseruatur. Diuus Aurelius Augustinus libro de ordine rerum secundo: Lapis ut esset lapis, omnes eius partes, omnisq; natura in vnū consolidata est. Quid arbor? nōne arbor non esset si vna non esset? Quid membra cuiuslibet animantis, ac viscera, & quicquid est eorum, quibus constat? certe si unitatis partiantur diuortium, non erit animal. Omnia quid aliud, q̄ vnū esse conantur? Diuus Bernardus libro ad Eugenium secundo: Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab unitate. Atqui non est quod de hoc] Boethio dubitationis scrupulum eximit, id quod de animalibus confessus est, ei de plāris quoq; et inanimatis luce clarius ostendens. Nam aliq; quidem campis] Maro libro georgicon secundo:

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
 Fluminibus salices, crassisq; paludibus alni
 Nascuntur steriles, saxosis montibus ornī.
 Littora myrtetis lætissima, deniq; apertos
 Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.

Quidius libro de arte amandi primo:

Nec tellus eadem parit omnia, vitibus illa
 Conuenit, hæc oleis, hæc bene farra uirent,

Ueluti. to. d. t. a. ra.] Aristoteles libro de anima secundo: Quod est os & caput in animali, radix est in arboze. Nobilissimum quidq;] legitur et mollissimum quidq;] Tuetur] defenditur. Passiue protulit verbum deponēs. Jam vero quanta] Docet summa diligentia naturā curare, ut propagatione rerum seminibus multiplicata, cū singula subsistere nequeāt, saltem species conseruentur, atq; incolumes perdurent. Officiorum vegetabilis anime ut autor est Aristoteles libro de anima secundo) naturalissimum & præcipuum est, sibi simile generare omnibus uiuentibus (modo sint perfecta, nō capta membris, non deprauata, neque spontaneam generationem habentia) conueniens, ut animali animal simile generare, & plantę similem plantam. Sic enim semper secundum suum simile (cum ea ipsa eadem in numero manere non possint) perseverant, assimilationem, conditionemq;

assequuntur diuinam, quantum eis conceditur, quae appetunt omnia, cuiusque gratia agunt omnia quae sunt in natura. Se-
neratim] per singula genera. Nec nunc nos] Aut se non
de voluntarius animae cognoscentis motibus, verum de
naturali intentione disseruisse. Sed unum id ipsum] De-
scriptio boni ex libro moralium Aristotelis primo desum-
pta, ut supra relatum est. Uno] unitate. Vertice] ca-
pite. Ipsam e. m. v. n. m. fixisti] Elegantissima allusio,
seu metaphora a sagittariis sumpta: qui tunc demum voti
composites fiunt, cum scopum atigerunt. Notam] sco-
pum, hoc est, signum in medio propositum, ut in id sagitte
coniciatur. Mente] non sagitta, sed animi coniectura,
et cogitatione.

Metrum .XI. libri .III.

Quisquis profunda mente uestigat uerum,
Cupitque nullis inde deum falli
In se reuoluat intimi lucem uisus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat, quicquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phoëbo.
Non omne namque mente depulit lumen,
Obliuosam corpus inuehens molem.
Haeret profecto semen introrsum ueri,
Quod excitatur uentilante doctrina.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Nimersus alto uiueret fomes corde?
Quod si Platonis musa personat uerum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

¶ Carminis iambici genus est, quod scazon (id est, claudicans) appellatur. Habet enim in sexta regione

spondeum. Simile est illi persiano:

Nec fonte labra prolii caballino,

Anteq̃ philosophia eo perueniret, vt ostenderet Boethio rerum omnium finem esse bonum, longiuscula disputatiōe vsa (veluti q̃ aurum in penitissimas terre venas demersum tandē vix magno labore assequit) rem patefecit. Docet igitur nunc veritatem obscuris ambagibus inuolutam, falsisve sepius opinionibus demersam, nō nisi exacta mentis contemplatione comprehendī. Vult etiā eam non in externis rebus esse frustra querendā, sed in intimis animi thesauris diligenter (remotis impedimentis) inuestigandā. Sunt em̃ animis nostris insita, tā virtutū, q̃ scientiarū semina. Profunda mente] penitissima cōtemplatiōe Uestigat] inq̃rit. Verum] veritatē. Inde] sic legendū, non ille, vt vulgo legit̃. Inde] a veritigatione. Intimi visus] intellect⁹. Longos motus] actus animę in longū tendētes. In orbē] in circuitū. Insectēs] incuruās. Retrusum] ad se cōuersum. Thesauris] potētiss, memoria scilicet ⁊ intellectu. Dum] paulo ante. Atra.] obscura. Texit] obduxit. Lucebit] euidenter apparebit, ⁊ dilucide emicabit. perspicacius] clarius. Phœbo] sole. Non o. n. m. b. l.] platonicum dogma est, animas e cęlo descendentes, haurire obliuionem rerum diuinarū, quarū in cęlo erāt conscię, alias vero magis, alias minus. Et ideo in terris non discere, sed reminisci, quod illic ante cognouerint. Hinc est, quod quę apud latinos lectio, apud grecos vocat̃ repetita cognitio: quia cum vera discimus, ea recognoscimus, quę naturaliter noueramus, anteq̃ materialis influxio in corpus veniētes animas ebriaret. Et ita plato in dialogo de virtute, qui inscribit̃ Menon a Menone cum Socrate fermocinante: Querere, inquit, ac discere, reminiscencia est. et Hieronymus testatur a philosophis dici, discētiās esse reminiscētiās. Hanc platonis opinionẽ improbat ⁊ cōfutat diuus Aurelius lib. de trinit. xii. cap. xv. Obliuiosam molē] grauitatē pturbationū, ⁊ obliuionẽ, nō eorū, q̃ q̃s in alia vita nouit (nam hoc anteq̃ nasceret̃, aliū vitā fuisse sentire vanissimū est) sed eorū, q̃ apta esset suapte natura (nisi corpori infunderet̃, cōiungereturq̃) anima cognoscere. Sapientię lib. cap. 9. ita scriptū est: Corpus em̃ qd̃ corrupit̃, aggrauat̃

animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Heret] inest. profecto] certe. Semē] principium et inchoatio quēdam, qua est homo veritati percipiendę, et acquirendę scientię naturaliter aptus. Introsum] interiora sūs. intrinsecus, intus. Quod] semen Excitatur] metaphora ab igni sumpta, qui vtilatiōe in fomentis excitatur. Ventilante.] mouente, discutiente. Ventilo, moueo ad ventum captandū. Ventilare triticum, est purgare. Ventilare faciem, est ventulo refrigerare. et ventilare aurum digitis sudantibus, dixit Iuuenalis. Doctrina] doctoris actiōe. Cur] q̄re. Rogati] interrogati. M. Cullius libro tusculanarum questionum primo. Habet primum memoriam et eam infinitam rerum innumerabilium. Quam quidem Plato recordationem esse vult vitę superioris. Nam in libro qui inscribit Menon, pusionem quendam Socrates interrogat quēdam geometrica de dimensione quadrati. Ad ea sic ille respondet vt puer, et tamen ita faciles interrogationes sunt, vt gradatim respondens, eo perueniat, q̄s geometrica didicisset. Ex quo effici vult Socrates, vt discere nihil aliud sit, q̄s recordari. Quem locum multo etiam accuratius explicat in eo sermone, quē habuit eo ipso die, quo excessit e vita. Docet em̄ quemuis, q̄ om̄iū rerum rudis esse videatur, bene interroganti respondētem declarare se non tum illa discere, sed reminiscendo recognoscere: nec vero fieri villo modo posse, vt a pueris tot rerum atq̄ tantarum insitas, et quasi consignatas in animis notiones (quas *ἐμμοίνας* vocant) haberemus, nisi animus (anteq̄ corpus intrasset) in rerum cognitiōe viguisset. Recta] vera. Censetis] opinamini, respondetis. Ni] nisi. Versus.] insitus. Alto corde] in profunda mente. Fomes] semen et principium scientię. Si Platonis musa p. v.] Recte dubitat in re ambiguitatis plena, verum ne an falsum dixerit Plato. Musa aut̄ ideo dicit̄, q̄d Plato vsus est summa et incredibili eloquentia, ob quam et Xenophon attica musa cognominat⁹ est. Vel per musam Platonis accipe carnē ex Platonis doctrina compositum, et eius opinione imbutum. Innumor.] oblitus.

Tum ego, Platoni inq̄ uehementer assen-
 tior, nam me horum iam secūdo cōme-
 mōras. Primum, q̄ memoriā corporea cō-
 tagione: dehinc, cum mēoris mole pressus
 amisi. P. Tum illa, si priora (inquit) cōcessa re-
 spicias, ne illud quidem longius aberit, quin
 recorderis quod te dudum nescire confessus
 es. B. Quid inq̄? P. Quibus (ait illa) gubernacu-
 lis mundus regatur. B. Memini (inq̄) me insci-
 tiam meam fuisse confessum. sed quid afferas,
 licet iam perspiciam, planius tamen ex te au-
 dire desidero. P. Mundum hūc (inquit) à deo
 regi paulo ante minime dubitandum puta-
 bas. B. Ne nūc quidem arbitror inquam, nec
 unquam dubitandū putabo, quibusq̄ in hoc
 rationibus accedā, breuiter exponā. Mūds
 hic ex tā diuersis contrarijsq̄ partibus in unā
 formam minime conuenisset, nisi unus esset,
 qui tam diuersa coniungeret: coniuncta uero
 naturarum ipsa diuersitas inuicem discors,
 dissociaret atq̄ diuelleret, nisi esset unus qui
 quod nexuit, contineret. Non tam uero cer-
 tus naturæ ordo procederet, nec tam dispo-
 sitos motus, locis, temporibus, efficiētia, spa-
 tijs, qualitibus explicaret, nisi unus esset, q̄
 has mutationū uarietates manens ipse dispo-
 neret. Hoc quicquid est, quo condita manē

atq; agitantur, usitato cunctis uocabulo deũ nomino. P. Tum illa: Cum hæc (inquit) ita sentias, paruam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam sospes reuisas: sed quæ proposuimus intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numerauimus, deumq; beatitudinem ipsam esse consensimus? B. Ita quidem. P. Et ad mundum igitur (inquit) regendum nullis extrinsecus adminiculis indigebit? alioquin si quo egeat, plenã sufficientiam nõ habebit. B. Id (inq̃) ita est necessariũ. P. Per se igitur solum cuncta disponit. B. Negari (inquam) non potest. P. At qui deus ipm bonum esse monstratus est. B. Memini inquam, P. Per bonum igitur cuncta disponit: si quidẽ per se regit omnia, quem bonum esse concessimus: & hic est ueluti quidam clauus atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atq; incorrupta seruatur. B. Vehemẽter assentior inquam, & id te paulo ante dicturam (tenui licet suspitione) prospexi. P. Credo, inquit. iam enim (ut arbitror) uigilantius ad cernenda uera oculos deducis, sed quod dicam nõ minus ad contuẽdũ patet. B. Quid inquam? P. Cum deus (inq̃) omnia bonitatis clauo gubernare iure credatur, eademq; oĩa (sicuti docui) ad bonũ a naturali intẽtione festũ

nent, num dubitari potest, quin uoluntarie
 regant, seque ad disponentis nutum ueluti con-
 uenientia contemperataque rectori sponte con-
 uertant. B. Ita inquam necesse est, nec beatum
 regimen esse uideretur, siquidem detrectan-
 tium iugum foret, non obtemperantium sa-
 lus. Nihil est igitur, quod naturam seruans,
 deo contraire conetur. B. Nihil inquam. P.
 Quid si conetur? ait, num tandem proficiet
 quicquam aduersus eum, quem iure potentissimum
 beatitudinis esse concessimus? B. Prorsus inquam
 nihil ualeret. P. Non est igitur aliquid, quod
 summo huic bono uel uelit, uel possit obliste-
 re? B. Non (inquam) arbitror. P. Est igitur sum-
 mum (inquit) bonum, quod regit cuncta for-
 titer suauiterque disponit. B. Tum ego quam (in-
 quam) me non modo ea quæ conclusa est, sum-
 ma rationum, uerum multo magis hæc ipsa
 quibus uteris uerba delectant, ut tandem aliquan-
 do stultitiâ magna latrantem sui pudeat. P. Ac-
 cepisti, inquit, in fabulis laceffentes cælum Gigan-
 tes, sed illos quæ (uti cõdignum fuit) benigna for-
 titudo deposuit. Sed uis ne rationes ipsas inui-
 cem collidamus? forsitan ex hominõ cõsultatione
 pulchra quædam ueritatis scintilla dissiliet. B. Tuo
 (inquit) arbitratu. P. Deum, inquit, eum omnipotentem nemo
 dubitauerit. B. Qui quidem inquam mente consistat,

nullus prorsus ambigat. P. Qui uero est (in-
 quit) omnipotēs, nihil est quod ille nō possit.
 B. Nihil inquam. P. Num igitur deus facere
 malum potest? B. Minime inquā. P. Malum
 igitur (inquit) nihil est: cum id facere ille non
 possit, qui nihil nō potest. B. Ludis ne (inquā)
 me, inextricabilem mihi labyrinthum ratio-
 nibus texens? Quo nunc quidem, qua egredi
 aris, intro eas, nunc uero qua introieris, egre-
 diare. an mirabilem quendam diuinæ simpli-
 citatis orbem complicas? Etenim paulo ante
 à beatitudine incipiens, eam summū bonum
 esse dicebas, quā in summo deo sitam loque-
 bare. Ipsum quoq; deum summū esse bonū,
 plenumq; beatitudine diserebas: ex quo ne-
 minem beatū fore, nisi qui pariter deus esset,
 quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni
 formam, dei beatitudinisq; loquebaris esse
 substantiam: Ipsumq; unum id ipsum esse bo-
 num dicebas, quod ab omni rerū natura pe-
 teretur: Deum quoq; bonitatis gubernaculis
 uniuersitatem regere disputabas, uolentiaq;
 cuncta parere illi: nec ullam mali esse naturā,
 atq; hæc nullis extrinsecus sumptis, sed altero
 ex altero fidem trahente, insitis domesticisq;
 probationibus explicabas. P. Tum illa: Mini-
 me, inquit, ludimus, remq; omnium maximā

dei munere (quē dudum deprecabamur) exegimus. Ea est em̄ diuinæ forma substantiæ, ut neq; in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat. Sed sicut de ea Parmenides ait,

πέρ τοις ἐμὸν καὶ τοῖσι φέρειν ἰναλίγκιον ὄγκον.

Quod si ratiōes quoq; non extra petitas, sed intra rei quam tractabamus, ambitum collocatas agitauimus, nihil est quod admirere: cū Platone sanciente didiceris, cognatos de quibus loqmur rebus, oportere esse sermones.

Hæc vltima huius tertij voluminis prosa continet, quibus gubernaculis mūdus gubernet̄, quod etiā ante Boethius ignorabat. Unde opinabat bonos supplicij affici, malos vero premijs ad flagitia inuitari. Nūc aut philosophia docet bonitate diuina mundum regi, eumq; q̄ summū bonum est, puta deū, nullius mali causam esse, nec id quidē posse. Proinde malū nihil esse, nisi a bono defectio: cum is qui potest omnia, non possit malū. Quo fit, vt mali nequaq; floreat, sed miseri potius sint, et infelices, vt proximo volumine latius disseretur. *Ue hementer.*] valde. *Horum*] quod discere nostrum sit reminisci, et quod lumen animi corporis caligine sit obnubilatum. *Cōmemoras*] memorem facis. Et notāda est hæc locutio. *Corporea con.*] corporis cum anima coniunctione. *Mole*] grauitate. *Quin*] vt. *Dudū*] paulo ante. *Inscitiā*] ignorantiam. *Accedam*] assentiar. *Diuelleret*] distraheret. *Sospes*] incolumis. *Reuisas*] repetas. *Alioquin*] nisi hoc ita se habeat. *Vigilantius*] diligētior. *Diducis*] aperis. *Cum deus inq̄t*] Docet a deo suauiter et cōuenētissime omnia disponi, cum volūtariē diuine bonitati obtēperēt, seq; subiiciant. *De trectantiū iugū*] metaphora a bob⁹ sumpta. *Uñ poeta:*

Non iuga taurus amat, quæ tamen odit habet.

Deo cōtraire] cōtra dei volūtate. *Iure beatitudinis*

Gigantes.

que vt cetera, sic et summā potentiā complectit. Fortiter] potenter. Suauiter] ordinate, bona contēperāta, cōueniētissime. Lacescentes] in bellū prouocātes. Celum] deos celestes. Gigātes] hi vastissimorū corporū fuisse dicuntur, terrē filij, sine patre, qui cum deos celo pellere conarent. ab Ioue fulminibus nullis sunt interempti. Macrobius libro saturnaliū primo: Gigantes autē (inquit) quid aliud fuisse credendū est, q̄ hominū quandā impiā gentē, deos negantē, et ideo existimatā deos pellerē de celesti sede voluisse. Horum pedes in draconū volūmina desinebant: quod significat nihil eos rectū, nihil superū cogitasse, totius vitę eorū gressu atq; processu in inferna mergere. Uti condignū fuit] parenthesis. i. sicut decuit. Benigna] meritis bñfica, male autē meritis infesta. Fortitudo.] potētia diuina. Rationes] argumentationes. Collidamus] valde committamus, acriter conseramus. Ex huiusmodi cōst.] ex eiusmodi philosophico certamine. Scintilla] Trāslatio ab iis q̄ chalybe et silice collisis, ignis scintillā excutiunt, quam dissiliētem in fontem excipiunt ad lumen excitandum.

Arbitratu] arbitrio. Malum igitur] Concludit malum nihil esse huiusmodi ratione: Quicquid est aliquid, deus omnipotēs id potest. Malum autē deus omnipotēs non potest. Malum igitur nihil est. Beatus Augustinus libro de ciuitate dei xi. cap. ix. Mali enim nulla natura est, sed amissio boni, malinomen accepit. Labyrinthum inextricabilem] insolubilem, indeprehensibilem, vnde ne mo se facile possit expedire. Labyrinthus, loc⁹ est viarum ambagibus adeo implexus, vt eum ingresso non pateat exit⁹. Hoc autē loco metaphoricōs posuit. Orbē] circulum. Munusculum] corollarium. Dudum] paulo ante. Exegimus] absoluimus. Quidius:

Iamq; opus exegi.

De ea] diuina substantia. Parmenides] Hic Eleates Anaxagorę discipulus, vt Suidas ait: vt vero Diogenes, Xenophanis: cuius meminit Plato, qui ei⁹ noie dialogū scripsit, vocauitq; Parmenidē, siue de Ideis. Hic carmie physiologiā exp̄ssit, sicut Empedocles, et Hesiodus, duplicēq; eā esse dixit, vnā q̄ veritate cōstaret: alterā, q̄ opinionē. Finicuit olympiade. lxxviii. Huius gręc⁹ ἄσφυσος est,

σάμ τοθεν ἐν κύκλοις φέρειν ἰναλίχιον ὄγκον.

Inextricabilis.
Labyrinthus.

Parmenides.

id est, vndiq; in circulis ducis similem aceruū. Quod autē in vulgatis exemplaribus additum est. i. rerum orbē mobile rotat, dum se immobile conseruat, non est Boethii, sed glossema, nescio cuius, prius in margine adiectum, deinde Boethii verbis insertum. Parmenidis dictū Jam blicus Platonicus hunc in modum exponit: Omnia ex deo ita sunt, vt nusq; vel minima queq; deserātur a deo. Vbiq; enim diuina viget vnitas, p quam res queq; consistunt, ac perpetuo quodam, intimoq; circulo ad deum ipsum, a quo & in quo sunt, mirabiliter reuoluuntur. Alioquin in nihilum repente prozuerent. Cui Platone sancte d.] Timæus apud Platonem: Rationes vtq; cū his rebus quas exprimūt, cognationem quandam habere vident. Ergo cum de re firma & stabili, & mente comprehendenda disseritur, stabiles similiter immutabilesq; & q̄maxie fieri pōt, inexpugnabiles ratios esse oportet. Cum vero de ipsi rei firmę stabilisq; simulacro disputatur, verisimiles ratios sufficiūt: q̄ ita se ad superiores habeant rationes, vt simulacrū ad exemplum. Nempe q̄dest ad generationem essentia, id ad fidē est veritas.

¶ Metrum .XII. libri .III.

Felix, qui potuit boni
 Fontem uisere lucidum:
 Felix, qui potuit grauis
 Terræ soluere uincula.
 Quondam funera coniugis
 Vates Thraicius gemens,
 Postq; flebilibus modis
 Syluas currere mobiles,
 Amnes stare coegerat,
 Iunxitq; intrepidum latus
 Sæuis cerua leoni bus,
 Nec uisum timuit lepus

Iam cantu placidum canem,
Cum flagrantior intima
Feruor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immites superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quicquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor,
Deflet Tænara commouens,
Et dulci ueniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus nouo
Captus carmine ianitor.
Quæ fontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ,
Iam mœstæ lachrymis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota.
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Titij iecur.

Tandem, uincimur, arbiter
 Umbrarum miserans ait,
 Donemus comitem uiro
 Emptam carmine coniugem.
 Sed lex dona coerceat,
 Ne dum tartara liquerit,
 Fas sit lumina flectere.
 Quis legem det amantibus?
 Maior lex amor est sibi.
 Heu noctis prope terminos
 Orpheus Eurydicen suam
 Vidit, perdidit, occidit.
 Vos hæc fabula respicit,
 Quicumq; in superum diem
 Mentem ducere quæritis.
 Nam qui tartareum in specus
 Victus lumina flexerit,
 Quicquid præcipuum trahit,
 Perdit, dum uidet inferos.

Metrum est Glyconium, simile sexto primi volumi-
 nis. Hortatur Boethium philosophia, ut summi boni præ-
 stantiam contemplari perseueret, ne praua cupiditate vi-
 ctus, ad rerum terrenarum desideria relabatur. Nam ut qui-
 dam non ineleganter ait, Deo mente defixus, a passionibus
 dum titillatur, a celo in terram deuoluitur. Ad hoc autem
 ostendendum lepidissime inducitur Orphei fabula, quæ a
 Diodoro Siculo copiose refertur, et elegantissime a Ter-
 tullio libro georgicon ultimo, et a Nasone libro metamor-
 phoseo. Quam quidam sic interpretantur: Orpheus uxo-
 rem habuit Eurydicen. quæ dum Aristem fugeret per loca her-
 bis floribusque ornata, latentem serpentem calcauit, cuius

Orphei fa-
 bula.

Venenato morſu extincta, ad inferos deſcendit. Eſt autē Eurydice humana aſa, quę & Eurydice. i. latū iudiciū habēs, p̄pterea quod rationalis eſt. Hęc nubit Orpheo, cum corpori coniungitur, & amatur ab Ariſteo id eſt, ab optimo. Illa autē corporeis voluptatibus irretit. Id em̄ ſunt flores atq; herbę, quę terrę ſunt pulchritudines. Optimum quod eſt deus, p̄illa fugit, atq; a ſerpente, id eſt, a peccato, quod inter illas voluptates latet, interimitur, & ad inferos demergit. Sed conceditur Orpheo, vt illam ſono citharę, i. actionum optima compoſitione, quę maxima harmonia eſt, vnde virtus exoritur, ab inferis reuocet, id eſt, a vitiis liberet, ſed ea lege, ne reſpiciat, hoc eſt, ne in vitia relabatur. Felix] beatus, ſubaudi eſt is. Viſere] videre, ad videndum peruenire, intueri. Lucidum fontem boni] ſummum bonum, longe clariffimum. Soluere] abicere, deponere. Vincula] nexus rerum terrenarum, quibus pleriq; nimis aſtringuntur. Vates thraicius] Orphens thrax, Apollinis & Calliopeſ, vel (vt aliſcribunt) Oeagri fluii & Polyimnię muſę filius, vates muſicusq; preſtantiffimus. Legitur autem recte, Thraicius per a, & more ionico p̄e Threicius. Dicitur & thracius, & thraceniſis in eodem ſignificatu. Flebilibus modis] flebili cantu. Syl. c. m.] Vergilius:

Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.

Seneca in Hercule furente:

Immites potuit fletere cantibus
 Umbrarum dominos, & prece ſupplicij
 Orpheus, Eurydicen dum recipit ſuam.
 Quę ſylvas & aues ſaxaq; traxerat.
 Ars quę præbuerat fluminibus moras,
 Ad cuius ſonitum conſtiterant ferę,
 Mulcet non ſolitıs vocibus inferos,
 Et ſurdis reſonat clariuſ in locis.
 Deſſent & lachrymis difficiles dei
 Deſſent Eurydicen Threicię nuruſ:
 Et, qui fronte nimis crimina tetrica
 Querunt, ac veteres excutiunt reos,
 Flentes Eurydicen iuridici ſedent.

Tandem mortis ait, vincimur, arbiter;

Evade ad superos, lege tamen data.

Tu post terga tui perge viri comes

Tu non ante tuam respice coniugem,

Quam cum clara deos obtulerit dies,

Spartaniq; aderit ianua Tenari.

Odit verus amor, nec patitur moras.

Munus dum properat cernere, perdidit.

Idem in Hercule Oetheo:

Tunc solamina cantibus

Quarens flebilibus modis,

Hec Orpheus cecinit Getis.

Verperam igitur in nonnullis exemplaribus legitur de
bilibus, pro flebilibus Amnes] fluvios. Intrepidus]
cerua ipsa intrepida. figurate, quod totius est, partide
dit. Seneca in Hercule Oetheo:

Iuxtaq; impavidum pecus

Sedit marmaricus leo:

Nec damæ trepidant lupos,

Et serpens latebras fugit

Tunc oblita veneni.

flagrantior] ardentior. Intima] partes intimas.
feruor] ignis amoris. Subegerant] vicerant. Mo-
di] moduli, cantus. Querens] prima correpta, a depo-
nenti quero; i. querimonia testificans superos, subaudi
esse immites. i. inexorabiles. Illic] apud inferos. Chor-
dis] fidibus. Dee] matris Calliopes. Impotens]
non potens se cohibere, vel nimium & supra modum po-
tens querimonius & lamentis effundendis. Deslet] de-
flendo effundit. Tenara] inferos. Tenarus Laconie
promontorium, p cuius horribilem specum fabulantur
iter esse ad inferos. pro quib' interdum accipit. Venias]
beneficium. Ovidius:

Quod si fata negant veniam pro coniuge.

Umbrarum d.] deos inferos. Tergeminus.] triceps, id
est, trium capitum. Idem libro de amandi arte tertio:

Saxa ferasq; lyra movit Rodopeus Orpheus,

Tartareosq; lacus, tergeminumq; canem.

& iiii

Tenarus

Tergemi-
nus.

296 Boethij de consolatione phi-

Tergeminus modo triformis. Maro:

Tergeminam q; Hecaten, tria virginis ora Dianæ

Janitor. Modò tergemini dicū. tres natie odē partu. Captus] delectatus. Janitor] ianuę custos, qui vestibulū seruat Cerberus] Serionę filius, & Echidnę frater Hydre ac Orthi canis Seryonis, vt est apud Hesiodum q; pro foribus Orci custos excubat. Tibullus:

Nunc niger in porta serpentum Cerberus ore
Stridet, & æratas excubat ante fores,

Claudianus:

Latratum triplicem compescuit ingens Janitor.

Furiæ. Sontes] nocentes, qui turpia facinora perpetrarunt. Agitant] vexant persequuntur. Deę] furie infernales. Furiās treis Hesiodus & Epimenides, easq; sanguine pudendorum Saturni (quę patri Jupiter amputauit) editas aiunt. Nocte genitas autumat Aeschylus & Maro:

Hunc mihi da proprium virgo sata nocte laborem,

Statius Acherontem patrem tribuit:

Totidem q; satis Acheronte nefasto Virginibus,

Ixion

Nō Ixionii cap.] Ixion, vt Euripides ait, Phlegya patre natus: vt Pherecydes, Aethone, quū de medio sustulisset Eioneum, cuius filiam nomine Dianam vxorē duxerat: quod is a genero debita promissaq; munera veteri more flagitaret, atq; supposito tigno in accensam fonē excepisset, ab ea cęde quum ceteris nec aque aspersiōe, neq; suffitionibus, aut dierum numero tolli posse videtur, ab Ioue exviatus est. Sed is eam rem parum gratam habuit, ausus ad stuprum Iunonē prouocare. Dea communicato cum Ioue consilio, iunxit nubem, quam pro Iunone complexus, centauros genuit, & damnatos apud inferos assidua rotę vertigine rapitur. Tibullus:

Illic Iunonem tentare Ixionis ausi,

Versantur celeri noxia membra rota.

Site pro
fiti.

celor] celeri vertigine versatilis. Precipitat] deiicit. Site] siti. Perperam indocti legunt hoc loco siti, contra metri rationē, cū licētia poetica Boethij site cōscripserit.

vt libro Aeneidos sexto. Vergilius:

Gaudet cognomine terra,

pro cognomini. teste Seruio. & Ouidius in Fastis:

Extatq; de porca cruda bimestre tener,

pro bimestri. Idem libro de Tristibus quinto:

Exiguum pleno de mare demat aquæ.

pro mari. Longa] diurna. Perditus] excruciatuſ.
Spernit] contemnit. Cantu enim muſico delinituſ, ſiti
non laborat. Tantalus] hic Smyrnæ Phrygiæ, vel
(vt alij tradunt) Syphilum tenuit. Is apud inferoſ (vt ca-
nit Homeruſ) aquis oriſ allabentibuſ perpetua ſiti labo-
rat. Supplicij cauſam non omneſ eandem tradūt. Nam
quidam dicunt eum poenas luere, quod Pelopem filium
diſſiſ hoſpitiſ epulandum appoſuerit. Nonnulli refe-
runt canem templi Jouiſ in Creta cuſtodem a Panda-
reo Mileſio ſurreptum, ad Tantalum perueniſſe, quem
cum repetenti Mercurio abiuraſſet, hac affectum poena.
Canis aureuſ erat, & ſpirãſ. Ut Aſclepiadeſ ex fabulã
refert, quoniam deoꝝ ſecreta mortalibuſ reuelarit.
Ouidiuſ:

Quærit aquaſ in aquis, & poma fugacia captat

Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit,

Euripideſ ait in ære ſuſpenſum impedimenti ſaxo tor-
queri. Sunt qui ſubiectum Syphilo monti tradant in Ly-
dia. Petroniuſ in Tãtalo repreſentari auaroſ autumat,
quibuſ opes uſui non ſunt, & ſiccis faucibuſ conditiſ pe-
cuniſ incubant. Verſuſ eiꝝ apud Fulgentiuſ hi ſunt:

Nec bibit inter aquaſ, nec poma patentia carpit

Tantalus infelix, quem ſua vota premunt,

Diuitiſ hæc magni facieſ erit, omnia late

Qui tenet, & ſicco concoquit ore famem,

Modiſ] cantu. Orphei. Ticyi] hic (vt ait Pherecy-
deſ) Jouiſ & Elaræ filiꝝ fuit, eiꝝ, quã genuit Orcho-
menuſ. Telluriſ tamen dictuſ eſt, quod eo grauida ma-
ter Elara, Junoniſ metu terreſ cauernam ſubiens, illic
puerum peperit. Indicat in Bœotia Strabo ſpecũ Ela-
ram a re geſta nominatam. Alij ſentiunt ideo terreſ filiũ
dici, quod ex hominũ genere ſeuoſ & immaneſ (cuiuſmo-
di Tityuſ fuit) fabulæ ex terra natoſ fingūt: & Callima

Tantalus

Tityus

chus atrocissimas quasq; bestias terregenus appellat. In nouem iugera distētus apud inferos pascit vultures, vt auctor est Homerus: quoniam vim Latone inferre tentauit, vel (vt canit Euphorion) Diane vitium intulit: qua propter Apollinis & Diane telis extinctū refert Pindarus. Vultur] Homerus geminos vultures admotos Tityo canit, Ouidius & Claudianus vnum. Sic & Seneca in Hercule furenti:

Præbet volucri Tityus æternas dapes.

Veteres theologi (vt refert Macrobius in somnium Scipionis) vulturem securi immortalis tunc dētem, nihil aliud intelligi voluerunt, q̄ tormenta conscientie obnoxia flagitio, viscera interiora rimantis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperq; curas, si requiescere forte tentauerint, excitantis, tanq̄ fibris renascentibus inherendo, nec vlla sibi miseratione parentis, lege hac qua se iudice nemo nocens absolvitur, nec de se suam potest vitare sententiam. Illos autem epulis ante ora positis excruciarī fame, & inedia tabescere, quos magis magisq; acquirendi desiderium cogit presentem copiam non videre, & in affluentia inopes egestatis mala in hubertate patiuntur, nescientes parta respicere dum egent habendis. Illos radiis rotarum pendere districtos, qui nihil consilio prouidentes, nihil ratione moderantes, nihil virtutibus explicantes, seq; & actus suos omnes fortune pmittentes, casibus & fortuitis semper rotantur. Sarum ingens voluere, inefficacibus laboriososq; conatibus vitam terentes. Atram silicem lapsuram semper, & cadenti similem, illorum capitibus imminere, qui arduas potestates & infaustram ambiunt tyrannidem, nunq̄ sine timore victuri, & cogentes subiectum vulgus odisse, dum metuant, semper sibi videntur exitū (quod merentur) excipere. Hic Macrobius. Arbitr] Dominus, iudex. Umbrarum] animarum. Uro] Orpheo. Emptam] redemptam. Coningem] Eurydicen. Dum t. l.] dum inferiorū sedem exierit. Lumina fl.] respicere. Quis legem d. a.] Quis (inquit) tam crudelis est, vt amantibus legem imponat? Amor enim maior lex est sibi, q̄ vlla lex prescripta ac si dicat, Tanta vis amoris est, vt legem aliam non admittat. Heu noctis p. t.] id est, sub ipsius lucis accessum. Sic Maro:

Eurydicenq; ſuam iam luce ſub ipſa
 Immemor heu, victuſq; animi, reſpexit,
 perdidit] amiſit. Occidit] media contracta legendum.
 Senuſ eſt, Orpheuſ ipſe Eurydiceſ amiſſione vna cū
 ea perijt. Vergiliuſ:
 Illa, quiſ & me, inquit, miſeram & te perdidit Orpheuſ
 In ſuperum diem] in ſummi boni lucem.

SEVERINI BOETHII DE
 conſolatione philoſophiæ liber
 quartuſ.

¶ Proſa prima libri quarti.



Aec cum philoſophia dignitate uultuſ, & oris grauitate ſeruata, leniter ſuauiterq; ceciniſſet : tum ego nondum penitus inſiti mœroriſ oblituſ, intentionem dicere adhuc aliquid parantiſ abrupti. Et o, inquam, ueri præuia luminis, quæ uſq; adhuc tua fudit oratio, tum ſui ſpeculatione diuina, tum tuiſ rationibuſ inuiſta patuerunt: eaq; mihi & ſi ob iniuriæ doloreſ nuper oblita, non tamen ante hac proruſ ignoſrata dixiſti. Sed ea ipſa eſt uel maxima noſtri cauſa mœroriſ, q; cum reruſ bonuſ rector exiſtat, uel eſſe omnino mala poſſint, uel impunita prætereant. Quod ſolū quanta dignū ſit admiratione, proſecto conſidera. At huic aliud maiuſ adiungit. Nam imperante floren

teq; nequitia, uirtus nō solum præmijs caret,
 uerum etiam sceleratorum pedibus subiecta
 calcatur, & in locum facinoræ supplicia luit.
 Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis
 omnia, sed bona tantummodo uolentis dei,
 nemo satis potest nec admirari nec conque-
 ri. P. Tum illa, & esset (inquit) infiniti stupo-
 ris, omnibusq; horribilius monstris, si uti tu
 existimas, in tantū uelut patrisfamilias disposi-
 tissima domo, uilia uasa colerentur, preciosa
 sordescerēt: sed nō ita est. Nam si ea quæ pau-
 lo ante conclusa sunt, inconuulsa seruantur,
 ipso (de cuius nunc regno loquimur) autore
 cognosces, semper quidem potentes bonos
 esse, malos uero abiectos semp, atq; imbecil-
 les, nec sine pœna unquā esse uitia, nec sine præ-
 mio uirtutes, bonis felicia, malis semp infor-
 tunata contingere. Multaq; id genus, quæ so-
 pitis querelis firma te soliditate corroborēt,
 Et quoniam ueræ formā beatitudinis me du-
 dum monstrante uidisti, quo etiā sita sit agno-
 uisti, decursis om̄ibus quæ prætermittere ne-
 cessarium puto, uiam tibi quæ te domum re-
 uehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti,
 quibus se in altū tollere possit, affigā: ut ptur-
 batione depulsa, sospes in patriā, meo ductu,
 mea semita, meis etiā uehiculis reuertaris.

IOHANNIS MVRMELLII
in quartum Boethij de consolatione
philosophiæ librū cōmentarius.

Dixerat primo volumine Boethius. Videre autem
videoz nefarias sceleratorum officinas gaudio le-
titiarū fluitantes, perditissimum quēz nouis delationū
fraudibus imminētem, iacere bonos nostri discriminis
terroze prostratos, flagitiosum quēz ad audendū qui-
dem facinus impunitate, ad efficiendū vero premijs in-
citari, insontes autem nō modo securitate, verū ipsa etiā
defensione priuatos. Ita z libet exclamare,

O stelliferi conditor orbis,

In quo quidem carmine, vt animi nimium perturbatus,
inter cetera z hęc subdit,

premit insontes

Debīta scelerī noxia pœna,

At peruersi resident celsō

Mores solio, sanctaq; calcant

Iniusta vice colla nocentes,

Et reliqua in eandem sententiam. Hoc igitur libro Phi-
losophiā (vt morbi radicē penitus extirpet) eam Boethij
opinionem grauer redarguit atq; confutat, docēs sem-
per quidem potentes bonos esse, malos vero abiectos
semper, atq; imbecilles, nec sine pœna vnq; esse vicia,
nec sine premio virtutes, bonis felicia, malis semper in-
fortunata cōtingere. Super quibus lege Sorziam Pla-
tonis, diui Gregorii moralia, caput quintum octauū libri
Cesariensis Eusebii de preparatione euāgelica, Lactan-
tij Firmiani de iustitia caput 13. Epistolam diui Hiero-
nymi ad virginem exulem consolatoriam, z eiusdem al-
teram ad amicū egrotū, z rursus aliam quę inscribit̃
ad Oceanum, Baptiste Mantuani libros de patientia, z
id genus alia.

¶ Metrum primum libri .III.

SVnt etenim pennæ uolucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli.

Quas sibi cum uelox mens induit,
Terras perosa despicit,
Aeris immensi superat globum,
Nubesq; post tergum uidet.
Quiq; agili motu calet ætheris,
Transcendit ignis uerticem,
Donec in astriferas surgat domos,
Phœboq; coniungat uias,
Aut comitetur iter gelidi senis
Miles corusci sideris,
Vel quocunq; micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum,
Atq; ubi iam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,
Dorsaq; uelocis premat ætheris
Compos uerendi luminis,
Hic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisq; habenas temperat,
Et uolucrum currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat uia,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices (memini) patria est mihi,
Hinc ortus, hic sistam gradus.
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam uisere,
Quos miseri toruos populi timent,

Cernes tyrannos exules.

Carmen est dicolon distrophon, constans altero versus Alcmanio dactylico tetrametro acatalecto, altero archilochio iambico dimetro acatalecto. Pendet autem eo, quod proxima prosa dicit. Pennas etiam tue menti, quibus se in altū tollere possit, affigam. Nunc igitur ait philosophia ad veram beatitudinē peruenire neminē posse, nisi animo virtutū alis sublato, terrenisq; omnibus despectis, celos transcendat, et summo bono contemplatione se coniungat. Penne volucres] vires mentis per veritatis speculationem subleuāde. Celsa] altas partes, poli] celi. Quas] pēnas] Qui ignis. Agili motu] ob velocissimam conuersionem. Aetheris] celi. Verticem] summitatē. In astriferas domos] in orbes planetarum. Phœbo] soli. Coniungat vias] appropinquet, et sese applicet. Aut comites] Ordo est, Aut donec mens ipsa miles i. ministra et comes (translatio inde sumpta, quod sicut miles ducē suū comitatur, ita mēs diuinarum rerum contēplationi philosophiæ studiis dedicata, eas indefesso labore prosequitur) cozusci sideris .i. Jouis, cuius fulgor (M. Tullio teste) hominum generi prosperus est et salutaris, comites iter gelidi sentis .i. Saturno se adiungat planetarum summo, qui apud priscos pingebatur homo senex, canus, proluxa barba, curuus, tristis, pallidus, tecto capite: et qui dextra falcē, et in eadem serpentis imaginem caudam suam ore mordentis, sinistra infantem filium ori denozaturus admonebat.

Saturnus

Vergilius in Georg.

Frigida Satuni sese quo stella receptet.

Uel quocumq;] Ordo est, Uel recurrat circulum astri, quocumq; micans nox pingitur. Recurrat] repetat, reuolat, Recurrat autem ideo, quod anime celestis origo sit: itaq; contemplatione in patriā suā recurrat, tæetli quidam legant percurrat. Per astri circulum celum significat stelliferum, quod et firmamētum dicitur. Ubi] postq;. Exhausti] exhaustionis, finitionis, exacte speculationis. Imitatio est Vergilianī illius in lib. georg. 2.

Exhausti

Cui nunquam exhausti satis est.

Perperam igitur indoctis legit exhaustū. Polum extimū] supremū celum. Lucretius libro de rerū natura 1.

Ergo viuida vis animi peruicit, & extra
 Processit longe flammantia mœnia mundi,
 Atq; omne immensum peragrauit mente animoq;.

Diuus Hieronymus contra Iovinianum ex Theophy-
 sto: Sapiens autem nunq̄ solus esse potest, habet scēd
 omnes qui sunt, quib; vnq̄ fuerunt boni, & animum libe-
 rum quocunq; vult transfert. Quod corpore non potest,
 cogitatione complectitur: & si hominum inopia fuerit, lo-
 quit̄ cum deo. Nunq̄ minus solus erit, q̄ cum solus fue-
 rit. Rodolphus Agricola in protreptico: Que potest au-
 tem maior esse, que certior philosophiæ diuinitas, q̄ nul-
 lis claudi terminis, nullo spatio contineri? Uadit enim
 facer viri animus liber, solutus, nullisq; coercitus meti:
 & quacunq; rerum natura potest, vagatur: nec terras &
 maria solum, sed sidera ipsa, cognatosq; celos pererrat.
 Non tenuissima resistunt, comprehendit, exuperat, pene-
 tratq; cuncta. Uerendi luminis] diuinę lucis. Hic]
 vltra supremum celum. Regum] omnium principum.
 Sceptrum] dominium imperiū. Habenas] moderami-
 na. Temperat] dirigit. Volucrum currum] celū quod
 certissima conuersione circumagitur. Rerum c. arbi]
 deus dñs, inspector & iudex omniū lōge illustrissimus.
 Huc] illuc, puta ad sedem verę beatitudinis. Reducē]
 incolumem, saluum. Referat] reducat. Quam] pa-
 triā. Immemor] corporea cōtagione oblitus. Siltā]
 stare faciā, nec vltra tēdam. Toruos] terribiles. Cer-
 nes ty. exules] a vera patria procul aberrātes. Seneca
 in thebaide. Regna cum scelere, omnibus sunt exiliis gra-
 uiora.

¶ Prosa secunda libri quarti.

TVm ego: Papæ (inquam) ut magna pro-
 mittis, nec dubito quin possis efficere:
 tu modo quē excitaueris, ne moreris. P. Pri-
 mum igitur (inquit) bonis semper adesse po-
 tentiam, malos cunctis uiribus esse desertos,
 agnoscas licebit: quorum quidem alterum

demonstratur ex altero. Nam cum bonum malumq; contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmās. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus, uoluntas scilicet ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etem uoluntate, ne aggreditur quidē quisq; quod non uult: at si potestas absit, uoluntas frustra fit. Quo fit, ut si quem uideas uelle adipisci, quod minime adipiscatur, huic obrinēdi quod uoluerit, defuisse ualētiam dubitare non possis. B. Perspicuum est inquam, nec ullo modo negari potest. P. Quē uero effecisse quod uoluerit uideas, num etiā potuisse dubitabis? B. Minime. P. Quod uero quisq; potest, in eo ualidus: qđ uero nō potest, in hoc imbecillis esse cēsendus est? B. Fateor inquam. P. Meministi igit (inquit) superioribus rationibus esse collectū, intentionē oēm uolūtatis humanæ, quæ diuersis studijs agit, ad beatitudinē festinare? B. Memini (inquam) id quoq; esse demonstratum. P. Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum, eoq; modo cum be

atitudo petitur, ab omnibus desiderari bonū?
B. Minime (inquam) recordor, quoniā id memorix fixum teneo. P. Omnes igitur homines boni pariter ac mali, indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur? B. Ita (inquā) consequens est. P. Sed certum est ad eptione boni, bonos fieri? B. Certum. P. Adipiscuntur igitur boni, quod appetunt? B. Sic uidetur. P. Mali uero si adipiscerentur quod appetunt bonū, mali esse non possent. B. Ita est. P. Cum igitur utriusque bonum petant, sed hi quidem adipiscantur, illi uero minime: non dubium est, bonos quidem potentes esse, qui uero mali sunt, imbecilles. B. Quisquis (inquam) dubitat, nec res naturam, nec consequentiam potest considerare rationū. P. Rursus, inquit, si duo sint, quibus idem secundum naturam propositum sit, eorumque unus naturali officio id ipsum agat, atque perficiat: alter uero naturale illud officium minime administrare queat: alio uero modo quam naturæ conuenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur impletum: quem nam horum ualentiorem esse decernis? B. Et si coniecto (inquam) quod uelis, planius tamen audire desidero. P. Ambulandi (inquit) motum secundum naturam esse hominibus num negabis? B. Minime inquam.

P. Eiusque rei pedum officium esse, naturale num dubitas? B. Ne hoc quidem inquam. P. Si quis igitur pedibus incedere ualens ambulat, aliusque cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens ambulare conetur: quis iure horum ualentior existimari potest? B. Contexe (inquam) cætera. nam quin naturalis officij potens, eo qui idem nequeat, ualentior sit, nullus ambigit. P. Sed summum bonum æque malis bonisque propositum, boni, quidem naturali officio uirtutum petunt: mali uero uariam per cupiditatem (quod adipiscendi boni naturale officium non est) id ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? B. Minime inquam: nam etiam quod est consequens, patet. Ex his enim quæ concesserim, bonos quidem potentes, malos uero esse necesse est imbecilles. P. Recte (inquit) præcurris, idque (uti medici sperare solent) indicium est, erectæ iam resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promptissimum esse conspicio, crebras coaceruabo rationes. Vide enim quanta uitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem peruenire queunt, ad quod eos naturalis ducit ac pene compellit intentio. Et quid? si hoc tam magno ac penè inuicto præeuntis na-

turæ deserunt auxilio? Considera uero quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim leuia aut ludicra præmia petunt, quæ consequi atque obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam uerticemque deficiunt, nec in eo miseris contingit effectus, quod solum dies noctesque moliuntur. In qua re bonorum uires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque peruenire potuisset, quo nihil ulterius peruium iaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censes: ita eum, qui expetendo finem (quo nihil ultra est) apprehendit, potētissimū necesse est iudices. Ex quo fit (quod huic obiacet) ut ipse scelesti uiribus omnibus uideantur esse deserti. Cur enim relicta uirtute uitia sectantur? inscitiane bonorum? sed quid eneruat ius ignorantiae cæcitate? An sectanda nouerunt? sed transuersos eos libido præcipitat. sic quoque intemperantia fragiles sunt, qui oblectari uitio nequeunt. An scientes uolentesque bonum deserunt, ad uitia deflectuntur? Sed hoc modo non solum potentes esse, sed omnino esse desinunt. Nam qui communē omnium quæ sunt, finē relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidē cuiuspiam misere forte uideat, ut malos qui plures hominum sunt, eosdē non esse dica-

mus: sed ita sese res habet. Nam q̄ mali sunt, eos malos esse nō abnuo, sed eosdem esse pure atq; simpliciter nego. Nam uti cadauer hominē mortuum dixeris, simpliciter uero hominem appellare non possis: ita uitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolute nequeam confiteri. Est enim quod ordinē retinet. seruatq; naturam. Quod uero ab hac deficit, esse etiam quod in sui natura situm est, derelinqt. Sed possunt (inquies) mali: ne ego quidem negauerim: sed hæc quidem eorum potentia non à uiribus, sed ab imbecillitate descēdit. Possunt enim mala, quæ minime ualere, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos euidentius nihil posse demonstrat. Nam si (uti paulo ante collegimus) malum nihil est, cum mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. B. Per spicuum est. P. Atq; ut intelligas, quænam sit huius potentię uis, summo bono nihil potentius esse, paulo ante definiuimus. B. Ita est inq̄. P. Sed idem (inquit) facere malum nequit. B. Minime. P. Est igitur, inq̄t aliquis, qui omnia posse homines putet? B. Nisi quis insaniat, nemo. P. Atqui ijdem possunt mala. B. Utinam quidem, inquam, non possent. P. Cum igitur bonorum tantummodo potens

possit omnia, non uero queant omnia potentes etiā malorū, eosdē q̄ mala possunt, minus posse manifestū est. Huc accedit, q̄ oēm potētīā in̄ expetēda numerandā, oīaq̄ expetēda referre ad bonū uelut ad quoddā naturę suę cacumē ostēdimus. Sed patrādi sceleris possibilitas referri ad bonum nō potest. Expetēda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatē nō esse potētīā. Ex quibus oībus bonorū quidem potentia, malorum uero minime dubitabilis apparet infirmitas. Verāq̄ illā Platonis esse sententiā, liquet, solos eos quod desiderant, facere posse sapientes, improbos uero exercere quidem quod libeat: quod uero desiderant, explere nō posse. faciunt em̄ quęlibet, dum per ea quibus delectantur, id bonum quod desiderāt se adepturos putant: sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non ueniunt.

Adfert rationes pulcherrimas firmissimasq̄ Philosophia, quibus arguit bonos & uirtute p̄ditos semper potentes esse: contra uero malos imbecilles. & omnibus uere potētīę uiribus destitutos. Nam c. b. m. q. c. f.] Tene Cicerone libro Tusculanarum quęstionum quinto, Contrariorum contraria sunt consequentia. Uerams̄ illam Platonis] Hęc sententia est apud Platonē in Sorgia. ubi Socrates ad Polum hęc ait: Affero equidem o Pote tam rhetores, q̄ tyrannos minūam in ciuitatibus habere potentiam, quemadmodum paulo ante dicebam. Nilil enim (ut ita dixerim) facere ex his quę uo-

unt, facere tamē, quod sibi opinātibus optimū videat,

¶ Metrum .II. libri quarti.

Q Vos uides federe celfo
Solij culmine reges,

Purpura claros nitente,

Septos tristibus armis,

Ore toruo comminantes,

Rabie cordis anhelos,

Detrahat si quis superbis

Vani tegmina cultus,

Iam uidebit intus arctas

Dominos ferre catenas.

Hinc enim libido uersat

Auidis corda uenenis,

Hinc flagellat ira mentem

Fluctus turbida tollens,

Mœror aut captos fatigat,

Aut spes lubrica torquet.

Ergo cum caput tot unum

Cernas ferre tyrannos,

Non facit, quod optat ipse

Dominis pressus iniquis.

*Carmen est dicolon, distrophon, altero versu constans
Alcmanio trochaico dimetro acatalecto, altero phere-
cratio Docet tyrannos, tamen si vulgo videatur iudicen-
turg. minime tamen potentes esse: cum grauissima cupi-
ditatum suarum: iugiter opprimantur seruitute. Dioge-
nes cynicus recte seruos quidem dominis, malos aut cupi-
ditatibus seruire dixit. Teste Johanne euang. Omnis qui fa-
cit peccatum, seruus est peccati. Diuus August. lib. de ciui-*

tate dei quarto, capite tertio: Malorum vero regnū magis regnantibus nocet, qui suos animos vastant scelerū maiore licentia. Et non multo post subdit: Proinde bonus, etiam si seruiat, liber est: malus autem, etiam si regnet, seruus est. Nec vnius hominis, sed quod est grauius tot dominorum, quot vitiorum. Septos] circumdatos, constipatos. Tristibus] tristitiam inferētibus. Toruo] terrifico. Rabie] feritate. Intus] in eorum conscientia. Hinc ex vna parte. Versat] exagitat. Auidis venenis] illecebrosis affectionibus. Hinc] ex alia parte. Flagellat] verberat, cōcutit. Ordo est, Ira turbida tollens fluctus, flagellat mentem. Fluctus] motus et animi estus. Turbida] turbulenta. Tollēs] suscitās. Captos] vi tristitię victos. Lubrica] instabilis, inconstās, metui cedens. Ergo] Ordo est, Ergo ipse pressus iniquis dominis, non facit quod optat, cum cernas vnum ferre tot tyrannos. Vnum ca.] vnum flagitiosum hominem. Tot tyrannos] tot vitia ei dominantia. Ferre] pati. Non facit quod optat] non efficit quod vult, eoq; nec liber, nec potens esse conuincitur.

Prosa III. libri quarti.

Videsne igitur quanto in cœno probra uoluantur, qua probitas luce resplendet? In quo perspicuum est, nunq̄ bonis præmia, nunq̄ sua sceleribus deesse supplicia. Rerum enim quæ geruntur, illud propter quod unaquæq; res geritur, eiusdem rei præmium esse non iniuria uideri potest: uti currenti in stadio, propter quā currit, iacet præmiū corona. Sed beatitudinē esse id ipsum bonū, ppter quod oīa gerunt, ostēdimus. Est igit̄ humanis actibus ipsum bonū, ueluti præmiū cōmune ppositū. Atqui hoc à bonis nō pōt separari.

Nec enim bonus ultra iure uocabitur, q̄ careat bono: quare probos mores sua præmia non relinquunt. Quantumlibet igitur sæuiant mali, sapienti tamen corona non decidet, nō arefcet. Nec enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc uel alius quispiam, uel ipse etiam qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuiq; probitas cōfert, tum suo præmio carebit, cum probus esse deserit. Postremo cum omne præmium idcirco appetatur, quoniam bonū esse creditur, quis boni compotem, præmij iudicet expertem? At cuius præmij? omnium pulcherrimi maximiq;. Memento enim illius corollarij, quod paulo ante præcipuum dedi, ac sic collige: Cum ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso q̄ boni sunt, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse conuenit. Est igitur præmium bonorum, q̄d nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fufcet improbitas, deos fieri. Quæ cū ita sint, de malorum quoq; inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cum bonū malūq;, item pœna atq; præmium aduersa fronte dissideant, quæ in boni præmio uidemus accidere, eadem necesse est in mali pœna contraria

parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium, ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Iam uero quisquis afficitur pœna, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi æstimare uelint, possunt ne sibi supplicij expertes uideri, quos omnium maiorum extrema nequitia nō afficit modo, uerum etiam uehementer inficit? Vide autē ex diuersa parte bonorum, quæ improbos pœna comitet. Omne namque quod fit, unum esse, ipsumque unum, bonum esse paulo ante didicisti. Cui consequens est, ut omne quod fit, id etiam bonū esse uideatur. Hoc igitur modo quicquid à bono deficit, esse desistit: quo fit, ut mali desistant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis relicta species ostendat. Quare uersi in malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cum ultra homines quenque prouehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humana conditione deiecit, infra hominis meritum detruat improbitas. Euenit igitur, ut quæ transformatū uitij uideas, hominem æstimare nō possis. Auaritia feruet alienarū opum uiolentus erector? similem lupo dixeris. Ferox atque inquietus linguā litigij exercet? cani cōparabis. Insuper diator occultus surripuisse fraudibus gaudet?

uulpeculis exequet. Iræ intemperans fremit? le
onis animū gestare credat. Pavidus ac fugax
non metuenda formidat? cerui similis habea
tur. Segnis aut stupidus torpet? asinum uiuit.
Leuis ac inconstans stud. a pmutat? nil ab laui
bus differt. Fœdis immundisq; libidinibus
immergitur? sordidæ suis uoluptate deti
netur. Ita fit, ut qui probitate deserta ho
mo esse desierit, cum in diuinam conditio
nem transire non possit, uertatur in beluam.

Bene et dilucide differit, nunq̄ bonis præmia, nunq̄ sua
sceleribus deesse supplicia: docetq; virtutū splendore mor
tales eo p̄statiue puenire, ut ab improbis nihil neq; detri
ment. neq; offuscationis pati queant, et (quod longe plus
est) deos euadere. Contra uero scelerum infectioe a deo
ab humanę nature dignitate degenerare, ut in bestias
transformentur. In stadio] in curriculo. Stadiū Gre
ce σταδιον seu στάδι. Latine curriculum. Locus est in
quo equi hominesue currunt, et certant athlete, dictum
hoc est, a statione. quod Hercules eo Stadium.
spatio vno spiritu confecto constitisset. Stadium conti
net octauam mille passuum partem. Diuus Hieronymus
Stadium est hæc uita mortalibus. Hic contendimus,
ut alibi coronemur. Diuus Ambrosius: libro offici
orum. i. cap. decimosexto: Quid alibi poscis, quod alibi
debet? Quid prepopere coronam exigis, anteq; vincas?
Quid detergere puluerē, quid requiescere cupis? Quid
epulari gestis, anteq; stadium soluatur? Adhuc popul
spectat. adhuc athlete in stemmate sunt. et tu iam ocium
petis? Sed forte dicas, cur impij letantur? cur luxurian
tur? cur etiam mecum non ipsi laborant? quoniam qui nō
subscriperint ad coronam, non tenentur ad laborem cer
tamini. Qui in stadium non descenderint, non se per
fundunt oleo non oblinunt puluere. Quos manet glo
ria, expectet iniuria. unguentati spectare solent, non de
certare, no solēt est? puluerē, ibresq; ppeti. Dicāt ergo

et ipsi athletę Venite, nobiscum laborate. Sed respōde-
 bunt spectatores. Nos hic interim de nobis iudicam⁹.
 vos autē sine nobis corone (si viceritis) gloriā vendica-
 bitis. Isti igitur qui in delicijs, qui in luxuria, rapinis,
 quęstibus, honoribus studia posuerunt sua, spectatores
 magis sunt q̄ p̄liatores. Habent lucrum laboris, fru-
 ctum virtutis non habēt. frouent ocii astutia, z impro-
 bitate aggerant diuitiarum aceruos, sed exoluent (serā
 licet) nequitie sue poenā. Neq; enim bonus vltra iure
 v q c b.] Sententia est Socratis Platonici in Gorgia,
 quia bonum (inq̄t) est, quo p̄sente boni sumus. Proxius
 boni vero sumus z nos, z quęcunq; alia bona sunt, ob
 virtutem quandam quę adsit. Socraticę Platoniceq;
 sententię M. Tullius subscribit libro tuscularū quęsti-
 onum quinto his verbis: Omnes bonos semper beatos
 volum⁹ esse. Quos dicam bonos, perspicuū est. Om̄ibus
 enim virtutibus instructos z ornatos: tum viros bonos
 dicimus. Videamus qui dicēdi sunt beati. Equidem hos
 existimo, q̄ sunt in bonis, nullo adiuncto malo. Nec vlla
 alia huic verbo (cum beatum dicim⁹) subiecta notio est,
 nisi secretis malis omnibus, cumulata bonorū cōplexio.
 Hactenus Cicero. At Laurentius Valla vir alioqui do-
 ctissimus, z acris tum ingenij, tum iudiciū, libro de vero
 falsoq; bono tertio, nimia cauillandi libidine percitus, ni-
 mus q̄ insipienter in Boethium nostrum fertur, vbi con-
 tendit eum in boni vocabulo errasse, quod tum virtutē
 tum felicitatem significet, perperamq; ita collegisse.
 Quicunq; est bonus, is habet bonum. Verum (quod bo-
 na venia dictum sit) Valla ipse pudendo errore labit,
 cum Boethium insectans, scribit virtutem ac vitium
 actiones esse, felicitatem vero atq; infelicitatem qualita-
 tes, res etiam effectu ipso inter se longissime distantes.
 Non enim (vt ille somniat) virtus z vitium actiōes sunt,
 sed qualitates z (quod plus est in eodem qualitatis ḡne
 cum felicitate z infelicitate, in eo scilicet, quod Aristote-
 li habitus z dispositio vocat̄. Sed ne quis erret, animad-
 uertendum est duplicem esse felicitatem alteram q̄dem
 inchoatam, quam dei gratia homo in hac vita virtutum
 studiis consequitur, z hanc dicimus esse in prima specie
 qualitatis: alteram vero perfectam z omnibus numeris
 absolutam, cuius nemo ante mortem compos fit, quę et
 cum summo bono deoq; eiusdem est substantię, vt supra

Bonus.

Beatus.

In Lauren-
tium VallāFelicitas
duplex.

probatum est: eamq; ob infinitatem sub nullo predicamē
to collocandam censem⁹. Proinde recte dixit Boerhius
non bonum ultra iure vocari, q̄ careat bono, hoc est, qui-
cunq; bonus est, eum habere bonum, siue virtutem, siue
malis felicitatem accipere, non perfectam quidem illā,
sed inchoatam que non differt a virtute. sed ei est eadē:
quod & propheta testificans: Beatus vir, inquit, cui non
imputauit dominus peccatum, nec est in spiritu eius do-
lus. Et beatus Ambrosius lib. de officiis secūdo: Certū
est solum & summum bonum esse virtutem, eamq; abun-
dare solam ad vitę fructum beatę, nec externis aut cor-
poris bonis, sed virtute sola vitam præstari beatam per
quam vita eterna acquiritur. Et subdit idem eodem
in libro: In quo vna virtus est, concurrunt cętere.
Quod ideo apposui, ne quis forsā stultus & impius opi-
netur virtuti vitia, que miseros homines reddunt, cohe-
rere. Socrates apud Platonem: Quamobrem omnino
necessarium est, inq̄t, o Callicles, temperatum virum, cū
(vt diximus) iustus et fortis sit & pius, esse perfecte bo-
nū. Bonum vero bene honesteq; agere, quicquid agat.
Eum autem qui bene agit, felicē esse atq; beatū. Impro-
bum vero ac male agentem, esse miserum. Quare pro-
bos m. s. pr. n. r.] Diuus Ambrosius officiorum libro pri-
mo: Ergo impius ipse sibi poena est, iust⁹ aut ipse sibi gra-
tia. Et vtriusq; aut bonorum aut malorum operum mer-
ces ex seipso soluitur. Silius Italicus libro. xii.

Ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima merces.

Euenit igitur] Ioannes Franciscus Picus in commen-
tariis secundi hymni heroici: Dicuntur in ea homines
bruta conuerti, quorum affectus nimia voluntatis pro-
pensione, vsq; rationis posthabito, consequuntur. Sic
in leonem iracundus, in vulpem astutus, in suem vene-
reus conuerti dicitur. Hinc apud Pythagoreos & Plato-
nicos hominum transformatiōes in bruta, quas lepide
quoq; Severinus adnotās subindicauit. Antonius Co-
drus sermōe primo: Sicut, anima rationalis & proba for-
mam præstat homini, & illum diuinitat; participem facit:
sic irrationalis & improba pēcori formam tribuit, & homi-
nem a recto discedentē transformat in beluā. Corp⁹ ergo
(vt vobis ostēdo) nō facit hominem, sed aīa. Unde recte pla-
to (vt reor) dicere solebat, *ὅτι καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ δὲ ὁρώμενον,*

id est non est homo id, quod videt Quare vos Codrum
 non videtis, sed faciem, sed manus et membra Codri.
 Ergo alienarum opum violentus ereptor, lupum se fecit,
 Qui insidiator est et fraudulentus, astutam vapido por-
 tat sub pectore vulpem. Qui libidinosus est, et spurcis vo-
 luptatibus immerfus, in hircum se vel in suem transfor-
 mauit. Qui linguam hunc et illum mordendo exercet, ca-
 nis est. Ita et in alias beluas hominem mutari dicimus,
 cum deserta ratione irrationalem sumit appetitum.

Metrum, III. libri, III.

VEla Neritii ducis
 Et uagas pelago rates
 Eurus appulit insulæ,
 Pulchra qua residens dea,
 Solis edita semine,
 Miscet hospitibus nouis
 Tacta carmine pocula.
 Quos ut in uarios modos
 Vertit herbipotens manus,
 Hunc apri facies tegit,
 Ille marmaricus leo
 Dente crescit & unguibus,
 Hic lupis superadditus
 Flere dum parat, ululat.
 Ille (tigris ut Indica)
 Tecta mitis obambulat.
 Sed licet uariis malis
 Numen arcadis alitis
 Obsitum miserans ducem
 Peste soluerit hospitis,

Iam tamen mala remiges
 Ore pocula traxerant,
 Iam sues cerealia
 Glande pabula uerterant.
 Et nihil manet integrum,
 Voce, corpore, perditis.
 Sola mens stabilis superest,
 Monstra quæ patitur, gemit.
 O leuem nimium manum,
 Nec potentia gramina,
 Membra quæ ualeant licet,
 Corda uertere non ualent.
 Intus est hominum uigor
 Arce conditus abdita.
 Hæc uenena potentius
 Retrahunt hominem sibi
 Dira, quæ penitus meant
 Nec nocentia corpori
 Mentis uulnere sæuiunt.

¶ Carmen est Glyconiū, simile sexto primi voluminis,
 verū in hoc fere primus pes trocheus est, ultimo tantum
 ſu excepto, ubi ſpondeus primam regionem tenet: quæ ſi quæ
 ita legerit, Mentis hylcere ſeuſit, ubiq; primæ regionis
 trocheum dederit, at ea communis eſt ſpondeo, tro-
 cheo, & iambo. vt & ſupra docuim⁹, & facile nobis aſtipula-
 bit, quicūq; diligenter Catullū, Horatiū, Senecā tragicū,
 Terentianū, & ex recētiorib⁹ Marullū legerit. At autē
 ſphia, multo peſtilētiora eſſe animi vitia Circes magi-
 cis incantationibus & ueneficiis, quæ corporibus tantū, Neritus,
 non etiam mentibus nocuiſſe tradunt. Uitia uero teterrimam
 animis punitiōem inferunt. Neritū ducis] Ulyſſis.
 Nerit⁹ (vt lib. x. docet Strabo) mōs ē frōdoſus in inſula

Ithaca, quam tenuit Ulysses, qui dicitur inde dux Neritus Ouidius:

Neritus,

Pro duce Neritio docti mala nostra poetæ

Scribite, Neritio nam mala plura tulli,

Circe,

Delago] mari, per mare. Rates] naues Qua] in qua insula. Dea] Circe. Hęc (vt Homer^o scribit) filia fuit solis ex Perie oceanii filia, soror Oete Colchorum regis, magicę sapientię peritissima. Habitauit autem in Aęa insula editiori in loco, quem circum errabant et vrsi et leones, quos illa veneficiis cibo et potui immistis ex hominibus feras fecerat, tamen in homines non sequebantur, sed veluti canes adlabantur. Illa socios Ulyssis vertit in porcos, præter Eurylochum, qui fraudem in edificio esse suspicatus, non intrauit. Legatur Homerus libro odysseę. x. Vergilius Aeneidos. vii. Ouidius. xiii. metamorp. Diodorus vero Siculus libro quinto. Solis e. f.] vel filia solis, vt ait Homerus, cui Maro subscribit:

Diuę inaccessos vbi solis filia lucos

Astiduo resonat cantu,

et Ouidius:

Venerat in sylvas & filia solis easdem.

vel (vt Diodoro placet) ex patre Solis neptis, ex matre Hecate proneptis eius. Carmine] incantatioe. Uerg.

Carmen.

Carminibus Circe socios mutauit Ulyssi.

Quos] hospites. Ut] postq̃. In varios mo] in diuersas beluaru formas. Vertit] mutauit. Herbitotēs] herbis potens, Marmaricus] ab Africę regione, vbi plurimi sunt leones. Dente crescit et vnguibus.] maiores sibi et dentes et vngues transformatus in leonem accepit. Superadditus] perperam legunt indocti, nu per additus. Ululat] prima extēta positum, quam Maro contraxit:

Ac formę magnorum vlulare leonum.

Tigris.

Tigris indica] Sic Iuuenalis satyra xv.

Indica tigris agit rabida cum tigride pacem.

Pomponius Mela libro tertio. Syluę alia quoq̃ dira animalia, verum et tigres ferunt utiq̃ Hyrcanię seuum ferarum genus, et vsq̃ eo pernix, vt illis longe quos pro gressum equitem consequi, nec tantum semel, sed aliquoties etiam cursu vade cœperit, subinde repperito, solitu

ē facile sit. Causa ex eo est, quod vbi ille interceptos earum catulos citus cœpit auertere, & rabiem appropinquans frustraturus, astu vnum de pluribus omittit, hęc proiectum accipiūt, & ad cubilia sua referūt, rursumq; & sępius remeant, atq; idem efficiunt, donec ad frequentiora, q̄ adire audeāt, profugus raptor euadat. Tigris (vt diuus Ambrosius libro hexameron sexto refert) vbi vacuum raptę sobolę cubile reperit, ilico vestigijs raptoris insistit. At ille q̄uis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate posse p̄uerti, nec euadendi vllum suppetere sibi posse subsidium, technā huiusmodi fraude molitur: vbi se contiguum viderit, spherā de vitro proicit. At illa imagine sui ludit, & sobolem putat, reuocat impetum, colligere foetum desiderans. Rursus mani specie retenta, totis se ad comprehendendum equitem viribus fundit, et iracundię stimulo velocior, fugienti iammet, ille iterum spherę obiectu sequentem retardat. Nec tamē sedulitatē matris memoria fraudis excludit. Cassam versat imaginem, & quasi lactatura foetus residet. Sic pietatis suę studio decepta, & vindictam amittit & prole. *Virg.* nemini vim inferens. Sic ex Homeri sententiis Ouidius:

Mille lupi, mistiq; lupis vrsiq; lexq;

Occursu fecere metum, sed nulla timenda,

Nulla' que erat nostro iactura in corpore vulnus,

Quin etiam blandas mouere per aera caudas,

Nostra' que adulantes comitant uestigia.

Licet] q̄uis. Numen.] potentia. Arcadis alitis.] Mercurii in Arcadię monte Cyllene geniti, qui fingitur a poetis alatus. Ducem] Ulysses. Soluerit] liberauerit. Peste] pernicie, in suam transformatiōe. Hospitis] Circes. Mercurii enim tum consilio, tum beneficio (vt refert Homerus Ulysses ne in beluam transformaretur, seruatus est. Unde Ouidius Homerum imitatus,

Pacifer huic dederat florem Cyllenus album,

Moly uocant superi, nigra radice tenetur

Tutus eo, monitis' que simul caelestibus intrat.

522 Boethij de consolatione phi

Ille domum Circes

Remiges] Ulyssis socij. Mala] noxia, venefica, pniciosa. Traxerant] biberant. Cerealia pabula] panes. Slande] porcorum pabulo. Uerterant] mutauerant. Uoce] loquela. Corpore] deest et. Mihi] subaudi ppter mentem. Super] in super. Monstra] transformaciones. Vergilius:

Que ne monstra pij paterentur talia manes.

Leuem] parum efficacem. Manu] potentia. Licet] quis. Corda] animos. Hec venena] vitia. Potentius] efficacius q̄ Circes venena. Sibi] ei ipsi. Acyrologia est metri gratis. Dira] pestifera. Penitus] intra animu. Mentis vulnere.] quod profecto maxime ledit hominem. Diuus Ambrosius libro epistolaru quin to: Nullus enim maior est dolor, q̄ is q̄ peccati mucrone vulnerat conscientiam: neq̄ vllum grauius est onus, q̄ peccatorum sarcina et pondus flagitioru. Deprimit animam, curuat vsq̄ ad terram, ne se erigere possit. Grauius filii, grauius nimis delictorum pondera. Idē libro de officijs primo: Uides conuiuium peccatoris, interroga conscientiam eius, Nonne grauius omnibus foetet sepulchris? Intueris letitiam ei⁹, et salubritatem miraris corporis, filiorum atq̄ opum abundantiam. Introspecte huc cera, et viuacis atq̄ eius, cordisq̄ mœstitudinē. Rufus officioru tertio: Que enim poena grauior, q̄ interioris vulnus conscientie? Lodouicus Bigus:

Breui damnosa uoluptas

Nequitia transit, sed uulnerat ossa, medullas,
Mentem, animum'que simul. Idem:
Fallimur heu miseri, non est extrinsecus ullum
Flagitium: in medio pectore regna tenet.
Vulnus hiat letale, tamen medicina paratur
Nulla, nec à nobis curritur ad medicum,
Illa si doleant, terras peragramus & æquor,
Curam animi nullus deficientis habet.

Nos quoq̄ olim iuuenes admodum, in elegijs morali-
bus sic lusimus super re minime ludicra:

Splendida magnifici cernis conuiuia regis,

Astantes pueros, aurea uasa uides.

Illius mentem si forte uidere liceret,

Hulcera perspiceres sordid iora luto;

Innumeras pestes, & plurima monstra uideres,

Inferno longe plus fugienda cane.

Prosa quarta libri quarti.

Tum ego: Fateor inquā, nec iniuria dici
 uideo uitiosos, tametsi humani corpo-
 ris speciē seruent, in beluas tñ animorū qua-
 litate mutari. Sed quorum atrox scelerataq;
 mens bonorum perniciē sœuit, id ipsum eis li-
 cere noluisse. P. Nec licet, inquit, uti conue-
 nienti monstrabitur loco: sed tamen si idipm
 quod eis licere creditur, auferatur, magna ex
 parte sceleratorum hominum pœna releue-
 tur. Etenim quod incredibile cuiquam forte
 uideatur, infeliciores esse necesse est malos cū
 cupita perfecerint, quā si ea quę cupiunt,
 implere non possint. Nam si miserum est uo-
 luisse praua, potuisse miserius est, sine quo uo-
 luntatis miseræ langueret effectus. Itaq; cum
 sua singulis miseria sit, triplicifortunio ne-
 cesse est urgeantur, quos uideas scelus uelle
 & posse & perficere. B. Accedo inquā, sed
 uti hoc infortunio cito careant, patrandi sce-
 leris possibilitate deserti, uehementer exo-
 pro. P. Carebūt (inqt) ocyus, quā uel tu for-
 sitan uelis, uel illi sese existimēt eē carituros.

Neq; em̄ est aliquid in tam breuibus uitæ me-
 ris ita serum, quod expectare longū immor-
 talis præsertim animus puet. Quorum ma-
 gna spes & excelsa facinorum machina, re-
 pentino atq; insperato sæpe sine destituitur.
 Quod quidem illis miseræ modum statuit.
 Nam si nequitia miseros facit, miserior sit ne-
 cesse est diuturnior neq;. Quos infelicissimos
 esse iudicarem, si non eorum malitiam saltē
 mors extrema finiret. Etenim si de prauitatis
 infortunio uera conclusimus, infinitā liquet
 esse miseriam, quam esse constat æternam. B.
 Tum ego, mira quidem (inquam) & concessu
 difficilis illatio: sed his eam, quæ prius concel-
 sa sunt, nimium conuenire cognosco. P. Re-
 cte (inquit) existimas: sed qui conclusioni acci-
 dere durum putat, æquum est uel falsum ali-
 quid præcessisse demonstrat, uel collationem
 propositionum non esse efficacem necessarię
 conclusionis ostēdat. Alioquin concessis præ-
 cedentibus, nihil prorsus est, quod de illatiōe
 causetur. Nam hoc quoq; quod dicam, non
 minus mirū uideat, sed ex his q̄ sumpta sunt,
 æque est necessarium. B. Quidnam inquit? P.
 Feliciores esse (inquit) improbos supplicia lu-
 entes, q̄ si eos nulla iustitiæ pœna coerceat.
 Neq; id nūc molior, q̄d cuius ueniat in mētē,

corrigi ultione prauos mores, & ad rectum
 ſupplicij terrore diduci, cæteris quoq; exem-
 plum eſſe culpanda fugiendi, Sed alio quodã
 mō infeliciores eſſe improbos arbitror impu-
 nitos, tametſi nulla ratio correptionis, nullus
 reſpectus habeatur exēpli. B. Et q̄s erit (inq̄)
 præter hos alius modus? P. Et illa, bonos (in-
 quit) eſſe felices, malos uero miſeros nōne cō-
 ceſſimus? B. Ita eſt inquã. P. Si igitur (inqt) mi-
 ſeriæ cuiuſpiam bonum aliquod addat, nōne
 felicior eſt eo, cuius pura ac ſolitaria ſine cui-
 uſpiam boni admixtione miſeria eſt? B. Sic
 uidetur inquã. P. Quid ſi eidem miſero, qui
 cunctis careat bonis, præter ea quibus miſer
 eſt, malum aliud fuerit annexum, nome mul-
 to infeliciores eo cenſendus eſt, cuius infortuni-
 um boni participatiōe releuatur? B. Quid ni
 inquã? P. Habent igitur improbi, cū puniun-
 tur, quidē boni aliquid annexū, pœnã ipſam
 ſcilicet, quæ ratione iuſtitie bona eſt: ijdemq;
 cum ſupplicio carēt, ineſt eis aliquid alterius
 mali ipſa impunitas, quã iniquitatis merito
 malum eſſe conſeſſus es. B. Negare non poſ-
 ſum. P. Multo igitur infeliciores improbi
 ſunt, iniuſta impunitate donati, quã iuſta
 ultione puniti. Sed puniri improbos iuſtum,
 impunitos uero elabi, iniquum eſſe manife-

stum est. B. Quis id neget? P. Sed ne illud quidem (ait) quisquam negabit, bonum esse omne, quod iustum est, contraque quod iustum est, malum liquet esse. B. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt. Sed queso (inquam) te, nulla ne animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquisset? P. Et magna quidem, inquit, quorum alia peccati acerbitate, alia uero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his differere consilium non est. Id uero haecenus egimus, ut quae indignissima tibi uidebatur malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, uideres nuncque improbitatis suae carere supplicijs. Licentiam, quam cito finiri precaberis, nec longam esse disceres: infelicioresque fore, si diuturnior: felicissimam uero, si esset aeterna. Post haec miseriores esse improbos iniusta impunitate dimissos, quam iusta ultione punitos. Cui sententiae consequens est, ut tum demum grauioribus supplicijs urgeantur, cum impuniti esse creduntur. B. Tum ego, cum tuas (inquam) rationes considero, nihil dici uerius puto. At si ad hominum reuertar iudicia, quos ille est, cui haec non credenda modo, sed saltem audienda uideantur? P. Ira est, inquit,

illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ ueritatis attollere: similesq; auibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat. Dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, uel licentiam, uel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem, quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si confirmaueris, nihil opus est iudice præmium deferente, tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad peiora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem, tu te ipse in deteriora detrusisti: ueluti si uicibus sordidam humum, cælumq; respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cerrendi ratione nunc cæno, nunc sideribus interesse uidearis. At uulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos beluis similes esse monstrauius? Quid si quis amisso penitus uisu, ipsum etiam se habuisse obliuisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num uidentes eadē cæcos putaremus? Nonne illud quidem acquiescent, quod æque ualidis rationum nititur firmamentis, infeliciores esse eos qui faciūt, q̄ qui patiant̄ iniuriā? B. Vellē (inq̄) has ipsas audire ratiōes. P. Oēm (inquit) improbum nū supplicio dignum ne
 & uij

gas? B. Minime inquam. P. Infelices uero esse qui sunt improbi, multipliciter liquet. B. Ita est inq̄. P. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse num dubitas? B. Conuenit inq̄. P. Si igitur cognitor (ait) resideres, cui supplicium inferendum putares, ei ne qui fecisset, an qui pertulisset iniuriam? B. Nec ambigo (inq̄) quin perpeffo satisfacerem dolore facientis. P. Miserior igitur tibi iniuriæ illator, q̄ acceptor esse uideretur. B. Consequitur inq̄. P. Hac igitur, alijsq̄ de causis ea radice nitentibus (q̄ turpitudine suapte natura miseros faciat) apparet, illatam cuilibet iniuriam, nō accipienis, sed inferētis esse miseriam. . Atqui nunc (ait) contra faciunt oratores. Pro his em̄ qui graue quid, acerbumq̄ perpeffi sunt, miserationem iudicum excitare conantur: cum magis admittentibus iustior miseratio debeat, q̄s non ab iratis, sed à propicijs potius, miserantibusq̄ accusatoribus ad iudicium, ueluti egros ad medicum duci oporteat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera uel tota frigeret: uel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum uerteretur. Ipsi quoq̄ improbi si eis aliquid rimula uirtutē relictā fas esset aspicere, uitiorūq̄ sordes pœnarū cruciatus se deposituros

viderent, compensatione adipiſcendæ probi-
tatis, nec hos cruciatus eſſe dicerent, deſenſo-
rumq; operam repudiarent, ac ſe totos accu-
ſatoribus iudicibusq; permitterent. Quo fit,
ut apud ſapientes nullus prorsus odio locus
relinquat. Nam bonos quis niſi ſtultiſſimus
oderit? malos uero odiſſe, ratione caret. Nā
ſicuti corporum languor, ita uitioſitas quidā
eſt quaſi morbus animorū. Cum ægros cor-
pore minime dignos odio, ſed potius miſera-
tione iudicemus, multo magis non inſequen-
di, ſed miſerandi ſunt, quorum mentes omni
languore atrocior urget improbitas.

Hæc proſa primum quidem fatetur Seuerinus uitioſos,
tameſi ſpeciem humani corporis retineāt, animorum ta-
men qualitate in beluas transformari. Verum id ſibi mi-
rabile cum primis, indignumq; videri ait, in tantam vili-
tatem abiectos in bonorum perniciem graſſari poſſe,
& male concupita perpetrare. Cui veriſſimis rationibus
occurrens Philoſophia duo diſſerit a vulgari quidē opi-
nionē longe aliena, nec tamē minus vera. Quorū alterū
eſt, multo miſeriores improbos fieri, quū libidini ſuę fe-
cerūt ſatis, q̄ cū perperā appetita erequi nequerint. Al-
terum vero, minus miſeros eſſe malos, facinororum ſuorū
pœnas expendētes: tameſi nulla correctionis ratio, nul-
lus exempli reſpectus habeatur, q̄ ſi eos impune ad tem-
pus elabentes nulla iuſtitie pœna coerceat. Conueni-
enti loco] in huius libri proſa ſexta. Multo igitur infe-
li.] Socrates apud Platonem in Gorgia: Secundum ve-
ro ſentētiā meam o Pole, qui iniuriatur, iniuſtus eſt,
omnino eſt ante alios miſer: miſerior autem, ſi iniuriarū
pœnas nunq̄ luat: minus vero miſer, ſi luat, ſuppliciiq;
iuſſum apud deos hominesq; reportet. Diuus Auguſti-
nus libro de ciuitate dei 12. capite 3. Et cum in pœnis eſt

330 Boethij de consolatione phi

natura vitiosa, excepto eo quod natura est, etiã hoc ibi bonum est, quod impunita non est. hoc enim est iustum, & omne iustum, proculdubio bonum.

¶ Metrum III. libri quarti.

Quid tantos iuuat excitare motus,
 Et propria fatum sollicitare manu?
 Si mortem petitis, propinquat ipsa
 Sponte sua, uolucres nec remorat equos.
 Quos serpens, leo, tigris, ursus, aper
 Dente petunt, ijdem se tamen ense petunt,
 An, distant quia dissidentq; mores,
 Iniustas acies, & fera bella mouent,
 Alternisq; uolunt perire telis?
 Non est iusta satis sæuitiæ ratio.
 Vis aptam meritis uicem referre?
 Dilige iure bonos, & miseresce malis.

Carmen est dicolon distrophon altero versu hendecasyllabo cõstans, altero elegiaco pentametro. Execratur eo Philosophia mores hominum efferatos, qui cum plurimis periculis sint obnoxii, nihilo secius inuicẽ bellis gerendis mortem properant, & mutua strage deserviunt: cõ boni iure sint diligendi, mali uero magis miserãdi, q̃ insequendi. Fatum] mortem. Ense] gladio. Legatur elegia Tibulli, cuius initium,

Quis fuit horrendos primus qui protulit enses?
 Miseresce] miserere. Miseresco deductũ est a misereo, quod apud ueteres fuit personale uerbum. Ennius libro annalium quinto:

Cogebant hosteis lachrymantes, ut misererent.

Prosa V. libri quarti.

Hinc ego, Video (inquam) quæ sit uel fe-
 licitas, uel miseria in ipsis probor; atq;
 improborum meritis constituta. Sed in hac
 ipsa fortuna populari, non nihil boni malive
 inesse perpendo. Neq; enim sapientium qui-
 spiam exul, inops, ignominiosusq; esse malit;
 potius quàm pollens opibus, honore ueren-
 dus, potentia ualidus, in sua permanēs urbe
 florere. Sic em̄ clarius testatiusq; sapiētiae tra-
 ctatur officium, cum in contingentes popu-
 los regentium quodā modo beatitudo transf-
 unditur, cum presertim carcer, lex, cæteraq;
 legalium tormenta pœnarum perniciosus po-
 tius ciuibus (propter quos etiam constituta
 sunt) debeatur. Cur hæc igitur uersa uice mu-
 tentur, scelerumq; supplicia bonos premant,
 præmia uirtutum mali rapiant, uehementer
 admiror, quæq; tam iniustæ cōfusionis ratio
 uideatur, ex te scire desidero. Minus etem̄ mi-
 rarer, si misceri omnia fortuitis casibus crede-
 rem. Nunc stuporem meū deus rector exag-
 gerat, qui cū sæpe bonis iucunda, malis aspe-
 ra, contraq; bonis dura tribuat, malis opta-
 ta concedat: nisi causa deprehēdatur, quid est
 q̄d à fortuitis casibus differre uideat? P. Nec
 mirum, inq̄t, si quid ordinis ignorata ratione

temerarium confusumq; credat. Sed tu quavis causam tantæ dispositionis ignores, tamè quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

Hactenus differuit malos omnes miseros esse, et animorum qualitate degenerare in beluas, bonos autem beatos, et deos euadere. Uerum his Severinus nondum offi ex parte consolatus, pristinæ suæ dignitatis memor, et exilium, acceptamq; contumeliam etiam num egre ferens (quanquam ante probatum est fortunæ bona non esse vera) neminem tamen vel sapientum viuere dicit, qui non fortunæ bona calamitatibus et suppliciis anteponat, que passim ab improbissimo quoq; virtute præditis infligi lamentatur, ut vincula, ut carceris squalores, ut verbera, que ex legum præscripto perniciosis constituta sunt. Et hi impune euadunt, infantes autem plectuntur. Cuius causam confusionis admirandus ex philosophia Boethius sciscitatur.

¶ Metrum quintum libri .III.

SI quis Arcturi sidera nescit
 Propinqua summo cardine labi,
 Cur legat tardus plaustra bootes,
 Mergatq; seras æquore flammæ,
 Cum nimis celeres explicet ortus,
 Legem stupebit ætheris alti.
 Palleant plenæ cornua lunæ,
 Infecta metis noctis opacæ,
 Quæq; fulgenti texerat ore
 Confusa Phœbe, detegat astra.
 Commouet gentes publicus error,
 Lassantq; crebris pulsibus æra.

Nemo miratur flamina cori
 Littus furenti tundere fluctu,
 Nec niuis duram frigore molem
 Feruente Phœbi soluiet æstu:
 Hic enim causas cernere promptum est,
 Illic latentes pectora turbant.
 Cuncta quæ rara prouehit ætas,
 Stupetq; subitis mobile uulgu.
 Cedat inscitix nubilus error,
 Cessent profecto mira uideri.

Exemplis colligit e causarum ignorantia admirationē
 oriri, quibus acceptis et penitus cognitis, hæc e medio tol-
 litur, succeditq; sciētia. Carmen dicolon est distrophon,
 tametsi Nicolaus Perottus uir alioqui doctissimus, pa-
 rum perpenſa uersuum ratione, tradiderit hoc carmē esse
 dactylicū, almaniu tetrametrum hypercatalectū, cuius
 modi est illud primi libri: Nicolai Pe-
rotti erra-
tum

Heu quàm præcipiti mersa profundo.

Ab eo nãq; differt hoc (quãtum ad primum uersum per-
 tinet) quod hic in prima regione semper trocheus, ibi nō
 trocheus, sed spondeus uel dactylus est. Primum igitur
 huius carminis uersus, mistus uidet ex sapphico et Alc-
 manio, constans primo trocheo, secundo spondeo uel da-
 ctulo, ac spondeo seu trocheo. Secundus autem uersus
 alcaicus est tetrameter, iambicus, constans pentemime-
 ri iambica, dactulo et spondeo, differens ab illo Horatii
 tantū postremo pede:

Vides ut Alta stet niue candidum,

nam illic dactylus est hic, spondeus tēporibus ei rfidens.
 Quid si dixerimus et secundū uersum cōpositū ex alcaico
 dimidiato, et dimidiato Almanio? Sed hæc nemini mi-
 randa videantur, si Severinus noster arti musice longe
 doctissimus, suo iure uersib⁹ nouis utatur, q̄ apud alios
 latinos poetas minime inueniant: cū eum cōstet tēporū
 proportionēs diligenter obseruasse, et ex arte musica mo-
 dulatos hos uersus sane q̄dulciter cecinisse. Cardine]

334 Boethij de consolatione phi

cardini. Antiptosis est. casus enim pro casu ponit. Sic Vergilius:

Et magno se corpore miscet.

Arctophylax
Bootes

pro corpori. Legat] pretereat. Bootes] arctophylax. Bootes oritur tertio idus februarias, vt docet Ouidius in fastis. Arctophylax autem interpretatur vili custos. Idem etiam appellatur bootes. Manlius:

A tergo nitet arctophylax, idemq; bootes.

Et Cicero de natura deorum Arati versum ita refert:

Arctophylax vulgo qui dicitur esse bootes:

Quod quasi temone adiuncta prae se quatit arcton.

Arcturus

Dicitur etiam arcturus, vt docet Lactantius grammaticus. Seruius tamen scribit arcturum proprie esse stellam in signo boote. cuius ortus et occasus tempestates gravissimas facit. Bootes autem non oritur. aut occidit, vt alia signa. Sed cum plastro proximus sit, quod vertitur circa cardine, in ipsa vertigine videtur occidere: et quum se eleuat, oriri. Huius manum sinistram (autore Higino) circulus arcticus includit, vt neq; occidere, neq; oriri videatur. Ipse enim positus ab arctico circulo ad aestivum definitur, inclinatus in longitudinem dextro pede, aestivo circulo nixus. Huius humeros et pectus a reliquo corpore diuidit circulus, qui per utrosq; polos transiens tangit arietem et chelas. Hic quidem cum tauro, geminis, et cancro, et leone occidit. Ideo sero occidere dicitur, quod magis erectus a pedibus peruenit ad terram. At exoritur citius, quam chelae videtur. Unde a poetis modo tardus, modo piger appellatur. Huius enim occasus quatuor signorum zodiaci tempus absumit, vt diximus. Palleant] deest] vel cur. Palleant] obscurentur deliquio. Infecta] obscurata. Metis] obiectu. Noctis opace] terre obscurantis. Deliquium enim lune fit ex interpositione terre inter solem et lunam. Quae] et que. Fulgenti] clara facie. Texerat] occuluerat, condiderat, offuscauerat. Natura enim fert, vt maius lumen offuscet minus. Confusa] defectione laboras. Detegat] splendere permittat. Lassant] crebris] era] Nam vt scribit Plinius libro secundo, capite duodecimo: Viri ingentes, inter quos fuit Stesichorus, et Pindarus, crediderunt lunam eclipsam, et quasi mortem pati ex cantationibus. vnde ne id luno] et] et] dissono crepitu succurrebant. Hinc de

Amosa muliere satyra sexta Iuuenalis:

Iam nemo tubas atq; æra fatiget;

Vna laboranti poterit succurrere lunæ.

Autore Plutarcho. Aganice Agetoris Thessali filia, qd pleniluniorum defectuum esset gnara, tēpusq; p̄nosceret. quo lunam ab ymbra terre intercipi cōtingeret, mentem mulierum exturbabat, illisq; se lunā deducere persuadebat. Cori] venti. Frementi] grauiter resonanti. Tundere] pcutere. Soluier] solui. liquefieri. Latentes] subaudiendum cause. Inscitię] ignorantie. Et animaduertendum in versus scansione per syneresim ex tetrasyllaba trisyllabam factam dictionē, ita vt i postero: sit consonans, vt apud Senecam tragicum in saphico:

Cuncta diuitias metuit q; casus.

¶ Prosa sexta libri quarti.

ITa est inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum causas euoluere, uelatasq; caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras. P. Tum illa paulisper arridēs, ad rem me omnium (inquit) questu maximam uocas, cui uix exhausti quicquam satis est. Talis namq; materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ (uelut hydræ capita) succrescant, nec ullus fuerit modus, nisi quis eas uiuacissimo mentis igne coerceat. In hac enim de prouidentia simplicitate, de fari serie, de repētinis casibus, de cognitione ac prædestinatione diuina, de arbitrii libertate q̄ri solet. Quæ quanti oneris sint, ipse perpēdis. Sed quoniā hæc quoq; te nosse,

quædam medicinæ tuæ portio est, quanq̄ angusto limite tēporis septi, tamen aliquid delibere conabimur. Quod si te musici carminis oblectamēta delectāt, hāc paulisper oportet differas uoluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. B. Ut libet inq̄. P. Tum uelut ab alio orsa principio, ita disseruit: Oīm generatio rerū, cunctusq̄ mutabiliū naturarū progressus, & quicquid aliquo mouetur modo, causas, ordinem, formas, ex diuinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce posita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus cum in ipsa diuinæ intelligentiæ puritate conspicitur, prouidentia nominatur: cum uero ad ea, quæ mouet atq̄ disponit refertur, fatum à ueteribus appellatum est. Quæ diuersa esse facile liquebit, si quis utriusq̄ uim mēte cōspexerit. Nā prouidentia est ipsa illa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Fatum uero inherens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis q̄q̄ necit ordinibus. Prouidentia nāq̄ cūcta pariter, q̄uis diuersa, q̄uis infinita, cōplectit. Fatū uero singula digerit in motū, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hæc tēporalis ordinis explicatio, in diuinę mentis adunata pro-

spectu, prouidentia fit: eadem uero adunatio
 digesta atq; explicata temporibus, fatum uo-
 cetur. Quæ licet diuersa sint, alterum tamen
 pendet ex altero. Ordo nanq; fatalis ex pro-
 uidentia simplicitate procedit. Sicut enim ar-
 tifex faciendæ rei formam mente percipiens,
 mouet operis effectū, & quod simpliciter præ-
 sentariq; prospexerat, per temporales ordi-
 nes ducit: ita deus prouidentia quidem singu-
 lariter stabiliterq; faciēda disponit, fato uero
 hæc ipsa, quæ disponit, multipliciter ac tēpo-
 raliter administrat. Siue igitur famulantibus
 quibusdam prouidentie diuinis spiritibus fatū
 exercetur, seu anima, seu tota seruiente natu-
 ra, seu cælestibus siderum motibus, seu ange-
 lica uirtute, seu dæmonum uaria solertia, seu
 aliquibus horum, seu oībus fatalis series te-
 xitur: illud certe manifestum est, immobilem
 simplicemq; gerendarum formam rerum esse
 prouidentiam: fatum uero eorum (quæ diui-
 na simplicitas gerenda esse disposuit) mobilē
 nexum atq; ordinē temporalem. Quo fit, ut
 omnia quæ fato subsunt, prouidentia quoq;
 subiecta sint, cui ipsū etiam subiacet fatum.
 Quædā uero quæ sub prouidentia locata sunt,
 fati seriem superāt. Ea uero sunt, quæ primæ
 propinqua diuinitati stabiliter fixa, fatalis or-

338 Boethij de consolatione phi

dinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbis
circa eundem cardinem sese uertentium qui
est intimus, ad simplicitatem medietatis acce-
dit, cæterorumq; extra locatorum ueluti car-
do quidam, circa quem uersentur, existit: ex-
timus uero maiorem ambitu rotatus, quãto
à puncti media indiuiduitate discedit, tanto
amplioribus spatijs explicatur: si quid uero
illi se medio connectat & societ, in simplicita-
tem cogitur, diffunditq; ac diffuere cessat. Si-
mili ratione, quod longius à prima mēte dis-
cedit, maioribus fati nexibus implicatur. Ac
tanto aliquid fato liberū est, quanto illū re-
cardinē uicinius petit. Quod si supernæ men-
tis hæserit firmitati motu carens, fati quoq;
supergredit̃ necessitatem. Igitur uti est ad in-
tellectū ratiocinatio, ad id quod est, id quod
gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctū
medium circulus: ita est fati series mobilis ad
prouidentię stabilem simplicitatem. Ea series
cælum ac sidera mouet, elementa in se inuicē
temperat, & alterna commutatione transfor-
mat. Eadem nascentia, occidentiaq; om̃ia per
similes fœtuum seminumq; renouat progres-
sus. Hæc actus etiã, fortunasq; hoīm indissol-
ubili causarum connexionē constringit: quæ
cum ab immobilis prouidentię proficiscan-

tur exordijs, ipsas quoq; immutabiles necesse est esse. Ita enim res optime geruntur, si manens in diuina mente simplicitas, indeclinabilem causarum ordinem promat: hic uero ordo res mutabiles, & alioquin temere fluituras, propria incommutabilitate coerceat.

Quo fit, ut tametsi uobis hunc ordinem minime considerare ualentibus, confusa omnia perturbataq; uideantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigēs cuncta disponat. Nihil est em̄ quod mali causa ne ab ipsis quidem improbis fiat, quos (ut huberrime demōstratum est) bonum quærentes prauus error auertit, ne dū ordo de summi boni cardine proficiscens, à suo quenq; deflectat exordio. Quæ uero (inquies) potest ulla iniquior esse cōfusio, quàm ut bonis tum aduersa tum prospera, malis etiam tum oprata tum odiosa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoq; (uti existimant) esse necesse sit? Atqui in hoc hominum iudicia depugnant, & quos alij præmio, alij supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis possit bonos malosve discernere. Num igitur poterit intueri illā intimam temperiem (uelut in corporibus dici solet) aīorū?

Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis uero amara cōueniant: cur ægri etiam quidā lenibus, quidam uero acribus adiuuant. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius atq; ægritudinis modum temperamentumq; dignoscit, minime miratur. Quid uero animorū aliud salus uidetur esse, q̄ probitas? Quid ægritudo, q̄ uitia? Quis enim alius uel seruator bonorū uel malorum depulsor, q̄ rector ac medicator mentium deus? Qui cū ex alta prouidentia specula respexerit, quid unicuiq; cōueniat agnoscit, & quod conuenire nouit, accommodat. Hinc iam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cum à sciente geritur, quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca (quæ ualet ratio humana) de diuina profunditate p̄strin gam, de hoc quem tu iustissimum, & æqui seruantissimum putas, omnia scienti prouidentia diuersum uidetur. Et uicticem quidem causam dijs, uictam uero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quicquid citra spem uideas geri, rebus quidem rectus ordo est, opinioni uero tuæ peruersa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo diuinum iudicium pariter humanumq; consentiat: sed est animi uiribus in/

firmus, cui si quid eueniat aduersi, desinet co-
lere forsitan innocentiam, per quam non po-
tuit retinere fortunam. Parcit itaq; sapiēs dis-
pensatio ei, quem deteriore facere possit
aduersitas: ne cui non conuenit laborare, pa-
riatur. Est alius cunctis uirtutibus absolutus,
sanctusq; ac deo proximus, hūc cōtingi qui-
bullibet aduersis nefas prouidentia iudicat,
adeo ut ne corporeis quidem morbis agitari
sinat. Nam ut quidam me quoque excellen-
tior ait,

ὁνδρὸς ἰηροῦ σῶμα δύναμις δικοδομοῦσι.

Fit autem saepe uti bonis summa rerum re-
genda deferatur, ut exhuberans retundatur
improbitas. Alijs mixta quēdā pro animorū
cutilitate distribuit: Quosdam remordet, ne
longa felicitate luxurient: alios duris agitari
sinit, ut uirtutes animi patiētiæ usu atq; exer-
citatione confirmet. Alij plus æquo metu-
unt, quod ferre possunt: alij plus æquo despi-
ciunt, quod ferre non possunt. Hos in experi-
mentum sui tristibus ducit. Nonnulli uene-
randum seculi nomen, gloriosæ precio mor-
tis emerūt: quidam supplicijs inexpugnabi-
les exēplum cæteris prætulerunt, inuictā ma-
lis esse uirtutem. Quæ q̄ recte atq; dispositæ,
& ex eorū bono (quibus accidere uident) fiāt,

nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristitia, nunc optata proueniunt, ex eisdem ducitur causis: ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant: quorum quidem supplicia cum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos quibus inuehuntur, emendant. Laeta uero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hominum felicitate debeant iudicare, quam famulari sepe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod forsitan alicuius tam praecipuum atque importuna natura est, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: huius morbo prouidentia collatae pecuniae remedio medetur. Hic foedatam probris conscientiam spectans, & secum fortunam suam comparans, forsitan pertimescit, ne rei cuius iucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam praecipitauit indigne acta felicitas. Quibusdam permissum puniendi ius, ut exercitum bonis, & malis esset causa supplicium. Nam ut probis atque improbis nullum foedus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire. Quid nisi, cum a semetipsis discerpentibus conscientiam uitium quique dissentiant, faciantque saepe, quae

cum gesserint, non fuisse gerēda discernant.
 Ex quo sæpe summa illa prouidentia protu-
 lit insigne miraculum, ut malos mali bonos
 facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis
 quidam perpeti uidentur, noxiorum odio
 flagrantes, ad uirtutis frugem rediere: dum
 se eis dissimiles student esse, quos oderant.
 Sola est enim diuina uis, cui mala quoque bo-
 na sunt: cum eis competenter utendo, alicuius
 boni elicit effectum. Ordo enim quidam
 cuncta complectitur, ut quod ab assignata or-
 dinis ratione discesserit, hoc idem, licet in aliū
 tamen ordinem relabatur, ne quid in regno
 prouidentia liceat temeritati,

ἀργαλίον ὃ ἐμὲ ταῦτα θεῶν ὡς πάντ' ἀγορεύει.

Nec enim fas est homini cunctas diuini ope-
 ris machinas, uel ingenio comprehendere,
 uel explicare sermone. Hoc tantum prospe-
 xisse sufficiat, quod naturarum omnium
 proditor deus idem ad bonum dirigens cun-
 cta disponat: dum quæ ea quæ protulit, in sui si-
 militudine retinere festinat, malum omne
 de reipublicæ suæ terminis per fatalis serie
 necessitatis eliminat. Quo fit, ut quæ in ter-
 ris abundare creduntur: si disponentē prouidē-
 tiam spectes, nihil usquā mali esse perpēdas.

344 Boethij de consolatione phi-

Sed uideo iam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis expectare dulcedinē. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

Hac prosa Philosophia causas eorum reddit, quæ supra Boethius attigit, sibiq; supra modum miranda uideri dixit, nisi ratio deprehēdatur. At autem hæc omnia a diuine intelligentiæ prouidentia, seu fato progressus suos sorti-ri, & quid inter dei prouidentia, ac fatum intersit, docet. **Tui muneris]** officij tui. **Suoluere]** excutere. **Uelatas]** obductas. **Caligine]** tenebris ignorantie. **Quæso]** rogo. **Petit sibi causas explicari eorum,** quorum admiratione tenetur. **Exhausti]** exhaustionis. **Hydre]** Latine dicitur excetra, quam Simonides nonaginta capita habuisse canit, **Alceus** quinquaginta, ex quibus si quod amputaretur, duo renascebantur. Hanc Hercules adiutus ab Iolao superauit qui recisum continuo caput subiectis fismis inurebat Herculis iussu, ut est apud Hesiodum. De hac meminit Ouidiana Deianira:

Quæq; redundabat fœcundo vulnere serpens

Fertilis, & dampnis diues ab ipsa suis.

Seneca tragicus:

Quid sœua lernæ monstra numerosum malum,

Non igne demum vicit, & docuit mori?

Quidam scribunt hydram in lerna Argiuorum palude extitisse aquas euomentem, quæ vastabāt vicinas ciuitates, in qua vno meatu clauso, multi erūpebāt. Quod Hercules videns, loca ipsa exussit, & sic aquæ meatus clausit. Socrates in Euthydemo Platónico: Hercule quidem multo sum imbecillior, qui pugnare simul non valuit aduersus hydram sophisticam, cui propter sapiētiam pro vno sermonis capite amputato, multa repullulabant: ac etiam aduersus cancrum sophisticam quēdam ex mari

Hydra
Excetra

aduentantem, et nuper (vt arbitror) aduectum nauis, a quo cum Hercules ad sinistram angeretur, verbisq; acriter mordere, nepos sui Iolai auxilium implorant, qui summo opere illi succurrit. Mentis igne] intellectus vigore. In hac] materia. De pro. simpli.] Quinq; questiones recenset, easq; obscurissimas, et nunq; satis explicatas, ad propositam materiam pertinentes. Sed quoniam hec quoq;] Promittit philosophia se explicaturam rei petite causas. Septi] circudati tu et ego. Omnium generatio rerum] Acutissima pariter et iucundissima dissertatio de diuina prouidentia et fato. Stabilitate] constantia, immutabilitate. Sortitur] nanciscitur. Hec] diuina mens. In arce] summitate. Serendis] administrandis efficiendis. Statuit] prescribit. Puritate] simplicitate. Conspicitur] consideratur. Que] prouidentia et fatum. Nam prouidentia] Describit prius prouidentiam, deinde et fatum. Fatum vero inheres] Ex Chryssippi Stoici sententia, fatum est sempiterna quedam et indeclinabilis series rerum, et catena voluens semetipsa sese, et implicans per eternos consequentes ordines, ex quibus apta connexaq; est. De fato qui plura nosse cupit, legat M. Tullium, et Marcellium Ficinum platonicum, Landinum in sexto Aeneidos commentario, Sellium libro sexto, et Eusebium lib. 6. de preparatione euangelica. Prouidentia namq;] Ostendit, quid intersit inter prouidentiam et fatum. Que l. d. s. a. t. p. e. a.] Docet quo participant ea, que modo diuersa esse censebat. Quedam vero] Sit quedam tamen diuine prouidentie subiecta sint, fatalem tamen seriem superare. Nam vt orbium] pulcherrima orbium similitudine docet alia maioribus fati nexibus implicari, alia minoribus, nonnulla vero fatale supergredi necessitatem. Extimus] extremus orbis. Illi] puncto. Cogitur] constringitur. Tanto] subaudi, magis. Igitur vti] Graphica comparatio. Quomodo modum (inquit) ratiocinatio est ad intellectum, et id quod gignit, ad id quod est, et tempus ad eternitatem, et circulus ad punctum, medium, ita mobilis fati series est ad stabilem et immobilem prouidentie simplicitatem. Ea series] Quatenus fati vis se explicet ostendit. Indeclinabile] inuitabile. Fluturas] fluctuaturas. Quo fit] Pulcherrima conclusio, et philosophia sane q; digna. Que vero inquit] Occurrit tacite obiectioni, quam Boethius

Fatum;

verbis subicit & ostendit longe aliter deum atq; mortales iudicare, deiq; iudicia esse abyssum multam, & sensibus nostris cogitationibusq; inaccessam. Num] nunquid. Degunt] viuunt. Censuerint] existimauerint. Uti] quemadmodam Temperiem] temperatam constitutionem. Num enim dissimile] Pulcherrimā adfert comparisonem. Asciente] deo. Ignorantes] homines. Perstringam] colligam, & breuiter complectar. Aequi] equitatis, imitatione Maronis. Lucanus] M. Annens Lucanus natione Hispanus, patria Cordubensis fuit. Scripsit opus de bello Cesaris & Pompeii, cui titulus Pharsalia, Saturnalia, Sylvarum libros decem Tragediam Medeam, quam non absoluit, de incendio urbis, de incendio Troie cū Priami calamitate, Orpheum, fabulas complures & epistolas. Ex libris Pharsalię tres primos emendauit cum vxore Argētaria, reliquos imperfectos, atq; inemendatos reliquit propter intempestiuum interitum a Nerone imperatum. Versus eius sunt in libro Pharsalię primo:

LUCANUS.

Nec quicq̄ iam ferre potest, Cesarve priorem,
Pompeiusve parem. quis iustus induat arma,
Scire nefas, magno se iudice quisq; tuetur.
Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.

M. Tullius in oratione pro Quinto Ligario: Causa tamē dubia, quod erat aliquid in vtraq; parte, quod probari posset. Nunc melior certe iudicanda est, quam etiā dii adiuerunt. Familiaris noster] Veri enim poetę de philosophię familia sunt. Unde ait Horatius:

Scribendi recte sapere est & principium & fons.

Citra spem] vterque spem & expectationem tuam. Sed sit aliquis] Ostendit varias & diuersas diuine dispensationis rationes. Quidā. in q. ex.] theologus gręcus, eorū philosophia prestantior. Nam quod aiunt indocti, excellentior me, id est. p. me. plane ridiculum est. Subiecit autē gręcum theologi, quę non dubito inter christianos prestantem fuisse, versum:

ἀνδρὸς ἰησοῦ σωμὰ δυνάμεις δικοδομοῦσι.

In quo animaduertendum, & in dictione ἰησοῦ producti ob liquidam sequentem, vt apud Homerū & Persium & prima syllaba legitur extenta, tamen quidam mutant

in ἡ, legentes ἱεροῦ. Latine sic sonat ad verbum facta in
 terpretatio. Viri sacri corpus virtutes edificauere, Ver-
 sus autem hunc in modum reddi potest:

Sacri hominis corpus virtutes ædificarunt.

Mista] partim prospera, partim diuersa. Ne id. f. lu.]

Nam vt ait Quidius,

Luxuriant animi rebus plerunq; secundis,

Nec facile est equa commoda mente pati.

Alios d. agitari f.] Baptista Mantuanus libro sylvarū
 secundo:

Rebus aduersis agitata virtus

Crescit, & robur cruciata longo

Sumit attritu, meliusq; terfo

Candicat ore,

Ocium clari fugiunt honores,

Nobiles ducit labor ad triumphos.

Sudor insignes iter ad coronas

Monstrat apertum.

Tristib⁹] aduersis. Probris] vitis. Exercitii] subau-
 di causa. Nam vt probis atq; improbis] Pulchre ais
 improbos nō solū a probis discordare, sed inter se quoq;
 nullā habere conueniētīā: at cū semetipsis discordare,
 vitis conscientiam discerpentibus.

ἀργαλιόρ σ' ἐμὲ ταῦτα θείῳ ὡς πάντ' ἀγορεύειν.

Græcus versus heroicus est (ni fallor) Homeri, qui ad
 verbum interpretatus sic sonat: Difficile autem est me
 sermone explicare, quemadmodum deus omnia regat,
 et suā prouidentia disponat. Versus latino sermone sic
 reddi potest:

Difficile est sic hæc me dicere cuncta deorum.

Proditor] productor, conditor. Haustu] Metaphora
 ab iter facientibus sumpta, qui haustu vini accepto refe-
 cti, pergunt itinere instituto.

Metrum sextum libri, III.

SIuis cælsi iura tonantis
 Pura solers cernere mente,

548 Boethij de consolatione phi-

Aspice summi culmina cæli.
Illic iusto fœdere rerum
Veterem seruant sidera pacem.
Non sol rutilo concitus igne,
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ summo uertice mundi
Flectit rapidos ursa meatus,
Nuncq; occiduo lota profundo,
Cætera cernens sidera mergi,
Cupit oceano tingere flammæ.
Semper uicibus temporis æquis
Vesper seras nunciat umbras,
Reuehitq; diem lucifer alnum.
Sic alternos reficit cursus
Alternus amor, sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Iungantq; fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraq; graues pondere sidant.
Hisdem causis uere repenti
Spirat florifer annus odores,
Aestas cererem feruida siccatur,
Remeat pomis grauis autumnus,
Hyemem defluus irrigat imber.

Philosophiæ Liber .III. 349

Hæc temperies alit ac profert
 Quicquid uitam spirat in orbe.
 Eadem rapiens condit, & aufert,
 Obitu mergens orta supremo.
 Sedet interea conditor altus
 Rerumq; regens flectit habenas,
 Rex & dominus, fons & origo,
 Lex & sapiens arbiter æqui,
 Et quæ motu concitat ire,
 Sistit retrahens, ac uaga firmat.
 Nam nisi rectos reuocans itus,
 Flexos iterum cogat in orbés,
 Quæ nunc stabilis continet ordo,
 Dissep̄ta suo fonte fatiscant.
 Hic est cunctis communis amor.
 Repetuntq; boni sine teneri.
 Quia non aliter durare queant,
 Nisi conuerso rursum amore
 Refluant causæ, quæ dedit esse.

Carmen hoc eiusdem generis est cum quinto primi voluminis. Probat eo Philosophia id, quod paulo ante dixit, omnia videlicet mala deũ oĩm principẽ extra reipublice sue terminos eliminare, & omnia in officio cõtinerẽ, ac res omnes alioqui temerariis motibus fluitaturas, optimo tẽperamento coercere. Reuide supra eandẽ propemodũ materiam in ultimo secundi voluminis carmine. Celsi] altissimi. Jura] potẽtiã. Tonantis] dei, Pura] perturbationibus vitis purgata. Solers.] Ingeniosus, p̄spicax, acuta cõtẽplatiõẽ vtẽs. Cernere] videre. Culmina] sublimes partes. Illic] in celo. Ueterem pacẽ] antiquam concordiam. Phœbes] lunę. Axem] curram, vehiculum. Summo vertice]

350 Boethij de consolatione phi-

apud polum septentrionalem, de quo poeta:

Hic uertex nobis semper sublimis, at illum

Sub pedibus styx atra uidet, manesq; profundi
 Rapidos meatus] veloces mor⁹. Urfa] grece $\alpha\pi\tau$
 Virginius scribit effigiem visę stellis figuratam, non occi-
 dere. Negant (inqt) Oceani vxorem id recipere, quum
 reliqua sidera eo perueniant in occasum, quod Tethys
 Junonis sit nutrix, cui Calisto succubuerat, vt pellex.
 Idem etiam docet Ouidius libro secundo metamorph.
 Ideo aut reuera non occidit, quia quum supra nos sit po-
 lus arctic⁹, semp a nobis videtur. Sic Maro:

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

Oceano tingere flammam] occidere. Astrigeris] ce-
 lestibus. Uicibus] per vices. Sidant] deorsum ver-
 gant, deprimantur. Iisdem causis] ex eadē mundi cō-
 cordia. Spirat] spirando emittit. Florifer] flores fe-
 rens. Annus] hic equaliter in quatuor diuiditur par-
 tes, iuxta illud poeticum:

Quatuor
 anni par-
 tes.

Temporibusq; par em diuersis quatuor annum.

Sunt autem ver, estas, autumnus, hyems. Utq; Macro-
 bius ait libro vii. ver deus omniū fabricator calidum fe-
 cit & humectū, sicca est estas & calida, autumnus siccus
 frigid⁹, hyems humida pariter & frigida est. Pomis]
 Ouidius libro de remedio amoris primo:

Poma dat autumnus, ormosa est messibus æstas,

Ver præbet flores, igne leuatur hyems.

Strauis] plenus, abundans. Destius] deorsum fluēs
 Hęc tempe.] moderatio et concordia. Vitam] spirat]
 viuit. Eadem] temperies. Condit] abscondit. Obi-
 tu] occasu, morte. Mergens] obruens. Conditor]
 creator. Requi] equitatis. Conclat] imperat. cogit-
 Tre] moueri. Sistet] stare iubet. Retrahens] ad se
 vocans. Uaga] mobilia. Firmat] stabilit. Itus]
 motus. Iterum] rursus. In orbem flexos] motus cir-
 culares qui rectis longe sunt perfectiores. Dissep-
 ta] separata. Suo fonte] a deo principio suo. Fatiscat]
 dissoluantur. Non aliter] non alio modo. Restuant]
 reuertantur. Cause] ad causam primam. Esse] essen-
 tiam. Sic & supra libro tertio cecinit:

Repetunt proprios quæq; recursus,
 Reditu' que suo singula gaudent,
 Nec manet vili traditus ordo,
 Nisi quod fini iunxerit ortum,
 Stabilem' que sui fecerit orbem.

Marfilius fficinus in commentario oratione secunda, capito primo: Trinitatem pythagorici philosophi rerū omnium mensuram esse voluerunt. ob eam arbitror rationē, quod deus ternario numero res gubernat, atq; etiā res ipse ternario numero terminantur. Hinc Maronis illud:

Numero deus impare gaudet.

Nempe summus ille autor primo singula creat, secundo capit, tertio perficit. Singula quoq; in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascuntur: deinde in eundem refluunt, dum suam illam originem repetūt. Postremo perficiuntur, postq; in suum principium redierunt:

Prosa septima libri. III.

IAm ne igitur uides, quid hæc omnia quæ diximus consequatur? B. Quid nam inq; P. Omnem (inqt) bonam prorsus esse fortunā. B. Et qui (inq) fieri potest? P. Attēde (inqt) cum omnis fortuna uel iucunda uel aspera, tum remunerandi exercendive bonos, tum puniendi corrigendive improbos causa defera't, patet q; omnis bona est, quā uel iustam constat esse, uel utilem. B. Nimis quidē, inq;. uera ratio. Et si quā paulo ante docuisti pro- uidentia, fatumve cōsiderem, firmis uiribus est nixa sententia. Sed eandem (si placet) inter eas, quas inopinabiles paulo ante posuisti, numeremus. P. Et qui, inqt? B. Quia id hominū

352 Boethij de consolatione phi-

sermo cōmunis usurpat, & quidem crebro, quorundam malam esse fortunam. P. Vis ne igitur (inqt) paulisper uulgi sermonibus accedamus, ne nimiū uelut ab humanitatis usu recessisse uideamur? B. Ut placet inquam. P. Nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? B. Ita est inquam. P. Quæ uero aut exercet, aut corrigit, prodest? B. Fateor inquā. P. Bona igitur? B. Quid ni? P. Sed hæc eorū est, qui uel in uirtute positi, contra aspera bellū gerunt, uel à uitijs declinātes, uirtutis iter arripiunt. B. Negare (inquam) nequeo. P. Quid uero iucunda, quæ in præmium tribuitur bonis, num uulgus malam esse decernit? B. Nequaquam. Verum uti est, ita quoq; esse optimam cēset. P. Quid reliqua, quæ cū sit aspera, & iusto supplicio malos coerceat, num bonam populus putat? B. Imo omnium (inquā) quæ excogitari possunt, iudicat esse miserriam. P. Vide igitur, ne opinionem populi sequentes, quiddam ualde inopinabile confecerimus. B. Quid inquam? P. Ex his enim (ait) quæ concessa sunt, euenit eorum qdem, qui sunt uel in possessione, uel in adeptione uirtutis, omnem (quæcunq; sit) bonam, in improbitate uero manentibus, omnem pessimam esse fortunā. B. Hoc (inquam) uerū est, tamen

nemo audeat confiteri. P. Quare (inquit) ita uir sapiens moleste ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: & uirum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Vtriq; enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi uero confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa materia est. Ex quo etiam uirtus uocatur, q̄ suis uiribus nitens, non superet aduersis. Neq; enim uos in pro-uectu positi uirtutis, diffluere delicijs & emarcescere uoluptate uenistis: sed prælium cum omni fortuna nimis acre conseritis, ne uos aut tristis opprimat, aut iucunda corrūpat, firmis medium uiribus occupate. Quicquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemptum felicitatis, non habet præmium laboris. In uestra est enim situm manu, qualem uobis fortunā formare malitis. Omnis enim quæ uidetur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

¶ Ex ijs quæ supra eruditissime tum de diuina prouidentia, tum de fatali serie disseruit, pulchram nec minus veram deducit illationem, aiens: Tametsi vulgo aliter uideat, omnem quidem fortunam esse bonam, cum uel iusta sit, uel utilis. Proinde viro sapienti non esse grauius ferendum, si in fortunæ certamen adducat, quo eius exercitata uirtus magis ac magis enitescat. Qui] quo modo. Nixa] firmata, sustentata, suffulta. Inopinabiles] incredibiles, a vulgi opinione semotas. paulo ante] prosa quarta et sexta huius libri. Qui] cur, que-

354 Boethij de consolatione phi-

modo. 111] quomodo, sicut. Nonne igitur bonū cen-
 les] Syllogismus est tertij prunę figure modi. Quicquid
 prodest, bonum est: fortuna autē exercēs aut corrigēs,
 prodest. Est igitur bona. Hęc] fortuna, quę vel exer-
 cet, vel corrigit. Inopinabile] incredibile, & alienū ab
 opinione sapiētum. Quare inq̄] Et iam dictis infert,
 viro sapienti minime dolendum, cum aduersus asperā
 fortunam certare cogitur, sic enim virt⁹ & probatur, et
 magis elucescit. Unde Ouidius:

Quę latet, inq̄; bonis cessat non cognita rebus,
 Apparet virtus, arguiturq̄; malis.

Et Silius Italicus libro quarto de Romano:
 luat ire periclis

Ad decus, & dextra memorandum condere nomen,
 Quale dedit nunq̄ rebus fortuna secundis,

Rursus in eodem:

Explorant aduersa viros, per que aspera duro
 Nititur ad laudem virtus interrita cliuo.

Glorię propria] Faustus Andrelinus:

Fortia difficiles superant ta pectora casus,
 Incluta perpetuę nomina laudis habent.

Virtus vocatur] Unde virtus appellata sit, ostendit, qđ
 suis scilicet viribus nitens, non superetur aduersis. 20.
 Cicero libro tusculanarum quęstionum secundo: Appel-
 lata est enim ex viro virtus. Viri autem propria maxime
 est fortitudo, cuius munera duo maxima sunt, mortis do-
 lorisq̄ contemptio. Utendum est igitur his, si virtutis cō-
 potes, vel potius si viri volumus esse, quoniam a viris
 virtus nomen est mutuata. Lactantius in libro de opifi-
 cio: Vir, inquit, nominatus est, quod in eo maior vis est,
 q̄ in foemina. Et hinc virtus nomen accepit.

Metrum, VII. libri, III.

Bis
Bella quis quinis operatus annis
 Vltor Atrides, Phrygię ruinis
 Fratris amissos thalamos piavit,

Ille dum Graiæ dare uela classi
Optat, & uentos redimit cruore,
Exiit patrem, miserumq; tristis
Fœderat natæ iugulum sacerdos.
Fleuit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus uasto recubans in antro,
Merfit immani Polyphemus aluo.
Sed tamen cæco furibundus ore,
Gaudium mœstis lachrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores,
Ille centauros domuit superbos,
Abstulit sæuo spoliū leoni,
Fixit & certis uolucres sagittis,
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo,
Cerberum traxit triplici catena,
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sæuis dominum quadrigis.
Hydra combusto perijt ueneno.
Fronte turbatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis.
Strauit Antæum Libycis arenis,
Cacus Euandri satiauit iras.
Quosq; pressurus foret altus orbis,
Setiger spumis humeros notauit.
Ultimus cælum labor irreflexo
Sustulit collo, preciumq; rursus

556 Boethij de consolatione phi-

Vltimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli uia, cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

Trium fortissimorum exēplis ostendit, nō nisi p̄diffi-
cilia & ardua iter esse ad virtutem & gloriam. Non igit̄
detrectādū est certamē, nō recusandus labor, q̄ virtutis
& sapie nob̄ materia suggerit, iuxta poeticos illos p̄sus:

Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam, luxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis, inopsq; simul miserabile transigit æuum.

Atrides.

Bis quinis] decem. Ultor] vindex, raptor Helenę.
Atrides] Agamemnon Atrēi filius. Horatius in epist.

Nestor componere lites

Inter Peliden festinat & inter Atriden.

Pio.

Phrygię] Troię. Ruinis] excidio. Fratris] Mene-
lai. Amissos thā.] ereptam coniugem Helenam, multe-
rum longe pulcherrimā piavit] purgavit. Maro:

Et culpam miserorum morte piabunt,

Agame-
mnon.

Sensus est, Raptum Helenę quę libidinosus Paris ppe-
trauit, Agamēnon vindice bello, & Troię subuersiōe pur-
gavit. Scelera em̄ vindicta purgantur, emolunturq;.

Iphigenia.

Ille] Agamemnon. Hic ad bellum troianū proficiscēs,
cum apud Aulidem reliquos Gręcię principes expecta-
ret, impiudēs Dianę ceruam occidit. Quare dea irata,
in tantam tempestatem mare excitauit, vt Gręcorum
classis inde discedere non posset. Cum gūt etiam peste
laborarent, consultus Calchas, respondit: Dianę iram
Agamemnonis quorū cōsensu adducta Iphigenia, & ma-
ctata est. Vergilius Aeneidos libro secundo:

Sanguine placastis ventos & uirgine cęsa,

Cum primum iliacas Danaï uenistis ad oras.

Alī tradunt Iphigeniam a Diana fuisse sacerdoti subreptam, ac illius loco ceruam suppositā. Graie classi] grecorum nauibus. Redemit] emit. Ventos] subaudi] prosperos. Cruore] sanguine filie sue. Exiit] deposuit. Patrem] paternam pietatem. Sic Naso:

Postq̄ pietatem publica causa

Rexq; patrem vicit, castumq; data cruoem

Fleatibus ante aram stetit Iphigenia ministris.

fœderat] fœdere facto incidit et mactat. Natē] Iphigeniæ. Itachus] Ulysses. Sodales] socios. Propert.

Paulatim socium iacturam fleuit Ulysses,

Ferus] truculentus, ab humanitate nimis alienus. Verfit] absorpsit, recondidit. Polyphemus] hic fuit Neptuni fili⁹ ex Thoas phorci filia, ad quē cū Ulysses in Siciliam profectus cum duodecim comitibus peruenisset, tres cados optimi vini secum portans, admirat⁹ est magnitudinē, formāq; hoīs unicū oculū in frōte habētis, q̄ sol⁹ sub antro tollebat lapidē, qualē viginti boū iuga vix mouere potuissent, Ab eo igit̄ sciscitat⁹ est Ulysses, quod genus hominum, qui mores essent, et p̄ Iouem obsecrauit, vt liceret sibi tuto abire. Ille vero superbe respondens, non timere Iouem dixit, duosq; ex comitibus Ulyssis apprehendens, ritu ferē immaniter deuorauit, totidemq; postridie absumpsit prima luce: idem etiā vesperi fecit. Quamobrem Ulysses sibi iam et reliquis timens, cadum optimi vini, quod secum tulerat Polyphemo obtulit, et vt sibi ac ceteris parceret, obsecrauit. Quō Cyclops se facturum promisit, si rursus sibi vinum offerret. Oblato itaq; tertio poculo mēte alienatus, in medio antro immane corpus dormiturus extendit. Hunc igit̄ Ulysses vino somnoq; sepultum animaduertēs, immisso in oculum telo excecavit. Sed exurgēs tandē Cyclops, cum aperire antri ostium gregibus cogeretur, immanē exinde lapidē amont. veruntamen exeuntes pecudes manibus palpabat. Quod cum Ulysses cum comitibus animaduertisset, indū pecudum pelles, cyclopi manus effugere. Lege Homerum libro Odysseæ nono. Hercule] Hercules Iouis et Alcmenæ filius fuit, qui robore

Polyphē-
mus.

ac fortitudine ceteris hoib⁹ supra q̄m credibile est. p̄stitit
 hui⁹ varię res gestę tradũt a Diodoro siculo, Quidio,
 Seneca tragico. Nicolao Perotto in cornucopię, & cę-
 teris. **Duri labores**] Herculei labores prouerbialiter
 celebrant. de quo noster Erasmus abunde adagiorũ chi-
 liade tertiã, prouerbio primo. **Centaurus**] Hi fuerunt
 thessali ex anteriori parte viri, ex posteriori equi. Hercu-
 les optabat eos e Peleo monte depellere. sed ipse prior
 iniustum bellum nolebat inferre. Curauit igitur a Pho-
 lo susceptus hospitio. vt prestatissimũ vini cad⁹ pmereť.
 Odoze tracti centauri, vinum rapere tentauerunt. Her-
 cules occasionem nactus, oēs aut interemit, aut inde fu-
 gauit. **Spolium**] pellem, qua pro scuto vsus est. **Le-
 on**] Vastus hic & immanis leo fuit, & q̄ armis domari nō
 poterat. Hercules obseruato speluncę aditu, egredien-
 tem comprehēdit, & strangulauit. **Fixit**] traiecit. **Cer-
 tis**] ineuitabilib⁹. **Uolucres**] Stryphalides. **Claudia.**

Solus Amazonio cinctus Stryphalidas arcu

Appetis,

- Stryphalides.** Hercules Stryphalides aues ab ipsis nubibus sagit-
 tis petijt enectasq; deiecit. Erant aut aues aquaticę in
 Stryphalo palude Arcadię tantę magnitudinis, vt so-
 lis radios obscurare dicerentur. **Poma**] Hercules ma-
 la aurea ex hortis Hesperidũ tulit. dracone. q̄ ea die no-
 ctuq; peruigil custodiebat, interempto. **Cernenti**] vi-
 gilanti. **Leua**] sinistra manu. **Cerberum**] Hercules
 audiens Pirithoum a Cerbero infernali cane extinctũ,
 & Thesea apud inferos detentũ, eo properauit, et capto
 Cerbero triplicib; (quod tria capita haberet) catena de-
 uincto, Thesea liberauit. **Victor** inमितem] Diomedę
 Thacię regem, qui equos suos aduenarum carne pasce-
 bat occidit eumq; iumentis comedendum obiecit. **Hy-
 dra**] De hac diximus supra & Claudianus:

Non cadere Antęo, non crescere profuit hydrę,

- Fronte**] Cum Hercules & Achelous propter Deiani-
 ram certarent, Achelousq; se in varias formas transmu-
 taret, tandem cum in taurum frustra se trãformasset,
 victus Achelous, alteroq; cornu mutilatus, pudore se
 in suum fluxum coniecit. **Statius** libro thebaidos
 quarto:

Et Herculeæ turpatus gymnade vultus

Ampis, adhuc imis utx truncam attollere frontem

Aufus aquis, glaucos que caput summersus in antro

Mœret, anhelantes egrescunt pulvere ripæ.

Anteum] Hic Neptuni filius ex terra susceptus, sexa-
 ginta cubitis adoleuit vt autor est Pherecydes. Id diu
 fabulosum visum est. anteq̃ suprema eius ossa Olympiâ
 allata, miraculo fidẽ fecissent. Plutarchus ait Romano-
 rum ducem Sertorius apud Tigēnam oppidum Libyę,
 effosso sepulchro, quod incolę Antei dictabant, huma-
 num cadauer inuitate molis inuenisse. Anteus (vt fabu-
 lantur) prostratus, a terra matre vites accipiebat, z q̃dẽ
 maiores. Ea re cognita, a terra abstinuit Hercules, et
 sublime domuit. Describit hoc certamen eleganter Lu-
 canus libro Pharsalię quarto: Cacus] Hic secundum
 fabulam Vulcani filius fuit, ore ignem ac fumum vomēs,
 qui vicina omnia populabatur. Veritas tamen sc̃m phi-
 lologos z historicos hoc habet, hunc fuisse Euandri ne-
 quissimum seruum, ac furem. Sunt qui dicunt eum, occu-
 pato circa Vulturum z Campaniam regno, dum tractat
 etiam ea, que concesserant in Euandri Arcadium regis
 iura, duce Hercule, qui tum forte aderat, oppressum fuis-
 se. De hoc Vergilius libro octauo. Setiger] aper. Ery-
 mantheum aprum vinum cepit Hercules astu, quo nar-
 rat Polyenus. Versabatur (inquit) Erymantheus aper
 in quadam val'e niuib' oppleta: quod vbi animaduer-
 tit Hercules ex eo vallis supercilio. qua maior nivis vis
 erat, feram iactis lapidibus incessabat, ita irritata dum
 in Herculem conatur irruere, incidens in altitudinem ni-
 uium, demersaq̃ nullo negotio ab Hercule capta est,
 quã tergo impositam Mycenæ detulit et in media cõ-
 cione dimisit, cum summa omnium trepidatione (vt ca-
 nit Apollonius) et in primis Eurysthei, qui se coniecisse
 dicitur in vas cneum. Ultimus cę.] Hercules pro
 Atlante cęlum humeris sustinuisse dicitur. Claudianus:

Te maximus Atlas

Horruit, imposito quum premerere polo.

Ad Atlantẽ pfect' est Hercules, cã didicisset a Nereis

5 iij

Anteus

Cacus

Euander

Aper ery-
mantheus

Hercules
cælũ susti-
nuit.

360 Boethij de consolatione phi-

se malis Hesperidū potiri non posse sine illius ope. Sed interim dū Atlas Herculi operā nauat, ipse celū subit: quumq; iam recepturus Atlas non videretur, Herculis astu elusus est. Impetrat, vt ille tandiu cęlo succedat, quo ad ferendo oneri puluillum sibi aptet, atq; ita corruptis malis, quę humi iacebant, euestigio victor abiit. Precium] premium.

SEVERINI BOETHII DE
consolatione philosophiæ liber
quintus.

Prosa prima libri. V.



DIxerat, orationisq; cursum ad alia quædam tractanda & expedienda uertebat. B. Tum ego, Recta quidem (in q̄) exhortatio, tuaq; prorsus autoritate dignissima. Sed q̄ tu dudum de prouidentia quæstionem pluribus alijs implicitam esse dixisti, re experior. Quæro em̄ an esse aliqd̄ oīno, & q̄dnā esse casum arbitrere. P. Tū illa, Festino (in q̄) debitū p̄missionis absoluere, uiāq; tibi, quo in patriā reueharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tñ à p̄positi nostri tramite paulisper auersa sunt. Verendūq; est, ne deuijs fatigatus, ad emetiendū rectū iter sufficere nō possis. B. Ne id (in q̄) p̄rsus uereare. Nā q̄tis mihi loco fuerit, ea q̄bus maxie delector, agnoscere. Simul cū om̄e disputatiōis tuę latus indubitata fide constiterit, nihil de sequētibus ambigat.

P. Tū illa, Morē (inquit) gerā tibi, simulq; sic ex
 orsa est: Siqdem (inquit) aliquis euentum re-
 merario motu, nullaq; causarum connexionē
 productū, casum esse definiat, nihil omnino
 casum esse confirmo, & præter subiectæ rei
 significatiōē, inanē prorsus esse uocē decer-
 no. Quis enim coercente in ordinem cuncta
 deo, locus esse ullus temeritati reliquus pōt?
 Nam nihil ex nihilo existere uera sententia
 est, cui nemo unquā ueterum refragatus est:
 quanq̄ id illi non de operante principio, sed
 de materiali subiecto, hoc est, de natura oīm
 rationū, quasi quoddā iecerint fundamentū.
 At si nullis ex causis oriat̄ aliquid, id de nihilo
 ortum esse uidebitur. Quod si hoc fieri neq̄t,
 nec casum quidem huiuscemodi esse possibi-
 le est, qualē paulo ante definiuimus. B. Quid
 igitur inq̄? Nihil ne est, q̄d uel casus, uel for-
 tuitum iure appellari queat? An est aliquid
 (tametsi uulgu lateat) cui uocabula ista cōue-
 niant? P. Aristoteles meus, id (inquit) in phy-
 sicis & breui, & ueri propinqua ratione defi-
 niuit. B. Quo nam (inq̄) modo? P. Quoties ali-
 quid (ait) cuiuspiam rei gratia geritur, aliudq;
 quibusdā de causis, q̄ quod intendebatur, ob-
 tingit, casus uocat̄: ut si quis colendi agri cau-
 sa fodiēs humū, defossi auri pondus inueniat.

362 Boethij de consolatione phi

Hoc igitur fortuito quidē creditur accidisse, uerū non de nihilo est. Nam proprias causas habet, quarum improuisus, inopinatusq; concursus casum uidetur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loco pecuniā suam depositor obruisset, aurum nō esset inuentum. Hæ sunt igitur fortuiti causæ compendii, quod ex obuiis sibi & confluentibus causis, nō ex gerētis intētione prouenit. Neq; enim uel qui aurum obruit, uel qui agrū exercuit, ut ea pecunia reperiret, intendit: sed (uti dixi) quod ille obruit, hunc fodisse conuenit, atq; cōcurrit. Licet igitur definire, casum esse inopinatum ex confluentibus causis in his, quæ ob aliquid geruntur, euentum. Concurrere uero atq; confluere causas, facit ordo ille inuitabili connexionē procedēs, qui de prouidentia fonte descendens, cuncta suis locis tēporibusq; disponit.

IOHANNIS MVRMELLII
in quintum Boethij de consolatione
philosophiæ librū, cōmentarius.

Proximo volumine disseruit philosophia, solos quidem bonos potentes esse, malos autem omnes imbecilles, malum item nihil esse: cum optimi maximi regis prouidentia, & fatalis necessitatis serie in bonū (ut in finē suum) omnia dirigantur. Ex quo fit, uti (quod Boethio perperā uidebat) bonis nūq; mala accidāt, quod aduersitas eis potissimū uirtutis exercendę materia est, iuxta illud Ouidianum:

Scilicet aduersis probitas exercita rebus,
Materiam tristi tempore laudis habet.

Verum cum supra dictum sit. fatum ad immobilis prouidentie exordijs proficisci, & ita ipsas quoque fatales con-
nexiones immobiles esse oportere. dubium sit. quo modo
stare possit humani libertas arbitrij cum inuitabili diu-
næ prouidentie fatigæ necessitate. Frustra quoque credi vi-
detur. casum quippiam esse: cū nihil cadere possit, quod
dei prouidentia non promeruerit. Toto igitur hoc libro
de casu, liberoque hominis arbitrio disputatur. Primum au-
tem quid sit casus exponitur, idque hunc in modum: Casus Casus
est inopinatus ex cōfluentib⁹ causis in his, que ob aliud
gerantur, euentus. Sed quod tu dudum de prouiden-
tia dixisti, re experior. Ita est legere in codicibus anti-
quis. Est autem sensus, Sed experior re, id est experien-
tia verū cognosco, id quod tu dixisti dudum de prouiden-
tia, puta talem esse materiam, ut vna dubitatione succisa
innumerabiles alię velut hydre capita succrescant. In
alijs exemplaribus, additis quibusdam, hæc legunt Sed
quod tu dudum de prouidentia questionē pluribus alijs
implicatam esse dixisti, re experior. Hęc] an casus ali-
quid sit, & quid sit. Tramite] methodo, via compedi-
osa. Decerno] statuo. Nihil ex nihilo existere] puta
naturaliter & per causas particulares. Nā deus vniuer-
salis omnium causa ex nihilo mundum creauit. De ope-
rante principio] de causa efficienti. Rationum] forma-
tum. In physicis] libro physicorum secundo.

¶ Metrum primum libri quinti.

RVpis Achemeniæ scopulis, ubi uersa se
quentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resoluunt,
Et mox abiunctis dissociantur aquis.
Sicoeant, cursumque iterque reuocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda uadi,
Conueniant puppes & uulsi flumine trunci,
Mixtaque fortuitos implicet unda modos.

364 Boethij de consolatione phi

Quos tamen ipsa uagos terræ decliua casus,
 Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
 Sic quæ permissis fluitare uidetur habenis,
 Fors patitur frenos, ipsaq; lege meat.

Hoc elegiaco pulchra quadam similitudine docet Philosophia, casum nō esse de nihilo, tametsi nō sit de agēt intentione. Quēadmodum em̄, si duorū fluminū cursus iungant, naues quoq; & trunci in diuersis adhuc alueis ab aqua recepti, necessitate fluuiorū in vnū tandē alueū defluētium cōiunguntur, licet hoc præter spem intentionem accidat: ita & casus, etsi non ex agentis animo sit, suas tamē peculiāres causas habet. Rupis achemeniē] montis Armeniē aut Parthiē. Achemenem Parthorum regem Porphyro uoluit esse, & ex Achemenidarū pgenie deriuatos Persarum reges Herodotus scripsit. Hinc

Achemeni
 us

Achemenius Persicus, Parthicus vel Armeni⁹. Luca-
 Passus achemenijs longe decurrere campis.

Scopulis] saxis prominentibus. Ubi] Ordo est, Ubi pugna fugax uersa. figit spicula pectoribus sequentum. Sensus est, E monte maioris Armeniē, cui iuncti sunt Parthi (q̄ teste Trogo cominus in acie preliari, aut obfessas expugnare urbes nesciunt: pugnant itaq; aut procurrentibus equis, aut terga dantibus. sepe etiam fugā simulant, ut incautiores aduersum vulnera insequentes habeant. plerunq; in ipso ardore certaminis prelia deserunt, ac paulo post pugna ex fuga repetūt. Unde poeta:

Parthi

Fidentemq; fuga Parthum, uersisq; sagittis)

Tigris

vno eodemq; fonte Tigris & Euphrates oriuntur. Pugna fugax] gens Parthorū fugiēdo pugnas. Tigris] hic a celeritate & cursu nuncupatus est. nam tigris Medorū lingua (ut Solinus aliq; tradunt) sagittam significat, omniumq; fluuiorum velocissimū canit Dionysius. Alij tamen a tigride animali dictum uolunt tigrim. Diuus Hieronymus: Tigris, inq̄t fluius de paradiso exiens iuxta scripturę fidem pergenēq; contra Assyrios, & post multos circumit⁹. ut uult Iosephus) in mare rubrū effluens. Uocatur aut hoc nomine propter uelocitatem, instar bestię nimia pernicitate curretis. Hoc nomē teste

Francisco Pico, facit genitium tigris tigris, tigris, et attice τῖγρις. Euphrates] nomē sumpsit ex eo. Euphrates
 quod bona ferret. De hoc Hieronymus: Euphrates fluvius Mesopotamię, in paradiso oriens. Porro Salustius autor certissimus asserit tã Tigris q̃ Euphratis in Armenia fontes demonstrari Ex quo animadvertimus aliter de paradiso et fluminibus eius intelligendum. Diodorus Siculus libro tertio: Post Nilum enim et Gangem flumina totius Asię nobiliora, Euphrates ac Tigris ex Armenię montibus fontes habet. Distant autem ab invicem stadiis mille et quingentis, delatq̃ per Mediam et Partanos, descendunt in Mesopotamiam quã undiq̃ circumdantes, regioni nomē indiderunt, Deinde per Babyloniam fluentes, in mare rubrum deferuntur. Strabo libro geographię ii. Crescit Amanus multum in latum et altum, et multifidus est. Pars australior est Taurus, q̃ Armeniam determinat a Mesopotamia. Hinc fluunt Tigris et Euphrates, qui Mesopotamiam circumdant, et apud Babylonios invicem coherent. Deinde in mare persicum emittunt, quorum Euphrates maior est, et plus regionis flexuoso alveo percurrit. Fontes habet in parte Tauri boreali, fluit ad occidentem per Armeniam, quę maior appellatur, usq̃ in Armeniam minorem, quam a dextris habet, a sinistris vero Lisanam. Deinde ad austrum flexus, confinis iungitur Cappadocum, quę ad dextram relinquit, ad sinistram Coinagenorũ confinia, rursusq̃ a Siciustina, etiam Sophina maioris Armenię ad sinistram relictã, progreditur in Syriam, atq̃ iterum flexum alium capit in Babylonios, et persicum sinum. Tigris ex eodẽ monte Seleuciam illatus, ad Euphratẽ accedit, ibiq̃ efficit Mesopotamiam: Deinde in eundem sinum intrat. Euphratis ac Tigridis fontes inter se distant ad stadia duo milia et quinquaginta. Hactenus Strabo. Uno fonte] fontibus unius et eiusdẽ Armenię montis, cui teste Strabone nomen est Tauro. Abiunctis] separatis. Quos tamẽ] Ordo est. Quos vagos casus declina, id est, declivitates terrę subaudi tegunt, et quos casus vagos defluus ordo gurgitis lapsi regit.

¶ Prosa secunda libri quinti.

A Nimaduerto inq̃, idq̃ uti tu dicis, ita esse

consentio. Sed in hac hæretium sibi serie causarum, est ne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? P. Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas assit arbitrii. Nam quod ratione uti naturalis potest, id habet iudiciū, quo quodque discernat per se, igitur fugienda optanda ve dinoscit. Quod uero quis optandum esse iudicat, petit: refugit uero, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest uolendi nolendi que libertas. Sed hæc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis diuinisque substantiis & perspicax iudicium, & incorrupta uoluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis diuinæ speculatione conseruāt: minus uero, cum dilabuntur ad corpora: minusque etiam, cum terrenis artibus colligantur. Extrema uero est seruitus, cum uitis deditæ, à rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos à summæ luce ueritatis ad inferiora & tenebrosa deiecerint, mox inscitiae nube caligant, perniciosus turbatur affectibus. Quibus accedendo consentiendoque, quæ inuexere sibi adiuuant seruitutem, & sunt quodammodo

propria libertate captiuæ. Quæ tamē ille ab æterno cūcta prospiciēs, puidētiq̄ cernit intuitus, & suis quæq̄ meritis p̄destinata disponit,

πάντ' ἑφορᾷ καὶ πάντ' ἑπακούει.

Dubitat hoc loco Boethius. sciscitaturq̄, sit ne vlla humani libertas arbitrii. an ipsos quoq̄ animarum motus fatalis necessitas constringat. Cui Philosophia respondet, omni rationali nature libertatem adesse arbitrii. sed supernis diuinisq̄ substantis maiorem, deinde tamen non equalem, tamen proximam humanis animis se in diuinitatis contemplatione conseruātibus: minus vero liberæ eas esse, cum ad corpora dilabunt, minusq̄ etiā, cum terrenis artibus colligantur. Animaduertendum autem hoc totum ex Platoni opinione dictum, quasi anteq̄ corporeis coniungantur. Extremā vero seruitutē esse dicit earum, quæ sceleribus mancipatē propriam amiserint libertatem. [Inscitię] ignorantię, [Cæligant] obscurantur, tenebrescunt.

πάντ' ἑφορᾷ καὶ πάντ' ἑπακούει.

Homerici versus pars est posterior: ex iliados libro tertio, id est, omnia videt, & omnia audit.

Aspicit omnia, & omnia inaudit.

¶ Metrum .II. libri quinti.

Pro clarum lumine Phœbum
 Melliflui canit oris Homerus,
 Qui tamen intima uiscera terræ
 Non ualet aut pelagi, radiorum
 Infirma perrumpere luce.
 Haud sic magni conditor orbis,
 Huic ex alto cuncta tuenti
 Nulla terræ mole resistunt,
 Non nox atris nubibus obstat,
 Vno mentis cernit in ictu
 Quæ sint, quæ fuerint, ueniantq̄,

Quem (quia respicit omnia solus)

Verum possis dicere solem.

Carmin hoc eiusdem generis est cum penultimo quarti voluminis. Præfert eo Philosophia diuinę prouidentię perspicacitatem solis claritati, de quo Homerus:

sol qui cuncta uider, quiq; omnia maximus audit.

Hic enim tametsi maximo splendore mirifice refulgeat, terrarum tamen intima penetrare nequit. Prouidentię uero lumen immensum cuncta non inspicit solum, sed etiã penitissima quęq; eorũ perspicit. Nec ei uilla uel noctis caligo, uel terrę moles obsistere ualet. Phœbum] solē. Melliflu] melle fluentis. Canit] carmine laudat, cum alibi, tum in Iliados tertio, ut et paulo ante dictum est. Et tu sol, qui uniuersa et uides, et audis. Uide Plinium libro naturalis historie 2. cap. 6. Perrumpere] penetrare. Cuncta tuenti] omnia intuenti. Prisca Sibylla in libro Iustini Philosophi et martyris, interprete Francisco Pico:

Vnus enim deus est, solus, non editus, ingens,

Omnia conspiciens, non uisibilis, induperator,

Quem moritura caro potis est comprehendere nunquam.

¶ Prosa tertia libri quinti.

TVM ego: En, inquam, difficiliori rursus
ambiguitate confundor. P. Quænam,
inquit, ista est? iam enim quibus perturbare,
cōiecto. B. Nimium, inquam, aduersari ac re-
pugnare uidetur, pręnoscere uniuersa deum,
& esse ullũ libertatis arbitrium. Nam si cũcta
prospicit deus, neque falli ullo modo potest,
euenire necesse est, quod prouidentia futurum
esse præuiderit. Quare si ab æterno nõ facta
hominum modo, sed etiam consilia, uolunta

resq; prænoscit, nulla erit arbitrij libertas. Neque enim uel factū aliud ullum, uel quælibet existere poterit uoluntas, nisi quam nescia falli prouidentia diuina præsenferit. Nam si res aliorum q̄ prouisæ sunt, detorqueri ualent, non iam erit futuri firma præscientia, sed opinio potius incerta: quod de deo credere nefas iudico. Neq; enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hūc quæstionis nodū posse dissoluere. Aiunt em̄ non ideo quid esse euenturum, quoniam id prouidentia futuræ esse prospexerit, sed ecōtrario potius: quoniā q̄d futuræ est, diuinā prouidentia latere nō possit: eoq; modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partē. Neq; enim necesse est contingere, quæ prouident: sed necesse esse quæ futura sunt, prouideri. Quasi uero, quæ cuiusq; rei causa sit, præsciētia ne futurorū necessitatis, an futurorū necessitas prouidentia, laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quo modo se habeat ordo causarū, necessariū esse euentū præscitarum rerū, etiam si præsciētia futuris rebus eueniendi necessitatem non uideatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere coniectat, ueram esse necesse est. At econuerso rursus si de quopiam uera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse

est. In utroque igitur necessitas inest, in hoc quidem sedendi, at uero in altero ueritatis. Sed non idcirco quisque sedet, quoniam uera est opinio: sed hæc potius uera est, quoniam quæpiam sedere præcessit. Ita cum causa ueritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de prouidentia futuris rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, prouidentur: non uero ideo, quoniam prouidentur, eueniunt: nihilominus tamē à deo uel uentura prouideri, uel prouisa euenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum factis est. Iam uero quæ præposterum est, ut æternæ præsciētiae temporalium rerum euentus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo deum futura (quoniam sunt euentura) prouidere, quæ putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse prouidentiae? Ad hæc, sicuti cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum noui, id ipsum futuræ esse necesse est. Sic fit igitur, ut euentus præscitæ rei nequeat euitari. Postremo si quid aliquis aliorsum quam sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, à scientiæ ueritate longe diuersa. Quare si quid ita futurum est, ut eius certus ac

neceſſarius non ſit euentus, id euenturum eſſe præſciri qui poterit? Sicut enim ſcientia ipſa impermiſta eſt falſitati: ita id quod ab ea concipiunt, eſſe aliter quàm concipiunt, negat. Ea namque cauſa eſt, cur mendacio ſcientia careat, quod ſe ita rem quàmque habere neceſſe eſt, uti eam ſeſe habere ſcientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo deus hæc incerta futura prænoſcit? Nam ſi ineuitabiliter euentura cenſet, quæ etiã non euenire poſſibile eſt, fallitur, quod ſentire non modo nefas eſt, ſed etiã uoce præferre. At ſi uti ſunt, ita ea futura eſſe decernit: ut æque fieri ea uel non fieri poſſe cognoſcat, quàm eſt hæc præſcientia, quàm nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? Auguſtinus hoc refert uaticinio illo ridiculo Tireſiæ,

Quicquid dicam, aut erit, aut non?

Quid etiam diuina prouidentia humana opinione præſtiterit, ſi (uti homines) incerta iudicat, quorum eſt incertus euentus? Quod ſi apud illum rerum omnium certiffimum fontem, nihil incerti eſſe poteſt: certus eorum eſt euentus, quæ futura firmiter ille præſcierit. Quare nulla eſt humanis conſilijs actionibusque libertas: quas diuina mens ſine falſitatis errore cuncta proſpiciens, ad unum alligat & cõſtringit euentum. Quo ſemel recepto, quantum occaſus humanarum rerum cõſequatur, liquet. Fruſtra

372 Boethij de consolatione phi

enim bonis malisq; præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac uoluntarius motus animorum. Idq; omnium uidebitur iniquissimum, quod nunc æquissimum iudicatur, uel puniri improbos, uel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit uoluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec uitia igitur, nec uirtutes quicquã fuerint, sed omnium meritorum potius mista atq; indiscreta confusio. Quoq; nihil sceleratius excogitari potest, cum ex prouidentia rerum omnis ordo ducatur, nihilq; liceat consilijs humanis, fit ut uitia quæq; nostra ad bonorum omnium referantur autorem. Igitur nec sperandi aliquid, nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim uel speret quisquã, uel etiã deprecet, quando optanda omnia inflexa series connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines deumq; cõmercium, sperandi scilicet & deprecandi. Si quidem iustæ humilitatis precio inæstimabilẽ uicem diuinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est, quo cum deo colloqui homines posse uideantur, illiq; inaccessiblei luci prius quoq;, quàm impetrent, ipsa supplicãdi ratione coniungi: quæ si recepta futurorum necessitate nihil uirium habere credantur, quid erit, quo sum-

mo illi rerum principi connecti atq; adhære-
re possimus? Quare necesse erit humanū ge-
nus (uti paulo ante cantabas) disseptum atq;
disiunctum suo fonte fatiscere.

Hac prosa dubitabundus Boethius de libero hoīs ar-
bitrio, & dei prescientia disserit, quæ quo modo simul pos-
sint consistere, ut alteri alterum non officiat, minime vi-
det. Nam recepta diuinæ prescientiæ necessitate, omnia
serie quadam indeflexa constringi tenerius videntur.
Quod si ita esset, frustra sperarent homines, aut depre-
carentur, quæ futuræ necessitatis legibus implicata mu-
tari, alioq; conuerti nequirent. Aut quid hoc refert v.
i. r. Tiresiæ] Sensus est, aut quid, quasi dicat, nihil hoc
distat ab illo ridiculo Tiresiæ vaticinio, quod est apud
Horatium libro sermonum secundo:

O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non,

Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.

Tiresias Thebanus cum forte duos angues coeuntes **Tiresias**
percussisset, in foeminam fuit cōuersus, ac septem annos
in eo sexu durasse fertur. Rursusq; cum eosdem serpen-
tes verberasset, in pristinum sexum reuersus est. Quod
quidem ne quis omnino fabulosum putet, legat & Pliniū
in septimo naturalis historiæ, & diuum Augustinum de cō-
ingijs veteris ac nouæ legis, qui asserunt quibusdam id
accidisse. Ceterum Tiresias ab Ione Junoneq; conten-
dentibus, vtrius maior in coitu voluptas sit, maris an foe-
minæ: iudex electus, maiorem esse foeminæ voluptatem
affirmavit. Qua sententiā Juno irata, illum obcecauit.
Iupiter vero pro oculis adeptis ei

Scire futura dedit, pœnamq; leuauit honore,

Callimachus & Propertius eo dicunt obcecatum Tiresias,
quod Pallada nudato corpore se leuatem in aquis
aspexisset. Hinc prouerbium, τυφλότερος τριπίου, cecior
Tiresias, de eo qui supra modum cecutit. Uti paulo an-
te cantabas] carmine sexto quarti libri.

¶ Metrum III, libri quinti.

QVænam discors fœdera rerum
 Causa resoluit? quis tanta deus
 Veris statuit bella duobus,
 Ut quæ carptim singula constant,
 Eadem nolint mista iugari?
 An nulla est discordia veris,
 Semperq; sibi certa coherent?
 Sed mens cæcis obruta membris,
 Nequit oppresso luminis igne
 Rerum tenues noscere nexus.
 Sed cur tanto flagrat amore
 Veri tectas reperire notas?
 Scit ne, quod appetit anxia nosse?
 Sed quid nota scire laborat?
 Et si nescit, quid cæca petit?
 Quis enim quicquam nescius optet?
 Aut quis ualeat nescita sequi?
 Quove inueniat, quisve repertam
 Queat ignarus noscere formam?
 An cum mentem cerneret altam,
 Pariter summam & singula norat?
 Nunc membrorum condita nube,
 Non in totum est oblita sui,
 Summamq; tenet singula perdens.
 Igitur quisquis uera requirit,
 Neutro est habitu. nam neq; nouit,
 Nec penitus tamen omnia nescit.

Sed quam retinens meminit, summam
 Consulit, alte uisa tractans,
 Ut seruat̄is queat oblit̄as Addere partes.

Car. nen est eiusdem generis cum proximo, quo Seueri
 nus admirabūdas obstupescit, causam desiderans. cur
 ea duo vera, alterum de diuina præscientia, alterū de ar-
 bitrii nostri libertate, separatim secretimq̄ perpēsa, si dē
 admittant: eadem aut̄ coniuncta, minime nobis cohēre-
 re videātur. Carptim] separatim. Iugari] cōiungi.
 Sed mens] Ignoratiē animi nostri imputat, quod rerū
 veritatē perspicere non ualemus. Obruta] oppressa.
 Cæcis membris] corpore caliginem obliuionēq̄ animo
 infesenti. Lummis] intellectus. Igne] vigore. Te-
 nues nerus] subtiles cōiunctiones. Sed cur] Plato-
 nicum hoc est. In dialogo enim Platonis de virtute, qui
 Menon inscribit̄, Socrates Menonem Aristippi et So-
 cratiē auditorem ad id perducit, quod impossibile est nos
 inuestigando aliquid cognoscere: aut si inuestigādo asse-
 quimur, cognoscimusq̄, illud alias cognouimus. Itaq̄
 id cognoscere non aliud esse, q̄ reminisci, et in memoriā
 reuocare. Quo enim tramite (inquit Menon) inuestiga-
 bis o Socrates, quod quidem quid sit omnino ignoras,
 quale tibi proponēs, id quod ignoras inquire: aut etiā
 si in illud incidas, quonam signo id quod ignoraueras,
 illud esse agnosces? Cui Socrates, intelligo (inquit)
 quid uelis o Menon, at tu animaduertis ne, q̄ litigio-
 sam argumentationem in medium adduxisti, quod scili-
 cet homo neq̄ quod nescit, neq̄ quod ignorat, inquit.
 nam si noscit, nulla inquisitione opus est, sed neq̄ quod
 nescit, id inuestigat. Non enim nouit, quid querat. Qua-
 re tandem colligit, nihil inuestigando nos discere posse,
 nisi quę antea sciimus, etiam eodem modo. Mentem
 altam] diuinam. Cerneret] contemplaretur. Sum-
 mam] vniuersalem propositionem. Singula] singula-
 ria. Neutro est habitu] Boethius cum magis sit Pla-
 tonicus, q̄ Aristotelicus, medium tamen se præbet inter
 utrūq̄ philosophū, et eorū cōcordiam se traditurū aliq̄
 pollicit̄ ē: qd̄ an p̄stiterit, de^o nouit Aristotelis sentētia
 est, nihil incōmodi accidere, aliq̄ mō scire, qd̄ q̄s discit, et
 aliq̄ mō ignorare. Nā nihil absurdi est, si scit qd̄āmodo

vt in vniuersali, quod peculiariter et proprie discit. Sed si hoc modo, vt quatenus discit, sic et scit, inconueniens est. Scit igitur in vniuersali, quod ignorat in particulari: et discit in particulari, quod scit in vniuersali. Consulit in consilium adhibet. Alte in diuina mente. Uisa in perspecta. Retractans in reminiscens. Oblitas in obliuioni traditas. Passiue dixit, Sic Maro:

Nunc oblita mihi tot carmina.

Addere partes in Adonius versus, ceteris in carminis sine ne subiectus.

Prosa quarta libri .V.

TVm illa: Vetus (inquit) hæc est de prouidentia querela, Marcoque Tullio (cum diuinationem distribuit) uehementer agitata, tibi que ipsi res diu prorsus multumque quæsitæ: sed haud quaquam ab ullo uestrum hæctenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cuius caliginis causa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad diuinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoueri. Quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui. Quod ita demum patefacere atque expedire tentabo, si prius ea quibus moueris expediero. Quæro enim, cur illam soluentium rationem minus efficacem putes? quæ quia præscientiam non esse futuris rebus causam necessitatis existimat, nihil impediri præscientiæ arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi quod ea, quæ præsciuntur non euenire

non possunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adiicit necessitatem (quod tu etiam paulo ante fatebare) quid est, quod uoluntarij exitus rerum ad certū cogantur euentum? Etenim positionis gratia, ut quid cōsequatur, aduertas, statuamus nullā esse præscientiam. Num igitur (quantū ad hoc attinet) quæ ex arbitrio eueniūt, ad necessitatē coguntur? B. Minime. P. Statuamus iterū esse, sed nihil rebus necessitatis iniūgere, manebit (ut opinor) eadem uoluntatis integra atq; absoluta libertas. Sed præscientia (inquies) tamen si futuris eueniendi necessitas non est, signū tamen est, necessario ea esse uentura. Hoc igitur modo etiam si præcognitio nō fuisset, necessarios futurorū exitus esse constaret. Omne etenim signū, tantum qd sit ostendit, non uero efficit, quod designat. Quare demonstrandū prius est, nihil nō ex necessitate cōtingere, ut prænotionē signum esse huius necessitatis appareat. Alioquin si hæc nulla est, ne illa quidem eius rei signū poterit esse, quæ nō est. Iam uero probationē firma ratione subnixā constat, nō ex signis, neq; petitis extrinsecus argumētis, sed ex cōuenientibus necessarijsq; causis esse ducendā. B. Sed qui fieri potest, ut ea nō proueniant, quæ futura esse prouidētur. P. Quasi

uero nos ea quæ prouidētia futura esse præ-
 noscitur, non euentura credamus : ac nō illud po-
 tius arbitremur, licet eueniant, nihil tamē ut
 euenirēt, sui natura necessitatis habuisse. Quæ
 hinc facile perpendas licebit. Plura etem dū
 fiunt, subiecta oculis intuemur : ut ea quæ in
 quadrigis moderādis atq; flectēdis facere spe-
 ctant aurigæ, atq; ad hunc modū cætera. Nū
 igitur quicq; illorū ita fieri, necessitas ulla com-
 pellit? B. Minime. P. Frustra em̄ esset artis esse
 ctus, si omnia coacta mouerentur. Quæ igit
 cum fiunt, carent existendi necessitate, eadē
 prius, q̄ fiāt, sine necessitate futura sunt, Quare
 sunt quædam euentura, quorū exitus ab omī
 necessitate absolutus sit. Nam illud quidem
 nullum arbitror esse dicturum, q; quæ nunc
 fiunt, priusquā fierent, euentura non fuerint.
 Hæc igitur etiam præcognita liberos habēt
 euentus. Nam sicut scientia præsentium ni-
 hil his quæ fiunt, ita præscientia futurorum
 nihil his, q̄ uentura sunt, necessitatis impor-
 tat. Sed hoc (inquis) ipsum dubitatur, an earū
 rerum quæ necessarios exitus non habent,
 ulla esse possit prænotio. Dissonare etenim
 videntur : putasq; si prouideantur, consequi
 necessitatem : si necessitas desit, minime præ-
 sciri : nihilq; scientia comprehendī posse, nisi

certū. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea q̄si
 certa p̄uident̄, opinionis esse caliginē, nō sciæ
 ueritatē. Aliter em̄ ac sese res habeat arbitra
 ri, ab integritate sciētiae credis esse diuersum.
 Cuius erroris causa est, q̄ oīa q̄ q̄sq̄ nouit, ex
 ipsor̄ tantum ui atq̄ natura cognosci existi
 mat q̄ sciūtur, quod totū cōtra est. Omne em̄
 quod cognoscit̄, nō secūdū sui uim, sed secun
 dū cognoscentiū potius cōprehenditur facul
 tatē. Nam ut hoc breui liqueat exēplo, unā
 eandemq̄ corporis rotūditatem aliter uisus,
 aliter tactus agnoscit. Ille em̄inus manens,
 totum simul iactis radijs intuetur: hic uero
 cohærens orbi atq̄ coniunctus, circa ipsum
 motus ambitum, rotunditatem partibus cō
 prendit. Ipsum q̄q̄ hominem aliter sensus,
 aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligen
 tia intuetur. Sensus enim figuram in subiecta
 materia constitutam, imaginatio uero solam
 sine materia iudicat figurā. Ratio uero hanc
 q̄q̄ transcendit, speciemq̄ ip̄am q̄ singulari
 bus inest, uniuersali consideratiōe perpendit.
 Intelligētiæ uero celsior oculus extitit. Sup
 gressa nāq̄ uniuersitatis ambitū, ip̄am illā sim
 plicē formā pura mētis acie cōtuet̄. In q̄ illud
 maxie cōsiderādū est. Nā superior uis cōphēdē
 di, amplectit̄ inferiorē, inferior ȳo ad superiore

nullo modo cōsurgit. Neq; enim sensus extra materiā ualet, uel uniuersales species imaginatio cōtuet, uel ratio capit simplicē formā, sed intelligentia quasi desup spectans concepta forma, quæ subsunt cuncta dñiudicat: sed eo modo quo formā ipsam, q̄ nulli aliñ nota esse poterit, cōprehendit. Nam & rationis uniuersum, & imaginationis figurā, & materiale sensibile cognoscit. Nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter (ut ita dicam) cuncta prospiciens. Ratio quoq; cū quid uniuersale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia uel sensibilia cōprehendit. Hæc est enim, q̄ cōceptionis suæ uniuersale ita definit, Homo est aīal bipes rationale, q̄ cum uniuersalis notio sit, tamē imaginabilē sensibilemq; esse rem nullus ignorat, q̄d illa nō imaginatiōe, uel sensu, sed rationali cōceptione cōsiderat. Imaginatio q̄q; tametsi ex sensibus uisendi formandiq; figuras sumpsit exordiū, sensu tñ absente sensibilia quæq; collustrat, nō sensibili, sed imaginaria ratione iudicādi. Vides ne igitur, ut in cognoscēdo cuncta, sua potius facultate q̄ eorū quæ cognoscūtur, utantur? Neq; id in iuria. Nam cū omne iudicium iudicātis actus existat, necesse est ut suam quisq; operam nō

ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

[Diluit ea philosophia, quæ Severinus hesitandum obiecit, et singulatim obiectionum nodos enodat, ostendens dei præscientiam, et humani arbitrii libertatem simul consistere. Dicit Hieronymus in Iovinianum cap. xxxii. Liberi arbitrii nos condidit deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est deus (non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis et adiuvantis dei) ut venire valeamus ad calcem, sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incertua, et perfectio diaboli, cum viderit nos super fundamentum Christi edificare scævum, ligna, stipulam, tunc supponit incertum. Quod ita demum] Quod Boethius liberum arbitrium per prudentiam nobis auferri suspicabat, eiusmodi ratione collegit: Quicquid est futurum, aut necessario est futurum, aut contingenter. Si necessario, perit libertas arbitrii. Si contingenter, qui potest esse præscientia, cum de contingentibus non sit scientia, sed magis conjectura. Primum igitur incipit philosophia ostendere, præscientiam futuris rebus necessitatem non imponere, deinde probat de contingentibus et incertis certam apud deum esse posse præscientiam. Quæro enim] Hoc loco philosophia tuet aliquo modo rationem eam, quam supra Boethius omnino improbavit, non eo futura evenire, quod deus ea prævidit, sed quia futura sunt, deum prævidisse. Hæc ratio bona est in eo, quod liberum arbitrium a necessitate vindicat: verum in hoc falsa, quod futura præscientie causam ponit. Quæ quia præscientiam] Sensus est, Quæro ex te Severine, cur illam soluentium rationem minus efficacem putes, an ideo quod præscientiam futuris rebus causam necessitatis esse non existimes verum age modo si necessario res futuras sentis, unde trahis istius causam necessitatis, nisi ex præscientia? Si igitur tibi demonstravero hæc prænotionem divinam non imponere futuris necessitatem quod et tute paulo ante fatebaris nihil erit, quo liberum arbitrium impediri putes. Quantum ad hoc attinet] i. ad hanc conclusionem, quod ait præscientiam esse necessitatis futurorum causam. Sed præscientia inquit ea] Tacite questionem occurrit. Si forte Severinus obiecisset huc in modum: Esto ut nulla sit futuris ex præscientia necessitas, est tamen signum, ea necessario esse futura. Quic

Philosophia sic respondet. Pari ratioe etiam si nulla foret prenotio, necessarius futuri constaret euentus. Cui rei ratio hec est, Signum no efficit re eam, cuius est signu, sed tantu qd sit, ondit. Verbi gratia, hedera ante caupo nam suspesa vniu venale significat, non efficit vt id sibi venale habeat. Quasi vero] Sensus est, Non laboramus an euentura sint que psciuntur, sed an suapte natura, vt eueniat, necessitatis aliquid patiant. Sed hoc inqes] Soluit eam dubitationem Philosophia, qua Severin⁹ supra his verbis proposuit. Si quid ita futurum est, vt eius certus ac necessarius non sit euentus, id euenturu esse prescri qui poterit? Cuius erroris causa] Nunc Philosophia tollende alteri Boethiane dubitationi se accingit, que est, an de incertis vlla possit esse prescientia, cum scientia nihil nisi certum comprehendatur. Proinde si incerta pro certis preuideantur, id non esse prescientiam, sed opinionis caliginem putat. Diluens aut hec obiecta Philosophia, dicit huius erroris causam esse, qd opinamur omnia, que cognoscuntur, suapte natura, non vi aut facultate cognoscetiu cõprehendi: quod falsum est. Si em cognitio, rei quidem que cognoscitur, non autem cognoscentis facultatem sequeret, res ab omnibus vno eodemq modo cognoscerentur, neq foret diuine humaneq intelligetie discrimen vllum: quod q sit falsum, qs non videt? Ille] visus. Eminus] elõgino. Factis] emissis. Hoc loco Platonis opinionem sequitur, cui reclinat Aristoteles: quem impudentissima theologistarum turba contra veterum, eorudemq doctissimoru theologoru sententia nihil verita est in celum recipere. Sed supra hoc alibi Commodius, Stoici causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea que videri queunt emissionem, aerisq simul intentionem. Democritus et Epicurus opinantur q imaginu insertus visualẽ potentia accidere, radiosq quosda ab oculis exertos, simul atq subiecte rei institerint, rursus in eosde redire insertarios. Aristoteles acutissimo vir ingenio, sed Platone inferior, existimat visionẽ fieri rei visibilis specieru intra oculos receptu. Empedocles imaginibus radios immiscuit, idq cõiunctim imaginis radios vocauit. Hipparchus autumat ab vtroq oculo ad corporu lineamenta exporrectos, pinde atq manu ad motu corpora summa pretractate, apprehensionẽ eoru ad visualem vim referre. Plato per

contradiãtiã visum fieri existimat, lumine ab oculis quod exerto ad aliquatũ interuallũ cognatũ sibi aerẽ effluente, a corporib' vero illato occurrant e illi, aerẽq; intermedium diffusũ amoliturq; facillẽ cũ visuãli igne intendente. Hec em̃ sũt contradiãtia Platonica. Hic] tact'. Orbi] corpori rotũdo. Intelligẽtia] intellect' incorporeus & a materia seiscctus. Exemplis ostendit in cognoscendo omnia suapte poti' facultate, q̃ eorum q̃ cognoscunt, yti.

Metrum, V. libri, V.

Quondam porticus attulit
 Obscuros nimium senes,
 Qui sensus & imagines
 E corporibus extimis
 Credant mentibus imprimi,
 Vt quondam celeri stylo
 Mos est æquore paginæ,
 Quæ nullas habeat notas,
 Pressas figere literas.
 Sed mens si proprijs uigens
 Nihil motibus explicat,
 Sed tantum patiens iacet,
 Notis subdita corporum,
 Cassasq; in speculi uicem
 Rerum reddit imagines,
 Vnde hæc sic animis uiget,
 Cernens omnia notio?
 Quæ uis singula prospicit?
 Aut quæ cognita diuidit?
 Quæ diuisa recolligit?
 Alternumq; legens iter,
 Nunc summis caput inserit,

Nunc desidit in infima,
 Tum sese referens sibi
 Veris falsa redarguit.
 Hæc est efficiens magis
 Longe causa potentior,
 Quam quæ materiæ modo
 Impressas patitur notas.
 Præcedit tamen excitans,
 Ac vires animi mouens,
 Viuo in corpore passio.
 Cum uel lux oculos ferit,
 Vel uox auribus instrepat,
 Tum mentis uigor excitus
 Quas intus species tenet,
 Ad motus similes uocans,
 Notis applicat exteris,
 Introrsumq; reconditis
 Formis miscet imagines.

¶ Hoc carmine Glyconico Stoicos erroris iã dicti se-
 minatores, puta qd res ex sua potius natura, q̄ cogno-
 scientiũ facultate cõprehendant, acriter incessit philoso-
 phia, eorumq; opinionẽ cõfutat. Dicebant it cognitionem
 solũ ab exteriorũ corporũ similitudinibus animo impressis
 p̄fici. quod si verũ foret mens pateret ab externis reb⁹.
 sed in cõfesso est apd oes q̄ recte philosophant, intelle-
 ctũ esse actiuũ mentẽq; quomodo intelligit, agere, nõ pa-
 ti. Porcius] Stoicos significat, de quibus in primo cõ-
 mētario diximus. Obscuros] ex quorũ v̄bis implicatis
 vix p̄t colligi sentẽtia. Qui] Stoici. Sensus] sensi-
 ones. Ex corporibus extimis] ex rebus exterioribus.
 Licẽter aut po p̄duxit, q̄ corripicnda est. Sed videt vere
 res imitat, q̄ dixerũt corp⁹ & corpor, sicut dec⁹ & decor,

algus & algor, frigus & frigor. Ut] quemadmodum. Quondam] aliquando. Aequore] in planitie, superficie, plano spatio. Notis] prima contracta i. signis qua cor-
pora extrinsecus impingunt. In vicem] ad similitudi-
nem. Notio] cognitio. Quæ vis] potentia. Sciendū
tria esse genera intellectionum, quorum primum dicitur
simplicium apprehensio. hinc est quod ait. Singula pro-
spicit: hoc est, singulatim et secretim rem vnāquancq̃
& simpliciter intelligit. Secundum, compositio aut diui-
sio. vnde est. Aut quæ cognita diuidit? Quæ diuisa recollig-
it? Tertium, ratiocinatio, qua ex notis ea quæ ignota
erant, assequimur. Hinc dicit. Tum sese referens sibi, Ue-
ris falsa redarguit. Legens] transiens, percurrens.
Alternum iter] modo ascendendo ab infimis ad supre-
ma, modo descendendo a summis ad ima. Desidit] me-
dia extetna, id est, descēdit. Tum] deinde. Referēs]
reducens, & quasi in orbem ratiocinando recolligens.
P̄cedit] hoc loco, vt fere solet, Platonem exprimit, qui
rerum species ab initio anime insitas existimauit, sed cō-
tagione terreni corporis eam sopitam degrauiatamq̃,
non agere, nisi externorum sensuum passione excitetur:
excitatam vero specie, quam sensus exterior impressit,
euocari: & coniuncta specie interna cum ea quam extrin-
secus accepit, tum demum intelligere.

Prosa quinta libri. V.

Quod si in corporibus sentiendis, quibus
afficiantur instrumenta sensuum forinsecus
obiectæ qualitates, animi quoque agentis uigo-
re passio corporis antecedit, quæ in se actum men-
tis prouocet, excitetque interim quiescentes intrin-
secus formas: si in sentiendis inque corporibus,
animus non passione insignitur, sed ex sua ui subie-
ctam corpori iudicat passionem, quanto magis ea, quæ
cunctis corporum affectibus absoluta sunt, in
discernendo non obiecta extrinsecus sequuntur,

sed actū suæ mētis expediūt? Hac itaq; ratioē
multiplices cognitiōes diuersis ac differenti-
bus cessere substātij. Sensus em̄ solus cūctis
alijs cognitionibus destitutus, imobilibus ani-
māribus cessit, quales sunt cōchæ maris, q̄q;
alia saxishærētia nutriūtur. Imaginatio uero
mobilibus beluis, q̄bus iā inesse fugiendi ap-
petendive aliqs uidetur affectus. Ratio uero
humani tātū generis est, sicuti intelligentia so-
la diuini. Quo fit, ut ea notitia cæteris p̄stet, q̄
suapte natura nō modo propriū, sed ceterarū
q̄q; notitiarū subiecta cognoscit. Quid igitur,
si ratiocinatiōi sensus imaginatioq; refragen-
tur, nihil esse illud uniuersale dicentes, q̄d sese
intueri ratio putat? Q̄d em̄ sensibile uel ima-
ginabile est, id uniuersum esse nō posse. Aut
igitur ratiōis uerū esse iudiciū, nec quicq; esse
sensibile, aut quoniā sibi notū sit plura sensi-
bus & imaginationi esse subiecta, inanē cōce-
ptionē esse rōnis, q̄ q̄d sensibile sit ac singu-
lare q̄si q̄ddā uniuersale cōsideret. Ad hæc, si
ratio cōtra r̄ndeat, se q̄dem & quod sensibile,
& q̄d imaginabile sit, in uniuersitatis rōne cō-
spicere: illa uero ad uniuersitatis cognitionē
aspirare nō posse: quoniā eorū notio corpora-
les figuras non possit excedere. De rerū uero
cognitiōe, firmiter potius p̄fectioriq; iudicio

esse credendū. In huiusmodi igitur lite nos, quibus tam ratiocinandi quam imaginandi etiā, sentiendi quibus uis inest, nonne rationis potius causam probaremus? Simile est, quod humana ratio diuinā intelligentiā futura nisi (ut ipsa cognoscit) non putat intueri. Nam ita disseris, si qua certos ac necessarios habere non uideantur euentus, ea certo euentura præsciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla est præscientia, quā si etiā in his esse credamus, nihil erit quod non ex necessitate proueniat. Si igitur uti rationis participes sumus, ita diuinæ iudicium mentis habere possemus, sicut imaginationē sensumque rationi cedere oportere iudicauimus, sic diuinæ sese menti humanā submittere rationem iustissimū censeremus. Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen (si possumus) erigamur. Illic enim ratio uidebit, quod in se non potest intueri. Id autem est, quo nam modo etiā, quod certos exitus non habet, certa tamen uideat ac definita prænotio, neque id sit opinio, sed summę potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

Et eo quod supra tractatum est, cognitionem non res que noscitur naturam, sed cognoscentis vim facultatemque sequi ostendit, deum incerti euentus futura ut certa præscire, tamen si hoc humana ratio minime concipiat. Nam si cognoscens naturam sequitur, tenendum est diuersis substantiis diuersas esse cognoscendi facultates, quoniam alia præstet alii, ita ut quod perfectior sit, inferioribus quibus in se habeat. et imperfectiores ad

eam que prestantior est, aspirare non queant. Neque enim sensus et imaginatio ad rationis iudicium sese atollunt, neque ratio potest comprehendere diuine intelligentie modum, qui longe est absolutissimus, et futura nobis incerta certissima presentia complectitur.

Metrum quintum libri. V.

Quam uarijs terras aialia pmeant figuris
Nanq; alia extento sunt corpore, pulueremq;
uerrunt,

Continuūq; trahūt ui pectoris incitata sulcū.
Suntq; bus alarū leuitas uaga, yberetq; uetos,
Et liquido longi spatia ætheris enatet uolatu.
Hæc pressisse solo uestigia gressibus gaudēt,
Vel uirides campos transmittere, uel subire
sylvas.

Que uariis uideas licet oia discrepare formis,
Prona tñ facies hebetes ualet i grauare sēsus.
Vnica agēs hoīm celsum leuat altius cacumē
Atq; leuis recto stat corpe, despicitq; terras.
Hæc (nisi terrenus male despis) admonet fi-
gura,

Qui recto cælū uultu petis, exerisq; frontē
In sublime feras aīm q; q; , ne grauata pēsum
Inferior sidat mens corpore celsius leuato.

¶ Carmē est archilochiū dactylicū, cōstās dactylico bucolico tetrametro. i. trib^o dactylis. vel spōdeis. vel alternis, et q̄rto pede tantū dactylo partē oratiōis finiente. deū trib^o trocheis. Eo phia humanę naturę dignitatē, pstantiāq; cōmemorat, atq; hoīem ex fortunę habitudie staturaq; ad cęlestiū rerū amorē contēplationemq; admoneri, ut q̄ ex oī animantiū gñe solus despectet humū.

vultus sublato celū suspectet. Alia extento] vt serpētes, ⁊ animalia reptilia. Enatet] euolet, metaphora est notissima. Trāsmittere] trāsire. Veteres dixerūt tramit Pronus; to pro trāsmitto. prona] terrā ipsius inclinata. Quid.

Prona' que cum spectent animalia cætera terram,

Oshomīni sublime dedit, cælumq; videre

Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

M. Tullius Cicerō lib. de legibus primo. Artes innumera- biles repte sunt docēte natura, quā imitata ratio res ad vitā necessarias solerter cōsecuta est. Ipsum autē ho- minē de eadē natura nō solū celeritate mentis ornavit, sed ⁊ sensus tanq; satellites attribuit. figurāq; corporis habilē atq; aptā ingenio humano dedit. Nam cum ceteras animātes abiēcisset ad pastū, solū hominē erexit, ad celiq; quasi cognationis domiciliūq; pristini cōspectū ex- citauit: tum speciem ita formauit oris, vt in ea penitus reconditores effingeret. Silius Italicus libro. xv.

Nonne vides hominum vt cellos ad sidera vultus

Sustulerit deus, ac sublimia finxerit ora,

Cum pecudes, volucrumq; genus, formasque ferarum

Segnem atq; obscœnam passim strauisset in aluum?

Ad laudes genitum capiat si munera diuum,

Felix ad laudes hominum genus.

Lactātius lib. 2. de origine erroris, capite itē secūdo: Iu- uat ergo velut in aliqua sublimi specula cōstitutū, vnde vniuersi exaudire possint, Persianum illud proclamare:

O curuq; in terras animæ, & cælestium inanes,

Cælum potius intuemini, ad cui⁹ spectaculū vos excita- nit ille artifex verus deus. Ille vobis sublimē vultū de- dit. vos in terrā curuamini, vos altas mētes, ⁊ ad patrē suū cū corporibus suis erectas. ad inferiora deprimitis, tanq; vos pœniteat, nō q̄ drupedes esse natos. fias nō est celeste animal cū terrenis, in terrāq; hgentibus h̄sari. Quid vos bh̄ficijs cælestibus orbatis, p̄niq; in terrā ve- stra spōte, p̄cūbitis? Humi eim̄ miseri volutamini, cū deoz sum q̄ritis, qd̄ in sublimi q̄rere debuistis? Diu⁹ Amb. lib. hexamerō. vi. Caue o homo pecudū more curuari: caue, ne in alius te nō tam corpore, q̄ cupiditate deflectas. Re- spice corpori tui formā, ⁊ speciē congruentē celsi vigoris

assume. Si sola animalia prona pascant, cur te in edendo sternis ipse, quem natura non stravit? Cur eo delectaris, in quo nature iniuria est? Cur noctes et dies cibo intectus, peccorum more terrena depasceris? Cur illecebris corporalibus deditus, ipsum te inhonoras, dum veteri atque ei passionibus deseruis? Cur intellectus tibi adimis, quem tibi creator attribuit? Cur te iumentis comparas, a quibus te voluit de segregari, dicens: Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus? Aut si te edacitas equi, intemperantiaque delectat, et adhinnire ad foeminas voluptati est, delectet in freno maxillas tuas chamoque costringi. Si crudelitas te pasceris, ferarum haec rabies est quae propter sequitiam trucidant, vide ne in te haec crudelitas tuae sita immunitas.

Prosa. VI. libri. V.

Quoniam igitur (uti paulo ante monstratum est) omne quod scitur, non ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc, quantum fas est, quomodo sit divinae substantiae status, ut quae nam etiam scientia eius sit, possimus agnoscere. Deum igitur aeternum esse, cum ceterorum ratione degentium commune iudicium est. Quid sit igitur aeternitas consideremus. Haec enim nobis naturam pariter divinam, scientiamque patefecerit. Aeternitas igitur est interminabilis vitae tota simul & perfecta possessio. Quae ex collatione temporalium clarius liquet. Nam quicquid vivit in tempore, id praesens a praeteritis in futura praecedit. Nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitae suae spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit, hesternum vero iam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in illo mobili transitorioque momento. Quae igitur temporis patitur conditio-

nē, licet illud (sicut de mūdo cēsuit Aristoteles) nec cœperit unq̄ eē nec desinat, uitaq̄ eius cū tēporis infinitate tēdat, nōdū tñ tale est ut æternū eē, iure credatur. Nō em̄ totū simul īfinitæ licet uitæ spatiū cōphēdit, atq̄ cōplectit̄, sed futura nondum transacta iam nō habet. Quod igitur interminabilis uitæ plenitudinē totam pariter comprehendit ac possidet, cui neq̄ futuri quicquid absit, nec præteriti fluxerit, id æternū esse iure prohibetur. Idq̄ necesse est, & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatē mobilis temporis habere præsentem. Vnde quidam non recte, q̄ cum audiunt uisum Platoni, mūdū hunc nec habuisse initiū, nec habiturū esse defectū, hoc modo cōditori conditū mūdū fieri coæternū putāt. Aliud est enim, p̄ interminabilē duci uitam, q̄ p̄ mūdo Plato tribuit: aliud interminabilis uitæ totā pariter cōplexā esse p̄sentiā, q̄ p̄ diuinæ mētis p̄priū eē manifestū ē. Neq̄ deus cōditis rebus antiquor uideri debet t̄pis quātitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hūc em̄ uitæ immobilis p̄ntariū statū, īfinitus ille t̄paliū rerū motus imitat̄. Cūq̄ eū effingere atq̄ eq̄re nō possit, ex imobilitate deficit in motū, & ex simplicitate p̄ntiē decrescit in infinitam futuri ac præteriti quantitatem. Et cū totam pariter uitæ suæ plenitudinem ne-

queat possidere, hoc ipso q̄ aliquo modo nū
quam esse desinit, illud quod implere atq; ex
primere non potest, aliquatenus uideēt æmu-
lari, alligans se ad qualemcunq; præsentia hu-
ius exigui uolucrisq; momenti. Quæ quoniā
manentis illius præsentiaē quandā gestat ima-
ginem, qui buscunq; contigerit, id præstat ut
esse uideātur. Quoniam uero manere nō po-
tuit, infinitū temporis iter arripuit, eoq; mo-
do factum est, ut continuaret uitam eundo,
cuius plenitudinem complecti nō ualuit per
manendo. Itaq; si digna rebus nomina ueli-
mus imponere Platonē sequentes, deum qui-
dem æternum, mundum uero dicamus esse
perpetuum. Quoniam igitur omne iudicium
secundum sui naturā, quæ sibi subiecta sunt,
comprehendit. Est autem deo semper æter-
nus ac præsentarius status. Sciētia quoq; eius,
omnem temporis supergressa motionem, in
suæ manet simplicitate præsciētiaē, infinitaq;
p̄teriti ac futuri spatia cōplectens, oīa quasi
iam gerātur in sua simplici cognitiōe cōside-
rat. Itaq; si præsciētiaē p̄sare uelis, q̄ cuncta
dinoscit, nō eē p̄sciētiaē q̄si futuri, sed sciētiaē
nūq; deficientis istātiaē rectius existimabis. Vñ
nō p̄uidētia, sed p̄uidētia potius dicit̄, q̄ porro
ab rebus infimis cōstituta, q̄si ab excelso rez

cacumie cuncta prospiciat. Quid igit postulas, ut necessaria fiât, q̄ diuino lumine lustrēt, cū ne hoīes q̄dē necessaria faciāt esse, q̄ uideāt? Num enim quæ præsentia cernis, aliquā eis necessitatē tuus addidit intuitus? B. Minime. P. Atqui si est diuini humaniq̄ præsentis digna collatio, uti uos uestro hoc temporario præsentia quædā uidetis, ita ille oīa suo cernit æterno. Quare hæc diuina prænotio naturā rerum proprietatēq̄ nō mutat. Taliaq̄ apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura prouenient: nec rerū iudicia cōfundit, unoq̄ suæ mentis intuitu tam necessario q̄ nō necessario uentura dinoscit. Sicuti uos cū pariter ambulare in terra hoīem, & oriri in cælo solē uidetis, quanq̄ simul utrūq̄ cōspectū, tñ discernitis, & hoc uolūtarjū, illud esse necessariū iudicatis. Ita igit cuncta despiciēs diuinus intuitus, qualitatem rerū minime perturbat, apud se quidem præsentīū, ad conditionem uero temporis futurarum. Quo fit ut hæc nō sit opinio, sed ueritate potius nixa cognitio, cū exiturum quid esse cognoscit, quod idem existendi necessitate carere non nesciat. Hic si dicas, q̄d euenturū deus uidet, id non euenire nō posse: q̄d aut nō pōt non euenire, id ex necessitate cōtingere, meq̄ ad hoc nomē necessi

tatis astringas. Fatebor rem quidem solidissimæ ueritatis, sed cui uix aliquis nisi diuini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cum ad diuinam notionem refertur, necessarium: cum uero in sui natura perpenditur, liberum profus atque absolutum uideri. Duæ sunt enim necessitates, simplex una, ueluti quod necesse est, oēs hoīes esse mortales. Altera cōditionis, ut si aliquē ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque nouit, id esse aliter ac notū est, nequit. Sed hæc cōditio minime secū illā simplicē trahit. Hæc enim necessitatem non propria facit natura, sed cōditionis adiectio. Nulla enim necessitas cogit incedere uoluntarie gradientē: quis eum tamē cū gradit, incedere necessariū sit. Eodem igitur modo si quid prouidentia p̄sens uidet, id esse necesse est, tãetsi nullā habeat naturæ necessitatē. Atqui deus ea futura, quæ ex arbitrij libertate proueniūt, præsentiā cōtuet. Hæc igitur ad intuitū relata diuinū, necessaria fiunt per cōditionē diuinæ notionis: per se uero cōsiderata, ab absoluta naturæ suæ libertate nō deficiūt. Fiunt igitur proculdubio cuncta, quæ futura deus esse p̄noscit: sed eorum quædā de libero p̄ficiuntur arbitrio, quæ quæuis eueniāt existendo, tamen propriā naturā nō amittunt: quia prius quæ fie-

rent, etiã non euenire potuissent. Quid igit̃ re-
fert non esse necessaria, cū propter diuinæ sci-
entiæ cōditionē modis oībus necessitatis in-
star eueniãt? Hoc scilicet, q̃ ea quę paulo ante
proposui, sol oriens & gradiēs homo: q̃ dum
fiūt, nō fieri nō possunt, eorū tñ unū prius q̃ q̃
q̃ fieret, necesse erat existere, alterū uero mini-
me. Ita etiã q̃ pñtia deus habet, proculdubio
existunt: sed eorū hoc qdē de rerū necessitate
descendit, illud uero de p̃tate faciētiū. Haud
igit̃ iniuria diximus, hæc si ad diuinā notitiã
referãt, necessaria: si per se cōsiderent̃, necessi-
tatis esse nexibus absoluta. Sicuti omē qd̃ sen-
sib⁹ pater, si ad rationē referas, uelle est: si ad
seipsū respicias, singulare. Sed si in mea (inges)
p̃tate sitū est mutare p̃positū, euacuabo p̃ui-
dentiã: cū quæ illa p̃gnoscit, forte mutauero.
Rñdebo, Propositū te quidē tuū posse defle-
ctere, sed quoniam & te id posse, & an facias,
quoye cōuertas, p̃æsens prouidētiæ ueritas
intuetur, diuinā te p̃scientiam non posse ui-
tare, sicuti p̃ntis oculi effugere nō possis intui-
tū, q̃uis te in uarias actiones libera uoluntate
cōuertas. Quid igit̃ inquires? Ex mea'ne dispo-
sitione scientia diuina mutabitur, ut cum ego
nūc hoc, nunc illud uelim, illa quoq̃ noscēdi
uices alternare uidentur? Minime. Omne nāq̃

futuræ diuinus præcurrit intuitus, & ad præ-
 sentiam propriæ cognitionis retorquet ac re-
 uocat. Nec alternat (ut tu existimas) nunc hoc,
 nunc illud p̄noscendi uices, sed uno ictu muta-
 tiones tuas manens præuenit atq; cōplectitur.
 Quam cōprehendendi omnia, uisendiq; præ-
 sentiam, nō ex futurarū prouentu rerū, sed ex
 ppria deus simplicitate sortitus est. Ex quo
 illud quoq; soluitur, quod paulo ante posuisti
 indignum esse, si sciētia dei causam futura no-
 stra præstare dicatur. Hæc enim scientiæ uis
 præsentaria notione cuncta complectens, re-
 bus modum omnibus ipsa cōstituit, nihil ue-
 ro posterioribus debet. Quæ cū ita sint, ma-
 net intemerata mortalibus arbitrii libertas.
 Nec iniquæ leges solutis omni necessitate uo-
 luntatibus præmia, pœnasq; proponunt. Ma-
 net etiā spectator desuper cunctorū præsciens
 deus, uisionisq; eius præsens semp æternitas
 cū nostrorum actuum futura qualitate cōcur-
 rit, bonis præmia, malis supplicia dispensans.
 Nec frustra sunt in deo positæ spes, precesq;
 quæ cū rectæ sint, inefficaces esse nō possunt.
 Auersamini igitur uitia, colite uirtutes, ad re-
 ctas spes animum subleuate, humiles preces
 in excelsa porrigit. Magna uobis est (si dissi-
 mulare nō uultis) necessitas indicta p̄bitatis,

cū ante oculos agitis iudicis cuncta cernētis.

Hac vltima huius eruditissimi cultissimiq; operis profa docet ex dei providētia consilijs hominum actionibusq; nihil necessitatis imponi, idq; vel potissimū hac ratione. Deum eternum esse, cunctoꝝum ratione degentiuꝝ: com mune est iudicium. Aeternitas aut̄ est interminabilis vi Aeternitas te tota simul ⁊ perfecta possessio, in qua quidem nihil est p̄teritum, nihil futurum, verum p̄sēntia sunt omnia. Cognitio vero, vt paulo ante disputatū est modū sequit̄ ⁊ naturam cognoscentis: at modus cognoscendi in deo est tum eternus, tum p̄sēntarius, omnia igit̄ tanq; p̄sēntia scit deus: vnde ⁊ providētia potius q̄ p̄vidētia dicitur, quasi ab excelso rerum culmine infima queq; prospiciat. Sed que p̄sēntia videntur, nullam ab his, a quibus conspiciuntur, necessitatem accipiunt: quū nihil rebus dum gerūtur, necessitatis imponat intuitus. Proinde diuina providētia res futuras, quas tanq; p̄sēntes conspicit, nulla necessitate astringit. Uti enim nos tē porario hoc nostro p̄sēnti que dā sine necessitate videmus, ita deus omnia simul suo eterno contuetur, nec ob id vel rerum naturam proprietatemq; mutat, vel iudicia cōfundit. Diuus Grego. lib. moralium 10. P̄scire dicit, q̄ vnāquq; rē anq; veniat, videt: ⁊ id qd futurū est, prius q̄ p̄sēns fiat, p̄videt. Quomodo deus est p̄scius, dū P̄scire nulla, nisi que futura sunt, p̄sciant? Et scimus, quia deo futurū nihil est, ante cuius oculos p̄terita nō transeūt, futura non veniunt: quippe quia omne quod nobis fuit ⁊ erit, in eius prospectu p̄sēto est: ⁊ omne quod p̄sēns est, scire potest potius q̄ p̄scire. Et quia ea, que nobis futura sunt videt, que tamē ipsi semper p̄sēto sunt, p̄scius dicitur: q̄uis nequa q̄ futurum p̄videt, quod p̄sēns videt. Nam ⁊ que cunq; sunt, nō in eternitate eius ideo videntur, quia sunt: sed ideo sunt, quia vidētur. In illo em̄ nec p̄terita, nec futura reperiri queunt, sed cuncta mutabilia immutabiliter durant: ⁊ que in seipsis simul existere non possunt, illi simul omnia assistunt, nihilq; in illo p̄terit, qd transit: quia in eternitate eius modo quodā incōprehensibili cūcta volumina seculozum transeuntia manent, currentia stant. Hęc ex Gregorij moralibus capitū desumpta collegimus, eo quod ad hunc locum non nihil facere videbantur. Deum quidē eternum] Disse

Aeternus
Perpetuus

runt eternum et perpetuum. Aeternum enim dicitur, quod interminabilis vite plenitudine simul complectitur permanendo. Perpetuum, quod vitam eundo continuat. Scientia quoque eius] *Diuo Aurelio autore lib. de ciuit. dei xi. cap. 21.* Deus non more nostro vel quod futurum est prospicit, vel quod presens est aspicit, vel quod preteritum est respicit, sed alio modo quodam a nostrarum cogitationum consuetudine longe lateque diuerso. Ille quippe non ex hoc in illud cogitatione mutata, sed omnino incommutabiliter videt, ita ut illa quidem quae temporaliter fiunt, et futura nondum sint, et presentia iam sint, et preterita iam non sint: ipse vero haec omnia stabili ac sempiterna praesentia comprehendat, nec aliter oculis, aliter mente. Non enim ex animo constat et corpore, nec aliter nunc, aliter antea, aliter postea: quoniam non sicut nostra, ita eius quoque scientia trium temporum, presentis videlicet et preteriti vel futuri varietate mutat, apud quem non est immutatio, nec momenti obubratio. Nec enim eius intentio de cogitatione in cogitationem transit, in cuius incorporeo intuitu simul adsunt cuncta quae nouit: quoniam tempora ita nouit nullis suis temporalibus notionibus, quae admodum temporalia mouet nullis suis temporalibus motibus. *Hic si dicas] Repetit obiectionem supra motam, eamque diluit eiusmodi ratione, quam nemo nisi diuinorum speculator intelligat. Duae sunt etenim necessitates] Dilutionem obiecti, tum latius, tum planius exponit, ostendens duo esse necessitatis genera, alteram quidem simplicem et absolutam, alteram vero necessitatem conditionis. Quia igitur refert] .i. interest. Hoc scilicet] subaudi refert, et diluit motam dubitationem. Sed si in mea, inquires] Aliam adfert obiectionem, quam pro materiae qualitate sat luculento sermone diluit. Quid igitur, inquires] Rursus aliam proponit dubitationem, quam et mox remouet, et refellit. Quae cum ita sint] Concludit humani libertatem arbitrii et diuinam praesentiam simul consistere: super qua re laetis lege, et relege dialogum Laurentij Vallae, qui iuste ne taxet Severinum nostrum, meliusque eo hanc materiam expedit, an sophisticis cauillis agat, et oratoris fucis obducatur veritate, non est nunc meae facultatis iudicare. Verum id censurae doctioribus relinquo. Spectator] Solomon prouerbiorum cap. 15. In omni loco oculi domini contemplantur bonos et malos. Hieronymus in quadam epi*

Duo genera
necessitatisDialogus
Laurentij
Vallae

Stola. Omnium speculatozem deum crede, & caue ne quid quod diuinis oculis indignum sit, aut opereris, aut cogites. Bonis præmia] Baptista Mantuanus:

Et scelus à superis, & habet præmia virtus.

Auersamini] Pulcherrima adhortatio ad pulcherrimas virtutes sub huius operis pulcherrimi finem. *Judicis cuncta cernētis*] Aurelius Prudentius in hymno 7^o lib.

Sic tota decurrat dies,

Ne lingua mendax, aut manus,

Oculivè peccent lubrici:

Ne noxia corpus inquinet,

Speculator adsit desuper,

Qui nos diebus omnibus

A cæcisq; nostros prospicit,

A luce primæ in vesperum,

Hic testis, hic est arbiter,

Hic intuetur quicquid,

Humana quod mens concipit.

Hunc nemo fallit iudicem.

Lodonicus Bigus ad Titum:

Viuere flagitio si vis Tite liber ab omni,

In desolato sit tua vita loco.

Atq; ibi quicquid ages, furtimve palamve, memento

Inspectatorem semper adesse deum.

FINIS.

PROTESTATIO.

CIn his commentarijs & ceteris, quæ vel edidimus, vel dei gratia sumus edituri, nihil omnino approbamus, nisi quod a Romana tantum ecclesia decretum atq; assertum fuerit, semper parati & verum a recte sentientibus edoceri, & supbis sophistis veritate patrocinante refragari.







